

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Επιστήμες της Αγωγής: Παιδαγωγικό Παιχνίδι και Παιδαγωγικό Υλικό στην Πρώτη
Παιδική Ηλικία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι και Υλικό Προσέγγισης Έργων Τέχνης.

Δημιουργία Εκπαιδευτικού Πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-
Γκίκα.

Γιαννοπούλου Αγγελική

ΒΟΛΟΣ 2015

1^η Επιβλέπουσα: Νικονάνου Νίκη, Επίκουρη καθηγήτρια.

2^{ος} Επιβλέπων: Κανελλόπουλος Παναγιώτης, Αναπληρωτής καθηγητής

Αξιολογητής:

Βαθμός	
Ολογράφως	

Ευχαριστίες

Μέσω της ολοκλήρωσης του παρόντος πονήματος, ευελπιστώ να πλησιάζω πολλών τις προσδοκίες, ιδιαιτέρως αυτές των γονιών μου και των 4 μεγαλύτερων αδελφών μου.

Ευχαριστώ τους επιβλέποντες καθηγητές μου, κα Νίκη Νικονάνου, επίκουρη καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και κ. Παναγιώτη Κανελλόπουλο, αναπληρωτή καθηγητή Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για την υποστήριξη και βοήθειά τους, καθ' όλη τη διάρκεια σύνταξης της διπλωματικής μου εργασίας.

Ευχαριστώ τον κ. Νικόλα Τσαφταρίδη, μόνιμο μέλος Ε.Ε.ΔΙ.Π. Α΄ βαθμίδας του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία Πανεπιστημίου Αθηνών, για την προθυμία συνεργασίας του και την προσφορά του ως προς τη διαθεσιμότητα μουσικών οργάνων.

Ευχαριστώ τη Διευθύντρια και τους εκπαιδευτικούς του 50^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πειραιά που μου φέρθηκαν με σεβασμό, διασφαλίζοντας ένα φιλικό περιβάλλον συνεργασίας και αλληλοεκτίμησης.

Επίσης δεν μπορώ να μην αναφέρω την εκτίμησή μου για την καθηγήτρια πιάνου και φιλόλογο Γαλλικής Γλώσσας, Μαριέτα Μαργαρίτη, που μου προσέφερε ουσιαστική βοήθεια καθ' όλη τη διάρκεια διαδικασίας σχεδιασμού, υλοποίησης και δημιουργίας του εκπαιδευτικού μουσικού πακέτου. Τέλος ευχαριστώ θερμά την Αθηνά, καθηγήτρια μαθηματικών, τις φίλες μου και συμφοιτήτριές μου Αφροδίτη, Ευγενία και Μαρία, το φίλο μου Γιώργο και τη Μαριάννα, για την αμέριστη, ανιδιοτελή και ασυγκράτητη θέλησή τους να με υποστηρίξουν. Με τη βοήθεια όλων σας, έφτασα μέχρι εδώ.

Δάσκαλε θα είσαι πάντα η πηγή έμπνευσής μου.

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Abstract	7
Εισαγωγή	8
Μέρος Α'	13
Κεφάλαιο 1. Η σύγχρονη όψη της μουσειοπαιδαγωγικής	13
1.1. Το Μουσείο	14
1.1.1.Μουσεία τέχνης	15
1.2. Ο κοινωνικός ρόλος του μουσείου.	16
1.3. Το κοινό του μουσείου	17
1.3.1. Το μαθητικό κοινό του μουσείου	18
1.4. Τα αντικείμενα του μουσείου	20
1.4.1. Τα έργα τέχνης	22
1.5. Θεωρητικές προσεγγίσεις μάθησης και επικοινωνίας	27
1.5.1 Η Θεωρία του Κονστрукτιβισμού.	27
1.5.2. Η θεωρία της Πολλαπλής Νοημοσύνης και οι τύποι μάθησης.	28
1.5.3. Η έννοια της εμπειρίας στο μουσείο	29
1.5.4. Το πολιτιστικό μοντέλο επικοινωνίας	30
Κεφάλαιο 2. Άμεση και έμμεση μορφή επικοινωνίας και εκπαίδευσης	32
2.1. Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσείων	35
2.2 Ο ρόλος του εμπυχωτή στην επικοινωνιακή και μαθησιακή μουσειακή πράξη	36
2.3. Μουσείο και σχολείο: δύο θεσμοί σε παράλληλη πορεία ή αντίθετη τροχιά;	40
Κεφάλαιο 3. Η ομπρέλα των τεχνών	49
3.1. Οι τέχνες με τρόπο συνδυαστικό και δημιουργικό	49
Κεφάλαιο 4. Βασικές Αρχές της Δημιουργικής Μουσικής Παιδαγωγικής	53

4.1. Η τέχνη της μουσικής. Η μουσική ως τέχνη	53
4.2. Ο κοινωνικός ρόλος της μουσικής	54
4.3. Μουσική δημιουργία και δημιουργικότητα	56
4.3.1. Ο αυτοσχεδιασμός στη μουσική παιδαγωγική.....	58
4.3.2. Η σύνθεση στη μουσική παιδαγωγική.....	62
4.4. Η μουσική ως παιδαγωγικό μέσο.....	66
4.4.1. «Μουσικές» εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και βιωματικά εργαστήρια. 68	
Κεφάλαιο 5. Η περίπτωση του Μουσείου Μπενάκη.....	76
Κεφάλαιο 5.1. Η Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα	76
5.1.1. Εκπαιδευτική Πολιτική Μουσείου Μπενάκη	80
Μέρος Β'	90
Κεφάλαιο 6. Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Προγράμματος	90
6.1. Παράγοντες που επηρεάζουν τον σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος.....	90
Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες πριν την Επίσκεψη στην Πινακοθήκη του Νίκου Χατζηκυριάκου- Γκίκα.	108
Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.	114
Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες μετά την επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.	124
Μέρος Γ'	128
Κεφάλαιο 7. Έρευνα	128
Πιλοτική Εφαρμογή.....	128
7.1. Μέθοδος.....	128
7.1.1. Συμμετέχοντες.....	128
7.1.2. Εργαλεία- Υλικό.	130
7.1.3. Διαδικασία.....	130

7.2. Αποτελέσματα.....	133
Πριν την Επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.	134
Κατά την Επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.	142
Μετά την Επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.	156
7.3. Συζήτηση.....	171
7.3.1. Συμπεράσματα	182
Κεφάλαιο 8. Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου.....	186
8.1. Προτάσεις εκπαιδευτικής αξιοποίησης του εκπαιδευτικού πακέτου.....	187
8.2. Προοπτικές εκπαιδευτικής αξιοποίησης του εκπαιδευτικού πακέτου- Τελικά συμπεράσματα.	190
Επίλογος.....	192
Βιβλιογραφία	193
Παραρτήματα	211

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά στη δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου που περιλαμβάνει εκπαιδευτικό υλικό σε έντυπη και ψηφιακή μορφή με στόχο να χρησιμοποιηθεί από εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να οργανώσουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του προγράμματος αποτελεί η προσπάθεια να εντάξει τις μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης ως μέσα δημιουργικής επαφής με τα έργα τέχνης του ζωγράφου Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, καθώς και δραστηριότητες υλικού και αισθητικού περιεχομένου με ζωγραφική, χειροτεχνία, δραματοποίηση και παιχνίδια ρόλων. Το κεντρικό ερώτημα που διερευνάται στην εργασία είναι το αν και κατά πόσο οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές/-τριες κατά τη διαδικασία ολόπλευρης επαφής με τα έργα τέχνης του ζωγράφου. Επιπλέον, διερευνάται ο παράγοντας της κοινωνικής διάστασης της επίσκεψης και το κατά πόσο οι μαθητές επικοινωνήσαν με την εμπυχωτρία, με τους συμμαθητές τους, με τους συνοδούς εκπαιδευτικούς, και με τα έργα τέχνης ως εργαλεία μάθησης, κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων του προγράμματος. Για να διερευνηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, καθώς και η καταλληλότητα των επιλεγμένων δραστηριοτήτων, μεθόδων, στόχων, εργαλείων και υλικών και η ανταπόκριση των μαθητών σε αυτά, υλοποιήθηκε μια πιλοτική εφαρμογή σε 22 μαθητές Πρώτης και Δευτέρας Δημοτικού. Συλλέχθηκαν δεδομένα με βιντεοσκόπηση καθώς και υλικό που δημιούργησαν οι μαθητές/-τριες κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές/-τριες συμμετείχαν ενεργητικά, αλληλεπιδρώντας δημιουργικά με τους συμμαθητές τους και με την εμπυχωτρία, ερχόμενα σε διάλογο και με τα έργα τέχνης καθ' όλη τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, τόσο στο σχολικό πλαίσιο όσο και στην Πινακοθήκη. Επίσης, οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης εντάχθηκαν

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

επιτυχώς στο σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος και δεδομένων των χρονικών περιορισμών, αποτέλεσαν μέσα δημιουργικής επαφής με τα έργα τέχνης του ζωγράφου. Τέλος, αξιολογήθηκαν μέσα από την πιλοτική εφαρμογή, η καταλληλότητα των στόχων, των μεθόδων, των υλικών και των εργαλείων που εμπεριέχονται στις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος καθώς και η ανταπόκριση των μαθητών σε αυτά. Σημαντικό θεωρείται ότι προέκυψαν αναπροσαρμογές του υλικού και με βάση τα αποτελέσματα, οργανώθηκε η τελική του μορφή, η οποία περιλαμβάνεται στο εκπαιδευτικό πακέτο.

Abstract

The purpose of this research is to create an educational package that could be used in the course of 6-7 years old students' visit to the Nikos Hadjikyriakos- Ghika Gallery, Athens, Greece. The package includes educational material in print and digital form. A central feature of this project has been the use (along of course with others activities that employed painting, craft, drama and pretend-play) of creative music making activities as a means for communicating with the artworks of Nikos Hadjikyriakos- Ghika. This study interrogates into the question of whether music improvisation and composition activities could be an effective means for helping students develop a multi-level understanding of the artist's artworks. Furthermore, we investigated students' forms of interaction with the animator, with their peers -and the class-teachers- during the course of these museum education activities. To investigate these questions, 22 first and second graders at a primary school of Piraeus took part in a pilot implementation of this program, participating in a series of activities both in the gallery and at their school setting. Data collected included video recordings as well as material created by students during the program. Results showed that the students communicated actively during the program, interacting creatively with their peers, the animator, the artworks, and the class-teachers both in class and the Gallery. Moreover (and despite severe time restrictions) improvisation and composition emerged as successful means of initiating a multi-sensory experience that enabled students to creatively engage with Hadjikyriakos-Ghika's work. The structure and materials of this educational packaged were subsequently redesigned as a result of the evaluation of the program's implementation.

Εισαγωγή

Το μουσείο είναι ένας χώρος επικοινωνίας και ψυχαγωγίας, χώρος συνάντησης διαφορετικών ατόμων, κοινωνικών ομάδων και πολιτισμών, ένας χώρος μελέτης όπου η γνώση συνδέεται με τη δημιουργικότητα καθώς οικοδομείται από τους ίδιους τους επισκέπτες (Νάκου, 2002· Μούλιου, 2014). Με το πέρασμα των αιώνων τα μουσεία μετασχηματίζονταν, διαμορφώνονταν και εξελίσσονταν ανάλογα με τις ανάγκες της κοινωνίας (Negri, 2013). Κατά καιρούς έχουν δοθεί πολλοί και εναλλακτικοί επιθετικοί προσδιορισμοί, προκειμένου να χαρακτηριστεί ο ρόλος και η παρουσία τους: «το Κονστρουκτιβιστικό Μουσείο» (Hein, 1995· Hein, 1999· Οικονόμου, 2003:89), «Το Φανταστικό Μουσείο» (Γκερ, 2005· Malraux, 2007), «το Ελκυστικό Μουσείο» (Black, 2009), «το Θεραπευτικό Μουσείο» (Pes, 2009) «το Συμμετοχικό Μουσείο» (Simon, 2010), κ.α.

Το σίγουρο είναι ότι σήμερα, δεν νοείται μουσείο χωρίς εκπαιδευτικά προγράμματα (Μιχαηλίδου, 2002). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν υλικό άμεσης επικοινωνίας, σχεδιάζονται και υλοποιούνται σε χώρους μουσείων ή/και εκτός αυτών, προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα της επικοινωνιακής πολιτικής τους με το κοινό και με σκοπό οι επισκέπτες του μουσείου να έρθουν σε επαφή με τα αντικείμενα, να τα προσεγγίσουν μέσα από δραστηριότητες επικοινωνίας και μάθησης, να πειραματιστούν και να εξερευνήσουν νέες εκπαιδευτικές διαδράσεις που σχετίζονται με την αυθεντικότητα τους, την ευρύτητα, την υλική και αισθητική τους αξία (Νικονάνου, 2010α). Πιο συγκεκριμένα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, έχουν ως κύριο σκοπό να ενεργοποιήσουν τη σκέψη, την αντίληψη, τη φαντασία κάνοντας τους επισκέπτες, συμμετόχους σ' ένα παιχνίδι εξερεύνησης, επικοινωνίας, ανταλλαγής ιδεών και συναισθημάτων.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Την ολοένα αυξητική τάση των μουσείων να βελτιώσουν την επικοινωνιακή πολιτική τους, ακολουθεί και το Μουσείο Μπενάκη. Διαθέτει πρωτοπόρα και ενεργή διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εφόσον ήταν από τα πρώτα που υιοθέτησαν το θεσμό, στο τέλος της δεκαετίας του 1970. Γενικότερα, δίνει βάση και σημασία τόσο στα εκθέματά του, όσο και στο κοινό του, υιοθετώντας και διατηρώντας έναν διαρκή επισκεπτοκεντρικό, παιδευτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Σχεδιάζει και οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα για διαφοροποιημένο κοινό επισκεπτών και συμμετεχόντων στη μουσειακή εμπειρία. Ως προς τις σχολικές ομάδες μαθητών, η ενεργή επικοινωνιακή και εκπαιδευτική του πολιτική, εντοπίστηκε να απευθύνεται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και πιο ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού (Ε΄-Στ΄ Δημοτικού), του Γυμνασίου και του Λυκείου. Δεν εντοπίστηκαν, παρά ελάχιστα, εκπαιδευτικά προγράμματα που να απευθύνονται σε μαθητές πρωτοσχολικής ηλικίας και ιδιαίτερος των πρώτων τάξεων (Α΄ και Β Δημοτικού). Έτσι, προέκυψε αρχικά, η ανάγκη και η επιθυμία δημιουργίας ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που να απευθύνεται σε μαθητές πρωτοσχολικής ηλικίας, που να περιλαμβάνει την εμπειρία επίσκεψης στο μουσείο καθώς και δραστηριότητες γνωριμίας και μετεπεξεργασίας, ακολουθώντας τη σύγχρονη πορεία της μουσειοπαιδαγωγικής.

Με αυτό το σκεπτικό, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού πακέτου που να περιλαμβάνει εκπαιδευτικό υλικό σε έντυπη και ψηφιακή μορφή με στόχο να χρησιμοποιηθεί από εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να οργανώσουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, για μαθητές ηλικίας 6-7 χρονών.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα υλοποιήθηκε μέσω πιλοτικής εφαρμογής κατά τη διάρκεια τριών διαδοχικών ημερών (28-30 Μαΐου 2014), σε 22 μαθητές Πρώτης και Δευτέρας Δημοτικού

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

στο 50^ο Δημοτικό Σχολείο Πειραιά και στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Μέσω παρατήρησης και χρησιμοποιώντας ως μεθοδολογικά εργαλεία τα βίντεο που προέκυψαν από την μαγνητοσκόπηση του συνόλου του εκπαιδευτικού προγράμματος, διερευνώνται κάποια ερωτήματα που χρήζουν απάντησης. Αρχικό ερώτημα αποτέλεσε το «Πώς μπορούν να ενταχθούν οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης στο περιεχόμενο των δραστηριοτήτων ενός εκπαιδευτικού προγράμματος;». Επίσης, «Πώς μπορούν να βοηθήσουν οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης στη διερεύνηση και βίωση των έργων τέχνης;» και τέλος «Είχαν οι μαθητές τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης και βίωσης της κοινωνικής διάστασης της εμπειρίας, καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος;». Επιπροσθέτως, μέσω της πιλοτικής εφαρμογής διερευνάται η καταλληλότητα των επιλεγμένων δραστηριοτήτων, στόχων, μεθόδων, υλικών, εργαλείων του προγράμματος, καθώς και η ανταπόκριση των μαθητών σε αυτά.

Η χρησιμότητα του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος διαφαίνεται στο γεγονός ότι δεν εντοπίστηκαν πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα που να έχουν διενεργηθεί στον χώρο της Πινακοθήκης του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα ή σε άλλους μουσειακούς χώρους κατάλληλα για παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας 6-7 ετών, τα οποία να περιέχουν δραστηριότητες γνωριμίας και μετεπεξεργασίας υλικού και αισθητικού περιεχομένου με μουσική, ζωγραφική, χειροτεχνίες, μέσω μεθόδων βιωματικής, μαιευτικής, δραματοποίησης και ανακάλυψης. Επίσης, αναφέρεται ως θετικό το ότι σχεδιάστηκε, υλοποιήθηκε και αξιολογήθηκε προκειμένου να αποτελέσει συμπληρωματικό υλικό ενός εκπαιδευτικού πακέτου. Εκεί ακριβώς συνίσταται και η σημαντικότητά του. Στο ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «δεν έμεινε μόνο στα χαρτιά». Υλοποιήθηκε και αξιολογήθηκε, ανασυντάχθηκε και επαναπροσδιορίστηκε ώστε να απευθυνθεί σε παιδιά ηλικίας 6-7 ετών, που έχουν τη διάθεση να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πίνακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

κατάκτησης της γνώσης μέσω της ψυχαγωγίας, τόσο στον χώρο του μουσείου, όσο και στο σχολικό περιβάλλον. Η δημιουργία του τελικού εκπαιδευτικού πακέτου, διατίθεται προς τους εκπαιδευτικούς και καλείται να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο, να δημιουργήσει δηλαδή δικλίδες επικοινωνίας προκειμένου το μουσείο να συνεχίσει να υφίσταται ως εναλλακτικός χώρος μάθησης και το σχολείο να συνεχίσει να αναζητεί δρόμους που οδηγούν στην εμπειρική βίωση της πραγματικότητας.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας παρουσιάζεται η σύγχρονη όψη της μουσειοπαιδαγωγικής μέσα από τον χώρο δράσης της, το μουσείο, τον κοινωνικό του χαρακτήρα, τον προσδιορισμό του κοινού του, την αναφορά στα μουσειακά αντικείμενα και την επικοινωνία με αυτά μέσω του συνόλου των αισθήσεων. Πιο ιδιαίτερα αναφέρονται, το μουσείο τέχνης, ως ειδική κατηγορία μουσειακού χώρου, οι μαθητές ως ειδική κατηγορία ομάδας μουσειακού κοινού και τα έργα τέχνης ως δείγματα υλικού πολιτισμού. Στη συνέχεια του κεφαλαίου, παρουσιάζονται οι επιδράσεις που δέχεται η μουσειοπαιδαγωγική, μέσα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις επικοινωνίας και μάθησης προκειμένου να εξεταστεί ο επισκεπτοκεντρικός χαρακτήρας του μουσείου και να αναγνωριστούν οι διαφορετικές ομάδες επισκεπτών και οι ιδιαιτερότητές τους, όσον αφορά στη βίωση της μουσειακής εμπειρίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονται οι μορφές άμεσης και έμμεσης επικοινωνίας του μουσείου με το κοινό του, και πιο ιδιαίτερα τα εκπαιδευτικά προγράμματα και ο κύριος ρόλος παρουσίας του εμψυχωτή σε αυτά. Επίσης, με αφορμή τα εκπαιδευτικά προγράμματα, αναζητείται η σχέση ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο αναφέροντας κοινά σημεία και ενδεχόμενες προϋποθέσεις συνεργασίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο προσεγγίζεται το σύνολο των τεχνών και πως αυτές μπορούν να συνυπάρχουν κάτω από μια ομπρέλα.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Το τέταρτο κεφάλαιο πραγματεύεται τις βασικές αρχές της δημιουργικής μουσικής παιδαγωγικής μέσα από τον αυτοσχεδιασμό και τη σύνθεση, χρησιμοποιώντας τη μουσική ως παιδαγωγικό εργαλείο.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η περίπτωση του Μουσείου Μπενάκη, το παράρτημα της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα καθώς και η εκπαιδευτική πολιτική επικοινωνίας τους με το κοινό.

Περνώντας στο δεύτερο μέρος παρουσίασης, στο έκτο κεφάλαιο αναφέρεται αναλυτικά ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος που απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 6-7 χρονών και συμπεριλαμβάνει δραστηριότητες γνωριμίας και μετεπεξεργασίας υλικού και αισθητικού περιεχομένου καθώς και την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Στο τρίτο μέρος παρουσίασης, το έβδομο κεφάλαιο αφορά στην πιλοτική εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος σε παιδιά του Δημοτικού Σχολείου με αναλυτική αναφορά των αποτελεσμάτων μέσα από την υλοποίηση και την αξιολόγησή του. Συζητούνται τα ερωτήματα προς διερεύνηση, οι παιδαγωγικοί στόχοι, οι μέθοδοι που επιλέχτηκαν, το συνολικό περιεχόμενο και οι δυσκολίες που προέκυψαν, καταλήγοντας στα συμπεράσματα και στην αναφορά των αλλαγών του, με σκοπό την αναδιαμόρφωσή του.

Τέλος, στο όγδοο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα περιεχόμενα του εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, με τις προτάσεις και τις προοπτικές εκπαιδευτικής αξιοποίησής του.

Μέρος Α΄

Κεφάλαιο 1. Η σύγχρονη όψη της μουσειοπαιδαγωγικής.

Η μουσειοπαιδαγωγική αναφέρεται στην παιδαγωγική πράξη, όπως διαδραματίζεται στο χώρο του μουσείου (Παπαντωνίου, 2010) και αναγνωρίστηκε ως επιστημονική κατεύθυνση που αφορά στην εκπαίδευση, μέσω των δυνατοτήτων που προσφέρονται στις ομάδες επισκεπτών για μάθηση και δημιουργία, εμπειρία και ψυχαγωγία. Χώρος δράσης για την μουσειοπαιδαγωγική αποτελεί το μουσείο, συμπεριλαμβάνοντας όλα τα είδη μουσείων (Αρχαιολογικά, Φυσικής Ιστορίας, Μουσεία Τέχνης) αλλά και τους βοτανικούς κήπους, τις βιβλιοθήκες, τα περιβαλλοντικά πάρκα και κάθε μουσειοποιημένο περιβάλλον (Νικονάνου, 2010β).

Η μουσειοπαιδαγωγική με βάση την πολιτική επικοινωνίας και τον επισκεπτοκεντρικό χαρακτήρα του μουσείου, απευθύνεται στο κοινωνικό σύνολο ανεξαιρέτως. Όλα τα άτομα, καλούνται να επισκεφτούν οποιοδήποτε μουσειακό χώρο εθελοντικά, κατά τον ελεύθερό τους χρόνο, με σκοπό τη συλλογή και την απόκτηση εμπειριών (Νικονάνου, 2010β). Τα μουσεία καλούνται να ψυχαγωγούν και να μορφώνουν το κοινό τους, μέσω των αντικειμένων που συλλέγουν, συγκεντρώνουν, εκθέτουν και συντηρούν (Χαλκιά, 2002) και μια από τις ασχολίες της μουσειοπαιδαγωγικής είναι να ασχολείται με τις μουσειακές λειτουργίες, όπως είναι η συλλογή, η διατήρηση, η έρευνα, η τεκμηρίωση και η παρουσίαση, ακολουθώντας τη συνεχή πορεία αλλαγής και εξέλιξής τους (Νικονάνου, 2010α). Στον χώρο των μουσείων προσφέρεται τρισδιάστατη επαφή και επικοινωνία με τα αντικείμενα μέσω των αισθήσεων, καθώς τα άτομα συμμετέχουν βιωματικά σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες διαθεματικού περιεχομένου. Συνεπώς, η παιδευτική αξία της μουσειοπαιδαγωγικής, έγκειται στο να αναπτύξει δεξιότητες ανάγνωσης,

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ερμηνείας και δημιουργικής αξιοποίησης των μουσείων, των εκθεμάτων, του υλικού πολιτισμού αλλά και της βίωσης της πραγματικότητας (Νάκου, 2002).

Ξετυλίγοντας λοιπόν το νήμα του πλαισίου της μουσειοπαιδαγωγικής, αναφέρεται ότι, το μουσείο ως χώρος δράσης, ο κοινωνικός και εκπαιδευτικός του χαρακτήρας, η επαφή του μουσείου με το κοινό και τα αντικείμενα του μουσείου ως δείγματα υλικού πολιτισμού, μέσω των οποίων προσφέρεται γνώση, εμπειρία και ψυχαγωγία, αποτελούν βασικές έννοιες και προεκτάσεις αναφοράς, προκειμένου να προσδιοριστεί το παιδευτικό της έργου. Σε κάθε ένα από τα υποκεφάλαια θα γίνει αναφορά στα μουσεία τέχνης ως ιδιαίτερη κατηγορία μουσείων, στους μαθητές/-τριες ως ιδιαίτερη κατηγορία ομάδας κοινού και στα έργα τέχνης, ως αντικείμενα και δείγματα υλικού πολιτισμού.

1.1. Το Μουσείο

«Το μουσείο αποτελεί ένα από τα κατεξοχήν κοινωνικά πεδία μάθησης, όπου δημιουργικές ιδέες, συναισθήματα και σχέσεις, τόσο μεταξύ των ανθρώπων όσο και μεταξύ των ανθρώπων και αντικειμένων, βρίσκουν χώρο έκφρασης και ανάπτυξης...» (Μούλιου, 2014:77). Τα μουσεία, είναι ικανά να προσφέρουν πάνω απ' όλα την εμπειρία επίσκεψης, που εκτός από διδακτική, φροντίζουν μέσω της πολιτικής τους, ώστε να είναι ποιοτική, ψυχαγωγική, ευχάριστη και δημιουργική (Μιχαηλίδου, 2002). Τα μουσεία είναι ένας τόπος όπου τα αντικείμενα και τα πράγματα μπορούν να παρουσιαστούν άμεσα στα άτομα (Mercin, 2008). Συνήθως διαχωρίζονται ως το είδος των αντικειμένων που συλλέγουν και εκθέτουν. Παραδοσιακά τίθεται η διάκριση ανάμεσα στα μουσεία τέχνης και τα υπόλοιπα είδη ή ακόμα, με βάση τους όρους: τέχνη, ιστορία και επιστήμη (Μπούνια, 2009). Πιο ιδιαίτερα θα αναφερθεί η κατηγορία των μουσείων τέχνης (Πινακοθήκη), εφόσον αποτελεί το χώρο δράσης όπου πρόκειται να υλοποιηθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

1.1.1.Μουσεία τέχνης

Τα Μουσεία Τέχνης είναι εκείνα που φιλοξενούν στις συλλογές τους αντικείμενα τα οποία αποτελούν δημιουργήματα καλλιτεχνών που αφορούν στις εικαστικές, τις εφαρμοσμένες ή τις χρηστικές τέχνες (Μπούνια, 2009). Αποτελούν έναν χώρο πολιτιστικής κληρονομιάς, κουλτούρας και ιστορικής αναζήτησης, φέρνοντας το θεατή-επισκέπτη σε επαφή με αυθεντικά έργα τέχνης και άλλα αντικείμενα, επιτρέποντάς του να ανακαλύψει τα ίχνη και τις μαρτυρίες του παρελθόντος, μέσα από μια διαδικασία επικοινωνίας. Η επαφή με το παρελθόν, η γνώση, η εμπειρία, η εξάσκηση της παρατηρητικότητας και της μνήμης, η ενίσχυση της φαντασίας, η καλλιέργεια της αισθητικής και πλαστικής ευαισθησίας, είναι κάποια από αυτά είναι που δίνουν νόημα ύπαρξης στα Μουσεία Τέχνης (Καλούρη-Αντωνοπούλου, 1988). Τα Μουσεία Τέχνης οφείλουν να βρίσκονται σε άμεση σχέση με την κοινωνία, να υιοθετούν πολιτική επικοινωνίας με το κοινό τους, και να υπολογίζονται ως χώροι εναλλακτικής μάθησης, χρησιμοποιώντας τα μουσειακά εκθέματά τους, ως μέσα και εργαλεία μάθησης σε δραστηριότητες εκπαιδευτικού περιεχομένου.

Ήδη τη δεκαετία του 1880, ένα από τα πρώτα Μουσεία Τέχνης, αυτό του Μάντσεστερ της Μ. Βρετανίας, έθεσε ρητά τον ρόλο της εκπαιδευτικής αποστολής του, με στόχο την αναβάθμιση του αισθητικού γούστου μέσω δραστηριοτήτων π.χ. ζωγραφικής ή υφαντικής, χρησιμοποιώντας τα έργα τέχνης ή άλλα μουσειακά εκθέματα των συλλογών, ως εργαλεία εμπειρίας και μάθησης (Hooper-Greenhill, 1994· Νικονάνου, 2010α).

Εκείνη την εποχή τονίστηκε η σημαντικότητα της καλλιέργειας της καλλιτεχνικής κλίσης και της δημιουργικότητας του παιδιού, σε χώρους Μουσείων Τέχνης κατά την επαφή με έργα τέχνης. Έκτοτε, τα Μουσεία Τέχνης αναγνωρίστηκαν ως χώροι που προσφέρουν μάθηση, εκτός των ορίων του σχολικού περιβάλλοντος (Νικονάνου, 2010α). Ακολουθώντας την άποψη που

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

τονίζει τον παιδευτικό χαρακτήρα του μουσείου, ομοίως η επίσκεψη σ' ένα Μουσείο Τέχνης, μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να οικοδομήσουν γνώσεις, να ανακαλύψουν πτυχές του εαυτού τους, εκφράζοντας τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους, καθώς επικοινωνούν με τους άλλους και περιηγούνται στους διάφορους χώρους (Κακίση-Παναγοπούλου, 2011).

Δηλώνεται λοιπόν ότι τα μουσεία παρέχουν την βίωση των εμπειριών και είναι ικανά να χτίσουν τις σχέσεις των ατόμων με τον κόσμο και το περιβάλλον, μέσα από καλλιτεχνικές και αισθητικές πρακτικές (Giray, 2002), τονίζοντας παράλληλα τον κοινωνικό τους χαρακτήρα.

1.2. Ο κοινωνικός ρόλος του μουσείου.

Η νοητή γραμμή που ενώνει το μουσείο με την κοινωνία και τη μάθηση δηλώνεται έκδηλα μέσω του ορισμού σύμφωνα με το άρθρο 3 του καταστατικού Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM: International Council of Museums). Μουσείο λοιπόν είναι: «ένα μόνιμο ίδρυμα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, που έχει ως έργο του τη συλλογή, τη μελέτη, τη διατήρηση, τη γνωστοποίηση και την έκθεση τεκμηρίων του ανθρώπινου πολιτισμού και περιβάλλοντος, με στόχο τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία» (Ambrose & Paine, 1993:8, <http://icom.museum/>). Όπως αναφέρεται στον ορισμό, ο σκοπός ύπαρξης του μουσείου σήμερα δεν είναι μόνο η απόκτηση, η συντήρηση και η έκθεση του υλικού πλούτου ως μαρτυρία του παρελθόντος, αλλά επίσης η μελέτη, η εκπαίδευση και η ψυχαγωγία του κοινού του.

Τα μουσεία ως ιδρύματα, εκθέτουν στην κοινωνία μια κοινή οπτική του κόσμου μέσα στον οποίο γεννήθηκαν (Hooper-Greenhill, 1999). Η σύνδεση του μουσείου με την κοινωνία θεωρείται ως μη αμφίδρομη σχέση (Pes, 2008) και σύμφωνα με τον Negri (2013) κρίνεται ως επιτακτική, αφού για να καταστεί βιώσιμο ένα μουσείο θα πρέπει συνεχώς να αποδεικνύει και να προβάλλει τη συνάφεια του με την κοινωνία, υιοθετώντας και υλοποιώντας πρακτικές με

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

κοινωνική χροιά και δημόσια οφέλη. Το μουσείο αποτελεί χώρο προέκτασης της κοινωνικής πραγματικότητας, χώρο συνάντησης διαφορετικών ατόμων, κοινωνικών ομάδων και πολιτισμών, χώρο μελέτης, έναν χώρο δηλαδή όπου η γνώση οικοδομείται (Νάκου, 2008), γνώση που είναι ικανή να αλλάξει τα δεδομένα με τα οποία ένας άνθρωπος αντιμετωπίζει το γύρω περιβάλλον του (Hooper-Greenhill, 2006).

Τέλος, ο κοινωνικός χαρακτήρας του μουσείου δηλώνεται επίσης και μέσω της ενεργητικής του πρόθεσης για αμφίδρομη επικοινωνία με τους επισκέπτες του (Hooper-Greenhill, 1994 στο Δερμιτζάκης, 2010). Η επικοινωνιακή επισκεπτοκεντρική πολιτική ενός σύγχρονου μουσείου, στοχεύει να προσεγγίσει τις διαφορετικές ομάδες επισκεπτών, λαμβάνοντας υπόψιν τις προεκτάσεις της παιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου (Νικονάνου, 2010α) και υλοποιείται μέσα από ένα σύνολο δραστηριοτήτων (όπως π.χ. τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα προγράμματα ελεύθερου χρόνου ή εκπαίδευσης εξ' αποστάσεως, τα εργαστήρια δημιουργικής έκφρασης, κ.α.) (Νικονάνου & Νίτσιου, 2004).

Σε αυτό το σημείο, είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στο κοινό ενός μουσείου, ακολουθώντας τη σύγχρονη ανθρωποκεντρική και επισκεπτοκεντρική επικοινωνιακή πολιτική.

1.3. Το κοινό του μουσείου

Οι άνθρωποι που αποτελούν το κοινό ενός μουσείου, προσδιορίζονται με βάση τα μεταξύ τους κοινά χαρακτηριστικά π.χ. ενήλικες, παιδιά, μαθητές, αλλοδαπά άτομα, άτομα με ανάγκες (ΑμεΑ) κ.α. (Κακούρου-Χρόνη, 2010). Ένα μουσείο απευθύνεται σε ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο, σε πραγματικούς ή εικονικούς επισκέπτες, σε ομάδες ή άτομα τοπικών κοινοτήτων, σε μεμονωμένους επισκέπτες αλλά και στους μη επισκέπτες (Νικονάνου, 2010β). Οι επισκέπτες ενός μουσείου μπορεί να είναι μικρά παιδιά ή ενήλικες, εργαζόμενοι ή άνεργοι, άντρες ή γυναίκες, με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο μεταξύ τους και διαφορετική πολιτισμική

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

κουλτούρα και υπόβαθρο ή άτομα που μιλούν διαφορετικές γλώσσες. Αυτή η ποικιλία στο κοινό ενός μουσείου κάνει το επικοινωνιακό του έργο δύσκολο και απαιτητικό, εφόσον πρέπει να φροντίσει για τις διαφορετικές απαιτήσεις των διαφορετικών επισκεπτών (Merimman, 1999). Αυτό συμβαίνει γιατί το κάθε άτομο μεμονωμένα αντιλαμβάνεται τα ζητήματα, τα γεγονότα και τις πρακτικές με τη δική του οπτική (Hooper-Greenhill, 1999).

Κάθε άνθρωπος, ακόμα και αν έχει την ίδια ηλικία ή φύλο με έναν άλλο, ακόμα και αν μεγαλώνει στο ίδιο οικογενειακό περιβάλλον, στην πραγματικότητα διαθέτει τη δική του κοσμοθεωρία, εξετάζοντας και ερμηνεύοντας τα γεγονότα καθώς πορεύεται στο δικό του χώρο και χρόνο (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 2007). Έτσι, ο επισκέπτης δέχεται ερεθίσματα εμπειρικά, μέσω της επαφής με τα μουσειακά αντικείμενα, ερμηνεύοντάς τα σύμφωνα με τη δική του αντίληψη, σκέψη και κατανόηση, καταλήγοντας σε πολλά και διαφορετικά νοήματα και συμπεράσματα. Σε αυτό το πλαίσιο, οι επισκέπτες δεν λαμβάνονται μόνο ως ομάδες κοινού αλλά ως ερμηνευτικές κοινότητες που αποδίδουν πολλαπλές ερμηνείες, αναλύσεις και αφηγήσεις κατά την επαφή τους με τα μουσειακά αντικείμενα (Νικονάνου, 2010α).

1.3.1. Το μαθητικό κοινό του μουσείου

Δεδομένης της ποικιλίας του μουσειακού κοινού, κρίνεται απαραίτητο να εστιάσουμε με μια συγκεκριμένη ερμηνευτική κοινότητα, δηλαδή στην ομάδα κοινού των μαθητών. Οι μαθητές και οι μαθητικές ομάδες κοινού αποτελούν τη βασική ομάδα στόχου της εκπαιδευτικής πολιτικής των σύγχρονων μουσείων και κατ' επέκταση της μουσειοπαιδαγωγικής. Η μουσειοπαιδαγωγική συνδέεται από παλιά με την ανάγκη των μουσείων να επικοινωνήσουν με το μαθητικό κυρίως κοινό (Νικονάνου, 2010β) και αναπτύχθηκε παράλληλα με την αναγκαιότητα εύρεσης εναλλακτικών χώρων μάθησης εκτός του σχολικού περιβάλλοντος, προκειμένου να προωθηθεί και ο εκδημοκρατισμός των μουσείων (Νικονάνου, 2005).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Αποτελέσματα ερευνών (Mercin, 2008) αποδεικνύουν ότι, οι μαθητές που βρίσκονται στο χώρο του μουσείου, συνειδητοποιούν την αξία της τέχνης και υποστηρίζουν ότι η μάθηση μέσω της παρατήρησης στο μουσείο είναι πιο αποτελεσματική ως προς τον σχηματισμό του συναισθήματος και της κριτικής άποψης, σε σχέση με τη μάθηση στο σχολικό περιβάλλον η οποία χαρακτηρίζεται ως «μονότονη και βαρετή», χωρίς άλλες δραστηριότητες (Mercin, 2008).

Μια τυπική επίσκεψη στο μουσείο από μια ομάδα μαθητών σχολικής τάξης, είναι πιθανό να οργανώνεται στα πλαίσια υλοποίησης με τη μέθοδο της ξενάγησης, όπου η διαδρομή και οι στάσεις είναι προκαθορισμένες και συγκεκριμένες, τις οποίες οι μαθητές οφείλουν να ακολουθήσουν, ερχόμενοι σε επαφή με αντικείμενα και δείγματα υλικού πολιτισμού, που σπάνια δημιουργούν επικοινωνιακή κατάσταση αλληλεπίδρασης. Σε αντίθεση έρχεται η αναγκαιότητα να προσφέρεται στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς των τάξεων, επικοινωνιακές λύσεις και βιώσιμες εναλλακτικές εμπειρίες σε μουσειακά περιβάλλοντα, με προσεγγίσεις που εστιάζουν στο μαθητή, προωθώντας την ενεργητική μάθηση και την πληθώρα ευκαιριών με εξατομικευμένο και πλαισιωμένο τρόπο (Vartiainen & Enkerberg, 2013).

Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές, στον χώρο του μουσείου συμμετέχουν ενεργά και σύμφωνα με τον Hein (1995:22): *«προκειμένου να μάθουν, οι μαθητές πρέπει να έχουν εμπειρία. Πρέπει να δουν και να κάμουν όχι απλώς να τους πει κάποιος»*. Οι μελέτες των Piscitelli & Anderson (2001), αποδεικνύουν ότι οι εμπειρίες των μαθητών κρίνονταν ως θετικές εκλαμβάνοντας τον χώρο του μουσείου ως ευχάριστο και συναρπαστικό που τους δίνει ευκαιρίες να υιοθετήσουν νέες ιδέες. Η περιγραφή των εμπειριών τόσο προφορικά όσο και εικαστικά ήταν ακριβής με λεπτομέρειες τόσο για τα εκθέματα όσο και για την αρχιτεκτονική του χώρου του μουσείου. Για έναν μαθητή, η κάθε εμπειρία στο μουσείο εμπεριέχει και μια αίσθηση

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ονειροπόλησης καθώς η φαντασία είναι το κύριο χαρακτηριστικό μιας επιτυχημένης βιωματικής εκπαιδευτικής δράσης (Black, 2009).

Ανεξαρτήτως όσων ειπώθηκαν, ο λόγος πίσω από κάθε εμπειρία επίσκεψης σε οποιοδήποτε μουσείο, βρίσκεται στο να αναπτυχθεί μια σχέση γνωριμίας, επαφής και αλληλεπίδρασης με τις συλλογές των αντικείμενων και των έργων τέχνης μεγάλης πολιτισμικής αξίας (Vartiainen & Enkenberg, 2013). Σύμφωνα με τους Jacobsson και Davidsson (2012), υποστηρίζεται ότι οι μαθητές θα πρέπει να αναγνωρίσουν τα μουσειακά αντικείμενα ως ενεργά εργαλεία μάθησης, που είναι ικανά να διευρύνουν την ανθρώπινη σκέψη και δράση. Τα αντικείμενα στο μουσείο μπορούν να αποτελέσουν τους μεσολαβητές προκειμένου να φτάσει κάποιος στη γνώση, καθώς μέσω των αξιών τους δύνανται να διαπραγματευτούν παγκόσμια φαινόμενα από διαφορετικές οπτικές, πυροδοτώντας πολλαπλές ιδέες, σκέψεις και εμπειρίες (Vartiainen, Liljestrom, & Enkenberg, 2012).

1.4. Τα αντικείμενα του μουσείου

Τα μουσειακά αντικείμενα (αυθεντικά ή μη) και τα ερμηνευτικά μέσα (στατικά, πολυμεσικά και συμμετοχικά) περιλαμβάνονται στις εκθέσεις των μουσείων και αποτελούν το πρωταρχικό μέσο επικοινωνίας με το κοινό αποτελώντας ανεξάντλητες πηγές ιστορικών πληροφοριών (Νικονάνου, 2006). Η επαφή με αυτά προσφέρει την επικοινωνία με το παρελθόν και τους ανθρώπους, με γεγονότα, τόπους, ήθη και έθιμα άλλων εποχών (Μπούνια & Νικονάνου, 2008). Το κάθε ένα αντικείμενο είναι σημαντικό και μοναδικό από μόνο του, αποτελεί αυθεντικό τεκμήριο και είναι ικανό -υλικά, ιστορικά και αισθητικά- να αναπαραστήσει και να αντιπροσωπεύσει την κοινωνία από όπου προέρχεται (Νικονάνου, 2010α). Κάθε ένα αντικείμενο έχει τη δική του αξία χρήσης και τη δική του λειτουργία. Μέσω των αξιών τους (αυθεντικότητα, αισθητική, υλικότητα, ευρύτητα), τα μουσειακά αντικείμενα μπορούν να

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

αξιοποιηθούν εκπαιδευτικά ως περιεχόμενα της αντίληψης, ως εργαλεία έκφρασης και σημεία της γνώσης (Beck, 1994:88 στο Μπούνια & Νικονάνου, 2008), καθώς είναι ικανά να μεταφέρουν μηνύματα και πληροφορίες, να προσφέρουν ιστορική αναδρομή στο χωροχρόνο και να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών μέσω δράσεων αλληλεπίδρασης και μάθησης (Μπούνια & Νικονάνου, 2008).

Πιο συγκεκριμένα, η αυθεντικότητα ως αξία, σχετίζεται με την ικανότητα των αντικειμένων, να προσδιορίζουν τόσο το παρελθόν όσο και το παρόν, αποτελώντας τη βάση για την υιοθέτηση της υποκειμενικής γνώσης. Η αξία της υλικότητας των μουσειακών αντικειμένων, εκφράζεται μέσω της προσωπικής επαφής και εμπειρίας με το σύνολο των αισθήσεων, παρέχοντας παράλληλα ευκαιρίες για δημιουργία και έκφραση συναισθημάτων, χωρίς να κρίνεται απαραίτητη η προϋπάρχουσα κατάρκτηση ειδικών γνώσεων. Η υλικότητα των αντικειμένων σχετίζεται με την εποπτικότητα τους μέσω της άμεσης θέασης, παρατηρώντας και αναλύοντας το σύνολο των ορατών και εξωτερικών χαρακτηριστικών τους, με σκοπό την ανάπτυξη σκέψεων και νοητικών συνειρμών σε προσωπικό επίπεδο. Η ευρύτητα των μουσειακών αντικειμένων αναφέρεται στην ευχέρεια σύνδεσής τους με πληθώρα παιδαγωγικών στόχων, διαφορετικού επιπέδου δυσκολίας. Χάρη στην ευρύτητα των μουσειακών αντικειμένων προωθείται η μάθηση μέσω της εξερεύνησης (Hein, 1998:30-33 στο Νικονάνου, 2008) και ο ευέλικτος τρόπος προσέγγισης σε εκπαιδευτικές δράσεις ανοιχτού τύπου (Μπούνια & Νικονάνου, 2008). Επιπλέον, ο τομέας μάθησης της αισθητικής αγωγής σχετίζεται με την αξία της αισθητικής και την παρεχόμενη ευκαιρία για έκφραση πνευματικών και χειρωνακτικών εκπαιδευτικών δράσεων. Κατ' επέκταση, η υλική και αισθητική μέθοδος χρησιμοποιείται ευρέως για την καλλιέργεια του αισθητικού γούστου με στόχο την προσωπική και βιωματική δημιουργία σε χώρους μουσείων (Νικονάνου, 2010α).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Επομένως, τα μουσειακά εκθέματα λόγω της πολυσημίας τους, μπορούν να υπηρετήσουν ευρύτερους παιδαγωγικούς στόχους, να ανταποκριθούν σε διαφορετικές προσδοκίες, προτιμήσεις και ενδιαφέροντα και να αποτελέσουν εκπαιδευτικά εργαλεία κατά τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών δράσεων με ευέλικτες προσεγγίσεις και ανοιχτού τύπου διαδικασίες κατάκτησης της γνώσης μέσω της εμπειρίας (Νικονάνου, 2010α).

1.4.1. Τα έργα τέχνης

Εστιάζοντας περισσότερο στα είδη των μουσειακών αντικειμένων, παρουσιάζονται τα έργα τέχνης ως δείγματα υλικού πολιτισμού που περιλαμβάνονται ως επί το πλείστον σε μουσεία τέχνης. Όταν ο θεατής παρατηρεί ένα έργο τέχνης εμπλεκόμενος σε δραστηριότητες επικοινωνίας και εκπαίδευσης, συχνά ανακαλύπτει ιστορικά και πολιτικά δεδομένα, αισθητικές τάσεις, κοινωνικές συνήθειες, πολλαπλά δηλαδή πολιτισμικά στοιχεία που είναι δυνατό να ξεδιπλωθούν ύστερα από προσεχτική παρατήρηση και μεθοδικότητα (Μέγα, 2011). Οι Bourdieu και Darbel (1997), υποστηρίζουν ότι το να απολαμβάνει κάποιος ένα έργο τέχνης, δεν αποτελεί χάρισμα εκ φύσεως, αλλά είναι μια «καλλιεργημένη ευχαρίστηση» που κατακτιέται με επανάληψη και διαρκή εξάσκηση (στο Οικονόμου, 2003:68).

Κάθε έργο τέχνης έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, έχει τίτλο, πραγματεύεται ένα θέμα, μεταφέρει ιδέες και μηνύματα, έχει χρώματα ή γραμμές, σχήματα ή πρόσωπα (Ζωγράφος & Κωτσαλίδου, 2011). Τα εξωτερικά ορατά χαρακτηριστικά ενός έργου τέχνης όπως το χρώμα, η υφή, οι διαστάσεις κ.α., δίνουν πληροφορίες στον παρατηρητή διευκολύνοντας την ανάπτυξη συνειρμών και σκέψεων σε προσωπικό επίπεδο (Μπούνια & Νικονάνου, 2008). Τα έργα τέχνης, αποτελούν ισχυρά στοχαστικά εργαλεία και μέσα έκφρασης. Είναι ικανά να θέσουν τον αποδέκτη τους σε μια «περιπέτεια κατανόησης» εφόσον κατά την παρατήρηση, μελέτη και επεξεργασία, μελετώνται οι ενδεχόμενες αλληλοσυσχετίσεις όγκων, χρωμάτων και φόρμας

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

(Μέγα, 2011:37). Πρόσφατα, η Lois Silverman έχει υποστηρίξει: «οι μεγαλύτεροι θησαυροί του πολιτισμού μας δεν είναι τα έργα τέχνης αλλά οι ανθρώπινες σχέσεις...» (Silverman, 2010:155).

Εξετάζοντας τη σχέση επισκέπτη-αντικειμένου, τα μουσειακά αντικείμενα δεν νοούνται υλικά και αισθητικά χωρίς την εμπλοκή του ανθρώπου που τα κατασκευάζει, τα παρατηρεί και τα εξερευνά (Μπούνια & Νικονάνου, 2008). Με την ίδια λογική, τα έργα τέχνης υφίστανται προκειμένου το παιδί να έρθει σε επαφή μαζί τους, να τα προσεγγίσει με το σύνολο των αισθήσεων του και να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία της γνώσης, μέσω της εμπειρίας. Η ψυχαγωγία επιτυγχάνεται μέσω της εμπειρίας (Νικονάνου, 2010α) και η εμπειρία που αποκτάται, μπορεί να οδηγήσει σε πολλαπλά οφέλη και αποτελέσματα (Gröppel-Wegener, 2008).

Κατά την προσπάθεια επικοινωνίας μ' ένα έργο τέχνης η ανάλυση, η περιγραφή, η έκφραση συναισθημάτων, η σκέψη, η σύνδεση με πρότερες εμπειρίες και γνώσεις προσδιορίζονται μέσω του προφορικού λόγου (Ζωγράφος & Κωτσαλίδου, 2011· Νικονάνου, 2011). Επίσης, υπάρχει δυνατότητα προσέγγισης ενός έργου τέχνης κατά την υλοποίηση εκπαιδευτικών δράσεων βιωματικού περιεχομένου. Η επικοινωνιακή εμπειρία με τα έργα τέχνης μέσω των αισθήσεων, μπορεί να εφαρμοστεί σε υλικές/αισθητικές δραστηριότητες με ζωγραφική, γλυπτική με πηλό, σχέδιο και χαρακτική, χειροτεχνίες ή σε δραστηριότητες μουσικής και θεάτρου. Για παράδειγμα, η δραματοποίηση γεγονότων και θεματικών που αναπαρίστανται σε έργα τέχνης, βοηθά στη συναισθηματική εμπλοκή των θεατών, εφόσον έχουν τη δυνατότητα να εκφραστούν και να επικοινωνήσουν αυτοσχεδιάζοντας, καθώς υποδύονται έναν διαφορετικό ρόλο από αυτόν που ζουν στην καθημερινή τους επαφή με την κοινωνική πραγματικότητα (Νικονάνου, 2010α).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Έτσι, τα έργα τέχνης καθίστανται ως εργαλεία μάθησης, εφόσον χρησιμοποιηθούν ως τέτοια κατά την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, προκειμένου το άτομο να έρθει σε επαφή μαζί τους, να επικοινωνήσει με άλλα άτομα, να μοιραστεί σκέψεις, να τα επεξεργαστεί, να τα αναλύσει, να τα αισθανθεί με όλες του τις αισθήσεις, να ψυχαγωγηθεί και να οδηγηθεί στη γνώση, μέσω της εμπειρίας. Όταν αναφέρεται η γνώση ως έννοια, δεν μπορεί να υφίσταται ως κάτι το αφηρημένο που βρίσκεται κάπου έξω από το υποκείμενο, αλλά εξαρτάται άμεσα από την κατάκτηση εμπειρίας του νοήμονος υποκειμένου, με το φυσικό περιβάλλον, με τα αντικείμενα που το περιβάλλουν αλλά και με τον εσωτερικό του κόσμο (Σμωλ, 1983), πτυχές δηλαδή κατάκτησης της γνώσης που σχετίζονται με το κonstrουκτιβιστικό μοντέλο.

Συνοψίζοντας και προσπαθώντας να εστιάσουμε τις απόψεις μας σχετικά με τα μουσεία τέχνης, τα έργα τέχνης και τη σχέση των παιδιών μαζί τους, υποστηρίζεται ότι η αληθινή φύση της προσωπικότητας των παιδιών δεν βρίσκεται κοντά σε αυτήν του μαθηματικού αλλά περισσότερο σε αυτήν του καλλιτέχνη. Ο Herbert Read μέσω αυτού του ισχυρισμού θέλησε να παραλληλίσει την κοινή πορεία των καλλιτεχνών και των μικρών παιδιών όσον αφορά στην ποιότητα προσοχής με την οποία παρατηρούν τα αντικείμενα αλλά και δημιουργούν μέσω αυτών (Read, 1974). Τα έργα τέχνης και τα υπόλοιπα μουσειακά εκθέματα υφίστανται στον μουσειακό χώρο προκειμένου ο κάθε μαθητής να τα παρατηρήσει και να τα ερμηνεύσει αναλαμβάνοντας ρόλο ενεργητικού θεατή, παρατηρητή και συμμετέχοντα σε μια διαδραστική κατάσταση επικοινωνίας και μάθησης (Κακίση-Παναγοπούλου, 2011).

Ο τομέας της αναπτυξιακής ψυχολογίας έχει δείξει ότι τα παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας, είναι ικανά για παρατήρηση, καλλιεργώντας παράλληλα τη μνήμη τους, την αντίληψή τους και την κρίση τους. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά ηλικίας 6-9 ετών αντιμετωπίζουν την τέχνη με ενθουσιασμό, χωρίς ενδοιασμούς, είναι ικανά να αισθανθούν αυτό που βλέπουν και μπορούν να

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

εκφράσουν την κριτική τους άποψη για τον κόσμο που τα περιβάλλει. Μέσω της παρατήρησης, μπορούν να διαμορφώνουν την ταυτότητά τους, καθώς επικοινωνούν, συμβιώνουν και συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους. Επίσης, τα παιδιά ηλικίας 6 ετών είναι ικανά να δημιουργήσουν με τη φαντασία τους, έργα που διαφοροποιούνται μεταξύ τους ως προς το χρώμα, το σχήμα και το μέγεθος. Τα παιδιά ανάλογης ηλικίας είναι ικανά να διακρίνουν το ωραίο αισθητικά με κριτήρια τις αναλογίες, το ρυθμό, τις χρωματικές αρμονίες ή να προσέξουν λεπτομέρειες που περνάνε απαρατήρητες από ενήλικες παρατηρητές. Γύρω στην ίδια ηλικία, τα παιδιά εκφράζουν ενδιαφέρον για έργα τέχνης που απεικονίζουν νεκρές φύσεις και θέματα με γεωμετρικά σχήματα (Κουτράκης, Μπίκα & Τσέκρελη, 2011).

Γενικότερα, υποστηρίζεται ότι η τέχνη, είναι απαραίτητη για κάθε άτομο και ιδιαίτερος για τα άτομα σχολικής ηλικίας. Ο Gibson (2003) τονίζει ότι η τέχνη έχει πολύ θετική επίδραση στα παιδιά και όταν απασχολούνται με θέματα τέχνης, αναπτύσσονται, συλλαμβάνουν ιδέες και συναισθάνονται. Επιπλέον, μέσω της τέχνης μπορούν να ανιχνευτούν τα ενδιαφέροντα και οι προτιμήσεις των μικρών παιδιών (Mercin, 2008). Ανάμεσα στα θέματα που μπορούν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών είναι τα ζώα, τα έντομα, τα πουλιά, τα ψάρια, τα δέντρα, τα λουλούδια, η εναλλαγή των εποχών, τα στάδια της ημέρας, κ.α. (Κουτράκης, Μπίκα & Τσέκρελη, 2011).

Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι όλα τα παιδιά δεν εκτίθενται στα ίδια ερεθίσματα, δεν διαθέτουν τις ίδιες ικανότητες που αναφέρθηκαν ή δεν έχουν την ίδια νοητική και πνευματική ωριμότητα. Το κάθε παιδί δηλαδή, κατακτά τη γνώση και αποκτά εμπειρίες με διαφορετικό ρυθμό και τρόπο, συμμετέχοντας ενεργά καθώς αλληλεπιδρά με το κοινωνικό του περιβάλλον, αποδίδοντας προσωπικές, πολυεπίπεδες και πολλαπλές σημασίες και ερμηνείες ως θεατής στα έργα τέχνης με τα οποία έρχεται σε αλληλεπίδραση (Hubard, 2014).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Η εμπειρία επαφής με τα μουσειακά αντικείμενα, οι εκθέσεις με τις συλλογές των αντικειμένων και η επικοινωνία που αναπτύσσεται μέσα στο μουσειακό χώρο μέσω αυτών, στηρίζεται στην κonstrουκτιβιστική αντίληψη για τη μάθηση, καθώς και σε άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις που αναφέρονται παρακάτω. Με αυτό τον τρόπο το μουσείο καλεί τον επισκέπτη να συμμετέχει φυσικά, ενεργά, νοητικά και συναισθηματικά, προκειμένου να «δημιουργήσει» γνώση (Παπαντωνίου, 2010:33).

1.5. Θεωρητικές προσεγγίσεις μάθησης και επικοινωνίας

Οι θεωρίες μάθησης και επικοινωνίας αναλύουν και επιβεβαιώνουν την τάση των μουσείων να υιοθετούν επισκεπτοκεντρικό ρόλο. Οι θεωρίες μάθησης και επικοινωνίας που θα αναφερθούν παρακάτω είναι η θεωρία του κονστρουκτιβισμού, η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του H. Gardner, οι έρευνες σχετικά με τη μουσειακή εμπειρία και το πολιτιστικό μοντέλο επικοινωνίας. Η διαμόρφωση της μουσειακής εμπειρίας αλλά και η θεωρητική προσέγγιση του κονστρουκτιβισμού υπολογίζουν την κατάκτηση της γνώσης ως μια προσωπική ολοκληρωτική διαδικασία, κατά τη διάρκεια της οποίας η νέα γνώση χτίζεται πάνω στην προηγούμενη, καθώς ο επισκέπτης δρα μέσα στο μουσειακό χώρο (Μπούνια & Νικονάνου, 2008).

1.5.1 Η Θεωρία του Κονστρουκτιβισμού.

Ο G. Hein (1999), μέσα από τη θεωρία του για τους τέσσερεις διακριτούς τύπους εκπαίδευσης (του διδακτισμού, του συμπεριφορισμού, της ανακάλυψης και του δομισμού) και τη θέση του ως προς τις διδακτικές μεθόδους υιοθέτησης της γνώσης και της μάθησης, αναφέρεται στην προσέγγιση του κονστρουκτιβισμού. Μέσω αυτής αναγνωρίζει και αποδέχεται την ύπαρξη εναλλακτικών απόψεων σχετικά με την πραγματικότητα. Η θεωρία του κονστρουκτιβισμού απορρίπτει τη θεώρηση περί αντικειμενικότητας της γνώσης και υποστηρίζει ότι η μάθηση κατασκευάζεται από τα σκεπτόμενα άτομα, καθώς τα ίδια βρίσκονται σε επικοινωνιακή διάδραση με το περιβάλλον τους και τον εαυτό τους, συμμετέχοντας ενεργητικά, κοινωνικά και ατομικά, στη διαδικασία κατάκτησης της γνώσης (Νάκου, 2001· Hein, 1998· Νικονάνου, 2010α). Κατά τον Hein, η διαδικασία της μάθησης ολοκληρώνεται μέσω ενεργητικής οικοδόμησης του ίδιου του υποκειμένου, και χαρακτηρίζεται ως κάτι «αναπόφευκτο» (Hein, 1998:34) και από τη φύση δοσμένο, τουλάχιστον μέχρι έναν βαθμό. Η

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

θεωρία του κονστρουκτιβισμού τονίζει τη μαθησιακή διαδικασία κατά την οποία το άτομο τίθεται στο επίκεντρο. Παρομοίως, η επικοινωνιακή και εκπαιδευτική πολιτική των σύγχρονων μουσείων χαρακτηρίζεται επισκεπτοκεντρική/ ανθρωποκεντρική (Hein, 1998 στο Νικονάνου, 2010α). Με την ίδια λογική, ο επισκέπτης του μουσείου μπορεί να οικοδομήσει τη γνώση μέσω της εμπειρίας, ερχόμενος σε σωματική, κοινωνική και διανοητική επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα (Οικονόμου, 2003) όντας παράλληλα ικανός να ανταποκριθεί στα ερεθίσματα με πολλούς τρόπους- μπορεί δηλαδή να αντιληφθεί ή όχι τα αναμενόμενα νοήματα, να συμφωνήσει ή όχι με αυτά, να μην ενδιαφερθεί για αυτά ή να τα προσέξει δίνοντας πολλαπλά νοήματα (Hooper-Greenhill, 2000). Η νέα γνώση και εμπειρία που κατακτάται, οικοδομείται πάνω στην προϋπάρχουσα, και με αυτό τον τρόπο τονίζεται ιδιαίτερα ο ρόλος των προϋπάρχουσων εμπειριών, γεγονότων και καταστάσεων (Νικονάνου, 2010α).

1.5.2. Η θεωρία της Πολλαπλής Νοημοσύνης και οι τύποι μάθησης.

Όσον αφορά στη θεωρία πολλαπλής νοημοσύνης, ο Howard Gardner διέκρινε οχτώ διαφορετικές όψεις νοημοσύνης: τη λογική/μαθηματική, τη διαπροσωπική, την ενδοπροσωπική, τη γλωσσική, τη μουσική, τη χωρική, τη σωματική/κινησιακή και τη φυσιογνωστική. Είναι οι τρόποι μέσω των οποίων ένας άνθρωπος αντιλαμβάνεται τον κόσμο και ερμηνεύει την πραγματικότητα γύρω του, εκφράζοντας τις σκέψεις και τη δημιουργική του διάθεση (Gardner 1993, στο Οικονόμου, 2003). Το σχολικό σύστημα τείνει να προωθεί κυρίως τη γλωσσική και τη λογική/μαθηματική όψη νοημοσύνης, οι τέχνες όμως και η διδασκαλία τους αναπτύσσονται μέσω των υπολοίπων όψεων. Το μουσείο είναι ένας χώρος όπου προσφέρεται αίσθηση, θέαση και βίωση της πραγματικότητας (Νάκου, 2001), επιτρέποντας σε κάθε επισκέπτη ξεχωριστά να αναπτύσσεται εμπειρικά και βιωματικά, σύμφωνα με το δικό του ρυθμό και τα προσωπικά του ενδιαφέροντα (Οικονόμου, 2003), καταλήγοντας στα δικά του συμπεράσματα, χτίζοντας το δικό

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

του κόσμου, καθώς εμπλέκεται ενεργητικά σε επικοινωνιακές/εκπαιδευτικές παρεμβάσεις.

Συνεπώς στον μουσειακό χώρο, αναγνωρίζεται η ατομική και προσωπική ιδιαιτερότητα του κάθε επισκέπτη, μέσα από τη διαφορετικότητα στους τρόπους παρουσίασης των μουσειακών αντικειμένων. Χρησιμοποιώντας δηλαδή διαφορετικά μέσα και εργαλεία, διαφορετικές μεθόδους και εναλλακτικούς τρόπους προβολής παρουσίασης και θέασης των μουσειακών αντικειμένων, επιτυγχάνεται η κατάκτηση της γνώσης, της μάθησης μέσω της μουσειακής εμπειρίας λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαίτερες κλίσεις, προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών (Νικονάνου, 2010α).

1.5.3. Η έννοια της εμπειρίας στο μουσείο.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, τα μουσεία υπολογίζονται ως «υπέροχοι» χώροι που μέσα σε αυτούς οι επισκέπτες είναι δυνατό να βιώσουν ένα μεγάλο εύρος εμπειριών (Hein, 1998). Η εμπειρία ορίζεται ως μια διαδικασία σύνθετη που αναφέρεται κατά κύριο λόγο στο συναίσθημα, στη βίωση ενός γεγονότος, στη σκέψη γι' αυτό το γεγονός και στην έκφραση του βιώματος αυτού του γεγονότος. Στην έννοια της εμπειρίας εμπεριέχονται οι εντυπώσεις που διαμορφώνονται μέσω της ανθρώπινης αντίληψης και συνείδησης, καθώς η ερμηνεία θεωρείται αυστηρά προσωπική και υποκειμενική (Νικονάνου, 2010α). Η αξία μιας θετικής εμπειρίας εκφράζεται με τη χαρά, την ευχαρίστηση, τη χαλάρωση, με το να μπορεί κάποιος να ξεφύγει από την καθημερινότητα, να δραστηριοποιηθεί προκειμένου να κοινωνικοποιηθεί, να αναστοχαστεί, να ολοκληρωθεί σε προσωπικό επίπεδο (Μούλιου, 2014). Με αυτό τον τρόπο, μέσω της παροχής δυνατοτήτων απόκτησης μιας θετικής εμπειρίας, υλοποιείται ο στόχος των μουσείων για προσέλευση των επισκεπτών κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, προωθώντας παράλληλα τον ψυχαγωγικό και επισκεπτοκεντρικό ρόλο κατά την εκπαιδευτική και επικοινωνιακή πολιτική που ακολουθούν.

Πιο συγκεκριμένα, το βίωμα της εμπειρίας σ' ένα μουσείο είναι ένας πολύπλοκος συνδυασμός των παραγόντων που διαμορφώνουν τα συναισθήματα και τη στάση των επισκεπτών (Chan, 2009). Οι Falk και Dierking (1992) όρισαν ένα μοντέλο διαδραστικής μουσειακής εμπειρίας, που περιλαμβάνει την προσωπική, την κοινωνική και τη φυσική διάσταση. Πιο αναλυτικά, η προσωπική διάσταση αφορά στις εντυπώσεις, στις εμπειρίες και τις γνώσεις του κάθε επισκέπτη, με τις οποίες έρχεται στο μουσείο. Η κοινωνική διάσταση αφορά στις σχέσεις που αναπτύσσει ο κάθε επισκέπτης με την οικογένειά του, τους φίλους του, τους άλλους παρευρισκόμενους ή το προσωπικό του μουσείου, τόσο σε πλαίσια επικοινωνιακών δράσεων με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, όσο και σε πιο άτυπες μορφές επικοινωνίας (Νικονάνου, 2010α). Η φυσική διάσταση εμπειρίας αφορά στην αρχιτεκτονική και τη συνολική ατμόσφαιρα που προσφέρει το κτίριο του μουσείου, τις συλλογές και τα εκθέματά τους. Και οι τρεις παραπάνω διαστάσεις, επιδρούν και μπορούν να επηρεάσουν την ποιότητα της εμπειρίας, την άποψη που υιοθετείται για τις συλλογές των αντικειμένων, τη συμπεριφορά μέσα στο χώρο του μουσείου και το τι τελικά θα αποκομίσουν οι επισκέπτες όταν ολοκληρωθεί η εμπειρία τους (Falk & Dierking, 1992). Συνεπώς τα μουσεία οφείλουν να επιμεληθούν επικοινωνιακά και εκπαιδευτικά μία εμπειρία επίσκεψης, να φροντίσουν για το χώρο, το μουσειακό περιβάλλον, τα αντικείμενα και τις συλλογές τους, προκειμένου αυτή να καταστεί για τους επισκέπτες ως ευχάριστη, ψυχαγωγική και εποικοδομητική.

1.5.4. Το πολιτιστικό μοντέλο επικοινωνίας.

Η επικοινωνία ορίζεται ως μια πολιτισμική διαδικασία που είναι ικανή να συνδέσει τους ανθρώπους, ως μια διαδικασία δηλαδή συμμετοχής και συσχέτισης, κατά την οποία η αληθινή πραγματικότητα διαμορφώνεται, μεταβάλλεται ή συντηρείται μέσα από διαπραγματεύσεις αλληλοδιάδρασης των υποκειμένων. Το άτομο βρίσκεται στο επίκεντρο της επικοινωνιακής

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

διαδικασίας, υπηρετώντας παράλληλα την επισκεπτοκεντρική προσέγγιση του σύγχρονου μοντέλου επικοινωνιακής πολιτικής ενός μουσείου. Οι συμμετέχοντες στην ερμηνευτική κοινότητα δομούν διαφορετικά νοήματα κατά την υλοποίηση ερμηνευτικών στρατηγικών και μέσω της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης, επιτυγχάνεται η σύνδεση μεταξύ τους (Νικονάνου, 2010α).

Το πολιτιστικό μοντέλο επικοινωνίας συνεπώς βρίσκεται στην κορυφή της πυραμίδας των στόχων υλοποίησης μιας εκπαιδευτικής πολιτικής που υιοθετεί το σύγχρονο μουσείο. Τα κύρια χαρακτηριστικά μιας επικοινωνιακής πολιτικής ενός μουσείου, βρίσκουν έδαφος στις έννοιες του εκδημοκρατισμού του, στον κοινωνικό του χαρακτήρα, στην πρόθεση του για εκπαίδευση και ψυχαγωγία, διοργανώνοντας δραστηριότητες άμεσης και έμμεσης επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας τα αντικείμενα ως μέσα και εργαλεία, προκειμένου οι επισκέπτες, με το σύνολο των αισθήσεων τους, να παράγουν πολλαπλά νοήματα και ερμηνείες, οικοδομώντας τη γνώση σύμφωνα με τον προσωπικό ρυθμό τους ρυθμό, κατά τη βίωση της εμπειρίας επίσκεψης στο μουσειακό χώρο (Νικονάνου, 2010α).

Συνεπώς, για να επιτευχθεί το έργο της επικοινωνιακής και εκπαιδευτικής πολιτικής ενός μουσείου, τονίζοντας την τάση του για επισκεπτοκεντρική προσέγγιση, προβλέπεται οι επισκέπτες να συμμετέχουν σε δραστηριότητες επικοινωνίας και μάθησης, άμεσης και έμμεσης μορφής, στα πλαίσια οργανωμένων ή μη εκπαιδευτικών δράσεων. Μια από τις αποστολές της μουσειοπαιδαγωγικής είναι η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και μουσειοσκευών (έμμεση μορφή επικοινωνίας) αλλά και ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων (άμεση μορφή επικοινωνίας) (Νικονάνου, 2005), μορφές δηλαδή επικοινωνιακής πολιτικής που αναφέρονται παρακάτω.

Κεφάλαιο 2. Άμεση και έμμεση μορφή επικοινωνίας και εκπαίδευσης

Τα σύγχρονα μουσεία στοχεύουν στην ανάπτυξη σχέσης επικοινωνίας τους με τους επισκέπτες, σχεδιάζοντας εκπαιδευτικές δραστηριότητες άμεσης και έμμεσης επικοινωνίας. Πιο ιδιαίτερα, οι δραστηριότητες άμεσης επικοινωνίας αναφέρονται στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, μέσω της επαφής με τα μουσειακά αντικείμενα. Οι δραστηριότητες αυτές απευθύνονται στο σύνολο των επισκεπτών, τόσο σε προγραμματισμένες επισκέψεις σχολικών ομάδων, όσο και σε μεμονωμένους επισκέπτες, έφηβους ή ενήλικες που καταφτάνουν στο μουσείο στον ελεύθερό τους χρόνο ή ακόμα και σε εκπαιδευτικές δράσεις και γεγονότα που λαμβάνουν χώρα εκτός του μουσείου αλλά βρίσκονται σε άμεση σχέση με το υλικό που εκτίθεται στο μουσείο. Πιο συγκεκριμένα, οι δραστηριότητες άμεσης επικοινωνίας στηρίζονται σ' έναν ευρύτερο εκπαιδευτικό σχεδιασμό που περιλαμβάνει στόχους, περιεχόμενα, μεθόδους διδασκαλίας και μέσα επικοινωνίας που συνήθως χρησιμεύουν στο να δημιουργήσουν επικοινωνιακές καταστάσεις διάδρασης ανάμεσα στο μουσειακό αντικείμενο και τον θεατή (Νικονάνου, 2010α).

Η προσέγγιση των μουσειακών αντικειμένων και εκθεσιακών περιεχομένων υλοποιείται μέσω διάφορων μεθόδων όπως της αφήγησης (ξενάγηση), της μαιευτικής μεθόδου (κατευθυνόμενη συζήτηση), της δραματοποίησης, της ανακαλυπτικής μεθόδου (εξερεύνηση) και της βιωματικής μάθησης (Νικονάνου, 2010α). Στη συγκεκριμένη παρουσίαση, θα αναφερθούν ιδιαίτερα οι μέθοδοι της μαιευτικής, της δραματοποίησης, της βιωματικής μεθόδου και της εξερεύνησης. Πιο αναλυτικά:

Η μαιευτική μέθοδος, δηλαδή η μέθοδος της κατευθυνόμενης συζήτησης, αναφέρεται στη σχέση επικοινωνιακής διάδρασης ανάμεσα στον επισκέπτη και στον υπεύθυνο του μουσείου που πραγματοποιεί τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, καθώς και στην επικοινωνιακή σχέση που

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

αναπτύσσεται ανάμεσα στους επισκέπτες. Το μουσειακό αντικείμενο αποτελεί την αφορμή προκειμένου να αναπτυχθεί η σχέση επικοινωνιακής αλληλοδιάδρασης και αναζητείται η άποψη και η ερμηνεία των επισκεπτών, μέσω διαλόγου και συζήτησης. Θέτονται ανοιχτού τύπου ερωτήσεις και οι επισκέπτες καλούνται να παρατηρήσουν, να σχολιάσουν, να αναφέρουν και να διατυπώσουν αυτά που σκέφτονται ή αισθάνονται, ώστε να συμμετέχουν ενεργά και εποικοδομητικά στη διαδικασία επικοινωνιακής και μαθησιακής δράσης (Νικονάνου, 2010α).

Κατά τη μέθοδο της δραματοποίησης, ο υπεύθυνος διεξαγωγής ή οι επισκέπτες ενθαρρύνονται να υποδυθούν ρόλους που αναφέρονται στο μουσειακό αντικείμενο, δημιουργώντας ένα ανοιχτό πλαίσιο συναισθηματικής και επικοινωνιακής εμπλοκής, με βιωματικό χαρακτήρα. Δίνεται η ευκαιρία στον επισκέπτη να αυτοσχεδιάσει, να υποδυθεί χαρακτήρες που ανταποκρίνονται στο μουσειακό έκθεμα ή να φανταστεί πως αποτελεί μέρος του, ταξιδεύοντας χρονικά πίσω στο παρελθόν (Νικονάνου, 2010α).

Η βιωματική μέθοδος εφαρμόζεται κατά βάση σε μουσειακούς χώρους. Η μάθηση μέσω των αντικειμένων με την καλλιέργεια των αισθήσεων και των συναισθημάτων, αναπτύσσουν την αντίληψη, την ικανότητα για δημιουργία που δεν περιορίζεται μόνο στην παρατήρηση ή στην έκφραση απόψεων. Οι βιωματικού τύπου δραστηριότητες, αποτελούν βασικό κριτήριο προκειμένου οι επισκέπτες να συμμετέχουν ενεργά στην οικοδόμηση της μάθησης, μέσω της ψυχαγωγίας. Υλικές και αισθητικές δραστηριότητες όπως: ζωγραφική, χειροτεχνία, πηλοπλαστική, παιχνίδια φαντασίας, είναι κάποιες από τις εφαρμογές δραστηριοτήτων βιωματικής μεθόδου (Νικονάνου, 2010α).

Τέλος, η *ανακαλυπτική μέθοδος*, δηλαδή η μέθοδος της *εξερεύνησης*, όπως υποστηρίζεται από τον Hein (1998), κρίνεται ιδιαίτερα κατάλληλη για τη μάθηση στο μουσείο, προκειμένου να προωθηθεί η επικοινωνιακή διάσταση, χρησιμοποιώντας τα μουσειακά αντικείμενα ως εργαλεία

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

και επικοινωνιακά μέσα. Η μέθοδος της εξερεύνησης στοχεύει στο να ενεργοποιηθεί ο επισκέπτης, να κινηθεί αυτοβούλως, να έρθει σε επαφή με τα αντικείμενα και να βιώσει την εμπειρία επίσκεψης. Συνήθως, οι δραστηριότητες εξερεύνησης στηρίζονται σε φύλλα εργασίας (υλικό έμμεσης επικοινωνίας), τα οποία οι επισκέπτες και συμμετέχοντες στην επικοινωνιακή δράση καλούνται να συμπληρώσουν, καθώς περιηγούνται στον χώρο του μουσείου (Νικονάνου, 2010α).

Από την άλλη μεριά, οι δραστηριότητες έμμεσης επικοινωνίας αναφέρονται στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση εκπαιδευτικού υλικού για μαθητές ή άλλες ομάδες ατόμων ή στη δημιουργία ερμηνευτικού υλικού (αντίγραφα εκθεμάτων) καθώς και στη δημιουργία μουσειοσκευών ή μουσειολεωφορειών· πρόκειται για στοχευμένο εκπαιδευτικό υλικό που προσφέρεται για χρήση εκτός των τειχών του μουσείου και απευθύνεται συνήθως σε σχολικές κοινότητες. Τέλος, οι νέες τεχνολογίες, εντάσσονται στις δραστηριότητες έμμεσης επικοινωνίας και αφορούν σε διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης, περιβάλλοντα εικονικής πραγματικότητας κ.α. (Νικονάνου, 2010α).

Σε πολλές εκπαιδευτικές δράσεις που υλοποιούνται στα πλαίσια προώθησης και βελτίωσης της επικοινωνιακής πολιτικής ενός μουσείου, προβλέπεται συνδυασμός των άμεσων και έμμεσων δραστηριοτήτων όπως π.χ. ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος (μορφή άμεσης επικοινωνίας) στο οποίο εμπεριέχονται φύλλα εργασίας, εικόνες, βίντεο, και άλλο παρόμοιο εποπτικό και ερμηνευτικό υλικό (μορφές έμμεσης επικοινωνίας) (Νικονάνου, 2010α). Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος για παιδιά ηλικίας 6-7 χρονών, που πραγματοποιήθηκε στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα και στο σχολικό περιβάλλον.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων, εφόσον μπορούν να αποτελέσουν συνδυασμό άμεσης και έμμεσης μορφής επικοινωνίας και ανήκουν σε ένα από τα κύρια εργαλεία της μουσειοπαιδαγωγικής, ήδη από τη δεκαετία του 1980, κατά την προσπάθεια ανάπτυξης σχέσης επικοινωνίας και μάθησης του μουσείου με το κοινό του (Νικονάνου, 2010α).

2.1. Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσείων.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αφορά μια εκπαιδευτική διαδικασία που στηρίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης και προσέγγισης της γνώσης και σχεδιάζεται με βάση τις ανάγκες και τις δυνατότητες του κοινού ή ενδεχομένως και το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου, εφόσον αφορά μαθητές ανάλογης ηλικιακής βαθμίδας (Χορταρέα, 2002). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται εντός και εκτός του μουσειακού χώρου, είναι ένας σύγχρονος τρόπος προσέγγισης της φύσης και της πολιτισμικής κληρονομιάς και προβλέπεται να σχεδιάζονται σύμφωνα με την ηλικία (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1994) και την νοητική ανάπτυξη των παιδιών (Λεοντσίνης, 2002). Ο σκοπός σχεδιασμού και υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχετίζεται με το να καταστεί μια εμπειρία επίσκεψης ως ευχάριστη, εντός των δυνατοτήτων, των προσδοκιών και των αναγκών τους (Λεοντσίνης, 2002), προκειμένου να είναι σε θέση να συμμετέχουν ενεργά, να αντιλαμβάνονται τις δραστηριότητες, να βρίσκουν λύσεις και να καταλήγουν σε ανάλογα συμπεράσματα. Αν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές σχολικής ηλικίας πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, τότε προβλέπεται να προσαρμόζεται σύμφωνα με τις προηγούμενες εμπειρίες των μαθητών, την ομοιογένεια τους ως προς τη γλώσσα και να συνδέεται με την καθημερινότητα τους (Χαλκιά, 2002).

Οι παραπάνω ισχυρισμοί, συμπληρώνονται μέσα από την άποψη της Olzman: «Τα παιδιά μαθαίνουν ..έμπρακτα... και δέχονται μυριάδες ερεθίσματα ανά πάσα στιγμή... επιδίωξη του παιδιού είναι να καταλάβει τη φύση των αντικειμένων, των υλικών, των ανθρώπων αλλά και το πώς επενεργούν όλα αυτά μεταξύ τους. Η πρόκληση λοιπόν είναι να προσφέρουμε εκθέσεις και εμπειρίες που ταιριάζουν στα στάδια ανάπτυξης και στις ανάγκες των νεαρών επισκεπτών» (Olzman, 2000:15). Η επικοινωνία κατά τη διάρκεια υλοποίησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, συντελείται και ολοκληρώνεται με την επαφή με τα αντικείμενα. Καθώς οι μαθητές δέχονται ερεθίσματα μέσα από τις δραστηριότητες επικοινωνίας και μάθησης, μαθαίνουν πώς υφίσταται η πραγματικότητα γύρω τους. «Οι μαθητές είναι πιο ελεύθεροι...» (Johnsson, 2003:6), διαθέτοντας την ευκαιρία ν' αποκτήσουν νέες ικανότητες, να πειραματιστούν σε βιωματικού χαρακτήρα καταστάσεις και να ζήσουν γεγονότα πραγματικά. Μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα παιδιά είναι ικανά να συγκροτήσουν τη συνείδηση της ατομικής ύπαρξης, της ταυτότητας και του κοινωνικού περιβάλλοντος τους (Νίτσιου & Σκαλτσά, 2010). Κατά τη διάρκεια υλοποίησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος προσφέρονται πληθώρα ευκαιριών για ολόπλευρη ανάπτυξη, με σκοπό τη διαμόρφωση σκέψεων, αντιλήψεων και αναπαραστάσεων για την κοσμογονική πραγματικότητα, προωθώντας την επικοινωνία και την έκφραση, μέσω της ανάπτυξης διαλόγου με τους σημαντικούς «άλλους» (Νάκου, 2007). Σε αυτήν την προσπάθεια βίωσης εμπειριών μέσω της επικοινωνιακής διάδρασης, κύριο ρόλο κατέχει ο εμπυχωτής.

2.2 Ο ρόλος του εμπυχωτή στην επικοινωνιακή και μαθησιακή μουσειακή πράξη

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το μουσείο ως μορφωτικός θεσμός στοχεύει να φέρει κοντά τους επισκέπτες του στον ελεύθερό τους χρόνο και η έννοια της εμπύχωσης αποτελεί μία από τις κύριες προεκτάσεις της παιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου (Νικονάνου & Νίτσιου, 2004). Ο

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ρόλος του εμπνευστή στο μουσείο είναι σημαντικός προκειμένου μια επίσκεψη να καταγραφεί ως εμπειρία που στοχεύει στη μάθηση, αφού καλείται να βελτιώσει την επικοινωνία ανάμεσα στην ομάδα, με σκοπό την προώθηση δεξιοτήτων δημιουργικότητας, βοηθώντας παράλληλα τους επισκέπτες να καλλιεργήσουν τους επικοινωνιακούς και τους προσωπικούς τους ορίζοντες (Νικονάνου, 2010α).

Οι εμπνευστές είναι άτομα ειδικά καταρτισμένα στο να υποστηρίζουν τους επισκέπτες ενός μουσείου κατά την επαφή με τα αντικείμενα, προωθώντας τη διανοητική και συναισθηματική εμπλοκή τους, παράλληλα με τα προσωπικά τους βιώματα, κατά τη διάρκεια μιας μουσειοπαιδαγωγικής δραστηριότητας (Νικονάνου, 2006). Κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί και άλλοι όροι όπως, εκπαιδευτές, διαμεσολαβητές ή ερμηνευτές, προκειμένου να προσδιοριστεί ο ρόλος τους στη μουσειακή επικοινωνιακή διαδικασία. Στην προκειμένη παρουσίαση, προτιμάται να χρησιμοποιηθεί ο όρος εμπνευστής, εφόσον στοχεύεται η μουσειακή εμπειρία να χαρακτηριστεί ως ψυχαγωγική αλλά και εκπαιδευτική (Νικονάνου, 2010α).

Οι εμπνευστές είναι εκείνοι που σχεδιάζουν ή πραγματοποιούν (ή και τα δύο) ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σ' ένα μουσείο. Αν ο εμπνευστής καλείται να σχεδιάσει και στη συνέχεια να υλοποιήσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, τότε θα πρέπει να υιοθετήσει το ρόλο συντάκτη, συγγραφέα και εκπαιδευτικού, καθώς συγχρόνως να είναι γνώστης παιδαγωγικών μεθόδων διδασκαλίας και διαχείρισης του εκπαιδευτικού υλικού (Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη, 1994). Κάτι ανάλογο επιχειρήθηκε και κατά τη συγκεκριμένη παρουσίαση σχεδιασμού, υλοποίησης και αξιολόγησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που διενεργήθηκε στο χώρο της Πινακοθήκης Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα και στον χώρο του σχολείου. Η εμπνευστήτρια αρχικά υιοθέτησε το ρόλο του επισκέπτη στο μουσείο εφόσον κλήθηκε να επισκεφτεί αρκετές φορές την Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου- Γκίκα, προκειμένου να δει τον χώρο, να επικοινωνήσει με

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

τα μουσειακά εκθέματα, να γνωρίσει το προσωπικό του μουσείου και να ζήσει την εμπειρία επίσκεψης με φυσικό, κοινωνικό και προσωπικό τρόπο όπως ορίζεται και από το μοντέλο Falk και Dierking (1992). Στη συνέχεια υιοθέτησε τον ρόλο της σχεδιάστριας του εκπαιδευτικού πακέτου και της ερευνήτριας, αφού υλοποίησε και αξιολόγησε το σχεδιασμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε πιλοτική εφαρμογή. Τέλος, υιοθέτησε το ρόλο της εκπαιδευτικού αφού ήταν παρούσα τόσο στη σχολική τάξη όσο και στην Πινακοθήκη, κατά την διάρκεια των τριών ημερών υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Κατά την υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με συμμετέχοντες τους μαθητές και προκειμένου να καταστεί η εμπειρία εποικοδομητική και ψυχαγωγική, θα πρέπει να δημιουργηθεί φιλική και θετική σχέση ανάμεσα στην εμψυχώτρια και την ομάδα των μαθητών. Μέσω της διέγερσης του ενδιαφέροντος, τα παιδιά προβλέπεται να οικοδομήσουν τις νέες γνώσεις και εμπειρίες, καθώς έρχονται σε αλληλεπίδραση και επικοινωνία μέσω των αισθήσεων, με τα μουσειακά αντικείμενα (έργα τέχνης), με το περιβάλλον (δηλαδή την Πινακοθήκη), με τους άλλους συμμαθητές, με τους εκπαιδευτικούς/ συνοδούς ή άλλους παρευρισκόμενους, υποστηρίζοντας παράλληλα και το μοντέλο του κονστρουκτιβισμού (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1994).

Πιο γενικά, η στάση και ο ρόλος της εμψυχώτριας κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, δεν περιορίζεται στη μετάδοση γνώσεων ούτε στο να μεταλαμπαδεύει ερμηνείες των μουσειακών αντικειμένων. Η εμπλοκή της διαφοροποιείται ανάλογα με τις μεθόδους και το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων που απαρτίζουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Νικονάνου, 2010α). Π.χ. σε μια δραστηριότητα εξερεύνησης με τη μέθοδο της ανακάλυψης, ο ρόλος της είναι περισσότερο ενθαρρυντικός, υποστηρικτικός και διευκολυντικός, καθώς παροτρύνει τον συμμετέχοντα να λάβει ενεργό ρόλο και να αναζητήσει αυτά που απαιτούνται,

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

χωρίς όμως να επιβάλλει τις σωστές απαντήσεις κάνοντας υποδείξεις. Επιπροσθέτως, π.χ. μια δραστηριότητα που εφαρμόζεται με τη μέθοδο της κατευθυνόμενης συζήτησης, η εμπυχωτρία λαμβάνει ενεργό διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στο μουσειακό αντικείμενο και τον θεατή, προκειμένου να βοηθήσει και να προωθήσει την επικοινωνία ανάμεσα τους, αλλά και την επικοινωνία ανάμεσα στους επισκέπτες. Επίσης, σε βιωματικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και στην αισθητική προσωπική καλλιέργεια των συμμετεχόντων, η εμπυχωτρία καλείται να διαθέσει τον απαραίτητο χώρο και χρόνο για συνεργασία, επικοινωνία, έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων, πειραματισμών και δοκιμών, προσδοκώντας το τυχαίο και το αυθόρμητο ως αποτέλεσμα (Νικονάνου & Νίτσιου, 2004).

Τέλος, ο/η εμπυχωτής/-τρια καλείται να ενεργοποιήσει και να προωθήσει την επικοινωνία που βασίζεται στο συναίσθημα, να εντοπίζει το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων και να το βελτιώνει, εστιάζοντας παράλληλα στις ιδιαίτερες ανάγκες και ικανότητες τους (Νικονάνου, 2010α), συνυπολογίζοντας παράλληλα στις αξίες των μουσειακών αντικειμένων (Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη, 1994), αν πρόκειται τα αντικείμενα να χρησιμοποιηθούν ως σημεία γνώσης και εργαλεία έκφρασης (Νικονάνου, 2010α).

Οι μαθητές όπως και άλλοι επισκέπτες, έχουν την ανάγκη να εκφραστούν μέσα στο χώρο του μουσείου και σε αυτήν την προσπάθεια έκφρασης συναισθημάτων και σκέψεων, συνοδοιπόροι είναι ο εμπυχωτής, ο εκπαιδευτικός, ο μουσειοπαιδαγωγός και το προσωπικό του μουσείου. Όλοι οι παραπάνω καλούνται να συνεργαστούν και να βοηθήσουν τα παιδιά ώστε να αυτενεργήσουν και να δημιουργήσουν νοητικά σενάρια με τη φαντασία τους, κάνοντας την επίσκεψη στο μουσείο ευχάριστη- μια εμπειρία επίσκεψης που ενδεχομένως θα ήθελαν να επαναλάβουν στον ελεύθερό τους χρόνο. Πιο συγκεκριμένα, μέσω της καλής συνεργασίας και της ουσιαστικής επικοινωνίας ανάμεσα στην εμπυχωτρία, στους εκπαιδευτικούς των τάξεων

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Πρώτης και Δευτέρας Δημοτικού, στην Διευθύντρια του 50^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πειραιά καθώς και στην υπεύθυνη μουσειοπαιδαγωγό της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, υλοποιήθηκε η πιλοτική εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος σε παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας 6-7 ετών, με σκοπό να ζήσουν την εμπειρία επίσκεψης και να συμμετέχουν σε μια ολοκληρωμένη εκπαιδευτική δράση με δραστηριότητες επαφής, γνωριμίας και μετεπεξεργασίας με τα έργα τέχνης του ζωγράφου.

Πολλές είναι οι περιπτώσεις που το σχολείο συνεργάζεται με το μουσείο, για λόγους εκπαιδευτικούς αλλά και επικοινωνιακούς καθώς το σχολείο και το μουσείο αποτελούν κοινωνικά και εκπαιδευτικά συστήματα. Τα μουσεία που διαθέτουν μεγάλη παράδοση στο σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι για να βελτιωθεί ουσιαστικά η ποιότητα του εκπαιδευτικού τους έργου, θα πρέπει το μουσείο και το σχολείο να βρίσκονται σε συνεχή συνεργασία (Χαλκιά, 2002). Είναι σημαντικό κανείς να αναφέρει τη σχέση ανάμεσα στους δύο εκπαιδευτικούς θεσμούς, να αναλογιστεί την ύπαρξη ή μη κοινών χαρακτηριστικών ανάμεσα στη μάθηση που διενεργείται σε σχολικά πλαίσια, και στην εμπειρία μάθησης που προσφέρεται στα μουσεία και να εντοπιστεί τυχόν διαφοροποίηση ως προς τον τρόπο κατάκτησης της γνώσης.

2.3. Μουσείο και σχολείο: δύο θεσμοί σε παράλληλη πορεία ή αντίθετη τροχιά;

Η πρώτη απόπειρα συνεργασίας ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο, έγινε με πρωτοβουλία που πάρθηκε εκ μέρους του μουσείου (Βέμη, 2010, μέσα από τη θέσπιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Ωστόσο, η σχέση μεταξύ σχολείου και μουσείου φαίνεται να μην έχει τόσο αμφίδρομο και αλληλεπιδραστικό χαρακτήρα. Το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί, συνήθως αναζητούν στα μουσεία υλικό και δραστηριότητες προκειμένου να εμπλουτίσουν και να επεκτείνουν το σχολικό μάθημα (Μπούνια & Νικονάνου, 2008) και από την άλλη μεριά, το

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μουσείο απευθύνεται στο σχολείο προκειμένου οι μαθητές να αποτελέσουν το ενεργό και μελλοντικό κοινό επισκεπτών του, κατά την προώθηση επικοινωνιακής πολιτικής του. Ποια είναι όμως η μορφή σχέσης ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο και πως αντικατοπτρίζεται μέσα από τη σύγχρονη σχολική εκπαίδευση;

Το Διεθνές Συμβούλιο των Μουσείων (ICOM) και το Ελληνικό Τμήμα του ICOM υποστηρίζουν ότι το μουσείο και το σχολείο είναι δύο πόλοι που ενώνονται δυναμικά προκειμένου να διαπλάσουν αρμονικά την προσωπικότητα των νέων (Ζίας, 1994). Η σύγχρονη σχολική εκπαίδευση, στοχεύει στο να αναπτύσσεται η προσωπικότητα του παιδιού με το πιο ολιστικό τρόπο και αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τη γνωστική και συναισθηματική του εξέλιξη. Ρόλος του σχολείου είναι να παρέχει στο παιδί όλες τις συνθήκες και τις ευκαιρίες προκειμένου να αποκτήσει εμπειρίες που θα το εξελίξουν σ' ένα ολοκληρωμένο άτομο (Σάλλα, 2011). Πιο συγκεκριμένα, κύριος ρόλος του Δημοτικού Σχολείου Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι να εξελίξει και να εμπλουτίζει τις γνώσεις και τις εμπειρίες των μαθητών, μέσω συναισθημάτων, προσωπικών βιωμάτων, φαντασίας, ιδεών και σκέψεων (Αραπάκη, 2011).

Ωστόσο στην πράξη, ο κύριος αυτός ρόλος της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης δεν εφαρμόζεται σε όλες του τις εκφάνσεις. Σε σχολικό επίπεδο, συνήθως δίνεται βάρος στον εμπλουτισμό των γνώσεων, στην ανάγνωση, τη γραφή, τα μαθηματικά και το χειρισμό της ελληνικής προφορικής και γραπτής γλώσσας. Κατά βάση, ακολουθείται το αναλυτικό πρόγραμμα που προβλέπεται για την κάθε τάξη, χωρίς να παρέχονται πληθώρα ευκαιριών για περαιτέρω εμπλουτισμό εμπειριών, βιωμάτων ή δραστηριοτήτων εκπαιδευτικού χαρακτήρα που έχουν σαν στόχο την καλλιέργεια συναισθημάτων, κριτικής σκέψης, έκφρασης απόψεων και ιδεών. Αυτό αποδεικνύεται παράλληλα και από το πώς διαμορφώνεται το εβδομαδιαίο αναλυτικό πρόγραμμα και από το κατά πόσο προβλέπεται η ενασχόληση με μαθήματα που

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

καλλιεργούν τη δημιουργικότητα, τη φαντασία, τον αυτοσχεδιασμό, την έκφραση συναισθημάτων όπως είναι τα εικαστικά, η κίνηση, ο χορός (γυμναστική) και η μουσική. Παράλληλα αποδεικνύεται από το πόσο συχνά διενεργούνται εκπαιδευτικές εκδρομές, τι προβλέπεται κατά την υλοποίησή τους και πως είναι οργανωμένες, π.χ. μια εκπαιδευτική επίσκεψη σ' ένα μουσείο που βασίζεται στη μέθοδο της αφήγησης (ξενάγηση), προσφέρει λίγες ευκαιρίες για ενεργή συμμετοχή, έκφραση και ανταλλαγή απόψεων (Vartiainen & Enkenberg, 2013). Αντίθετα κατά την υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που στηρίζεται στη διαθεματικότητα και εμπεριέχει δραστηριότητες μουσικής και εικαστικών και υλοποιείται με μεθόδους όπως της δραματοποίησης, της εξερεύνησης ή της μαιευτικής, τα παιδιά δρουν ενεργά και διαμορφώνουν το περιβάλλον τους μέσω πολλαπλών ερεθισμάτων, κατά τη βιωματική προσέγγιση και επαφή με τα αντικείμενα. Το σχολείο όμως γνωρίζει τα παραπάνω δεδομένα;

Θέλοντας να εξετάσουμε βαθύτερα τη σχέση μεταξύ σχολείου και μουσείου, θα πρέπει να διερευνήσουμε πρώτα τα κύρια χαρακτηριστικά των θεσμών εκπαιδευτικού και κοινωνικού χαρακτήρα μέσα από τον τύπο μάθησης (τυπική, μη τυπική, άτυπη μάθηση), τα εργαλεία και τα μέσα μέσω των οποίων προσφέρεται η μάθηση (σχολικά εγχειρίδια και μουσειακά αντικείμενα), και τους χώρους όπου προσφέρεται η μάθηση (σχολείο και μουσείο).

Το σχολείο αποτελεί χώρο επίσημης ή τυπικής εκπαίδευσης (Βέμη, 2010· Vartiainen & Enkenberg, 2013). Η μάθηση στο σχολείο διαφοροποιείται από τη μάθηση στο μουσείο, ισχυρισμός που υποστηρίζεται στις αρχές του 20ου αιώνα (Νικονάνου, 2011). Τα βιβλία, αποτελούν το βασικότερο αλλά και μοναδικό βοήθημα προκειμένου οι μαθητές να «πορεύονται» μαθησιακά και γνωστικά κατά την εξέλιξη της εκπαιδευτικής πράξης σε σχολικό πλαίσιο. Ωστόσο, τα νέα σχολικά βιβλία που αφορούν στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ξεκίνησαν να αποτελούν εργαλεία και μέσα διδασκαλίας από τη σχολική χρονιά

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

2006-2007, υποστηρίζουν τη διαθεματική και ολιστική προσέγγιση της γνώσης, προωθώντας τη χρήση πολλαπλών πηγών (δίνοντας παράλληλα την ευχέρεια στους εκπαιδευτικούς να σχεδιάσουν το μάθημα, να θέσουν τους δικούς τους στόχους και να συμμετέχουν ενεργά στην οικοδόμηση της γνώσης των μαθητών). Με αυτό τον τρόπο, τα σχολικά εγχειρίδια προσεγγίζουν την τέχνη, τον πολιτισμό και το θεσμό των μουσείων, ήδη από την Πρώτη Δημοτικού. Εκτός της Ιστορίας και των Εικαστικών, και σε άλλα σχολικά εγχειρίδια αναφέρονται παραδείγματα αξιοποίησης των προεκτάσεων της μουσειακής αγωγής, προτείνονται σχέδια εργασίας προς υλοποίηση (project), προτάσεις δανεισμού μουσειοσκευών και εκπαιδευτικών φακέλων, ή περιλαμβάνονται κείμενα από τρίπτυχα εκπαιδευτικά φυλλάδια μουσείων, φωτογραφίες αντικειμένων υλικού πολιτισμού κ.α. (Κύρδη, 2010). Έτσι, μπορούμε να σκεφτούμε ότι οι προδιαγραφές, προκειμένου να ενταχθεί η μουσειακή εκπαίδευση σε καθημερινή βάση στην σχολική πράξη, υφίστανται (Βέμη, 2010). Στην πράξη όμως αυτό υλοποιείται; Πώς ορίζεται η τυπική μάθηση σε σχολικό πλαίσιο; Η τυπική μάθηση έρχεται σε αντίθεση με αυτά που μπορεί να καλλιεργήσει η μουσειακή εκπαίδευση;

Η τυπική μάθηση θεωρείται το δομημένο ιεραρχικά και σε βαθμίδες εκπαιδευτικό σύστημα, από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση μέχρι το Πανεπιστήμιο και συνδέεται με την εκάστοτε εκπαιδευτική πολιτική της χώρας (Jeffs & Smith, 1990). Η εκπαιδευτική διαδικασία σε σχολικό πλαίσιο διεξάγεται με παραδοσιακό, επαναλαμβανόμενο τρόπο, δασκαλοκεντρικό, διδακτικό και οριοθετημένο. Η γνώση μεταδίδεται από τον δάσκαλο στον μαθητή και προβλέπονται συγκεκριμένοι κανόνες συμμετοχής και παραμονής στην τάξη με απαιτήσεις για επιτυχία κατά τη διαδικασία οικοδόμησης της μάθησης (Hein, 1998). Το παιδαγωγικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη διδακτέα ύλη, στην απόκτηση ή κατοχύρωση «διπλώματος» και στις απαιτήσεις του αναλυτικού σχολικού προγράμματος για την κάθε βαθμίδα και τάξη. Η

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

τυπική μάθηση σε σχολικά πλαίσια, χαρακτηρίζεται από μια τάση εξαναγκασμού, ελέγχου επίδοσης και βαθμολογίας, επιβράβευσης ή αποτυχίας, με λιγιστές ευκαιρίες για δράση, έκφραση δημιουργικότητας, επικοινωνία και ψυχαγωγία (Νικονάνου & Νίτσιου, 2004).

Από την άλλη μεριά, το μουσείο αποτελεί εκπαιδευτικό φορέα μη τυπικής μάθησης.

Ορίζεται ως εναλλακτικός χώρος εξωσχολικής μάθησης, κατάλληλος για υλοποίηση ποικίλων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Μέσω μεθόδων βιωματικής και ανακαλυπτικής προσέγγισης, προωθείται η ενεργητική οικοδόμηση της μάθησης, μέσω της επαφής με τα μουσειακά εκθέματα, προσεγγίζοντάς τα με το σύνολο των αισθήσεων, διαδικασία η οποία μπορεί να οδηγήσει στην κατανόηση της καθημερινής πραγματικότητας (Νικονάνου, 2011). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Jeffs και Smith (1990), η μη τυπική μάθηση αφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων, που έχουν συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους και υλοποιούνται εκτός των ορίων του σχολικού πλαισίου. Άρα, η εκπαίδευση εντός των χώρων του μουσείου θεωρείται μη τυπική ή άτυπη και περιλαμβάνει την επαφή με τον υλικό πολιτισμό, τη βιωματική μάθηση και εμπειρία και τον σεβασμό προς όλους τους εκπαιδευόμενους, χωρίς να απαιτούνται προηγούμενες γνώσεις.

Όσον αφορά στην άτυπη μάθηση, δεν οριοθετείται από στόχους εκπαιδευτικού περιεχομένου και περιλαμβάνεται σε δραστηριότητες που μπορεί να διενεργεί το άτομο στον ελεύθερό του χρόνο (Κολιόπουλος, 2010). Η άτυπη μάθηση σύμφωνα με τους Jeffs και Smith, ορίζεται ως η διαδικασία κατά την οποία το άτομο προσεγγίζει τη μάθηση και τη γνώση, αποκτά στάσεις, αξίες, ικανότητες και δεξιότητες, μέσα από την καθημερινή εμπειρία καθώς βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με το κοινωνικό του περιβάλλον (Jeffs & Smith, 1990). Το άτομο δηλαδή, δύναται στον ελεύθερό του χρόνο, να επισκεφτεί ένα μουσείο, προκειμένου να έρθει σε επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα, να τα προσεγγίσει με όλες του τις αισθήσεις, να σχηματίσει

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

απόψεις, να αποκτήσει ικανότητες, δεξιότητες και ιδέες σχετικά με το κοινωνικό του περιβάλλον.

Παρουσιάζοντας τις μορφές μάθησης και αναλύοντας τους χώρους και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ορίζονται, πώς μπορεί να πραγματοποιηθεί η σύνδεση ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο; Για ποιο λόγο καλούνται το μουσείο και το σχολείο να συνεργαστούν;

Υποστηρίζεται ότι, ο συνδυασμός της τυπικής, της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης μέσω της σύνδεσης σχολείου και μουσείου και κατ' επέκταση μέσω των εκπαιδευτικών πρακτικών τους, μπορεί να ανταπεξέλθει στις ανάγκες των παιδιών για αυτενέργεια, δοκιμή, ανεξαρτησία, εμπειρία, και δημιουργία (Νικονάνου, 2010α), ξεφεύγοντας παράλληλα από την παθητική στάση αποδοχής πληροφοριών και γνώσεων που υιοθετείται κατά το σχολικό μάθημα (Νικονάνου, 1995). Το μουσείο και το σχολείο ως θεσμοί, καλούνται να βρίσκονται σε συνεργασία προκειμένου το επικοινωνιακό και μαθησιακό μοντέλο των μουσείων να τυγχάνει επιτυχίας. Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα προκειμένου να αναπτυχθεί μια ουσιαστική σχέση επικοινωνίας ανάμεσα στους θεσμούς του μουσείου και του σχολείου. Μέσω του σχεδιασμού, της υλοποίησης και της αξιολόγησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που προβλέπει π.χ. την εμπειρία επίσκεψης σε μια Πινακοθήκη και περιλαμβάνει δραστηριότητες αισθητικής αγωγής, μουσικής και ζωγραφικής καθώς και την ολόπλευρη μέσω των αισθήσεων επαφή με έργα τέχνης, μπορεί να συνδυάσει την τυπική, τη μη τυπική και την άτυπη μάθηση εφόσον: α) το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελεί εκπαιδευτική εφαρμογή μη τυπικής μάθησης και διενεργείται σε δύο χώρους, τόσο στο χώρο της Πινακοθήκης, χώρος εναλλακτικής και άτυπης μάθησης, όσο και στον χώρο της σχολικής τάξης, χώρο όπου εξελίσσεται η τυπική επίσημη εκπαίδευση β) οι συμμετέχοντες στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είναι μαθητές πρωτοσχολικής ηλικίας που προέρχονται από ένα πλαίσιο όπου καλλιεργείται η

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

τυπική μορφή μάθησης, γ) το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στηρίζεται στη διαθεματικότητα και σε εκπαιδευτικούς στόχους από τον τομέα της αισθητικής αγωγής (μουσική και ζωγραφική), τομέας που εντάσσεται στην τυπική επίσημη μάθηση αφού προβλέπεται από το αναλυτικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Άρα ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, δύναται να αναθερμάνει ή να βελτιώσει τις σχέσεις συνεργασίας ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο, συνδυάζοντας πολλαπλά οφέλη τόσο για τον κοινωνικό ρόλο των μουσείων όσο και για τους εκπαιδευτικούς.

Κατ' επέκταση, τονίζεται ότι η εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος μπορεί να επηρεάσει ή να αλλάξει τον βαθμό εμπλοκής του/της εκπαιδευτικού στη μουσειακή εκπαίδευση και πρακτική. Παλαιότερα, κατά την υλοποίηση μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης σ' ένα μουσείο, ο εκπαιδευτικός λειτουργούσε παθητικά ή μη συμμετοχικά, αναλαμβάνοντας μόνο τον ρόλο του συνοδού της τάξης. Πλέον όμως, μέσω από την πληθώρα ευκαιριών της εκπαιδευτικής πολιτικής των μουσείων, προσφέρονται στους εκπαιδευτικούς μουσειοσκευές, εκπαιδευτικοί φάκελοι και προτάσεις για δραστηριότητες τις οποίες μπορούν να εντάξουν στο σχολικό περιβάλλον, προκειμένου να προετοιμάσουν τους μαθητές για την επικείμενη επίσκεψη στο μουσείο ή να τους βοηθήσουν στην αφομοίωση των νέων εμπειριών και γνώσεων που αποκόμισαν από την επίσκεψη. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται μέσω της σύγχρονης πορείας που διαγράφει η μουσειοπαιδαγωγική, να αναλάβουν πιο ενεργό ρόλο κατά τη μουσειακή εκπαιδευτική πρακτική, ώστε να σχεδιάσουν μόνοι τους ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, χρησιμοποιώντας το διαθέσιμο υλικό, ζώντας και αναζητώντας βιωματικά τον τρόπο με τον οποίο μπορεί κάποιος να κινηθεί μέσα στο μουσείο αφού μπορεί να έρθει σε επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα, να ζήσει την εμπειρία επίσκεψης στο μουσείο και να αποκομίσει νέες απόψεις και γνώσεις, σχετικά με την κοσμογονική πραγματικότητα, σε συλλογικό αλλά και ατομικό/ προσωπικό επίπεδο (Παπαντωνίου, 2010). Με αυτό τον τρόπο προσφέρεται στους εκπαιδευτικούς γνώση, οργάνωση

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

και επιμόρφωση όσον αφορά σε θέματα μεθόδων διδασκαλίας και προσέγγισης των μουσειακών εκθεμάτων, έτσι ώστε να μπορούν να εκμεταλλεύονται και να χρησιμοποιούν το μουσείο μόνοι τους (Χαλκιά, 2002).

Ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που εντάσσονται σ' ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μέσω διαθέσιμων εποπτικών και ενημερωτικών υλικών που μπορούν να δανειστούν από τα μουσεία (μουσειοσκευές και εκπαιδευτικά πακέτα) και η δημιουργία εκπαιδευτικών φακέλων και πακέτων, αποτελούν πρακτικές της σύγχρονης μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης (Νικονάνου, 2010α). Ακολουθώντας τον παραπάνω ισχυρισμό και βαδίζοντας στο δρόμο της σύγχρονης όψης της μουσειοπαιδαγωγικής, μια εκπαιδευτικός σε χρέη συντάκτριας, εμπυχωτρίας και συγχρόνως ερευνήτριας, σχεδίασε, υλοποίησε και αξιολόγησε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας 6-7 ετών, διάρκειας τριών ημερών, που αποτελείται από αισθητικές και υλικές δραστηριότητες γνωριμίας και μετεπεξεργασίας, χρησιμοποιώντας τα έργα τέχνης του ζωγράφου Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα ως σημεία γνώσης και εργαλεία μάθησης. Η ένταξη των υλικών και αισθητικών δραστηριοτήτων στο σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος, αποτέλεσε πρωταρχικό στόχο γιατί η υλική και αισθητική δραστηριότητα σχετίζεται με την προσωπική δημιουργία και την έκφραση και εντάσσεται στη βιωματική μάθηση και στην αντίληψη του κοινωνικού περιβάλλοντος μέσω του συνόλου των αισθήσεων (Νικονάνου, 2010α).

Ο όρος «αισθητική αγωγή» χρησιμοποιείται γενικευμένα καθώς περιλαμβάνει οποιουδήποτε είδους καλλιέργεια των αισθήσεων μέσω μιας κατάλληλης αγωγής, ανάλογης προς το νοητικό επίπεδο των ατόμων που την προσλαμβάνουν. Η αισθητική αγωγή επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της χρήσης και της αξιοποίησης των τεχνών και αναφέρεται σε

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

οτιδήποτε συνδέεται με τη δημιουργικότητα. Στο χώρο του σχολείου εμπεριέχεται σε μαθήματα όπως της μουσικής, του χορού, των εικαστικών, του δράματος ή ακόμα και της πληροφορικής (Υ.Π.Ε.Π.Θ.-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002). Η μουσική ως τέχνη και ως τομέας της αισθητικής αγωγής χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με άλλους θεματικούς τομείς, ώστε να προάγει την ενιαιοποίηση της γνώσης και την εμπέδωση των επιμέρους αντικειμένων με πιο ελκυστικό τρόπο (Τσαφταρίδης, 2002· Μωραΐτη & Κουρκουρίκα, 2006). Ο Wang υποστηρίζει ότι: «για να ζωντανέψει το σχολικό πρόγραμμα σπουδών με τον αυθορμητισμό, την έκπληξη και τη δημιουργικότητα, καλούμαστε να διδάξουμε μ' έναν τρόπο αισθητικό, θέτοντας τη διδασκαλία της φαντασίας στην καρδιά της διδασκόμενης ύλης» (Wang, 2001:92 στο Σωτηροπούλου-Ζορμπαλά, 2009). Τι ορίζεται όμως ως τέχνη; Με ποιο τρόπο οι τέχνες μπορούν να συνδυαστούν, μέσα από το πρίσμα της δημιουργικότητας;

Κεφάλαιο 3. Η ομπρέλα των τεχνών

3.1. Οι τέχνες με τρόπο συνδυαστικό και δημιουργικό

Τι υπάρχει κάτω από την «ομπρέλα των τεχνών»; Τι ορίζεται ως τέχνη και ποιά η σχέση της με το άτομο, τον πολιτισμό, την κοινωνία και την εκπαίδευση;

«Στην πραγματικότητα η Τέχνη δεν υπάρχει. Υπάρχουν μόνο οι καλλιτέχνες (...). Η λέξη σημαίνει πολύ διαφορετικά πράγματα σε διάφορους καιρούς και τόπους... δεν βλάπτει να ονομάζουμε όλες αυτές τις δραστηριότητες Τέχνη...» (Gombrich, 1998:15). Συνεπώς, η τέχνη απαρτίζεται από δραστηριότητες κάθε είδους. Κάθε δραστηριότητα τέχνης μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο που οι άνθρωποι συλλογίζονται, αισθάνονται, καταλαβαίνουν (Σμωλ, 1983) και μέσω των τεχνών οι άνθρωποι ενθαρρύνονται να σκέφτονται με παιγνιώδη τρόπο απέναντι στη ζωή και τον κόσμο (Swanwick, 2010).

«Η τέχνη είναι κοινωνική. Η τέχνη, όπως και κάθε άλλη ανθρώπινη δραστηριότητα, συγκροτείται μέσα από τον κοινωνικό χαρακτήρα της» (Shepherd & Wicke, 1997:31 στο Κανελλόπουλος, 2009:332). Η τέχνη αποτελεί κοινωνικό εργαλείο μέσω του οποίου τα άτομα μοιράζονται τις πιο απόκρυφες και προσωπικές πλευρές της ύπαρξής τους. Η τέχνη μπορεί, είτε να προκαλέσει συναισθήματα είτε να τα καταστείλει, μπορεί να καθορίσει τη μελλοντική συμπεριφορά των ατόμων, δημιουργώντας προσδοκίες, ξεπερνώντας τα όρια της καθημερινής πραγματικότητας, βιώνοντας κάτι πέρα από τα συνηθισμένα (Vygotsky, 2009). Συνεπώς, οι τέχνες βρίσκονται σε άμεση σύνδεση την κοινωνία και με τον πολιτισμό καθώς αποτελούν τα μέσα κατανόησής του, διερευνώντας και εκφράζοντας συναισθήματα, νέες εννοήσεις, ιδέες και σκέψεις, βοηθώντας τους ανθρώπους να υιοθετούν απόψεις για την κοινωνία και το περιβάλλον

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μέσα στο οποίο ζουν και εξελίσσονται (Swanwick, 2010· Κουτράκης, Μπίκα & Τσέκρελη, 2011).

Ότι δημιουργείται μέσω της τέχνης, φτιάχνεται μέσω του ανθρωπίνου σώματος γι' αυτό και από τα αρχαία χρόνια, η τέχνη θεωρείται μέσο εκπαίδευσης. Η τέχνη θεωρείται δηλαδή ένα πρόγραμμα μέσω του οποίου το άτομο δύναται να υιοθετήσει διαφορετική συμπεριφορά από την ήδη κατέχουσα (Vygotsky, 2009). Μέσω των τεχνών προσφέρονται ευκαιρίες για καλλιέργεια των αισθήσεων, της φαντασίας και της αισθητικής άποψης, βοηθώντας το άτομο να γνωρίσει τις αξίες του πολιτισμού, να γίνει πιο παραγωγικό, δημιουργικό και σκεπτόμενο (Σάλλα, 2010). Η τέχνη μπορεί να οδηγήσει το άτομο στη βίωση της εμπειρίας όπως την ορίζει ο Dewey, να βοηθήσει δηλαδή το άτομο να διευρύνει τη φαντασία του και να ξεφύγει από την ανιαρή καθημερινότητα (Swanwick, 2010). Η φαντασία αποτελεί το κύριο συστατικό όλων των τεχνών και συχνά, όπως αναφέρθηκε, η εμπειρία επίσκεψης σε ένα μουσείο, μπορεί να φέρει τάση ονειροπόλησης (Black, 2009). Ο κόσμος της φαντασίας γεννιέται όταν οι άνθρωποι φαντάζονται πράγματα που δεν βρίσκονται μπροστά στα μάτια τους και μαζί με την μίμηση και τον επιδέξιο χειρισμό, αποτελούν τις βάσεις της τέχνης. Ο επιδέξιος χειρισμός αναφέρεται στον όρο που έχει δώσει ο Piaget (1951:87, 89 στο Swanwick, 2010) ως την «αίσθηση επιδεξιότητας ή ισχύος». Μέσα από τον επαναλαμβανόμενο χειρισμό, επέρχεται η ευχαρίστηση μιας εμπειρίας. Επίσης, η μίμηση αναφέρεται στην προσπάθεια του νοήμονος όντος να οικειοποιηθεί κάποια χαρακτηριστικά κατά την προσαρμογή του με ανθρώπους ή αντικείμενα και περιλαμβάνει τη συμπάθεια, την ταύτιση με κάποιον, την ενσυναίσθηση (Swanwick, 2010).

Εφόσον λοιπόν η τέχνη θεωρείται μέσο εκπαίδευσης, είναι σημαντικό να τονιστεί η εκπαιδευτική και διαθεματική διάσταση των τεχνών. Η υλοποίηση καλλιτεχνικών-αισθητικών δραστηριοτήτων μπορούν να αποτελέσουν το έδαφος για συγκρότηση ομαδικού πνεύματος στη

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

σχολική κοινότητα κατά τέτοιο τρόπο έτσι ώστε οι μαθητές να μοιράζονται τις σκέψεις τους, να συνεργάζονται και να επικοινωνούν, βιώνοντας κοινές εμπειρίες (Σωτηροπούλου-Ζορμπαλά, 2009). Έτσι, η αντίληψη της κοινωνικής πραγματικότητας, η επικοινωνία, η κατάκτηση της γνώσης και της μάθησης με διαφορετικό τρόπο, ο παιγνιώδης δηλαδή τρόπος προσέγγισης της εργασίας μέσω του παιχνιδιού, είναι εφικτό «να ανοίξουν τη σκέψη» (Sutton-Smith, 1979:314 στο Σωτηροπούλου-Ζορμπαλά, 2009) του παιδιού προς νέα δεδομένα, πράξεις, εμπειρίες και γεγονότα, υποστηρίζοντας παράλληλα και την πεποίθηση που αναφέρθηκε πρωτύτερα, ότι μέσω των τεχνών είναι εφικτό να παρατηρηθεί αλλαγή της συμπεριφοράς (Vygotsky, 2009).

Συνεπώς, η τέχνη σχετίζεται με τη δημιουργικότητα, τη φαντασία και την ανακάλυψη νέων γεγονότων και είναι το μέσο, στην προσπάθεια του ανθρώπου για δημιουργία (Souriau, 1951-52). Εκεί βρίσκεται δηλαδή και η ουσιαστική δυναμική της τέχνης ·όχι απλά στην παρατήρηση ενός τελειωμένου έργου τέχνης (μουσικού ή άλλου είδους), αλλά στη δημιουργική διαδικασία με την οποία έφτασε ως εκεί ο καλλιτέχνης προκειμένου να ολοκληρωθεί (Σμωλ, 1983).

Ανακεφαλαιώνοντας, η ενασχόληση με την τέχνη, μπορεί να ωθήσει στην επικοινωνία, την παρατήρηση, στον πειραματισμό ή στην καλλιέργεια της δημιουργικής του έντασης και φαντασίας (Καλούρη-Αντωνοπούλου, 1999· Κακούρου-Χρόνη, 2010). Το σύνολο των τεχνών και ο συνδυασμός όλων των τομέων αισθητικής παιδείας μπορεί να προσφέρει αποτελεσματικότερη καλλιέργεια της αισθητικής και της καλλιτεχνικής έκφρασης (Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, 2002). Ο εμπλουτισμός της βίωσης μιας εμπειρίας μπορεί να καλλιεργηθεί μέσα από το σύνολο των διαδικασιών καλλιτεχνικής δημιουργίας, δηλαδή τα εικαστικά, τη ζωγραφική, την κατασκευή διαφόρων αντικειμένων και τη μουσική.

Πιο ιδιαίτερα όσον αφορά στη μουσική, από τα αρχαία χρόνια ακόμα, μαζί με τα γράμματα, τη μιμική και το χορό, κρατούσε τον σημαντικότερο ρόλο για την κατάκτηση της μάθησης αλλά και της απελευθέρωσης. Πολλά στοιχεία που αναφέρθηκαν σχετικά με τον κοινωνικοπολιτισμικό ρόλο των τεχνών, τον επικοινωνιακό και παιδαγωγικό τους χαρακτήρα, τη φαντασία, τη δημιουργικότητα, την ενσυναίσθηση, αντικατοπτρίζονται όπως θα δούμε παρακάτω, και στη μουσική ως τέχνη. Αν υιοθετηθεί ο ισχυρισμός ότι η μουσική είναι τέχνη, τότε το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η φαντασία (Hanslick, 2003). Η φαντασία, η έκφραση αισθημάτων και συναισθημάτων, παθών, το βίωμα ευχαρίστησης και διασκέδασης είναι κάποια από τα στοιχεία που την απαρτίζουν. Στη μουσική, η ιδέα του καλλιτέχνη εκφράζεται με ήχους και μετά αρχίζει οτιδήποτε δημιουργικό (Hanslick, 2003).

Τι ορίζεται όμως ως δημιουργικό; Τι είναι η μουσική; Πώς εκφράζεται οτιδήποτε δημιουργικό κατά τη μουσική παιδαγωγική πρακτική; Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που απαντώνται στη συνέχεια, τονίζοντας παράλληλα τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό της χαρακτήρα μέσα από τις δημιουργικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης.

Κεφάλαιο 4. Βασικές Αρχές της Δημιουργικής Μουσικής Παιδαγωγικής

4.1. Η τέχνη της μουσικής. Η μουσική ως τέχνη

Μουσική είναι η τέχνη που στηρίζεται στην οργάνωση των ήχων και υφίσταται προκειμένου να καλύψει την επιθυμία του ανθρώπου να εκφράσει μέσω των ήχων, συναισθήματα, σκέψεις και την ψυχική του κατάσταση (Σμωλ, 1983). Μουσική είναι ένας μη γλωσσικός τρόπος επικοινωνίας και το νόημά της συγκροτείται τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, ανάλογα με το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο, τις εμπειρίες, τις πνευματικές/συναισθηματικές ανάγκες και τις αναπτυξιακές δυνατότητες του ατόμου (Σταυρίδης, 1994). Η μουσική συχνά περιγράφεται και ως η γλώσσα των συναισθημάτων (Spencer, 1928· Eerola & Vuoskoski, 2013), παρόλο που παραμένει κάπως ασαφές το πώς ακριβώς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μουσικής μπορούν να προκαλέσουν ή να εκφράσουν τα ανθρώπινα συναισθήματα (McPherson, Lopez-Gonzalez, Rankin, & Limb, 2014). Ωστόσο, μπορεί να πει κανείς ότι όπως η γλώσσα είναι φτιαγμένη από λέξεις, έτσι και η μουσική είναι φτιαγμένη από μελωδικά, ρυθμικά και αρμονικά μοτίβα (Kinney, 2010), χωρίς αυτό να σημαίνει βέβαια ότι το μουσικό νόημα και η συγκρότησή του λειτουργεί όπως το γλωσσικό. Η μουσική μπορεί να επιδράσει καθαρικά στην ψυχή του ανθρώπου, να την εξαγνίσει και να προκαλέσει μεγάλες αλλαγές που ήταν από καιρό καταπιεσμένες. Η μουσική είναι ικανή να επιφέρει αλλαγή, να ενεργοποιήσει ή να διεγείρει οτιδήποτε προσωπικό, μ' έναν απροσδιόριστο τρόπο, χωρίς να παρατηρηθεί ενδεχομένως κάποια συγκεκριμένη ή άμεση αντίδραση (Vygotsky, 2009). Η μουσική δύναται να ενεργοποιήσει δρόμους και ορίζοντες που ήταν βαθιά κρυμμένοι, ανοίγοντας νέες δυνατότητες και προοπτικές (Tolstoy, 1953 στο Vygotsky, 2009). Ο Tolstoy αναφέρει συγκεκριμένα: «η μουσική με αναγκάζει να ξεχάσω τον εαυτό μου, να ξεχάσω την πραγματική μου θέση, με μεταφέρει σε μια άλλη θέση, που δεν είναι δική μου: υπό την επίδραση

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

της μουσικής, μου φαίνεται ότι αισθάνομαι αυτό που στην ουσία δεν αισθάνομαι, ότι κατανοώ αυτό που δεν καταλαβαίνω, ότι μπορώ αυτό που δεν μπορώ...» (Tolstoy, 1953:62).

Η μουσική θεωρείται ως ένα πολιτισμικό σύστημα, ένα πλέγμα αλληλένδετων εννοιολογικών αναπαραστάσεων, δράσεων και αντιδράσεων, ιδεών και αισθημάτων, ήχων και νοημάτων, αξιών και δομών» (Kingsbury, 1988:178-179 στο Κανελλόπουλος, 2009: 333). Στο παρελθόν, διάφοροι λόγιοι και καλλιτέχνες έχουν εκφραστεί για τη μουσική. Ετυμολογικά η λέξη «μουσική» παραπέμπει στις Μούσες, δραστηριότητες δηλαδή που περιελάμβαναν λόγο, ήχο και κίνηση, με αφηγήσεις ιστοριών, ποιητική ή λυρική απαγγελία και διαφορετικά είδη τραγουδιού (Γκερ, 2005). Φιλόσοφοι τόσο διαφορετικοί όπως ο Κομφούκιος και ο Πλάτωνας, έχουν τονίσει τη σχέση της μουσικής με την κοινωνία και τον άνθρωπο, υποστηρίζοντας με θέρμη ότι, η μουσική μπορεί και πρέπει να προωθεί τον σωστό τρόπο να ζει κανείς και να σκέφτεται (Blacking 1995, Γκερ 2005). Άρα η μουσική αποτελεί ένα εργαλείο, ένα μέσο με το οποίο μαθαίνει κανείς να επικοινωνεί, να συνδιαλέγεται και να αναπτύσσεται κοινωνικά, μέσα στο περιβάλλον που ζει και εξελίσσεται.

4.2. Ο κοινωνικός ρόλος της μουσικής

Η μουσική λογίζεται ως κοινωνική εμπειρία (Schutz, 1977), και δύναται να εκφράσει τις κοινωνικές συμπεριφορές και τις νοητικές διεργασίες των ανθρώπων που συμμετέχουν σ' αυτήν (Kingsbury, 1988). Η μορφή που παίρνει η μουσική επηρεάζεται από τις κοινωνικές εμπειρίες των ανθρώπων σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα (Blacking, 1974).

Σύγχρονοι σχολιαστές έχουν υποστηρίξει ότι η τέχνη, αλλά ειδικότερα η μουσική ως τέχνη, μπορεί να δημιουργήσει μία όψη για το πώς θα είναι ο κόσμος αργότερα, επιτρέποντάς μας να ονειρευτούμε μορφές κοινωνικής συγκρότησης που ακόμα δεν υφίστανται (Σμωλ, 1983).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Ομοίως, για τον Jacques Attali (1991), η μουσική προηγείται της κοινωνίας και είναι ικανή να προαναγγείλει αλλαγές που πρόκειται να συμβούν στην κοινωνία από όπου προέρχεται. Ο κοινωνικός χαρακτήρας της μουσικής δηλώνεται στο ότι είναι ικανή να φέρει τους ανθρώπους πιο κοντά (Paquette & Rieg, 2008). Παρόμοια άποψη υποστηρίζεται και από τον Σμωλ (1998), που θέτει τη μουσική ως μια πράξη που αποτελεί έναν τρόπο εξερεύνησης, επιβεβαίωσης και εκδήλωσης αναγνώρισης των σχέσεων μεταξύ των ατόμων. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τις Hietolahti-Ansten και Kalliopuska (1990), η ενασχόληση με τη μουσική μπορεί να προκαλέσει πνευματική απελευθέρωση και βοηθάει τα άτομα να αποστασιοποιηθούν από τα όρια του εαυτού τους, διευκολύνοντας τη συναισθηματική τοποθέτησή τους στη θέση ενός άλλου ατόμου. Παρόμοια επίσης άποψη έχει εκφραστεί από τον Lee (1984) που υποστηρίζει ότι η κατανόηση του εαυτού προκύπτει μέσα από την κατανόηση του άλλου (ενσυναίσθηση) και η κατανόηση του παρόντος προκύπτει μέσα από την κατανόηση του παρελθόντος. Μέσα από τα λόγια του Lee, τονίζεται τόσο η επικοινωνιακή επαφή ανάμεσα στους συμμετέχοντες κατά τη μουσική πράξη, φέρνοντάς τους πιο κοντά, όσο και ο κοινωνικός ρόλος της μουσικής και η ικανότητα του να μπορεί να προβλέψει τα γεγονότα όπως πρόκειται να εξελιχτούν, συνδέοντας το παρόν με το παρελθόν αλλά και το μέλλον. Συνεπώς, όταν η μουσική γίνεται πράξη, χτίζεται ένα σύνολο σχέσεων ανάμεσα στους συμμετέχοντες και τους ήχους (Σμωλ, 1983).

Ένας θόρυβος μετατρέπεται σε μουσική όταν δημιουργείται σ' ένα περιβάλλον διάδρασης και επικοινωνίας των συμμετεχόντων (Blacking, 1990). Μέσω της μουσικής, ο ένας μαθαίνει από τον άλλον, διδάσκεται και ενώνεται μαζί του κοινωνικά και μαθησιακά. Η μουσική συνεπώς ανήκει σε όλους αυτούς που προσπαθούν να ασχοληθούν με εκείνη, να πειραματιστούν, να εξερευνήσουν τους ήχους, να την ακούσουν και να την ερμηνεύσουν, να δημιουργήσουν μέσω αυτής γιατί: «η μουσική είναι πολύ σημαντική υπόθεση για να την

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

αφήσουμε στους μουσικούς» (Σμωλ, 1983:306). Είναι σημαντικότερο ο καθένας να μπορεί να ελέγξει τη μουσική του μοίρα, να μπορεί να δημιουργήσει τη δική του μουσική, να έχει την ευκαιρία να εξερευνήσει και να ανακαλύψει μέσα του τα ίχνη μουσικότητας που διαθέτει, παρά να αφήσει κάποιον άλλον να τη χτίσει για λογαριασμό του (Σμωλ, 1983). Κάθε ένας μπορεί να πειραματιστεί με τους ήχους, να ακούσει αυτό που δημιουργεί, να διαθέσει χώρο και χρόνο στον συμπαίχτη του και να επικοινωνήσει μαζί του, με μη λεκτικό τρόπο. Μέσω αυτού του ισχυρισμού, το κίνημα της δημιουργικής μουσικής παιδαγωγικής, έθεσε προς εξερεύνηση τις έννοιες της σύνθεσης, του αυτοσχεδιασμού και του πειραματισμού στο σχολείο και έδωσε το λόγο στα παιδιά, προκειμένου να εκφράσουν τη δική τους προσωπική φωνή, να «μιλήσουν» δηλαδή δημιουργικά μέσω της μουσικής αλλά και να δημιουργήσουν μουσική (Κανελλόπουλος, 2009).

4.3. Μουσική δημιουργία και δημιουργικότητα

Η μουσική είναι μια δημιουργική διαδικασία, μια πράξη κατά την οποία ο άνθρωπος καλείται να συμμετέχει ενεργά και βιωματικά, χτίζοντας τις δικές του γέφυρες επικοινωνίας, σχετικά με τις έννοιες της σιωπής ή του ήχου, που αποτελούν τις πρωταρχικές αρχές της μουσικής δράσης και δημιουργίας (Paynter & Aston, 1970). Όπως υποστηρίζουν οι Ray και Gilmore: «Πρέπει να παίζεις αυτό που δεν γνωρίζεις. Αυτό σημαίνει ότι πάντα θα μαθαίνεις πώς να κάνεις κάτι και μετά γνωρίζεις τον τρόπο πώς να το ξε-μαθαίνεις. Έτσι είναι ο τρόπος του να ζει κανείς» (στο Bell, 2003:42). Η ενασχόληση δηλαδή με δημιουργικά εγχειρήματα, σχετίζεται με τη γνώση και τη μεταγνώση, το να γνωρίζει δηλαδή το άτομο μέσω ποιών χειρισμών και μεθόδων κατέκτησε τη γνώση, ώστε να βοηθηθεί μετέπειτα, κατά τη διαδικασία κατάκτησης νέων εμπειριών και δεδομένων (Peterson, 2006). Η άποψη αυτή ακολουθεί παράλληλα και την

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

θεωρία του κονστρουκτιβισμού, όπου η νέα γνώση και εμπειρία οικοδομείται πάνω στην παλιά, τονίζοντας παράλληλα τη σημαντικότητα των ήδη κεκτημένων εμπειριών.

Η δημιουργία προβλέπει τη χρήση της γνώσης προκειμένου να επέλθει μια αλλαγή. Τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία χαρακτηρίζεται οτιδήποτε ως δημιουργικό, περιλαμβάνουν συστήματα, σκέψεις και νέες αντιλήψεις κυρίως όταν αυτά είναι καινούργια και πρωτότυπα. Η κλίμακα μέτρησης που δημιουργήθηκε από τον Torrance (1960), υποστηρίζει ότι για να είναι κάποιος δημιουργικός θα πρέπει να έχει να επιλέξει να ενεργήσει αναλόγως, μέσα από μια γκάμα επιλογών χωρίς να καταλήξει ενδεχομένως στη μόνη διαθέσιμη πηγή (Peterson, 2006· Torrance, 1960). Παράλληλα, υποστηρίχθηκε από τον Ελβετό ψυχίατρο και ψυχοθεραπευτή Carl Jung ότι, ο δημιουργικός νους συνηθίζει να παίζει με τα αντικείμενα που αγαπά (Kinney, 2010). Συνεπώς, ο άνθρωπος καταλήγει να ασχολείται με πράγματα που προτιμά, βρίσκοντας εναλλακτικές λύσεις, κρίνοντας σκεπτόμενος τα ενδεχόμενα, εξετάζοντας το προβλεπόμενο αποτέλεσμα και καταλήγοντας τελικά σε δημιουργικές προεκτάσεις του θέματος με το οποίο ασχολείται. Άρα συμπεραίνεται ότι η δημιουργία και η δημιουργικότητα των ανθρώπων αναπτύσσονται μέσω της κριτικής σκέψης και της φαντασίας (Lipman, 2003· Barrett, 2006· Σάλλα, 2010).

Η τάση για εφευρετικότητα και δημιουργικότητα, είναι δυνατό να ξεκινήσει από πολύ νεαρή ηλικία (Barrett, 2006). Η πίστη στη δημιουργική σχέση των παιδιών με τους ήχους βασίζεται σε απόψεις όπως του Howard Gardner (1993), υποστηρίζοντας ότι η μουσική ευφυΐα είναι μια από τις πρώτες ευφυΐες που αναδύονται μέσα από την ψυχοσύνθεση παιδιών νέας ηλικίας. Η δημιουργικότητα επιτρέπει στα παιδιά να αναπτύξουν μια προσωπική σχέση με τη μουσική αλλά αυτό δεν μπορεί να γίνει από μόνο του· χρειάζεται να χτιστεί ένα περιβάλλον δημιουργικότητας. Η δημιουργικότητα δεν μπορεί να διδαχθεί αλλά μπορεί να καλλιεργηθεί

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

(Barrett, 2006). Σε μια ατμόσφαιρα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και σεβασμού όπου διαχέεται η χαρά της δημιουργικότητας, τα παιδιά κάθε ηλικίας μπορούν να κάνουν πολύ περισσότερα πράγματα από όσα φανταζόμαστε, αρκεί να τους δοθούν τα εργαλεία, οι ευκαιρίες και η υποστήριξη (Papert, 1999· Paquette & Rieg, 2008).

Όταν η δημιουργικότητα εντάσσεται συγκεκριμένα στον τομέα της μουσικής, νοείται ως η προσπάθεια των παιδιών να φτιάξουν μουσική, καθώς οργανώνουν το διαθέσιμο υλικό τους, παράγοντας κάτι πρωτότυπο και μοναδικό για τα ίδια. Η Barrett (2006) έχει υποστηρίξει ότι η δημιουργικότητα παρέχει ευκαιρίες για καλλιέργεια της αυτοέκφρασης, του προβληματισμού και της προσωπικής απελευθέρωσης των παιδιών. Η δυνατότητα των παιδιών μικρής ηλικίας να εκφραστούν μουσικά, μπορεί να υλοποιηθεί μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης και σχετίζεται με δημιουργικές δραστηριότητες που αφορούν σε έννοιες εξερεύνησης, αναζήτησης και πειραματισμού στη μουσική παιδαγωγική. Οι πρακτικές του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης αποτελούν τον κορμό της παιδαγωγικής μουσικής εκπαίδευσης, ο οποίος καλείται να βρίσκεται συνεχώς υπό εξέλιξη και αναπροσαρμογή (Κανελλόπουλος, 2009), εφόσον οι συμμετέχοντες χτίζουν το επικοινωνιακό τους περιβάλλον, ανάλογα με τα βιώματα, τις σκέψεις και τις προϋπάρχουσες εμπειρίες τους.

4.3.1. Ο αυτοσχεδιασμός στη μουσική παιδαγωγική.

Είναι γνωστό ότι η μουσική έχει από μόνη της δυναμική και ο μουσικός αυτοσχεδιασμός είναι η πηγή έκφρασης της δύναμής της (Warren, 2008). Ο αυτοσχεδιασμός στη μουσική εκτείνεται από την ταυτόχρονη και αυθόρμητη σύλληψη και εκτέλεση μιας μουσικής ιδέας έως την παραλλαγή δοσμένου υλικού την ώρα της εκτέλεσης (Colles, 1954).

Ως αυτοσχεδιασμός ορίζονται όλες οι δραστηριότητες που αφορούν την εξερεύνηση, τη μίμηση και τον πειραματισμό των ήχων που μπορούμε να παράγουμε με τη φωνή, το σώμα, το

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

στόμα ή τα μουσικά όργανα (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001). Για τον Elliott, (1995), ο αυτοσχεδιασμός σχετίζεται τόσο με τη δημιουργία ενός μουσικού έργου όσο και με την τελική του μορφή (Nettl, Wegman, Horsley, et al., 2001). Θεωρείται μια επιτέλεση, καθώς απαιτείται η υιοθέτηση συμπεριφοράς εντός ορίων και σχετικών πλαισίων και καθορίζεται από πολλούς παράγοντες που έχουν να κάνουν με τον χρόνο, τον χώρο, τους επιτελεστές-συμμετέχοντες σε αυτόν, τις προθέσεις τους, καθώς και το ακροατήριο (Πανόπουλος, 2005 ·Nettl, et al., 2001).

Εκτός των όσων αναφέρθηκαν, ο αυτοσχεδιασμός χρησιμοποιείται συχνά στον χώρο της μουσικοθεραπείας. Οι μουσικοθεραπευτές τείνουν να χρησιμοποιούν τον αυτοσχεδιασμό ως εργαλείο για τη θεραπεία των ασθενών τους, αναφέροντας τον όρο της «στιγμιαίας ικανότητας». Κατά τη διαδικασία θεραπείας μέσω του μουσικού αυτοσχεδιασμού, ο θεραπευόμενος αποκτά στιγμιαία την ικανότητα να κάνει/πει κάτι που υπό άλλες συνθήκες, εκτός της μουσικής διαδραστικής κατάστασης, δεν θα τις έκανε/έλεγε. Οι θεραπευτές ονομάζουν αυτή τη στιγμιαία ικανότητα των θεραπευομένων ως «απελευθέρωση» (release), «επικοινωνία» (connection), ή «ροή» (flow) (Tomaino, 2013). Αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι ότι, κατά τη διάρκεια αυτοσχεδιαστικών δραστηριοτήτων στα πλαίσια μουσικοθεραπευτικών συνεδριών, οι συμμετέχοντες είναι σε θέση να γίνονται εφευρετικοί, επινοητικοί, αυθόρμητοι, πολυμήχανοι, μ' έναν τρόπο δημιουργικό και παραγωγικό. Ο αυτοσχεδιασμός δηλαδή, χρησιμοποιείται ως εργαλείο και μέσο επικοινωνίας και έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων, διότι προσφέρει την αίσθηση ελευθερίας, απελευθέρωσης και δημιουργίας μέσω της συμμετοχικής δράσης.

Ο απελευθερωτικός χαρακτήρας του αυτοσχεδιασμού στη μουσική, τονίζεται μέσω της δυνατότητας για εξερεύνηση σχέσεων μεταξύ ήχων και δρώντων υποκειμένων (Κανελλόπουλος, 2013). Συνήθως, οι προσωπικές σκέψεις και οι εμπειρίες γίνονται αφορμές για τη δημιουργία μουσικών στιγμών προκειμένου να διευρυνθεί η προσωπική ταυτότητα και να αναπτυχθεί η

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

διανοητική και συναισθηματική ικανότητα (Κανελλόπουλος, 2010). Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η αυτοσχεδιαστική ικανότητα δεν είναι ζήτημα ταλέντου· με προσοχή, επιμονή και κριτικό μουσικό αυτί, όλοι μπορούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία της αυτοσχεδιαστικής δράσης (Riley, 2014).

Ο αυτοσχεδιασμός στη μουσική, αν και θεωρείται ως μια αυθόρμητη και δημιουργική διαδικασία, ωστόσο στηρίζεται στην προηγούμενη γνώση και σε δεδομένα που έχουν ήδη κατακτηθεί (Pressing, 1988· Ashley, 2009) δημιουργώντας σχέσεις πρόσωπο με πρόσωπο (Warren, 2008). Χαρακτηριστικό του αυτοσχεδιασμού αποτελεί το ότι γεννιέται μέσα σ' ένα φανταστικό πλαίσιο και υφίσταται μόνο τη στιγμή που δημιουργείται. Η μουσική χάνεται αυτόματα τη στιγμή που εκτελείται, ωστόσο όμως δεν αποτελεί μια αφηρημένη οντότητα. Κατά τη στιγμή της εκτέλεσης μιας αυτοσχεδιαστικής δράσης, χτίζεται μια διαφορετική αίσθηση της χρονικότητας της εμπειρίας. Δίνεται βάρος στη βίωση της ζωντανής μουσικής δημιουργίας, στα βλέμματα, στα χέρια και στη διάδραση μεταξύ των συμμετεχόντων. Κατά τη διάρκεια μιας αυτοσχεδιαστικής δημιουργίας, ο συμμετέχων παίζει, φαντάζεται και σκέφτεται αυτό που βιώνει, διαμορφώνεται δηλαδή και εκφράζει τις δυνατότητές του μουσικά. Η αυτοσχεδιαστική επιτέλεση είναι μη αναστρέψιμη, αυτό δηλαδή που έχει ήδη παιχτεί δεν μπορεί να αρθεί και έτσι ο συμμετέχων στη μουσική δράση θα πρέπει να επινοήσει νέους δρόμους εξερεύνησης, κινούμενος παράλληλα με αυτό που κάθε φορά συμβαίνει (Κανελλόπουλος, 2010).

Τέλος, στον μουσικό αυτοσχεδιασμό, η έννοια του λάθους αποκτά μια εντελώς ιδιαίτερη σημασία καθώς η δημιουργική του εκμετάλλευση αποτελεί έναν οδηγό για τη δημιουργία μονοπατιών που δεν μπορούν να προβλεφθούν. Τα παιδιά συνήθως, δεν φοβούνται να κάνουν λάθος και διαθέτουν μια πηγαία ροπή προς τον αυθορμητισμό. Συνεπώς, ο αυτοσχεδιασμός λαμβάνεται ως ένα μέσο που φέρνει τους συμμετέχοντες κοντά στην παιδική τους συνείδηση και

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

είναι ικανός να τους κάνει να δουν τον κόσμο με παιδική ματιά. Όπως τα παιδιά δεν δέχονται τα πράγματα ως έχουν, αλλά είναι ικανά να τα πιάσουν στα χέρια τους και να τα μετασχηματίσουν δημιουργικά, έτσι επιβάλλεται να μετασχηματιστούν οι ιδέες, οι σκέψεις και οι βιωματικές εμπειρίες μέσω εξερεύνησης, φαντασίας, αναζήτησης, εφευρετικότητας και ελευθερίας κατά την υλοποίηση μιας αυτοσχεδιαστικής δράσης (Κανελλόπουλος, 2010).

Πειραματισμός, προσωπική εξερεύνηση και ανάδυση νέων ιδεών μέσω των ήχων, είναι κάποιες από τις παραμέτρους που αναγνώρισε η Μουσική Παιδαγωγική στον αυτοσχεδιασμό, ως εργαλείο στη μάθηση και τη βιωματική εμπειρία. Κατ' επέκταση όσων αναφέρθηκαν μέχρι τώρα, ο αυτοσχεδιασμός αποτελεί δραστηριότητα που μπορεί να προάγει την ανεξαρτησία και την αυτοπεποίθηση του παιδιού (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001). Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί εκπαιδευτικά, προκειμένου να αναπτυχθεί και να καλλιεργηθεί η μουσικότητα των παιδιών (Κανελλόπουλος, 2013). Πολλοί ερευνητές όπως ο Orff, η Coleman και ο Dalcroze, θεωρούν ότι ο αυτοσχεδιασμός ταιριάζει στον αυθορμητισμό των παιδιών μικρής ηλικίας, θεωρώντας τον μια διαδικασία φυσική και αβίαστη καθώς παραλληλιζείται και με την ομιλία της μητρικής γλώσσας (Campbell, 2009). Η Guderian (2012) διαπίστωσε ότι όταν διέθετε στους μαθητές της, όλων των ηλικιών και βαθμίδων, τον απαραίτητο χρόνο και την ευκαιρία να αυτοσχεδιάσουν μουσικά και να συνθέτουν, τους βοήθησε στο να επεκτείνουν την εξέλιξη των ικανοτήτων και της αντίληψης τους στη μουσική, καθώς πρόσθεσε και ένα στρώμα νόησης και βάθους παραπάνω στη μελέτη τους, κάτι το οποίο βοήθησε στο να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα της διδασκαλίας. Γίνεται λοιπόν ξεκάθαρο ότι μέσω του αυτοσχεδιασμού ο μαθητής μπορεί να βοηθηθεί και να κατακτήσει καλύτερα το περιεχόμενο των θεμάτων μελέτης καθώς και να εξελίξει την ικανότητά του για μουσική δημιουργία. Οι μαθητές αντιλαμβάνονται τον αυτοσχεδιασμό ως μια διεργασία ανακάλυψης ιδεών και για να

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

αυτοσχεδιάσουν και να δημιουργήσουν μουσική, σκέφτονται πηγαίνοντας πίσω-μπρος, ανάμεσα σ' αυτά που θυμούνται από τις εμπειρίες τους και σ' αυτά που κατάλαβαν, αναδιαμορφώνοντας τη νέα γνώση. Όσο πιο έμπειρα είναι τα παιδιά τόσο πιο εύκολα μπορούν ν' αυτοσχεδιάσουν (Kinney, 2010).

Τέλος, τα οφέλη του μουσικού αυτοσχεδιασμού αποδεικνύονται μέσω ερευνών και στη μουσική σχολική εκπαίδευση και ανήκει στα ζωτικά συστατικά της στοιχειώδους βασικής μουσικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Whitcomb, 2013). Ένας από τους στόχους της μουσικής εκπαίδευσης είναι να βοηθήσει τα παιδιά να εκφράσουν τη δημιουργικότητα τους μέσω δραστηριοτήτων στον αυτοσχεδιασμό και τη σύνθεση (Peterson, 2006). Άλλωστε, ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση βρίσκονται σε διαρκή αλληλεπίδραση, καθώς ο αυτοσχεδιασμός βοηθά τον μουσικό να αναζητήσει λύσεις για να συνθέσει ένα έργο αλλά και επίσης, καθώς συνθέτει το μουσικό κομμάτι, μπορεί να ανακαλύψει τρόπους ν' αυτοσχεδιάζει (Ciampa, 2014). Τα όρια μεταξύ τους δεν είναι διακριτά, καθώς ο αυτοσχεδιασμός στη μουσική συχνά θεωρείται ως μια σύνθεση «σε πραγματική ταχύτητα», “real time composition” και άλλοτε θεωρείται ως ένα στάδιο πειραματισμού το οποίο οδηγεί στη δημιουργία συνθέσεων (Riley, 2014). Μπορεί πάντως γενικά κανείς να πει ότι ο αυτοσχεδιασμός στη μουσική σχετίζεται με οτιδήποτε δίνεται με άμεσο τρόπο ενώ η σύνθεση βασίζεται στην επεξεργασία (Κανελλόπουλος, 2013).

4.3.2. Η σύνθεση στη μουσική παιδαγωγική.

Δίνοντας ένα βασικό ορισμό της σύνθεσης μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί τη διεργασία επιλογής, συνδυασμού και επεξεργασίας των ήχων και των χαρακτηριστικών τους (ηχόχρωμα, ένταση, διάρκεια, ύψος) με στόχο τη δημιουργία ευρύτερων μορφικών ολοτήτων που αναγνωρίζονται ως ένα ενιαίο «κομμάτι». Η συνειδητή δηλαδή πρόθεση του να φανταστεί κάποιος, να αναζητήσει, να μετασχηματίσει, να εξερευνήσει ήχους και ηχητικούς σχηματισμούς,

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ώστε αυτό που θα παραχθεί να μην είναι μια απλή παράθεση ήχων αλλά να είναι μουσική, αποτελεί το θεμελιώδες ζήτημα της παιδαγωγικής λειτουργίας της σύνθεσης (Τσαφταρίδης, 2010).

Κάθε σύνθεση δημιουργείται μέσα σ' ένα συγκεκριμένο κοινωνικό, πολιτισμικό και μουσικό πλαίσιο. Η μουσική δεν είναι απλώς μία αυτοτελής οργάνωση του ήχου στο χρόνο, αλλά περιλαμβάνει συμβολισμούς και νοήματα ζωτικής σημασίας για την κατανόηση της εκάστοτε κοινωνικής ομάδας ή του πολιτισμού στον οποίο ανήκει (Πανόπουλος, 2005).

Επιπλέον υποστηρίζεται ότι (Joseph & Southcott, 2009), η αποκωδικοποίηση και κατανόηση αυτών των στοιχείων συμβάλλει και στην εκτίμηση των ανθρώπων που δημιουργούν και χρησιμοποιούν αυτή τη μουσική. Η διαδικασία της σύνθεσης, όπως εφαρμόζεται στα πλαίσια μιας δημιουργικής μουσικής παιδαγωγικής, αποτελεί μια ομαδική δραστηριότητα που ξεκινά με αυτοσχεδιαστικές μουσικές ιδέες. Το σπουδαιότερο είναι να μπορεί κάποιος να δοκιμάζει, να αξιολογεί αλλά και να αναπτύσσει περαιτέρω αυτές τις μουσικές ιδέες που γεννιούνται (Κανελλόπουλος, 2009).

Η σύνθεση ως διαδικασία είναι σύνθετη και πολύπλευρη και αποτελεί εργαλείο για την παιδαγωγική προσέγγιση της μουσικής με βιωματικό τρόπο, καθώς οι μαθητές και ο εκπαιδευτικός παίζουν μαζί, εξερευνούν, επεξεργάζονται και ακούν ενεργητικά, καθώς διαγράφουν πορεία προς το τελικό προϊόν. Σημειώνεται ότι (Young, 1995), ο/η ερευνητής-εκπαιδευτικός καλείται να συμμετέχει ενεργά στις μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, καθώς αυτό βοηθάει στο να διευρυνθεί η άποψη για τη μουσική και να ανακαλυφθεί παράλληλα, το νόημα της μουσικής για τα παιδιά. Η διαδικασία της σύνθεσης περιλαμβάνει το παίξιμο, το τραγούδι, τη χρήση της φωνής, τον πειραματισμό, τον αυτοσχεδιασμό και όλες τις ιδέες κατά τη δοκιμαστική φάση αλλά και κατά τη φάση επιτέλεσης

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

του έργου που παρήχθη. Για να δημιουργηθεί ένα μουσικό κομμάτι είναι απαραίτητο τόσο η έμπνευση όσο και η συνειδητή εργασία (Τσαφταρίδης, 2010). Ο Hangreaves (2004), υποστηρίζει ότι κάθε άτομο έχει τον δικό του χαρακτήρα, τις δικές του εμπειρίες, διαθέτει σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τη δική του «καθημερινή δημιουργικότητα» που αυτό αποτελεί από μόνο του, ένα σημαντικό εκπαιδευτικό εργαλείο για τη γνώση των στοιχείων και των εννοιών που απαρτίζουν τη σύνθεση και τελικά τη μουσική (Τσαφταρίδης, 2010). Η πολυπλοκότητα και η διαφορετικότητα στις εμπειρίες, στο χαρακτήρα και στη δημιουργικότητα, έρχονται σε παράλληλη όψη με την οπτική που ακολουθείται μέσα από την θεωρία για την πολλαπλή νοημοσύνη του H. Gardner, και τους διαφορετικούς τύπους κατάκτησης της μάθησης (κεφ. 1.5.2).

Η σύνθεση μέσα στο χώρο της τάξης με τη χρήση μουσικών οργάνων, μπορεί να δημιουργήσει μια πιο ευχάριστη και ουσιαστική σχέση με τη μουσική (Harris & Hawksley, 1989). Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι για να δημιουργήσουν τα παιδιά τη δική τους μουσική σύνθεση, θα πρέπει πρώτα να υιοθετήσουν το ρόλο του προσεκτικού ακροατή (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001). Ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση στη μουσική μπορούν να προωθήσουν έναν διαφορετικό τρόπο επικοινωνίας, καθώς δεν χρησιμοποιείται λόγος παρά μόνο πράξη και κίνηση. Κατά τον αυτοσχεδιασμό και τη σύνθεση, τα συναισθήματα και οι σκέψεις μπορούν να εκφραστούν μέσω της μουσικής πράξης, χωρίς απαραίτητα να μπορούν επακριβώς να προσδιοριστούν (Τσαφταρίδης, 2010).

Στην παρούσα εργασία, ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος καθώς και η ακόλουθη δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου, βασίστηκε ιδιαίτερα στα διδάγματα της παιδαγωγικής των μουσικών πράξεων σχεδιασμού και σύνθεσης. Η πρωταρχική υπόθεση εργασίας, αφορούσε το πώς μπορούν να ενταχθούν οι

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, στο σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος. Επίσης, τέθηκε ακόμα ερωτήματα διερεύνησης του κατά πόσο οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές/-τριες να προσεγγίσουν και να επικοινωνήσουν με τα έργα τέχνης. Σε αυτήν την περίπτωση, ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση χρησιμοποιήθηκαν ως παιδαγωγικά εργαλεία προκειμένου οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με τα έργα τέχνης του ζωγράφου Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, να επικοινωνήσουν, να εκφραστούν ελεύθερα, να δράσουν βιωματικά και να συνεργαστούν δημιουργικά μέσω της μουσικής, καθώς εξερευνούν ήχους, πειραματίζονται με τα υλικά που τους διατίθενται, ανακαλύπτοντας νέες μουσικές ιδέες. Οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού συμπεριλήφθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια σχεδιασμού του εκπαιδευτικού προγράμματος, τόσο πριν την προγραμματισμένη επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, όσο και στις δραστηριότητες που ακολούθησαν την επίσκεψη.

Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η παρέμβασή μας βασίστηκε στην αρχή ότι όλα τα παιδιά έχουν την ικανότητα της δημιουργίας μέσα τους (Σταυρίδης, 1994 ·Barrett, 2006), χωρίς να μπορεί να θεωρηθεί κάτι ως «λάθος». Υποστηρίζεται ότι, (Κανελλόπουλος, 2010) όλα τα παιδιά μπορούν να συμμετάσχουν κατά τη διάρκεια αυτοσχεδιαστικών πράξεων, με σκοπό την αναζήτηση νέων δρόμων δημιουργικότητας και αναζήτησης. Επομένως, ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση στη μουσική μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία μάθησης και εμπειρίας, προκειμένου οι μαθητές να επικοινωνήσουν δημιουργικά.

4.4. Η μουσική ως παιδαγωγικό μέσο

Η μουσική αποτελεί μέσο διαπαιδαγώγησης στην καθημερινότητα του παιδιού, τόσο σε εξωσχολικές δημιουργικές δραστηριότητες όσο και πιο συγκεκριμένα, σε σχολικό πλαίσιο. Το μάθημα της μουσικής στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να αποτελέσει διαθεματικό εργαλείο κατάκτησης γνώσης και εμπειρίας, με ψυχαγωγικό και βιωματικό τρόπο και επιβάλλεται να αποτελεί μια ευχάριστη εμπειρία για το μαθητή στην βάση της άποψης ότι η παραγόμενη μάθηση και γνώση δεν αποτελεί μόνο προετοιμασία για τη ζωή «εκεί έξω». Θα ήταν ιδανικό αν μπορούσε ο εκπαιδευτικός να καλλιεργήσει στον μαθητή αυτοπεποίθηση και την ικανότητα να κατακτά γνωστικά αυτό που επιθυμεί να κατακτά. Είναι σημαντική η καλλιέργεια της αυτοπεποίθησης του μαθητή γιατί σχετίζεται με τη διάθεση για εξερεύνηση και πειραματισμό, απολαμβάνοντας την κάθε στιγμή, ζώντας τη χαρά της επιτυχίας που με τη σειρά της οδηγεί στην προσωπική αυτοπεποίθηση (Σμωλ, 1983).

Υποστηρίζεται από πολλούς ερευνητές ότι η μουσική, μπορεί να μετατρέψει τις σχολικές αίθουσες σε θετικά περιβάλλοντα μάθησης μέσα στα οποία τα παιδιά αναπτύσσονται συναισθηματικά και κοινωνικά. Μέσω της ενσωμάτωσης της μουσικής και του τραγουδιού, οι εμπειρίες και τα βιώματα μπορούν να γίνουν συναρπαστικά. Η μουσική είναι σε θέση να συμβάλλει θετικά στις προφορικές και ακουστικές δεξιότητες κατανόησης, καθώς βελτιώνει την εστίαση προσοχής και μνήμης και προωθεί την ανάπτυξη κριτικής σκέψης (Paquette & Rieg, 2008). Επιπροσθέτως, η Σέργη (1995) έχει υποστηρίξει ότι η μουσική μπορεί να λειτουργήσει ως «όχημα» προκειμένου η μάθηση να καταστεί αποτελεσματική, είτε ως μέσο εμπέδωσης, κάνοντας τα υπόλοιπα αντικείμενα περισσότερο ελκυστικά, είτε ως μέσο διδασκαλίας (στο Τσαφταρίδης, 2002:9). Αν οι μαθητές διδάσκονται υποχρεωτικά σε καθημερινή βάση το μάθημα

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

της μουσικής, θα είναι σε θέση να μαθαίνουν οποιοδήποτε άλλο μάθημα καλύτερα και ευκολότερα (διότι μέσω αυτής, γίνονται πιο δεκτικά σε οτιδήποτε άλλο) (Σταυρίδης, 1992).

Έτσι, η μουσική μπορεί να ενταχθεί με διαθεματικό, βιωματικό και παιγνιώδη τρόπο σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες που αφορούν σε τέσσερις άξονες: τα μουσικά παιχνίδια, την ενεργητική μουσική ακρόαση, το τραγούδι και το μουσικό αυτοσχεδιασμό. Τα μουσικά παιχνίδια, αφορούν στο να αντιληφθούν τα παιδιά τα δομικά μέρη του ήχου, δηλαδή το ηχόχρωμα, την ένταση, τη διάρκεια και το τονικό ύψος. Οι δραστηριότητες ενεργητικής μουσικής ακρόασης αφορούν στο να ακούν τα παιδιά τη μουσική ενεργά και συνειδητά, να καταλαβαίνουν τη δομή της και να αντιλαμβάνονται τη διαφοροποίηση του ύφους στα μουσικά έργα. Τέτοιες δραστηριότητες υλοποιούνται σε παρεμβάσεις θεάτρου, εικαστικών ή κατά τη δημιουργία παραμυθιών. Το τραγούδι επίσης, ως μια άμεση ανθρώπινη εκδήλωση, μπορεί να συνδυάσει τόσο το μουσικό περιεχόμενο όσο και το λεκτικό. Αποτελεί ισχυρό μέσο προκειμένου να εμψυχωθεί μια ομάδα μαθητών, να δημιουργηθεί κατάλληλο περιβάλλον συνεργασίας και δημιουργικότητας, και μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά την υλοποίηση ενός μουσειακού εκπαιδευτικού προγράμματος. Το τραγούδι μπορεί να είναι είτε ήδη γνωστό στα παιδιά με εφάμιλλο προς την επίσκεψη περιεχόμενο ή ένα τραγούδι που δημιουργήθηκε από τα παιδιά ή τον/-ην εκπαιδευτικό, για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Τέλος, η αφόρμηση για μουσικό αυτοσχεδιασμό μπορεί να δοθεί από το ίδιο το μουσειακό έκθεμα και σχετίζεται με την μεταφορά του ερεθίσματος σε μουσική (Τσιρίδης, 2011α).

Ωστόσο, εκτός της μουσικής ως παιδαγωγικό εργαλείο σε σχολικό πλαίσιο, θεωρείται σημαντικό να αναφερθούμε στη χρήση της μουσικής ως εργαλείο και μέσο επικοινωνίας σε μουσειακά περιβάλλοντα και «μουσικές εκθέσεις» και πιο ιδιαίτερα κατά την υλοποίηση

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

εκπαιδευτικών προγραμμάτων και βιωματικών εργαστηρίων. Επίσης, αναφέρονται παρακάτω ορισμένα μουσειογραφικά θέματα που εφαρμόζονται σε χώρους μουσείων.

Καθώς το βάρος μετατοπίζεται από τα μουσειακά εκθέματα στους επισκέπτες, τα μοντέρνα μουσεία βρίσκουν τρόπους να φέρουν πιο κοντά το κοινό τους, παρουσιάζοντας και εκθέτοντας τα αντικείμενά τους, με πολλούς και εναλλακτικούς τρόπους, εντάσσοντας ηχητικά και μουσικά δεδομένα, φωτογραφίες, επεξηγηματικά κείμενα, βίντεο εικόνας και ήχου, που επιτρέπουν πολλαπλές και διαφορετικές χρήσεις και ερμηνείες (Νάκου, 2001).

4.4.1. «Μουσικές» εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και βιωματικά εργαστήρια.

Η μουσική έχει ενταχθεί σε μουσεία ως εκπαιδευτικό εργαλείο, με ποικίλες μορφές μουσικής εξερεύνησης, πειραματισμού, αυτοσχεδιαστικών δράσεων και συνθέσεων. Ανάλογη εφαρμογή αποτελεί το βιωματικό εργαστήριο του Παναγιώτη Τσιρίδη, που πραγματοποιήθηκε στο 12^ο Δημοτικό Σχολείο Χαλανδρίου, στοχεύοντας στη σύνδεση της μουσικής με το παραμύθι, με παιγνιώδη τρόπο. Σκοπός του εργαστηρίου ήταν να δοθεί η εξήγηση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις τέχνες, και ιδιαίτερα στη μουσική και το παραμύθι μέσω της γλώσσας και του παιχνιδιού. Διαφόρων ειδών παιχνίδια όπως ομαδικά, κίνησης, αυτοσχεδιασμού και έκφρασης συναισθημάτων, συνέθεταν το «πάντρεμα» των τεχνών (μουσική και παραμύθι), προκειμένου τα παιδιά να συμμετάσχουν ενεργητικά, δημιουργικά και βιωματικά (Τσιρίδης, 2011β).

Επίσης, όσον αφορά γενικά στα εκπαιδευτικά προγράμματα, ο ίδιος (Τσιρίδης, 2011α), έχει προτείνει διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα που μπορούν να υλοποιηθούν σε χώρους μουσείων, όπως του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας, του Αρχαιολογικού Μουσείου, της Εθνικής Πινακοθήκης, του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου κ.α. Κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η τέχνη της μουσικής μπορεί να κατέχει σημαντικό ρόλο ως εκπαιδευτικό

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

εργαλείο. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές, μέσα από την επαφή τους με έργα τέχνης καλούνται να υιοθετήσουν το αυθεντικό έργο τέχνης ώστε να το μετατρέψουν μέσα από τον ψυχισμό, τη νοητική αντίληψή τους, την αισθητική τους και την κριτική τους σκέψη, σε μουσική. Έτσι, μεταφέρεται ένα έργο τέχνης από μία όψη της τέχνης σε μία άλλη, από την αισθητική και καλλιτεχνική πλευρά της τέχνης, στη δημιουργία της μουσικής. Μέσω αυτής της διαδικασίας, τα παιδιά προσπαθούν να δώσουν σ' αυτό μια άλλη ερμηνεία, σαν τα ίδια να το δημιουργούν ξανά, δίνοντάς του κάτι από τον εαυτό τους (Γσιρίδης, 2011α).

Επιπροσθέτως, εντοπίστηκαν μέσω αναζήτησης στο διαδίκτυο, αρκετά εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν στα παραρτήματα του Μουσείου Μπενάκη, σε μια προσπάθεια ένταξης της μουσικής ως τέχνης, σε μουσειακό περιβάλλον.

Παλαιότερα, τον Ιανουάριο του 2004, στο κεντρικό κτίριο του Μουσείου Μπενάκη, διοργανώθηκε μια περιοδική έκθεση διάρκειας δύο μηνών, με τίτλο «Γιάννης Α. Παπαϊωάννου. Ο συνθέτης, ο δάσκαλος, αναζήτηση και πρωτοπορία» και αφορούσε σ' έναν από τους πιο σημαντικούς Έλληνες συνθέτες του 20^{ου} αιώνα. Στην έκθεση εκτός των προσωπικών αντικειμένων, εντάχθηκε ένας ειδικά διαμορφωμένος χώρος όπου παίζονταν αποσπάσματα έργων του. Με αυτό τον τρόπο οι επισκέπτες ήταν σε θέση να έρθουν σε επαφή με το μουσικό έργο του συνθέτη¹. Επίσης, στα πλαίσια της έκθεσης διοργανώθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «η σύγχρονη ελληνική μουσική και το έργο του Γ.Α. Παπαϊωάννου». Το πρόγραμμα απευθυνόταν σε παιδιά ηλικίας από Ε' Δημοτικού μέχρι Γ' Λυκείου. Μέσα από πλούσιο φωτογραφικό υλικό, χειρόγραφες παρτιτούρες και πολλή μουσική, τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να παίξουν ένα μουσικό παιχνίδι, υιοθετώντας ρόλους τόσο των εκτελεστών όσο και

¹ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=20205&sid=132>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ακροατών². Επίσης, μέσω της έκθεσης ήταν διαθέσιμο ένα «μουσικό κουτί που λειτουργούσε ως μουσειοσκευή το οποίο μπορούσε ο εκπαιδευτικός να δανειστεί σε σχολικό περιβάλλον. Το μουσικό κουτί ήταν κατάλληλο για παιδιά από 10 έως 18 χρονών και περιείχε έναν φάκελο με καρτέλες, ένα cd με μουσικές εκπλήξεις σύνθεσης με βάση την τεχνική του δωδεκαφθογγισμού και ιδέες για το πώς ακούει κανείς μουσική, εμπνευσμένα από τις θεωρίες του συνθέτη Γ. Α. Παπαϊωάννου³.

Το Μάρτιο του 2007, ομοίως στο κεντρικό κτίριο του Μουσείου Μπενάκη, υλοποιήθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Η σύνθεση σαν παιχνίδι». Το πρόγραμμα αυτό έγινε στα πλαίσια της έκθεσης που ήταν αφιερωμένη στο Γιώργο Σισιλιάνο και απευθυνόταν σε παιδιά ηλικίας 7- 10 χρονών. Στην έκθεση παρουσιάζονταν πτυχές της προσωπικότητας και του συνθετικού του έργου, μέσα από χειρόγραφα, ηχογραφημένες εκτελέσεις, πλούσιο φωτογραφικό υλικό, συνεντεύξεις, κ.α.⁴ Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, συντονιστής του εκπαιδευτικού προγράμματος, προσπάθησε να εντάξει τα παιδιά σ' ένα δημιουργικό παιχνίδι φαντασίας, χρησιμοποιώντας ιδέες βασισμένες σε συγκεκριμένα έργα του Σισιλιάνου. Κατά τη διάρκεια της μουσικής δράσης σύνθεσης και πειραματισμού, τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να πειραματιστούν με τους ήχους, και να φτιάξουν το δικό τους μουσικό κομμάτι⁵.

Πιο πρόσφατα, στον χώρο της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, με αφορμή την Διεθνή Ημέρα Μουσείων (18/5/2014) διοργανώθηκαν «μουσικές ξεναγήσεις» από μουσικούς που εντάσσονται σε πέντε διαφορετικά πεδία, με σκοπό να προβάλλουν τα έργα τέχνης και τις

² <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=3020401&sid=23>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

³ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=303010201&sid=78>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

⁴ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=20205&sid=433>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

⁵ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=3020401&sid=154>
Τελευταία ανακτηση 5/9/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μουσικές συνθέσεις των καλλιτεχνών που φιλοξενούνται στην Πινακοθήκη, όπως είναι ο Χατζιδάκις, ο Θεοδωράκης κ.α. Οι μουσικοί, κατά την εκτέλεση μουσικών έργων ή αυτοσχεδιασμών, έκαναν μια απόπειρα έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων κατά τη θέαση των μουσειακών εκθεμάτων, χτίζοντας έναν διάλογο ανάμεσα στη μουσική και τα ζωγραφικά έργα. Κάθε μουσική διαρκούσε πενήντα λεπτά και σε κάθε τριαντάλεπτο διάλλειμα που μεσολαβούσε ανάμεσα στις ερμηνείες των μουσικών, το μουσείο είχε διοργανώσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, για παιδιά άνω των 5 ετών. Στο πρόγραμμα αυτό τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να ακολουθήσουν δικές τους μουσικές διαδρομές, ανακαλύπτοντας τη σχέση συγκεκριμένων έργων του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα με τη μουσική και το θέατρο (χαρακτηριστική περίπτωση αποτελούν τα σκηνικά του ζωγράφου για «το καταραμένο φίδι» σε μουσική του Μάνου Χατζιδάκι και χορογραφία της Ραλλούς Μάνου⁶). Οι διάφορες εκφάνσεις των τεχνών, όπως η μουσική, το θέατρο, η γλυπτική, συνδυάζονται προκειμένου η μουσειακή εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη Ν. Χ.-Γκίκα, να χαρακτηριστεί ψυχαγωγική αλλά και εκπαιδευτική.

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιήθηκε στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα καθώς και το βιωματικό εργαστήριο του Τσιρίδη (2011α) που αναφέρθηκε νωρίτερα, αποτελούν σαφή παραδείγματα της άποψης που υποστηρίζεται στην παρούσα εργασία και αναφέρεται στο «πάντρεμα» των τεχνών, στην επαφή με την τέχνη και την αισθητική αγωγή, στην επαφή με τα έργα τέχνης, με την μουσική ως τέχνη και με τον χώρο όπου λαμβάνουν δράση οι ανάλογες πρακτικές (μουσειαία τέχνης).

⁶ http://www.elculture.gr/exhibitions/imeramouseiwn_benaki-851783
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Πρόσφατα (Σεπτέμβριος 2014), το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη, θέλησε να εντάξει τη μουσική σ' έναν καινοτόμο κύκλο συναντήσεων μηνιαίας διάρκειας με τίτλο «Βλέποντας με τις αισθήσεις» ο οποίος απευθυνόταν σε ενήλικα άτομα με χαμηλή όραση ή τυφλότητα. Στα πλαίσια των συναντήσεων, στις 12 Ιανουαρίου 2015 πραγματοποιήθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Οι πέντε αισθήσεις και η Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα». Το κοινό είχε την ευκαιρία να συμμετάσχει σε μια εκπαιδευτική δράση που περιελάμβανε λεκτικές περιγραφές, ξεναγήσεις αφής και μουσικές ακροάσεις έργων⁷ καλλιτεχνών που συνδέθηκαν με τη γενιά του '30, όπως του Σπύρου Παπαλουκά, του Οδυσσέα Ελύτη, του Μάνου Χατζιδάκι και του Βασίλη Τσιτσάνη⁸.

Εκτός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σε αυτή τη φάση θεωρείται συμβατό να αναφερθεί ένα παράδειγμα επικοινωνιακής και εκθεσιακής πολιτικής. Το Αθινασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, ενέταξε την προσθήκη ήχου ως συγκεκριμένο ερμηνείας, επεξεργασίας και πληροφόρησης, σε κάποια από τα εκθέματά του. Στην αίθουσα 8 της νέας πτέρυγας συμπεριλαμβάνεται ένας σκοτεινός θάλαμος που δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να απομονωθεί από τον υπόλοιπο χώρο και τους παρευρισκόμενους, προκειμένου να απολαύσει ακουστικά τις χαραγμένες νότες τεσσάρων διαφορετικών εκτελέσεων από μια συσκευή τηλεφώνου⁹, που βρίσκονται χαραγμένες σε μια λίθινη πλάκα (περιέχει μια μουσική σύνθεση

⁷ <http://www.elculture.gr/exhibitions/vlepodas-me-tis-aisthiseis-mouseio-mpenaki-ekpaideutikoprogramma-959623>

Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

⁸ <http://www.benaki.gr/index.asp?id=3020301&sid=1060&cat=0&lang=gr>

Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

⁹ http://www.academia.edu/6426988/%CE%9F%CE%B9_%CE%B5%CE%BD%CF%84%CF%85%CF%80%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%B5%CE%BD%CF%8C%CF%82_%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%BA%CE%AD%CF%80%CF%84%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7_%CE%9D%CE%AD%CE%B1_%CE%A0%CF%84%CE%AD%CF%81%CF%85%CE%B3%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D_%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CE%92%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%85

Τελευταία ανάκτηση: 4/9/15

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

του 3^{ου} αιώνα π.Χ.). Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία εκθεσιακής και επικοινωνιακής πολιτικής, συνδυάζει τόσο την ένταξη της μουσικής στο μουσειακό περιβάλλον όσο και την τάση εκσυγχρονισμού των μουσείων, σχετικά με την πολλαπλή και διαφορετική έκθεση των αντικειμένων προκειμένου οι επισκέπτες να ενταχθούν σε πρωτόγνωρες διαδικασίες επαφής, επικοινωνίας, ερμηνείας και εμπειρίας, με ψυχαγωγικό τρόπο, συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν. Η μουσική όπως αναφέρθηκε, μέσα από τον κοινωνικό της χαρακτήρα, έχει την ικανότητα να συνδέει την κοινωνική πραγματικότητα του παρελθόντος· δηλαδή μέσα από τη γνωριμία με μια μουσική σύνθεση του 3^{ου} αιώνα π.Χ. μπορεί να δηλωθεί η μορφή σύνθεσης όπως υφίσταται σήμερα.

Στον ίδιο μουσειακό χώρο, αξίζει επίσης να αναφερθούν το έκθεμα του υδραγωγείου και της ταβέρνας-μαγειρείου που εκτίθενται στην αίθουσα 8. Τα συγκεκριμένα εκθέματα συνοδεύονται από ένα ηχητικό μέρος που σχετίζεται με το περιεχόμενό τους. Στο έκθεμα του υδραγωγείου πηγάζει ο ήχος του νερού καθώς κυλάει μέσα από τον αγωγό και στο έκθεμα της ταβέρνας μαγειρείου, εντάχθηκαν ήχοι οχλαγωγίας και επικοινωνίας, ομιλιών και αντικειμένων. Με αυτό τον τρόπο τα μουσειακά εκθέματα και περιεχόμενα εντάσσονται στην κοινωνική πραγματικότητα και οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να συνδέσουν αυτό που παρατηρούν με το ακουστικό μέρος των ηχητικών αποσπασμάτων, προσφέροντας την εμπειρία επαφής και επικοινωνίας με τα αντικείμενα, μέσω πολλαπλών και εναλλακτικών τρόπων, προκειμένου να καλλιεργηθούν περισσότερες αισθήσεις, πλην της οράσεως, ακολουθώντας τον ισχυρισμό που υποστηρίχτηκε στο πρώτο κεφάλαιο (1.4.).

Μέσα από τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν παραπάνω προκύπτουν κάποια συμπεράσματα που δικαιολογούν και οδηγούν στην αναγκαιότητα σχεδιασμού, υλοποίησης και αξιολόγησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Όπως φάνηκε, εντοπίστηκαν αρκετές

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

πρωτοβουλίες επικοινωνιακών μουσειακών δράσεων, χρησιμοποιώντας τη μουσική ως εργαλείο προσέγγισης, αναζήτησης, εξερεύνησης και ψυχαγωγίας, υποστηρίζοντας τον ισχυρισμό η μουσική μπορεί να βοηθήσει στην επίτευξη διδακτικών στόχων π.χ. κατά την εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για παιδιά, με δραστηριότητες που να περιέχουν μουσικά παιχνίδια, μουσικούς αυτοσχεδιασμούς, ενεργητική μουσική ακρόαση ή τραγούδια (Τσιρίδης, 2011α). Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι, μέσα από την αναφορά των παραπάνω ενδεικτικών παραδειγμάτων με εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιήθηκαν στο Μουσείο Μπενάκη, δεν εντοπίστηκε παρά μόνο ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που να απευθύνεται σε ηλικίες μαθητών 6-7 ετών που να περιέχει δραστηριότητες αυτοσχεδιασμού, σύνθεσης και γνωριμίας με τη μουσική. Το εν λόγω εκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιήθηκε εκ μέρους του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην Πινακοθήκη Ν.Χ.-Γκίκα, απευθυνόταν σε παιδιά από 5 ετών και άνω, ενώ όλες οι υπόλοιπες ενδεικτικές αναφορές περιπτώσεων, απευθύνονται σε μαθητές άνω των 7 ετών.

Άρα μέσω αυτής της επισήμανσης, τονίζεται η σημαντικότητα της δημιουργίας του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος για παιδιά 6-7 ετών, το οποίο σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα και αποτελείτο από δραστηριότητες μουσικού περιεχομένου, κατά την προσέγγιση και επαφή με τα έργα τέχνης. Η παρούσα εργασία στοχεύει στο να αποτελέσει ένα επιπλέον βήμα προς την κατεύθυνση της δημιουργικής χρήσης της μουσικής στα πλαίσια εκπαιδευτικών προγραμμάτων μέσα από την οργάνωση, τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας που να βασίζεται σε μουσικές δημιουργικές δραστηριότητες σε συνδυασμό με δραστηριότητες άλλου υλικού και αισθητικού περιεχομένου (ζωγραφική, χειροτεχνίας κ.α.). Το παραγόμενο εκπαιδευτικό πακέτο που περιέχει συνδυασμό

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

των διαφορετικών εκφάνσεων των τεχνών και της αισθητικής, προβάλλει τα οφέλη της μουσικής παιδαγωγικής, δημιουργώντας ένα περιβάλλον μάθησης μέσω ψυχαγωγίας, εντός και εκτός των ορίων των κοινωνικών θεσμών του μουσείου και του σχολείου, ωθώντας τους μαθητές σε νέους, διαδραστικούς διαύλους επικοινωνίας και εμπειρίας, με απώτερο σκοπό την κατανόηση της καθημερινής πραγματικότητας όπου ζουν και εξελίσσονται ψυχικά και σωματικά, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε συλλογικό.

Πριν αναφερθούμε αναλυτικά στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος, και προκειμένου να υποστηριχτεί η αρχική υπόθεση εργασίας σχετικά με την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που να περιέχει τις μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, με σκοπό να υλοποιηθεί στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, αναφέρονται αναλυτικά οι περιπτώσεις μουσείων Μπενάκη και Πινακοθήκης Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα (ως παράρτημά του) και η εκπαιδευτική πολιτική τους.

Κεφάλαιο 5. Η περίπτωση του Μουσείου Μπενάκη

Το Μουσείο Μπενάκη αποτελεί ένα δείγμα σύνθετης δομής, εφόσον διαθέτει εκτεταμένες και ποικίλες συλλογές αντικειμένων, σε περισσότερους του ενός πολιτιστικούς τομείς, εξυπηρετώντας περισσότερες της μιας κοινωνικές ανάγκες και υιοθετώντας με το κοινό του ενεργή πολιτική επικοινωνίας και δράσης (Φωτόπουλος & Δεληβοριάς, 1997). Ο κοινωνικός ρόλος του Μουσείου Μπενάκη, η τάση εκδημοκρατισμού του, οι συνεχείς επεκτάσεις του μέσω παραρτημάτων, η εκθεσιακή και η υιοθέτηση ενεργούς επικοινωνιακής πολιτικής του κατά την επαφή του με το κοινό, ακολουθούν τη νέα μουσειακή σύγχρονη πραγματικότητα.

Ένα από τα παραρτήματα του Μουσείου Μπενάκη είναι η Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Κεφάλαιο 5.1. Η Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Η πολυκατοικία όπου σήμερα στεγάζεται η Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα χτίστηκε με σκοπό να κατοικήσει εκεί η οικογένεια του ζωγράφου, ανάμεσα στο 1932-1934. Όλο το χρονικό της πατρικής κατοικίας του καλλιτέχνη μέχρι τη δημιουργία του Μουσείου-δορυφόρου, μετά τη δωρεά του κτιρίου που παραχωρήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90 στο Μουσείο Μπενάκη, καθώς χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ζωγράφου περιγράφονται και εμπεριέχονται στο τελικό εκπαιδευτικό πακέτο, ως έντυπο και ψηφιακό πληροφοριακό υλικό προς τον εκπαιδευτικό. Η σημερινή μορφή εσωτερικά και εξωτερικά της Πινακοθήκης, δημιουργήθηκε μετά την ανακαίνιση που διήρκεσε επτά χρόνια και εγκαινιάστηκε το Μάιο του 2012¹⁰.

¹⁰ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=1010201>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

Στο χώρο εσωτερικά της Πινακοθήκης Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, μετά την ανάβαση των μαρμάρινων σκαλιών της εισόδου, αριστερά από τα εκδοτήρια εισιτηρίων και την υποδοχή, διατίθεται μία αίθουσα που προσφέρεται για διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων. Όταν δεν εκτίθεται κάποια περιοδική έκθεση με συλλογή αντικειμένων, παρουσιάζεται ένα σύνολο Παρισινού σαλονιού του 19^{ου} αιώνα με έργα τέχνης και αντικείμενα του 16^{ου}- 18^{ου} αιώνα¹¹. Στη συνέχεια, διαδραματίζεται ο γάμος του Καραγκιόζη του Σωτήρη Σπαθάρη¹² και άλλα έργα τέχνης και γλυπτά των εκπροσώπων της γενιάς του '30 όπως ο αρχιτέκτονας και ζωγράφος Δημήτρης Πικιώνης, ο Φώτης Κόντογλου, ο Γεράσιμος Στέρης και ο Μιχάλης Τόμπρος. Στον δεύτερο όροφο του κτιρίου συνυπάρχουν η φωτογράφος Nelly's, ο Στρατής Μυριβήλης, ο Τεριάντ (Στρατής Ελευθεριάδης), η Μαρίνα Κοτοπούλη, η Κατίνα Παξινοπού, ο Δημήτρης Ροντήρης και πολλοί άλλοι. Επίσης, εκεί εκτίθενται τα μαστούνια του Νίκου Νικολάου, έργα καλλιτεχνών όπως της Βάσως Κατράκη, του Νίκου Εγγονόπουλου, του Εμμανουήλ Κριαρά, της Διδούς Σωτηρίου, του Ιάκωβου Καμπανέλη και άλλων.

Στον τρίτο όροφο του κτιρίου, αναρτώνται οι φωτογραφίες του Κώστα Μπαλάφα, βρίσκονται κείμενα της Ελένης Βακαλό, του Κορνήλιου Καστοριάδη, γλυπτά του Κώστα Κουλεντιανού, έργα τέχνης των Γιάννη Μόραλη και Γιάννη Παππά, σχέδια και βιβλία του Μποστ, δίσκοι μουσικής και παρτιτούρες του Μίκη Θεοδωράκη, Μάνου Χατζιδάκι και Γιώργου Σισιλιάνου και αποσπάσματα από το ελληνικό χορόδραμα της Ραλλούς Μάνου¹. Μέχρι και τον τρίτο όροφο του κτιρίου, έχει συγκεντρωθεί όλο το μεγαλείο των τεχνών, της γλυπτικής, της μουσικής, της ποίησης, της χαρακτηριστικής, του κινηματογράφου και του θεάτρου, με έργα τέχνης,

¹¹ <http://www.archaiologia.gr/blog/2011/12/21/%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%83%CF%80%CE%AF%CF%84%CE%B9-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%AC-%CF%84%CE%BF%CF%85-%E2%80%9930/>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

¹² με σκηνικά από το «Καταραμένο Φίδι» δημιουργημένα από τον ίδιο το Ν. Χατζηκυριάκο-Γκίκα

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ντοκουμέντα, χειρόγραφα, προσωπικά αντικείμενα και φωτογραφίες 201 καλλιτεχνών και ανθρώπων της Τέχνης, στην Ελλάδα του 20ου αιώνα¹³, τα βραβεία Νόμπελ του Γιώργου Σεφέρη και του Οδυσσέα Ελύτη, το περίστροφο με το οποίο αυτοκτόνησε ο Κώστας Καρυωτάκης και άλλα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Όλοι οι καλλιτέχνες που φιλοξενούνται στους τρεις πρώτους ορόφους του οικήματος της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, είναι εκφραστές της γενιάς του '30¹⁴. Στους υπόλοιπους ορόφους του κτιρίου, η διαρρύθμιση από τότε μέχρι και σήμερα, έχει διατηρηθεί εσωτερικά όπως ο ίδιος ο καλλιτέχνης τα είχε διαμορφώσει¹⁵. Σύμφωνα με την ιστορική αναδρομή και εξέλιξη του κτιρίου της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα (βλ. Αράπογλου, 2011), ο χώρος παρέμεινε αισθητικά όπως όταν κατοικούσε ο καλλιτέχνης τόσο κατά την πρώτη απόπειρα δημιουργίας του Μουσείου δορυφόρου με πρωτοβουλία του ίδιου του καλλιτέχνη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα σε συνεργασία με τους υπεύθυνους του Μουσείου Μπενάκη, όσο και αργότερα, στα επίσημα εγκαίνια που πραγματοποιήθηκαν το 2012.

Τα κοινά σημεία που χαρακτηρίζουν τα σπίτια που ανήκουν σε καλλιτέχνες όπως είναι του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα ή του Γιάννη Παππά¹⁶ (επίσης παράρτημα του Μουσείου Μπενάκη) είναι στο ότι υιοθετείται μια τακτική των μικροαντικειμένων, των επίπλων, των έργων τέχνης, των γλυπτών, ακόμα και πιο μεγάλων αντικειμένων όπως τα χαλιά ή τα έπιπλα, να τοποθετούνται ή να παραμένουν ακριβώς στην ίδια θέση όπου βρίσκονταν αρχικά, κατά την

¹³ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=1010201>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

¹⁴ <http://www.archaiologia.gr/blog/2011/12/21/%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%83%CF%80%CE%AF%CF%84%CE%B9-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%AC-%CF%84%CE%BF%CF%85-%E2%80%9930/>

Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

¹⁵ <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=23135&subid=2&pubid=63660437>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

¹⁶ <http://www.benaki.gr/index.asp?id=40207&lang=gr>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

περίοδο παραμονής των καλλιτεχνών στο οίκημα. Η τακτική αυτή ακολουθείται προκειμένου να μη χαθεί η λάμψη της δημιουργικής ικανότητας και της αισθητικής καλλιέργειας τους με στόχο να αναγνωριστούν και να παραμείνουν ανοιχτά προς το κοινό. Επιπλέον, αποτελούν ένα μέσο επικοινωνίας με το κοινό, ζωντανό, βιωματικό, συμμετοχικό, ως «*πρωταρχικά δοχεία ανθρώπινης σκέψης και πράξης*»¹⁷, γνωριμίας και αναζήτησης της ιστορικής αλήθειας, καθώς μπορούν και διαφυλάσσουν τις αξίες, διατηρώντας τις μνήμες και τις αναμνήσεις όσων έζησαν εκεί.

Μετά την αναφορά στο χώρο εσωτερικά της Πινακοθήκης Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, ακολουθεί μια προσπάθεια ιστορικής αναδρομής και ανάλυσης της εκπαιδευτικής πολιτικής του Μουσείου Μπενάκη εκ μέρους του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων. Η εκπαιδευτική πολιτική του, οι μουσειακές δράσεις επικοινωνίας και μάθησης, η δημιουργία μουσειοσκευών, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εργαστηρίων τέχνης και αισθητικής για όλες τις κατηγορίες ομάδων κοινού, η προθυμία συνεργασίας του με εκπαιδευτικούς και φοιτητές, δηλώνουν τη συνεχή τάση επικοινωνίας του με το κοινό. Αυτό αποδεικνύεται από πολύ νωρίς, εφόσον ήταν από τα πρώτα μουσεία που επιδίωξαν να χτίσουν επικοινωνία με το κοινό τους, με την ίδρυση του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κατά τα τέλη της δεκαετίας του '70 (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1994).

17 <http://www.katakouzenos.gr/data.php?dataid=7>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

5.1.1. Εκπαιδευτική Πολιτική Μουσείου Μπενάκη

Η ιδέα του μουσείου ως χώρου παιδείας και μάθησης, συναντάται από νωρίς στην Ελλάδα όταν το 1978 το Μουσείο Μπενάκη καθιερώνει για πρώτη φορά τη λειτουργία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και μουσειοσκευών για παιδιά (Χαλκιά, 2002· Βούρη, 2002).

Το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη ιδρύθηκε τα Χριστούγεννα του 1978 την ημέρα του Παγκόσμιου εορτασμού για το παιδί και απευθύνθηκε αρχικά σε παιδιά ηλικιών 7-12 χρονών (Γερουλάνου, 1985) και σε παιδιά 14-17 χρονών (Φωτόπουλος & Δεληβοριάς, 1997). Το πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που διενεργήθηκε, διάρκειας είκοσι ημερών γύρω στις διακοπές των Χριστουγέννων, στον χώρο των εκθέσεων λαϊκής τέχνης και πήραν μέρος σε αυτό περίπου 600 παιδιά. Η παρουσία του Σώματος Ελλήνων Οδηγών ήταν πολύτιμη και άκρως βοηθητική για τη διοργάνωση των παιχνιδιών και τον τρόπο προσέγγισης με τα παιδιά. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιείχε προβολή βίντεο σχετικό με την λαϊκή τέχνη, παραμύθια, ερωτήσεις για τη λαογραφική συλλογή και ήταν έτσι οργανωμένο με βάση την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας, αφού τα παιδιά χωρίζονταν σε μικρές ομάδες των πέντε ατόμων ανάλογα με την ηλικία τους. Για όση ώρα διεξαγόταν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην αίθουσα, δεν επιτρεπόταν η είσοδος του λοιπού κοινού και έτσι η μετακίνηση των παιδιών στον χώρο εξελισσόταν άνετα. Ο ενθουσιασμός των παιδιών και η καλή οργάνωση συνετέλεσαν στην επιτυχία του πρώτου αυτού εκπαιδευτικού προγράμματος (Γερουλάνου, 1985).

Από παλιά, τα εκπαιδευτικά προγράμματα στόχευαν στην επαφή των παιδιών με τα αντικείμενα του μουσείου σ' ένα ευχάριστο και διασκεδαστικό περιβάλλον, και όχι τόσο στην απόκτηση γνώσεων. Η απόκτηση γνώσεων θα μπορούσε να επιτευχθεί μετέπειτα, σε δεύτερο στάδιο, αν η εμπειρία ήταν θετική μέσω της επίσκεψης. Η επαφή με τα αντικείμενα διεξαγόταν

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μέσω του παιχνιδιού, της παρατήρησης, σύγκρισης, δραστηριοποίησης, ενεργούς συμμετοχής και διάδρασης. Η πεποίθηση ότι το σχολικό μάθημα μπορούσε να αποτελεί προέκταση στον χώρο του μουσείου δεν υιοθετείτο, εφόσον τα παιδιά δεν θα έπρεπε να έχουν την άποψη ότι περνούν κάποιου είδους τεστ ή εξετάσεων, έχοντας το άγχος αν είναι όλα σωστά. Το περιεχόμενο των ερωτήσεων που θέτονταν στα παιδιά δεν απαιτούσαν γνώσεις ούτε συγκεκριμένες απαντήσεις. Το περιβάλλον γύρω από το οποίο χτιζόταν επικοινωνία ανάμεσα στα παιδιά, τους εκπαιδευτικούς, το προσωπικό του μουσείου καθώς και των υπευθύνων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ήταν φιλικό και ευχάριστο. Έτσι, τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να έρχονται σε επαφή με τα αντικείμενα- εκθέματα, να τα παρατηρούν, να παίρνουν πληροφορίες απ' αυτά, να συμπληρώνουν φύλλα εργασίας και να παίζουν τα αντίστοιχα παιχνίδια, να ζωγραφίζουν ξαπλωμένα στο πάτωμα των αιθουσών του μουσείου και όλα να διεξάγονται σύμφωνα με την προβλεπόμενη μουσειακή συμπεριφορά (Γερούλιανου, 1985).

Γύρω στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ένας μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων υλοποιήθηκε συγκεκριμένα στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Αναφέρεται ότι οι μαθητές τότε είχαν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με τον ζωγράφο αφού «ο Γκίκας, κουρασμένος, λιγομίλητος, αλλά πανταχού παρών, επιβλέπει και κατευθύνει τα πάντα» (Προβίδη, στο Ηλιοπούλου-Ρογκάν, 2006:16). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιάζονταν και απευθύνονταν σε παιδιά ηλικιών Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου με παιδοκεντρική μεθοδολογία (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1994) και είχαν ως στόχο την εξάσκηση της κριτικής παρατηρητικότητας, τη δημιουργική καλλιέργεια των παιδιών. Παράλληλα, διατίθετο για τους εκπαιδευτικούς πλούσιο ενημερωτικό και εποπτικό υλικό, ώστε τα παιδιά να προετοιμάζονται κατάλληλα στο σχολείο με βιβλία, μουσειοσκευές, διαφάνειες και επεξηγηματικά κείμενα που αναφέρονταν στα μουσειακά εκθέματα (Φωτόπουλος &

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Δεληβοριάς, 1997). Το εποπτικό υλικό διατίθεται στους εκπαιδευτικούς δέκα μέρες νωρίτερα από την προγραμματισμένη επίσκεψη, προς ενημέρωση, επεξεργασία και ανάλυση.

Διευκρινίζεται δε ότι δινόταν η δυνατότητα περιήγησης στον χώρο για ομάδες μαθητών και σχολικές τάξεις που δεν επρόκειτο να παρακολουθήσουν κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα από τους υπευθύνους μουσειοπαιδαγωγούς του μουσείου. Και σε αυτές τις περιπτώσεις διατίθεται στους εκπαιδευτικούς των τάξεων ενημερωτικά φυλλάδια, εποπτικό, ηλεκτρονικό¹⁵ και δανειστικό υλικό που αφορούσε σε βιβλία τέχνης, διαφάνειες με κείμενα που αναφέρονταν στην αρχαία τέχνη, στην βυζαντινή και τη μεταβυζαντινή τέχνη, τη λαϊκή τέχνη και την ιστορία της ζωγραφικής (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1994). Έτσι δινόταν η ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς να ενημερωθούν για τις συλλογές των εκθέσεων και τα μουσειακά αντικείμενα, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να οργανώσουν μόνοι τους ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο οποίο να περιλαμβάνεται η επίσκεψη στο μουσείο, και άλλες δραστηριότητες προετοιμασίας και μετεπεξεργασίας.

Εκτός από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνταν στους χώρους των παραρτημάτων του Μουσείου Μπενάκη, το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχεδίασε μουσειοσκευές, ως υλικό έμμεσης επικοινωνίας με το κοινό του. Γύρω στο 1994, δημιουργήθηκαν τέσσερις μουσειοσκευές με θεματολογία τη λαογραφική συλλογή, τον κόσμο του Βυζαντίου, τα ελληνικά λαϊκά παιχνίδια από τη συλλογή της Μαρίας Αργυριάδη και ένα μπαουλάκι που αφορούσε στη γλώσσα και τη γραφή, κατά την πορεία και την εξέλιξή τους. Οι μουσειοσκευές περιείχαν αντικείμενα, αντίγραφα των εκθεμάτων των συλλογών, διαφάνειες, επεξηγηματικά κείμενα, παιχνίδια, βιβλία και προτάσεις για δραστηριότητες που μπορούσαν να υλοποιηθούν σε σχολικό πλαίσιο. Το Μουσείο Μπενάκη διέθετε στο σχολείο μετά από συνεννόηση, την ανάλογη μουσειοσκευή για το χρονικό διάστημα των δέκα ημερών (Δεστούνη-

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Γιαννουλάτου, 1994). Οι μουσειοσκευές απευθύνονταν κυρίως σε μαθητές Δημοτικού, αλλά υπήρχε δυνατότητα επεξεργασίας του υλικού, ανάλογα την ηλικιακή βαθμίδα και το νοητικό επίπεδο των μαθητών¹⁸. Επίσης, κατά το σχολικό έτος 1995/'96, το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, ανέλαβε το σχεδιασμό και την υλοποίηση του προγράμματος «Μελίνα» σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Πολιτισμού, με στόχο την αναπροσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος, όσον αφορά στη μουσειακή αγωγή (Φωτόπουλος & Δεληβοριάς, 1997). Το πρόγραμμα Μελίνα απευθυνόταν κυρίως σε μαθητές Δημοτικού και ενσωμάτωνε δραστηριότητες με μουσική, χορό, θέατρο, κίνηση, εικαστική και οπτικοακουστική δημιουργία (Οικονόμου, 2003). Με τη μορφή εκπαιδευτικών φακέλων, δανείζεται και το υλικό από το Πρόγραμμα Μελίνα¹⁹.

Πλέον, το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη, έχει διαθέσιμες μουσειοσκευές προς δανεισμό, που αφορούν στη χαρακτηριστική, στη μοντέρνα ζωγραφική, την αιογραφία, στο ταξίδι στη μνήμη και τη μορφή, στις φορεσιές των Ελλήνων, στα ελληνικά λαϊκά παιχνίδια, στη γλώσσα και τη γραφή, σε αφιέρωμα με φωτογραφίες από την παλιά Αθήνα (1833-1933) και στη ζωή της παλιάς Αθήνας, καθώς και σε φωτογραφίες της Βούλας Παπαϊωάννου, με «εικόνες απόγνωσης και ελπίδας» από την Ελλάδα του 1940-1960.

Πιο πρόσφατα, τα στατιστικά δεδομένα και οι έρευνες δείχνουν ότι το 2010, τόσο στο κεντρικό κτίριο, όσο και στα υπόλοιπα παραρτήματα του Μουσείου Μπενάκη, το σύνολο των μαθητών που επρόκειτο να πραγματοποιήσουν οργανωμένες επισκέψεις, ανήλθε γύρω στα 13.847 παιδιά (Μουσείο Μπενάκη, 2010).

¹⁸ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=303010301&sid=119>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

¹⁹ <http://www.benaki.gr/index.asp?id=30304&lang=gr>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

Σήμερα, τα προγράμματα που διοργανώνονται σε όλα τα παραρτήματα εκ μέρους του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων, απευθύνονται σε παιδιά και μαθητές όλων των βαθμίδων και ηλικιών, σε ειδικές ομάδες κοινού όπως άτομα με Ανάγκες (ΑμεΑ) και σε ενήλικες και διεξάγονται μέσω παιδοκεντρικής/επισκεπτοκεντρικής, βιωματικής και συμμετοχικής μεθόδου, από τους υπευθύνους μουσειοπαιδαγωγούς/εμπνευστές του μουσείου²⁰. Παράλληλα, με δεδομένο ότι το μεγαλύτερο μέρος των ομάδων κοινού που απευθύνεται το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενός μουσείου είναι οι σχολικές τάξεις και οι εκπαιδευτικοί, το Μουσείο Μπενάκη διενεργεί ένα μεγάλο σύνολο εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που καλύπτουν τις βαθμίδες σχολικής εκπαίδευσης, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια. Την παρούσα περίοδο (σχολικό έτος 2014-2015) διενεργούνται συνολικά, συμπεριλαμβάνοντας όλα τα παραρτήματα του Μουσείου Μπενάκη, τέσσερα εργαστήρια για μαθητές όλων των τάξεων του Δημοτικού²¹, τρία εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στις ομάδες μαθητών προσχολικής ηλικίας, και είκοσι τέσσερα (24) περίπου εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε ομάδες μαθητών Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου²².

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το Μουσείο Μπενάκη διαθέτει τον χώρο και τις συλλογές του ώστε να δεχτεί εκπαιδευτικούς (ή και φοιτητές) με ομάδες μαθητών με σκοπό να διοργανώσουν μόνοι τους ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα προς υλοποίηση. Από παλιά κατά τη δεκαετία του '90 (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1994) έως και σήμερα, οι υπεύθυνοι του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη, έχουν υιοθετήσει μια ανοιχτή πολιτική

²⁰ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=30201>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

²¹ <http://www.benaki.gr/index.asp?id=30203&lang=gr>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

²² <http://www.benaki.gr/index.asp?id=30201&lang=gr>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

προσέγγισης με τους εκπαιδευτικούς των σχολείων και τους φοιτητές των πανεπιστημίων καθώς μετά από τηλεφωνική συνεννόηση και ενημέρωση, αποστέλλουν ηλεκτρονικά, πλούσιο πληροφοριακό υλικό που μπορεί να βοηθήσει τη σχολική μονάδα να προετοιμαστεί καλύτερα πριν την επίσκεψη, να σχεδιάσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ανάλογα με το περιεχόμενο των μουσειακών εκθεμάτων, να εμπεδώσει τις νέες εμπειρίες μετά την επίσκεψη στον μουσειακό χώρο, ή να το χρησιμοποιήσει ως αφετηρία για την αναζήτηση άλλου εποπτικού εφάμιλλου υλικού προκειμένου οι δραστηριότητες να έχουν βιωματικό και δημιουργικό χαρακτήρα, έτσι ώστε η εμπειρία της επίσκεψης να καταστεί ψυχαγωγική και εποικοδομητική²³.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στο παράρτημα της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος «Στην...κουζίνα με τον Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα» που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας από Δ' έως Στ' Δημοτικού, ο εκπαιδευτικός της τάξης είναι σε θέση να προετοιμάσει τους μαθητές πριν την επίσκεψη στην Πινακοθήκη ή να οργανώσει ανάλογες δραστηριότητες μετά την επίσκεψη, παίρνοντας ιδέες από τις προτεινόμενες που περιέχονται στο βιβλίο «Στην...κουζίνα με το Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα» της συγγραφέως Αναστασίας Φωτοπούλου-Πρίγκηπα. Το βιβλίο είναι ένας μικρός οδηγός για την τέχνη και την Πινακοθήκη του καλλιτέχνη το οποίο αποστέλλεται σε ηλεκτρονική μορφή αρχείου pdf σε όλους του εκπαιδευτικούς των τάξεων που έχουν σκοπό να δηλώσουν συμμετοχή στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ή να επισκεφτούν την Πινακοθήκη, διενεργώντας κάποιο δικό τους εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Εκτός του βιβλίου αποστέλλονται και ένα αρχείο με απόψεις και λεγόμενα του καλλιτέχνη σχετικά με τη ζωγραφική, την τέχνη, τα έργα τέχνης, τη δημιουργία της τέχνης, την ελληνικότητα στην τέχνη, την παράδοση, τον κυβισμό, το σχέδιο και όλες τις

²³ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=3030101>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

προεκτάσεις των ιδεών και απόψεων που τον χαρακτήριζαν κατά τη διάρκεια άνθησης του καλλιτεχνικού του έργου²⁴.

Πρόσφατα, το Μουσείο Μπενάκη και το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σχεδίασαν και υλοποίησαν μηνιαίους κύκλους συναντήσεων και εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται εκτός των άλλων ομάδων κοινού, σε ειδικές ομάδες κοινού όπως είναι τα άτομα με ανάγκες (ΑμεΑ), τόσο σε ενήλικες κατά τις ώρες ελεύθερου χρόνου τους, όσο και σε μαθητές ειδικών σχολείων. Καινοτόμος θεωρείται η πρωτοβουλία του Μουσείου να διοργανώσει κύκλους συναντήσεων με τίτλο «*Βλέποντας με τις αισθήσεις*» που διενεργήθηκαν στο Κεντρικό κτίριο της οδού Βασιλίσσης Σοφίας και στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα²⁵. Υπηρετώντας την πολιτική προσέγγισης διαφοροποιημένου κοινού (ΑμεΑ) κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, οι συναντήσεις απευθύνονταν σε ενήλικες με χαμηλή όραση ή τυφλότητα και προσέφεραν στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να εκπαιδευθούν μέσω της μουσικής και της μαγειρικής, τις υπόλοιπες από τις πέντε αισθήσεις τους²⁶.

Επίσης, στα πλαίσια προσέγγισης διαφοροποιημένου κοινού, το Μουσείο Μπενάκη οργάνωσε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές ειδικών σχολείων με τίτλο «*Βλέπω, αγγίζω,*

²⁴ Η συγκεκριμένη πολιτική επικοινωνίας πραγματοποιήθηκε ενόψει της οργάνωσης, του σχεδιασμού και της υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος που υλοποιήθηκε στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα και απευθυνόταν σε παιδιά ηλικίας 6-7 ετών. Η εμπνυχώτρια με την ιδιότητα της εκπαιδευτικού, επικοινωνήσε τηλεφωνικά με την υπεύθυνη του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων, προκειμένου να οριστεί μετά από συνεννόηση η προβλεπόμενη διαθέσιμη ημερομηνία και να προμηθευτεί το απαραίτητο ηλεκτρονικό υλικό που θα τη βοηθούσε να οργανώσει και να σχεδιάσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

²⁵ Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία εκπαιδευτικής πολιτικής, αναφέρθηκε και νορίτερα ως παράδειγμα στα πλαίσια χρησιμοποίησης της μουσικής ως εκπαιδευτικό εργαλείο (κεφ. 4.4.1.)

²⁶ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=30501&sid=244>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

αισθάνομαι τη ζωή και την τέχνη, μέσα από τη Νεοελληνική Συλλογή του Μουσείου». Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιελάμβανε την βιωματική επαφή και εμπειρία με χρώματα, ήχους και μυρωδιές, μέσω δημιουργικής συμμετοχής, ψυχαγωγίας και δράσης. Το πρόγραμμα απευθυνόταν σε σχολικές ομάδες μαθητών ειδικής αγωγής, της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, από το νηπιαγωγείο μέχρι τη Στ' Δημοτικού²⁷, δίνοντας την ευκαιρία βίωσης της εμπειρίας μέσω ολόπλευρης επαφής των αισθήσεων, της αφής, της όρασης και των συναισθημάτων.

Επίσης, προσφέρονται από το Μουσείο Μπενάκη, σεμινάρια και εργαστήρια π.χ. για τη χαρακτική, τη σύγχρονη τέχνη και το πώς να αναγνωρίζουν τα ιερά γράμματα των Αρχαίων, την τέχνη της βυζαντινής αιογραφίας, την κατασκευή κοσμήματος, τις τεχνικές της λατινικής καλλιγραφίας κ.α., τα οποία διενεργούνται σε κάποια από τα παραρτήματα²⁸, για τις ομάδες ενηλίκων που ενδιαφέρονται να τα παρακολουθήσουν στον ελεύθερό τους χρόνο.

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στα πλαίσια της περιοδικής έκθεσης με τίτλο: «Λαϊκά παιχνίδια στο σπίτι του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα», υλοποιήθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Λαϊκά παιχνίδια στο σπίτι του Γκίκα» που απευθυνόταν σε παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας 4,5 έως 6 χρονών συνοδευόμενα από την οικογένειά τους. Η εν λόγω πρωτοβουλία συνδυάζει την προσέγγιση διαφοροποιημένου κοινού (οικογένειες) κατά την περίοδο ελεύθερου χρόνου, εφόσον το πρόγραμμα διενεργήθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2013, την περίοδο των Χριστουγέννων²⁹.

²⁷ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=305>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

²⁸ <http://www.benaki.gr/index.asp?id=30203&lang=gr>
Τελευταία ανάκτηση 21/8/2015

²⁹ <http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=3020201&sid=957>
Τελευταία ανάκτηση 4/9/2015

Συμπερασματικά, εξετάζοντας συνολικά το Μουσείο Μπενάκη, ως προς την εικόνα του ως πολιτιστικού φορέα, τον κοινωνικό του ρόλο, την εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθεί και την πολιτική επαφής του με το κοινό, κρίνεται ως ιδιαίτερα καινοτόμο. Η αρχική υιοθέτηση εκπαιδευτικής πολιτικής του Μουσείου από τη δεκαετία του 1970 μέχρι σήμερα, έχει αλλάξει αρκετά στους διάφορους τομείς, ως προς τη οργάνωση και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τη δημιουργία μουσειοσκευών, την επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς και τους φοιτητές και την αποστολή ηλεκτρονικού και πληροφοριακού υλικού. Κυρίως όμως, σημαντική αλλαγή εντοπίζεται στην προσέγγιση διαφοροποιημένου κοινού επισκεπτών. Το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη, πλέον δεν περιορίζεται στην προσέγγιση του μαθητικού κοινού αλλά προσκαλεί μέσω επικοινωνιακών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, διαλέξεων, εκδηλώσεων, επιστημονικών συνεδρίων και εργαστηρίων τέχνης και άλλες ομάδες επισκεπτών, όπως των ενηλίκων, των οικογενειών, τα άτομα με τυφλότητα ή τους μαθητές των ειδικών σχολείων.

Συνεπώς, το Μουσείο Μπενάκη και κατ' επέκταση το παράρτημα της Πινακοθήκης Νίκου Χατζηκυριάκου δείχνει τη θέλησή του για εκδημοκρατισμό εφόσον προσφέρει δωρεάν είσοδο στο κοινό κάθε Πέμπτη, δανείζει τα μουσειακά εκθέματά του με σκοπό τη ψυχαγωγία σε χώρες άλλων Ηπείρων (Αυστραλία), διαθέτει πλούσιο εποπτικό και ψηφιακό υλικό μέσω των εκδόσεων του για εκπαιδευτικούς και παιδιά, και διατηρεί ενεργή επαφή επικοινωνίας με το κοινό του μέσω του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Ολοκληρώνοντας το θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας εργασίας και πριν περάσουμε στο δεύτερο μέρος της όπου παρουσιάζεται ο συνολικός σχεδιασμός των τριών ημερών του εκπαιδευτικού προγράμματος αναφέροντας παράλληλα τα βήματα σχεδιασμού και τους παράγοντες που μπορούν να τον επηρεάσουν, είναι αναγκαίο να αναφερθούμε στα ερευνητικά

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ερωτήματα που θέτονται και απαντώνται μέσα από τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος και την υλοποίηση και αξιολόγησή του μέσω πιλοτικής εφαρμογής.

Αρχικό ερώτημα αποτελεί το «πώς μπορούν να ενταχθούν οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, στο περιεχόμενο των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος», που μπορεί να απαντηθεί μέσω της αναλυτικής αναφοράς του σχεδιασμού του εκπαιδευτικού προγράμματος. Το ερώτημα που αφορά σχετικά με το «πώς μπορούν να βοηθήσουν οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης στη διερεύνηση και βίωση των έργων τέχνης;» μπορεί να απαντηθεί κατόπιν σχεδιασμού, δηλαδή κατά την υλοποίηση και αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, μέσω πιλοτικής εφαρμογής.

Επίσης, τίθεται ένα ακόμα ερώτημα που αφορά στο «είχαν οι μαθητές τη δυνατότητα επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης και βίωσης της κοινωνικής διάστασης της εμπειρίας, καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος;». Ο όρος της επικοινωνίας, αναφέρεται στην ανάπτυξη της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους συμμετέχοντες, τα έργα τέχνης, την εμπυχώτρια και τους συνοδούς εκπαιδευτικούς, σε όλους τους πιθανούς συνδυασμούς, τόσο με λεκτικό τρόπο, όσο και με μη λεκτικό, τόσο στο χώρο της Πινακοθήκης, όσο και στη σχολική τάξη. Αναφέρεται ότι, η επικοινωνία μέσω των μουσικών πράξεων του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, εξελίσσεται με μη λεκτικό τρόπο. Η έκφραση των σκέψεων, των συνειρμών και των συναισθημάτων μπορούν να περάσουν μέσα από την εξερεύνηση και την παραγωγή μουσικών μερών που τα παιδιά φτιάχνουν σε συνεργατικό πλαίσιο, χρησιμοποιώντας μουσικά όργανα και άλλα ηχογόνα αντικείμενα.

Μέρος Β΄

Κεφάλαιο 6. Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Προγράμματος

Λαμβάνοντας υπόψιν τις θεωρίες για την πολλαπλή νοημοσύνη (μουσική, λογικομαθητική, λεκτική, κιναισθητική κλπ), τα διαφορετικά ατομικά χαρακτηριστικά ως προς τον τρόπο προσέγγισης των μουσειακών αντικειμένων και τη θεωρία του κονστρουκτιβισμού, ο μαθητής ως επισκέπτης σ' έναν χώρο μη τυπικής/ άτυπης μάθησης όπως είναι η Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, καλείται να συμμετέχει ενεργά προκειμένου να ζήσει την εμπειρία επίσκεψης, να οικοδομήσει μόνος του τα νέα δεδομένα, ερχόμενος σε επαφή με τα μουσειακά εκθέματα, μέσω του συνόλου των αισθήσεων. Προκειμένου να σχεδιαστεί σωστά ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν κάποιοι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη, και να αναφερθούν τα στάδια που θα πρέπει να ακολουθήσει η εμπυχώτρια, ως υπεύθυνη διεξαγωγής του.

6.1. Παράγοντες που επηρεάζουν τον σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος

Σοβαρό ζήτημα για το σχεδιασμό μιας μουσειοπαιδαγωγικής πράξης αποτελεί πρωτίστως το να προσδιοριστούν το κοινό, ο χώρος και η κοινωνική διάσταση της επίσκεψης (Νικονάνου, 2010α). Το κοινό των μαθητών και τα κριτήρια επιλογής τους, αναφέρονται αναλυτικά παρακάτω, στο κεφάλαιο 7 (7.1.1), εφόσον αποτελούν τους συμμετέχοντες στην υλοποίηση της πιλοτικής έρευνας.

Ο παράγοντας του χώρου και τα ζητήματα μουσειογραφικής τοποθέτησης των εκθεμάτων είναι κάποια από αυτά που δύνανται να επηρεάσουν τον σχεδιασμό αλλά και την εξέλιξη πορείας μιας εκπαιδευτικής πράξης (Νικονάνου, 2010α). Πιο συγκεκριμένα, κατά την

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

αναζήτηση μουσειακών χώρων της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας και του Πειραιά, ο χώρος που επιλέχθηκε ήταν η Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, παράρτημα του Μουσείου Μπενάκη. Στη συνέχεια επιλέχτηκε ο χώρος της μόνιμης συλλογής της Πινακοθήκης, και συγκεκριμένα οι τρεις τελευταίοι όροφοι που είναι εξ' ολοκλήρου αφιερωμένοι στον καλλιτέχνη Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα. Έπειτα εντοπίστηκαν και επιλέχθηκαν τα έργα τέχνης που βρίσκονταν σε ορατό και προσβάσιμο μέρος και ήταν χωροταξικά ικανά να αποτελέσουν εργαλεία μάθησης σε δραστηριότητες μέσω μαιευτικής, εξερεύνησης, δραματοποίησης, αναζήτησης και παρατήρησης. Αναφέρεται ότι, ο χώρος εσωτερικά της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, δεν διαθέτει ειδικό συμπληρωματικό χώρο που να αποτελεί προέκταση υλοποίησης εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, γι' αυτό και επιλέχτηκε ο χώρος της τάξης προκειμένου να υλοποιηθούν οι δραστηριότητες αισθητικού περιεχομένου, δηλαδή δραστηριότητες ζωγραφικής, χειροτεχνιών και μουσικής. Ο χώρος της τάξης αποτέλεσε το μέρος γνωριμίας, επικοινωνίας, συλλογής πληροφοριών, εκμείευσης ιδεών και σκέψεων πριν την επίσκεψη, αλλά και τον χώρο εξερεύνησης και επεξεργασίας των πληροφοριών, των εμπειριών και των συναισθημάτων που συλλέχθηκαν, μετά την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη.

Επίσης, σημαντικό παράγοντα για τη βίωση της εκπαιδευτικής μουσειακής εμπειρίας αποτελεί η κοινωνική της διάσταση. Κατά τη συμμετοχή των μαθητών σε ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εμπεριέχονται δραστηριότητες άμεσης και έμμεσης επικοινωνίας, η ενεργή παρουσία του εμπυχωτή κρίνεται σημαντική. Η εμπυχωτρία, ανάλογα το περιεχόμενο, τους στόχους και τη μεθοδολογία των δραστηριοτήτων, αναλαμβάνει ρόλο διαμεσολαβητικό, κατευθυντικό, υποστηρικτικό, βοηθητικό ή εμπυχωτικό, κατά την επαφή με τα έργα τέχνης, μέσω όλων των αισθήσεων. Οι μαθητές καλούνται να επικοινωνήσουν τόσο με

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

την εμπυχώτρια όσο και μεταξύ τους, να παρατηρήσουν, να αισθανθούν, να σκεφτούν, να ψυχαγωγηθούν, οικοδομώντας τη γνώση μέσω πολλαπλών νοημάτων και ερμηνειών, ώστε να σχηματίσουν τη δική τους άποψη για την πραγματικότητα γύρω τους (Νικονάνου, 2010α).

Συμπληρωματικά, η επιλογή των μεθόδων διδασκαλίας αποτελεί σημαντικό παράγοντα κατά τον σχεδιασμό μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης σ' ένα μουσειακό χώρο (Χαλκιά, 2002). Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που σχεδιάστηκε για μαθητές 6-7 χρονών, περιλαμβάνει παιχνίδια ρόλων, εικαστικές και μουσικές δραστηριότητες, παιχνίδια εξερεύνησης κ.α. Μ' αυτόν τον τρόπο γίνεται διαφοροποίηση από την ξενάγηση, ως προς την ποικιλία των δραστηριοτήτων και τον βαθμό ενεργητικής ή μη συμμετοχής των μαθητών. Πιο ιδιαίτερα, οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που σχεδιάστηκαν, προωθούν την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και την έκφραση των απόψεων των συμμετεχόντων, μέσα από την ενεργητική συμμετοχή σε παιχνίδια μίμησης, κίνησης και έκφρασης με body percussion, δραστηριότητες γραφής, ζωγραφικής και αποτύπωσης σχεδίου. Η μουσική ως τομέας εκπαιδευτικού περιεχομένου επιλέχτηκε γιατί οι μαθητές των δύο πρώτων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου δεν είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν εκτεταμένα το μάθημα της μουσικής κατά τη διάρκεια του προηγούμενου και του φετινού σχολικού έτους, σύμφωνα με το ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα, ούτε τους δόθηκαν ευκαιρίες για πειραματισμό κατά τη διάρκεια αυτοσχεδιαστικών δράσεων συνεργατικού και επικοινωνιακού περιεχομένου.

Αφού αναφέρθηκαν οι κύριοι παράγοντες που μπορούν να καθορίσουν την εμπειρία επίσκεψης, είναι σημαντικό εξίσου να γίνει αναφορά των σταδίων που συμβάλλουν στον επιτυχή σχεδιασμό μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης σ' έναν μουσειακό χώρο.

Κατά πρώτον, θεωρείται αναγκαία η επίσκεψη του διοργανωτή στον επιλεγμένο μουσειακό χώρο πριν την προγραμματισμένη υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος,

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ώστε να αποφευχθούν χωροταξικά προβλήματα, προεκτάσεις δηλαδή που σχετίζονται και με τον παράγοντα του χώρου που αναφέρθηκε νωρίτερα. Θα πρέπει από πριν να έχει σχεδιαστεί η διαδρομή που θα ακολουθήσουν οι μαθητές μέσα στο μουσείο καθώς και να έχει οριστεί ο χρόνος παραμονής και ο χρόνος διεξαγωγής της καθημίας δραστηριότητας. Αν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνεται η συμπλήρωση φύλλων εργασίας, τότε θα πρέπει να έχει οριστεί από πριν σε ποιο σημείο θα υλοποιηθεί η στάση, αν ο χώρος είναι κατάλληλος και για ποιο αριθμό παιδιών (Χαλκιά, 2002· Δάλκος, 2000). Όσον αφορά στα φύλλα εργασίας, οι ερωτήσεις πρέπει να είναι σαφείς, σύντομες, άμεσες και σωστά διατυπωμένες, με λεξιλόγιο κατάλληλο για την ηλικία των μαθητών. Να εξασφαλίζεται αρκετός χώρος για κάθε απάντηση στην αντίστοιχη ερώτηση και οι ερωτήσεις να στρέφουν την προσοχή και το ενδιαφέρον των παιδιών προς τα αντικείμενα που καλούνται να παρατηρήσουν (Χαλκιά, 2002). Σύμφωνα με τα παραπάνω, πραγματοποιήθηκε από την εμψυχώτρια (διοργανώτρια/ερευνήτρια/εκπαιδευτικό) παραπάνω από μια επίσκεψη, με σκοπό την επιτόπια έρευνα στον χώρο της Πινακοθήκης του Ν.Χ.- Γκίκα. Μέσα από ενδελεχή αναζήτηση και περιήγηση, εντοπίστηκαν και δόθηκαν λύσεις σε ζητήματα χώρου ώστε οι μαθητές, είτε ως σύνολο είτε χωρισμένοι σε ομάδες, να μπορούν να παρατηρήσουν με άνεση το κάθε ένα από τα έργα τέχνης και να συμμετέχουν ευχάριστα και δημιουργικά στις δραστηριότητες, καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος. Για το λόγο αυτό, η διαδρομή που πρόκειτο να ακολουθήσουν οι μαθητές είχε σχεδιαστεί πρωτύτερα και είχε οριστεί ο χρόνος παραμονής, παρατήρησης και επεξεργασίας σε κάθε ένα από τα έργα τέχνης. Επίσης, ο συνολικός χρόνος παραμονής στην Πινακοθήκη είχε προσυμφωνηθεί μετά από τηλεφωνική συνεννόηση με την Υπεύθυνη του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Πινακοθήκης. Τέλος, αναφέρεται ότι τα φύλλα εργασίας ως εποπτικά υλικά που διευκολύνουν στην επαφή με τα έργα τέχνης, σχεδιάστηκε να δοθούν κατά

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

την είσοδο στην Πινακοθήκη και ύστερα οι μαθητές να ακολουθήσουν μια συγκεκριμένη διαδρομή που αποτελείτο από τέσσερις στάσεις, συμπεριλαμβάνοντας και τους τρεις ορόφους της μόνιμης έκθεσης.

Επιπροσθέτως, έχουν αναφερθεί (Χαλκιά, 2002) κάποια πρακτικά ζητήματα που είναι απαραίτητο να διαλευκανθούν κατά τη διαδικασία σχεδιασμού μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης σ' έναν μουσειακό χώρο. Σύμφωνα με τη Χαλκιά, οι στόχοι και οι σκοποί θα πρέπει να είναι στοχοθετημένοι εξ αρχής και ειδικότερα να έχει τεθεί ένας σαφής γνωστικός στόχος, ο οποίος θα πλαισιώνεται από ένα σύνολο άλλων στόχων που θα αφορούν δεξιότητες ή θα προωθούν την αισθητική εμπειρία. Οι στόχοι θα πρέπει να είναι συμβατοί με την ηλικία των μαθητών, το γνωστικό τους επίπεδο, τις προηγούμενες εμπειρίες και τα βιώματά τους (Χαλκιά, 2002). Με βάση τα έργα τέχνης που επιλέχθηκαν, σχεδιάστηκε ένα σύνολο από εκπαιδευτικές δραστηριότητες με κύριο σκοπό να ζήσουν τα παιδιά την εμπειρία της επίσκεψης σε μια Πινακοθήκη, συμμετέχοντας ενεργά, ευχάριστα και εποικοδομητικά. Απώτερος σκοπός είναι η δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού, ενός εκπαιδευτικού πακέτου που περιλαμβάνει την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Το εκπαιδευτικό πακέτο απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας Δημοτικού και μπορεί να αποτελέσει παιδαγωγικό εργαλείο επικοινωνίας και μάθησης για τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, τους μουσειοπαιδαγωγούς και εμψυχωτές, τους μουσικούς, μουσικοθεραπευτές και άλλους ειδικούς, παρόμοιων επιστημονικών πεδίων και εφαρμογών. Στο εκπαιδευτικό πακέτο περιέχονται δραστηριότητες άμεσης και έμμεσης επικοινωνίας, δραστηριότητες διαθεματικού και βιοματικού χαρακτήρα υλικών και αισθητικών προεκτάσεων με μουσική, ζωγραφική, δραματοποίηση κ.α., καθώς όπως υποστηρίζεται (Δάλκος, 2000), ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα επιβάλλεται να προωθεί την ιδέα της παράλληλης εξερεύνησης διαφορετικών τομέων μάθησης.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Με αυτή τη λογική, μέσω των τεχνών, της μουσικής, της αισθητικής αγωγής και της καλλιτεχνικής δημιουργίας, οι μαθητές έρχονται πιο κοντά, επικοινωνούν με διαφορετικούς τρόπους (λεκτικά, μη λεκτικά και σχεδιαστικά), δημιουργούν νέα οικοδομήματα γνώσης και εμπειρίας, εκφράζουν τα συναισθήματά τους, καλλιεργούν τις αισθήσεις και την φαντασία τους (Hanslick, 2003· Σάλλα, 2010· Swanwick, 2010).

Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι η συμμετοχή στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα δεν προϋποθέτει προηγούμενες γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες, εφόσον τονίζεται ο βιωματικός χαρακτήρας, και η θέληση του ατόμου να συμμετάσχει ενεργά, δημιουργικά και συναισθηματικά. Επιπλέον, το νοητικό επίπεδο και η ηλικία των μαθητών δεν θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη διαδικασία της μάθησης και τη βίωση της εμπειρίας μέσω της επαφής με τα αντικείμενα, δεδομένου ότι αποτελούν έργα τέχνης, που μπορούν να ενεργοποιήσουν το ενδιαφέρον, μέσω της ολόπλευρης επαφής με αυτά, με το σύνολο των ανθρώπινων αισθήσεων (Νικονάνου, 2010α). Η επαφή με τα έργα τέχνης προσφέρεται άμεσα, είναι ικανή να πυροδοτήσει πολλαπλές ιδέες, σκέψεις και εμπειρίες και αποτελεί έναν από τους κυρίους λόγους για τους οποίους υλοποιείται η επίσκεψη (Vartiainen et al, 2012· Vartiainen & Enkenberg, 2013).

Τα έργα τέχνης, μέσω των αξιών τους, ως προς την υλικότητα, την αυθεντικότητα, την ευρύτητα και την αισθητικότητα τους, αποτέλεσαν έμπνευση για την εμπνευστή προκειμένου να σχεδιαστεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Η επιλογή των συγκεκριμένων έργων τέχνης, κατέστη όχι ιδιαίτερα εύκολη εφόσον τα περισσότερα από αυτά, θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ως εργαλεία μάθησης. Η θεματογραφία τους, η ποικιλία των μεγεθών τους, τα χρώματα, οι γραμμές και η ύπαρξη γεωμετρικών σχημάτων, τα κάνουν ιδιαίτερα ελκυστικά στα παιδιά, εφόσον ήδη έχει υποστηριχτεί νωρίτερα ότι η

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Θεματογραφία με γεωμετρικά σχήματα, με εναλλαγές εποχών, η διαφορετικότητα τους ως προς το μέγεθος, μπορούν να τραβήξουν το ενδιαφέρον των παιδιών (Κουτράκης, Μπίκα & Τσέκρελη, 2011).

Η επιλογή των έργων τέχνης

Όσον αφορά στην επιλογή των έργων τέχνης συνυπολογήθηκαν πληροφορίες μέσω διαδικτύου, μέσω βίντεο και γραπτών πηγών, μέσω κειμένων με απόψεις του καλλιτέχνη, μέσω αναφορών και αναλύσεων σε βιβλία και αφιερώματα περιοδικών εκθέσεων, εκτιμώντας την παράλληλη ικανότητα του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, τόσο στη ζωγραφική όσο και στη γλυπτική, την αρχιτεκτονική και τη σκηνογραφία. Τα πέντε έργα τέχνης που επιλέχθηκαν να συμπεριληφθούν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, θεωρήθηκαν καταλληλότερα ως προς τη χωροθέτησή τους και τη θεματογραφία τους, εφόσον όπως αναφέρθηκε (Κουτράκης, κ.α., 2011), οι μαθητές δείχνουν ενδιαφέρον για έργα τέχνης που αφορούν στη φύση («Άγριος Κήπος») και στην εναλλαγή των εποχών («Βροχερό Τοπίο II» και «Γλέντι στην Ακρογιαλιά II»), στη διαφορετικότητα ως προς το μέγεθός τους («Ταράτσα της Οδού Κριεζώτου») και στα γεωμετρικά σχήματα («Μεταξύ Γευμάτων» και «Άγριος Κήπος»). Είναι απαραίτητο σε αυτό το σημείο να γίνει αναφορά και ανάλυση των έργων τέχνης που συμπεριλαμβάνονται στο σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Αναφορά και ανάλυση έργων τέχνης

Μεταξύ γευμάτων, 1953, λάδι σε καμβά, 58x45 εκ. Υπογραφή:

GHKA 53 (κάτω δεξιά)

Η λεξάντα στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, αναφέρει: «Με κυβιστικές και μετακυβιστικές μεθόδους δημιουργείται μια αυστηρά γεωμετρική σύνθεση». Ο Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας συνδέθηκε με τον κυβισμό και έβλεπε σε αυτόν την ικανότητα συσχέτισης με την αρχαία ελληνική αρχή στη σύνθεση, την οικονομία των γραμμών, του ξεκάθολου περιγράμματος, της σχηματικής αγνότητας. Ο καλλιτέχνης διαπραγματεύεται τον χώρο του, καθώς τον χωρίζει σε μέρη και επίπεδα από συνθέσεις γεωμετρικών σχημάτων τα οποία όλα μαζί συγκροτούν το σύνολο. Τα τμήματα χαρακτηρίζονται από οργανική αυτονομία καθώς λειτουργούν και αυτόνομα αλλά και ως μέρη του συνόλου που συνθέτουν την παραπάνω ελαιογραφική σύνθεση με τίτλο «Μεταξύ Γευμάτων» (Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων, 2007). Επίσης, οι επιρροές του κυβισμού για τον καλλιτέχνη διαφαίνονται και αποτελούν αφετηρία καθώς τέμνει, διαθλά και ανασχηματίζει το σκηνικό, σαν μωσαϊκό με καθρέπτες (Αράπογλου, 1992).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Γλέντι στην ακρογιαλιά II, 1975, ταπισερί,
196x268 εκ. Υπογραφή: ΓΗΙΚΑ 31 (μέση δεξιά).

Η λεζάντα στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα αναφέρει: *«Ταπισερί του Γιάννη Φαϊτάκη, που βασίζεται στην ομώνυμη ελαιογραφία του 1931, όπου βρίσκεται στην Εθνική Πινακοθήκη. Η παράσταση εμπνέεται από το μετακυβιστικό πνεύμα αναπαράγοντας με πλούσια χρώματα μια -διονυσιακή- ατμόσφαιρα ευφορίας και γλεντιού. Σχετικές σκηνές παραλίας με γυναίκες που τρέχουν ή παίζουν μπάλα, είναι γνωστές από έργα του Picasso (1928- '29)».*

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Άγριος κήπος, 1959. Λάδι σε καμβά, 113x144

εκ. Υπογραφή: ΓΗΙΚΑ 59 (κάτω μέση).

Η αποτύπωση του εξωτερικού περιβάλλοντος, του μακρόκοσμου, η φύση με διάθεση εξιδανίκευσης ή περιγραφικής ακρίβειας, οι θάμνοι, τα φυτά, τα δάση και τα δέντρα αποτελούν αναπόσπαστα προσφιλή θέματα στο ζωγραφικό έργο του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα (Αράπογλου, 1992). Ο συγκεκριμένος πίνακας, αποτελεί ένα παράδειγμα της τάσης του καλλιτέχνη να αποτυπώνει τη φύση στον καμβά.

Βροχερό τοπίο II, 1977, Ακρυλικό σε καμβά 113x195

εκ. Υπογραφή: Ghika 77 (κάτω δεξιά).

Η λεξάντα στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου- Γκίκα αναφέρει: *«Η βροχερή ατμόσφαιρα αποδίδεται αριστοτεχνικά μέσα από τις σχεδόν διαφανείς χρωματικές επιφάνειες. Βασικοί άξονες του έργου είναι η ανίχνευση του φωτός, η ανάδειξη της δυναμικής του νερού και η προβολή της γεωλογικής σύστασης του τοπίου»*. Ένα μεγάλο μέρος των ζωγραφικών έργων του δημιουργού Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα αφορούν δύο κυρίως θέματα: τα τοπία και τα εσωτερικά. Στον πίνακα με τίτλο «Βροχερό Τοπίο II» απεικονίζεται ένα τοπίο εξωτερικό, ένα τοπίο του μακρόκοσμου, της φύσης, με θέα όπως προβάλλεται μέσα από ένα παράθυρο. Άρα συνυπάρχουν στο ίδιο σκηνικό θέμα, το εξωτερικό στοιχείο με το εσωτερικό. Παρόλο που ο δημιουργός Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας δεν αναδείχθηκε για τις προσωπογραφίες του όσο άλλοι καλλιτέχνες της γενιάς του, η ανθρώπινη παρουσία, τόσο στα εξωτερικά όσο και στα εσωτερικά τοπία, υποδηλώνεται έμμεσα, μέσω της απουσίας της (Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων, 2007).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Η ταράτσα της οδού Κριεζώτου, 1990. Λάδι σε

καμβά, 150x150 εκ. Υπογραφή: Ghika 28/6/90 (κάτω δεξιά).

Κατά τα τελευταία χρόνια του καλλιτεχνικού του έργου, ο Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας αντιμετώπιζε προβλήματα όρασης και όταν έφτιαξε το συγκεκριμένο έργο τέχνης είχε μόλις χάσει την αγαπημένη του σύζυγο. Πιστεύεται δε ότι οι ζωγράφοι σε μεγάλη ηλικία, προτιμούν να ζωγραφίζουν πίνακες με σκούρα και μουντά χρώματα, τα σχέδια τους χαρακτηρίζονται ως ασταθή και δημιουργείται ένα κλίμα λυπημένης διάθεσης γύρω από τα έργα τους. Όλα αυτά δεν φαίνεται να ισχύουν για το συγκεκριμένο έργο τέχνης. Ο καλλιτέχνης φρόντισε να απεικονίσει στο έργο τέχνης, τη μικρή, ήσυχη όαση που είχε φτιάξει ο ίδιος στο μπροστινό μπαλκόνι του 5^{ου} ορόφου, παρόλο που βρισκόταν σε ένα τόσο κεντρικό και θορυβώδες σημείο της Αθήνας. Στη βεράντα υψώνονταν ξύλινα καφασωτά, πληθώρα γλαστρών, φυτά, δέντρα που έφερνε από τα διάφορα ταξίδια του ανά τον κόσμο, τέντες, φαναράκια για διακριτικό φωτισμό κ.α. Η ταράτσα του διαμερίσματος της οδού Κριεζώτου αναφέρεται σε κείμενα του ζωγράφου και ως «βεράντα». Την είχε δημιουργήσει πάνω από το δρόμο, σχεδόν μέσα στο διαμέρισμα, ώστε να μπορεί να χαλαρώνει μετά τη δουλειά, ατενίζοντας τις πράσινες φυλλωσιές των λουλουδιών και των φυτών, όπως απεικονίζονται και στο έργο τέχνης. Στον πίνακα διακρίνονται τα καφασωτά

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

και τα παραπετάσματα που ο ίδιος πρόσθεσε κατά την ανακαίνιση του 1955, τα έπιπλα βεράντας που ο ίδιος ο ζωγράφος είχε σχεδιάσει και κάποια μικροαντικείμενα πάνω στο μαρμάρινο τραπέζι. Οι θάμνοι και τα λουλούδια της βεράντας ήταν αγαπημένο θέμα στις ζωγραφιές του καλλιτέχνη και ολοκληρώνονται μέχρι το τέλος της ζωής του (Αράπογλου, 2011).

Ο ζωγράφος αντλεί και επιλέγει χρώματα από τα στοιχεία της φύσης, όπως κίτρινο και πορτοκαλί, παραλείποντας το περίγραμμα των αντικειμένων, καθώς το ένα χρώμα γειτνιάζει με το άλλο, συνθέτοντας με μια βαθιά φωτιστική αξία, τη δύναμη της ενότητας, δηλαδή το «όλον». Κρατώντας την κατάλληλη απόσταση από τον πίνακα, ένας παρατηρητής μπορεί να αντιληφθεί τα χρώματα και τις αξίες τους να ενώνονται, προβάλλοντας στην επιφάνεια προς τα έξω, το θέμα της έμπνευσης (Εθνική Πινακοθήκη, 1973). Το έργο τέχνης του 1990, «Η Ταράτσα της Οδού Κριεζώτου» συνδυάζει με φωτεινά χρώματα, τα δύο αγαπημένα θέματα του καλλιτέχνη, τα εξωτερικά και τα εσωτερικά τοπία, αναπαριστώντας ένα τοπίο που είναι ταυτόχρονα εσωτερικό αλλά και εξωτερικό (Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων, 2007). Όλες αυτές οι λεπτομέρειες είναι που κάνουν το έργο τέχνης «Η ταράτσα της οδού Κριεζώτου» τόσο λυρικό, ξεχωριστό, φωτεινό, λαμπερό και ρεαλιστικό (Αράπογλου, 2011)

Εκτός των έργων τέχνης και προκειμένου να ενεργοποιηθεί η φαντασία και οι υπόλοιπες αισθήσεις, σημαντικό είναι να χρησιμοποιούνται (π.χ. κατά τη διάρκεια μιας ευέλικτης εκπαιδευτικής δράσης στο χώρο του μουσείου) εικόνες διαφορετικών μεγεθών, φωτογραφίες κ.α. Το εποπτικό και ερμηνευτικό υλικό θα πρέπει να χρησιμοποιείται συμπληρωματικά και παράλληλα με τα αυθεντικά υλικά τεκμήρια, προκειμένου να ενεργοποιηθεί το ενδιαφέρον των υποκειμένων και να βοηθηθούν ώστε να αντιληφθούν τον χρόνο, τον τόπο, τη σημαντικότητα των αντικειμένων ως ιστορικά δείγματα υλικού πολιτισμού, κατά το πέρασμα των ετών (Black, 2009). Στο συγκεκριμένο σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι εικόνες ως εποπτικό και συμπληρωματικό υλικό κατά την επαφή με τα έργα τέχνης, προβάλλονταν τόσο μέσω έντυπου υλικού (βιβλίων) όσο και με ψηφιακά μέσα (ταμπλέτα). Η χρησιμοποίηση της τεχνολογίας και των εργαλείων προβολής όπως η ταμπλέτα, βοηθά τους μαθητές να αντιληφθούν και να συγκρίνουν τους διαφορετικούς τρόπους προβολής υλικού. Παράλληλα έχουν την ευκαιρία να συγκρίνουν την αυθεντικότητα των έργων τέχνης στο χώρο της Πινακοθήκης σε σχέση με την αναπαραγωγή αυτών μέσω έντυπης ή ψηφιακής προβολής, ως προς τα χρώματα, τα σχήματα, την υλικότητα, την αισθητική τους, το φως με το οποίο αποδίδονται κλπ. Όσον αφορά στις σύγχρονες τεχνολογίες, έχει υποστηριχθεί ότι προσφέρουν έντονη βιωματική εντύπωση και εμπειρία που συνεισφέρουν στην εμπέδωση σχετικών γνωστικών στοιχείων από άτομα διαφορετικών ηλικιών και διαφορετικών ικανοτήτων (Νάκου, 2008). Άρα η προβολή των έργων τέχνης μέσω εικόνων και φωτογραφιών και η προβολή άλλου υλικού με ψηφιακό τρόπο, όπως π.χ. η προβολή διάφορων εικόνων από άγριους κήπους (δραστηριότητα 2β), θεωρείται κατάλληλη για τους μαθητές των πρώτων τάξεων Δημοτικού. Επίσης, η ένταξη των νέων τεχνολογιών και των εργαλείων προβολής (ταμπλέτα) κατά την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, βοηθά στην «πολλαπλή ανάγνωση των

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

αντικειμένων» (Σάλη, 2010:80) και κινείται παράλληλα με την καθημερινότητα και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, εφόσον δηλώνουν εξοικειωμένα τόσο με το διαδίκτυο όσο και με την αναζήτηση συμπληρωματικού υλικού για επεξεργασία και μελέτη.

Η μουσική ως παιδαγωγικό μέσο έκφρασης

Οι μουσικοπαιδαγωγικές δραστηριότητες που εντάχθηκαν στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος, κινήθηκαν γύρω από τους παρακάτω άξονες μουσικής παιδαγωγικής: ακρόαση τραγουδιού, έκφραση ήχων με το σώμα, ακρόαση ήχων, παιχνίδια γνωριμίας και μουσικής επικοινωνίας, αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης. Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες, σκοπός είναι να δοθεί στους μαθητές η ευκαιρία να αντιληφθούν διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας και έκφρασης γεγονότων, συναισθημάτων και σκέψεων, αντίληψης και κατανόησης του χώρου της Πινακοθήκης και των έργων τέχνης. Η έκφραση μέσω δημιουργίας και ενεργής συμμετοχής, δίνει στους μαθητές την ιδέα ότι ο χώρος της Πινακοθήκης αποτελεί χώρο ψυχαγωγίας και διασκέδασης, όπου η εμπειρία, η επικοινωνία, η γνώση και η μάθηση χτίζονται εν μέσω δραστηριοτήτων παιχνιδιού. Η ιδέα για τη συγκεκριμένη ένταξη ανάλογων δραστηριοτήτων προκλήθηκε μέσω μιας παρόμοιας, από άποψη περιεχομένου και μεθοδολογίας δραστηριοτήτων, εκπαιδευτικής δράσης που είχε πραγματοποιηθεί τον Μάρτιο του 2012, στο Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου στα πλαίσια της ημερίδας με τίτλο «Ταξιδεύοντας στον Χρόνο μέσα από την Τέχνη. Δημιουργικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες»³⁰. Η παράλληλη δημιουργική ικανότητα της εικαστικού Χριστίνας Νάκου, και του μουσικοπαιδαγωγού Παναγιώτη Κανελλόπουλου, αποτέλεσαν αφορμή σχεδιασμού και υλοποίησης του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες αφορούσαν στη

³⁰ http://www.uth.gr/static/miscdocs/news/20120201_taxidi_programma_hmeridas.pdf
Τελευταία ανάκτηση 5/9/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μουσική, και πιο συγκεκριμένα σε αυτοσχεδιαστικές δράσεις και παιχνίδια, σύνθεση και πειραματισμό με μουσικά όργανα, μέσω βιωματικής μεθόδου και ομαδοσυνεργατικότητας.

Παράλληλα, έμπνευση και αφορμή αποτέλεσε η μουσειογραφική επιλογή του Αθανασάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου ως προς την επαφή με τα μουσειακά εκθέματα με το σύνολο των αισθήσεων, εντάσσοντας π.χ. τον ήχο του τρεχόμενου νερού μέσα από τον αγωγό υδροδότησης. Μέσω αυτής της πρωτοβουλίας, σχεδιάστηκε στη δραστηριότητα (2γ), οι μαθητές να ακούσουν τον ήχο της βροχής μέσω βίντεο (καθώς παρατηρούσαν το έργο τέχνης «Βροχερό Τοπίο II»), να παρακολουθήσουν ένα βίντεο και στη συνέχεια να παράγουν τον ήχο της βροχής, χρησιμοποιώντας και χτυπώντας ρυθμικά το σώμα τους.

Η μουσική ως παιδαγωγικό εργαλείο χρησιμοποιείται και εντάσσεται στο συγκεκριμένο σχεδιασμό του προγράμματος, γιατί δύναται να φέρει τους μαθητές πιο κοντά, να τους κάνει να εκφραστούν, να δημιουργήσουν κάτι δικό τους, να επικοινωνήσουν και να κοινωνικοποιηθούν, μ' έναν διαφορετικό τρόπο, μη λεκτικό. Η μουσική μπορεί να κάνει τους μαθητές να εκφράσουν κάτι που υπό άλλες συνθήκες δεν είχαν την πρόθεση (Tomaino, 2013), να απελευθερωθούν, να συνεργαστούν και να παράγουν τα δικά τους θέλω κατά την διάρκεια των αυτοσχεδιαστικών δράσεων. Κατά τη διάρκεια υλοποίησης των μουσικών πράξεων του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, δεν τίθεται κάποιος διαχωρισμός με βάση το ταλέντο, εφόσον τα περισσότερα παιδιά διατηρούν μια έμφυτη ροπή προς την εφευρετικότητα και τη δημιουργικότητα (Barrett, 2006). Μέσα από επιμονή, θέληση για ενεργητική συμμετοχή και διαρκή εξάσκηση, θεωρείται ότι όλα τα παιδιά είναι ικανά να αυτοσχεδιάσουν και να παράγουν μουσική (Κανελλόπουλος, 2010). Αν και οι πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης δεν προϋποθέτουν προηγούμενες γνώσεις, ωστόσο οι προϋπάρχουσες και νέες εμπειρίες, σκέψεις και ιδέες, μπορούν να αποτελέσουν υλικό προκειμένου οι μαθητές να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και να δημιουργήσουν κάτι καινούργιο

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

(Pressing 1988· Ashley, 2009· Κανελλόπουλος, 2010). Με αυτόν τον τρόπο, χτίζεται η επικοινωνία ανάμεσα στους μαθητές, καθώς μπορούν να μοιραστούν την εμπειρία τους με μη λεκτικό τρόπο, παίζοντας και εξερευνώντας ήχους, μέσω των μουσικών οργάνων και των αντικειμένων που παράγουν ήχους, καλλιεργώντας τη φαντασία τους, χωρίς να έχουν το άγχος ότι μια νότα δεν ήχησε σωστά, ποιοτικά ή χρονικά. Η έννοια του λάθους δεν εντάσσεται στα μουσικά πλαίσια του αυτοσχεδιασμού και οτιδήποτε έχει ήδη παραχθεί, μπορεί να αποτελέσει αφορμή ώστε να οδηγήσει σε νέους δρόμους εξερεύνησης και αναζήτησης ήχων, μέσω ιδεών και πειραματισμών (Κανελλόπουλος, 2010). Επίσης, το τραγούδι «στου Χατζηκυριάκου-Γκίκα» που εντάχθηκε στη δραστηριότητα (1β) του σχεδιασμού του εκπαιδευτικού προγράμματος, δημιουργήθηκε από την εμψυχώτρια και με την πολύτιμη βοήθεια της καθηγήτριάς πιάνου, με στίχους και μουσική σε συνεργασία και των δύο. Το τραγούδι ως εργαλείο, χρησιμοποιείται στη συγκεκριμένη περίπτωση, για να εμψυχωθεί η ομάδα των μαθητών και να τους εισάγει στο επικείμενο γεγονός της εμπειρίας επίσκεψης στην Πινακοθήκη. Όπως υποστηρίχθηκε και νωρίτερα (Τσιρίδης, 2011α), το τραγούδι βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν την ακοή τους για να ακούσουν προσεχτικά τους στίχους, να τους επεξεργαστούν νοητικά, να αναπτύξουν τον προφορικό τους λόγο, να εκφράσουν τη γνώμη τους σχετικά με το τι πραγματεύεται το τραγούδι, πού αναφέρεται ή το κατά πόσο τους άρεσε.

Τέλος, εκτός της μουσικής, δόθηκε η ευκαιρία για έκφραση σκέψεων, εμπειριών και συναισθημάτων των μαθητών, μέσω εικαστικής δημιουργίας και λεκτικής περιγραφής. Οι μαθητές αρχικά είχαν την ευκαιρία να ζωγραφίσουν την εμπειρία τους από την επίσκεψη στην Πινακοθήκη (δραστηριότητα 3α) και στη συνέχεια να εκφραστούν προφορικά σχετικά με το που πήγαν, τι είδαν, τι τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση κλπ. Ανάλογες πρακτικές έχουν εφαρμοστεί και σε άλλες έρευνες όπου τα παιδιά μοιράζονταν τις εμπειρίες τους, αποτυπώνοντας στο σχέδιό

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

τους λεπτομέρειες σχετικά με το χώρο του μουσείου και τα εκθέματα με τα οποία ήρθαν σε επαφή (Piscitelli & Anderson, 2001).

Οι δραστηριότητες που σχεδιάστηκαν και αφορούν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές ηλικίας 6-7 ετών, χωρίστηκαν σε τρία μέρη, πριν την επίσκεψη στην Πινακοθήκη, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στην Πινακοθήκη και μετά την επίσκεψη στην Πινακοθήκη, ακολουθώντας τη σύγχρονη οπτική της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες πριν την Επίσκεψη στην Πινακοθήκη του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Η φάση της προετοιμασίας των μαθητών σχετικά με το τι πρόκειται να ζήσουν κατά την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη, σχεδιάστηκε έτσι ώστε να περιλαμβάνει μεθόδους βιωματικής συζήτησης και διαλόγου με σκοπό την επικοινωνία. Γίνεται αναφορά σχετικά με το τι ξέρουν για τα μουσεία, αν έχουν ξαναεπισκεφτεί χώρους μουσείων, τότε και με ποιόν, πώς φερόμαστε σε χώρους μουσείων, τί φαντάζονται ότι θα δουν στην Πινακοθήκη και γιατί λέγεται έτσι, γιατί είναι προτιμότερο και ποια η διαφορά να δουν εκθέματα και έργα τέχνης δια ζώσης και όχι από το διαδίκτυο κλπ. Επίσης, στις δραστηριότητες περιλαμβάνεται ένα παιχνίδι υλικού και αισθητικού περιεχομένου, χειροτεχνίας και ζωγραφικής και στο τέλος, δραστηριότητες εξερεύνησης και αναζήτησης μέσω μουσικού αυτοσχεδιασμού.

Δραστηριότητα 1α: Παιχνίδι γνωριμίας. Ως έναρξη των δραστηριοτήτων, σχεδιάστηκε ένα παιχνίδι γνωριμίας έτσι ώστε η εκπαιδευτικός να συστηθεί με τα παιδιά και να εξασφαλίσει την ενεργή συμμετοχή τους καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής δράσης. Προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κλίμα αλληλογνωριμίας, τα παιδιά καλούνται να συμμετέχουν ενεργά στο παιχνίδι εκτελώντας ρυθμικά σχήματα με το σώμα τους (bodypercussion), χρησιμοποιώντας παράλληλα τη φωνή τους. Χτυπώντας δάχτυλα, χέρια, πόδια, μάγουλα, παροτρύνονται να σχηματίσουν μικρές μουσικές φράσεις και στο τέλος της κάθε φράσης, να δηλώνουν το όνομα τους, με τη σειρά.

Δραστηριότητα 1β: Ακρόαση τραγουδιού: «Στου Χατζηκυριάκου-Γκίκα- Ιο Ιο στο μουσείο». Αρχικό στόχος είναι να γίνει προσεκτική ακρόαση του τραγουδιού το οποίο δημιουργήθηκε ειδικά για την επικείμενη επίσκεψη στην Πινακοθήκη. Οι μαθητές αφού ακούσουν το τραγούδι, καλούνται να συμμετέχουν, μέσω μαιευτικής μεθόδου, σ' ένα παιχνίδι ανάλυσης και αναφοράς

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

του περιεχομένου των στίχων. Το τραγούδι αναφέρεται στην επικείμενη βίωση της εμπειρίας στην Πινακοθήκη Ν. Χ.-Γκίκα, μέσα από περιγραφές και λεπτομέρειες σχετικά με το πού βρίσκεται το κτίριο, πώς λέγεται, σε ποιόν καλλιτέχνη ανήκει, πόσους ορόφους έχει το κτίριο, τί έχει μέσα, ποιοί χώροι το απαρτίζουν, με τί μέσο μεταφοράς θα πραγματοποιηθεί η μετακίνηση κλπ. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να καλλιεργήσουν την προφορική ικανότητά τους, καθώς περιγράφουν τους στίχους, να αναπτύξουν την προσοχή τους, ώστε να θυμούνται το περιεχόμενο του τραγουδιού, να σχολιάσουν το ρυθμό ή τη μελωδία, αν είναι γρήγορος ή αργός, χαρούμενη ή υποτονική, να αναγνωρίσουν αν μπορούν τα μουσικά όργανα που ακούγονται στην ηχογράφιση ή να αναγνωρίσουν ενδεχομένως τη φωνή της εμψυχώτριας και ερμηνεύτριας του τραγουδιού. Επίσης στόχο αποτελεί, οι μαθητές να ζητήσουν επανάληψη της ακρόασης, ώστε να το αναπαράγουν ανακαλώντας στη μνήμη τους τις περιγραφές του χώρου, που αναφέρονται στους στίχους του και να έχουν την ευκαιρία να διαπιστώσουν βιωματικά αν ισχύουν οι πληροφορίες.

Στη συνέχεια, με αφορμή το τραγούδι μέσω μαιευτικής μεθόδου, αναζητούνται οι πρότερες εμπειρίες και οι γνώσεις των μαθητών για το θεσμό των μουσείων, συγκεντρώνοντάς τες σ' ένα χαρτόνι, δημιουργώντας έναν εννοιολογικό χάρτη. Εποπτικά μέσα και υλικά αποτέλεσαν ένα μηχάνημα αναπαραγωγής ήχου και ένα cd με το ηχογραφημένο τραγούδι.

Δραστηριότητα 1γ: Εικονική Περιήγηση στην Εθνική Πινακοθήκη Αθηνών. Κατά την υλοποίηση της συγκεκριμένης δραστηριότητας στοχεύεται τα παιδιά να επισκεφτούν στο διαδίκτυο, την ιστοσελίδα της Εθνικής Πινακοθήκης ώστε να αντιληφθούν μέσω μαιευτικής μεθόδου, τη διαφορά ανάμεσα στη βιωματική εμπειρία επίσκεψης σε μια Πινακοθήκη, και στον τρόπο επίσκεψης μέσω εικονικής περιήγησης στο διαδίκτυο³¹. Διαθέσιμα ως εποπτικά μέσα και

³¹ <http://www.nationalgallery.gr/site/content.php?ofepmas=1> τελευταία ανάκτηση 5/9/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

υλικά, εκτός του υπολογιστή, είναι δύο βιβλία που παρουσιάζουν συλλογές έργων τέχνης και εκθεμάτων, δύο μουσείων³², με στόχο να αντιληφθούν την πληθώρα των εναλλακτικών τρόπων γνωριμίας και επαφής με μουσειακούς χώρους, συλλογές και μουσειακά εκθέματα. Επίσης, τα παιδιά μπορούν να αντιληφθούν τη χρησιμότητα των βιβλίων ως εποπτικά υλικά, ως μη αυθεντικά τεκμήρια που αποτελούν όμως αναπαραγωγές αυτών που βρίσκονται στους μουσειακούς χώρους. Οι μαθητές μπορούν να παρατηρήσουν τον τρόπο απεικόνισής τους, να εντοπίσουν ή να αναρωτηθούν αν υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά ως προς την υφή, το φως ή τα χρώματα με τα αυθεντικά έργα τέχνης που βρίσκονται στο μουσείο. Η εμπυχώτρια υιοθετεί ρόλο καθοδηγητικό, εφόσον τα παιδιά καλούνται να περιηγηθούν στο διαδίκτυο και βοηθητικό αφού, βρίσκεται εκεί για να προσφέρει στα παιδιά, τα διαθέσιμα υλικά και τις κατάλληλες μεθόδους, ώστε να έχουν μια πιο πολύπλευρη γνώση σχετικά με τους διαφορετικούς τρόπους επίσκεψης σε μουσειακούς χώρους.

Δραστηριότητα 1δ: Ο πίνακας έγινε κομμάτια...!!! Φτιάξτε τον απ' την αρχή. Οι μαθητές χωρίζονται σε μικρές ομάδες με στόχο να παρατηρήσουν το σπασμένο σε κομμάτια παζλ έργο τέχνης και θέτονται ερωτήσεις μέσω μαιευτικής μεθόδου που αφορούν στο θέμα, στα χρώματα και στα σχήματα, όπως π.χ.: «Μπορείτε να φανταστείτε τί απεικονίζει ο πίνακας; Τί σχήματα βλέπετε;; Με τί σας μοιάζει; Ποιά χρώματα κυριαρχούν; Πώς θα μπορούσε να λέγεται ο πίνακας;», προκειμένου η εμπυχώτρια να εκμαιεύσει τις σκέψεις τους και να τα παροτρύνει να φανταστούν και να καλλιεργήσουν την κριτική τους σκέψη. Τα παιδιά, αφού σχηματίσουν ολιγομελείς ομάδες, χρησιμοποιώντας ψαλίδια και κόλλες, ζητείται να κόψουν και να

³² Διαθέσιμα εποπτικά υλικά: δύο βιβλία: το «Κριεζώτου αρ. 3, Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, το σπίτι, το εργαστήριο και η πινακοθήκη» της Εβίτας Αράπογλου, εκδ. Μουσείο Μπενάκη, 2011 και το «Paintings in the Musee D' Orsay» του Serge Lemoine (επιμ.), 2004.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

κολλήσουν τα κομμάτια, δοκιμάζοντας και συζητώντας συνεργατικά, πώς θα μπορούσαν να ταιριάζουν τα κομμάτια του παζλ κάνοντας υποθέσεις αλλά και πειραματισμούς, εξασκώντας παράλληλα τη λεπτή κινητικότητά τους. Αν καταφέρουν να κολλήσουν τα «σπασμένα» κομμάτια του πίνακα, συγκρίνοντας τον παράλληλα με το έργο τέχνης, όπως αναπαρίσταται στο βιβλίο της Εβίτας Αράπογλου³³, στη συνέχεια συζητείται η θεματολογία του, το φως όπως απεικονίζεται στο έργο τέχνης, η πληθώρα των σχημάτων και διαφορετικών γραμμών. Τέλος, γίνεται γνωστός στα παιδιά ο τίτλος του (τον οποίο ήδη θα μπορούν να διαβάσουν στο βιβλίο της Εβίτας Αράπογλου, που τους διατίθεται ως συμπληρωματικό εποπτικό υλικό).

Επίσης, διατίθεται ο κατάλληλος χρόνος και χώρος για προσωπική δημιουργία, γύρω από το ανασυντιθέμενο έργο τέχνης (παζλ), προκειμένου τα παιδιά να εκφράσουν βιωματικά την καλλιτεχνική τους ικανότητα και να συμπληρώσουν τη δική τους οπτική προσέγγισης του τίτλου του έργου τέχνης «Άγιος Κήπος». Η συγκεκριμένη δραστηριότητα αποτελεί υλική και αισθητική εφαρμογή ζωγραφικής και χειροτεχνίας. Η εμπυχωτρία, κατέχει ρόλο διαμεσολαβητικό, εφόσον κάνει ερωτήσεις στα παιδιά προκειμένου να εκμαιεύσει πληροφορίες, καθώς και τις σκέψεις και τις ιδέες τους γι' αυτό που παρατηρούν, στη συνέχεια βοηθητικό προκειμένου να βρουν το σωστό τρόπο συναρμολόγησης του παζλ και τέλος υποστηρικτικό και εμπυχωτικό, ώστε να σχεδιάσουν ό,τι επιθυμούν, κοντά στο έργο τέχνης του καλλιτέχνη.

³³ «Κριεζώτου αρ.3, Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, το σπίτι, το εργαστήριο και η Πινακοθήκη»

Άγριος Κήπος (1959). Λάδι σε καμβά, 113x 144 εκ.

Δραστηριότητα 1ε: «Ένας άγριος κήπος γεμάτος θόρυβο και ήχο...». Αφού τα παιδιά ασχοληθούν με το σπασμένο σε κομμάτια έργο τέχνης, εντάσσονται μέσω μαιευτικής μεθόδου, στην ανάλυση της θεματογραφίας και του τίτλου του, το κατά πόσο δηλαδή ανταποκρίνεται ο τίτλος στη θεματογραφία του, πώς φαντάζονται ότι είναι ένας άγριος κήπος ή τί μπορεί να ακούγεται σ' έναν τέτοιο άγριο κήπο (π.χ. ζώα, πουλιά, βατράχια, σαύρες, ή νερά που κυλάνε γύρω στα δρομάκια, το θρόισμα του ανέμου από τα άγρια δέντρα, τις φυλλωσιές κ.ο.κ). Αφού εκφραστούν οι ιδέες των παιδιών, τους διατίθενται τα κατάλληλα εποπτικά υλικά όπως ηχογόνα αντικείμενα και διάφορα κρουστά μουσικά όργανα για πειραματισμό. Στη συνέχεια δοκιμάζουν ήχους και δυναμικές και παίζουν με τα κρουστά όργανα και τα ηχογόνα αντικείμενα, τα κουνούν ρυθμικά εντοπίζοντας διαδρομές και σχήματα μέσα στο έργο τέχνης, παίζοντας μικρά μέρη και φράσεις μουσικής, ακολουθώντας παράλληλα τις οδηγίες της εκπαιδευτικού και εμψυχώτριας, που εκτελεί χρέη μαέστρου και συντονίστριας της ομάδας. Η εμψυχώτρια αναλαμβάνει ρόλο υποστηρικτικό, βοηθητικό αλλά και συμμετοχικό, αφού μπορεί και η ίδια να συμμετέχει στις δοκιμές και τους πειραματισμούς των αυτοσχεδιαστικών μουσικών δράσεων. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα αφορά σε αισθητικού περιεχομένου εφαρμογή (Νικονάνου 2010α:113), με μουσική καθώς τα παιδιά πειραματίζονται και εξερευνούν ήχους, καλλιεργούν τη φαντασία και

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

τη δημιουργικότητα τους, εκφράζουν τα συναισθήματά τους και τις σκέψεις τους, με ελεύθερο και βιωματικό χαρακτήρα, επικοινωνώντας μ' ένα διαφορετικό τρόπο, μουσικά και όχι λεκτικά.

Εποπτικά μέσα και υλικά: κρουστά, πνευστά μουσικά όργανα και διάφορα ηχογόνα αντικείμενα.

Το βιβλίο της Εβίτας Αράπογλου, «Κριεζώτου αρ.3, Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, το σπίτι, το εργαστήριο και η Πινακοθήκη».

Αφού ολοκληρωθεί η μέρα των δραστηριοτήτων προετοιμασίας, έκφρασης ιδεών και σκέψεων, πειραματισμού και ανακάλυψης, εικαστικής δημιουργίας και μουσικής έκφρασης, ακολουθεί η μέρα σχεδιασμού της προγραμματισμένης επίσκεψης στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στην Πινακοθήκη Ν.

Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Κατά την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, οι μαθητές παροτρύνονται να παρατηρήσουν με προσοχή τα εκθέματα, εφόσον απ' αυτά πρόκειται ν' αντλήσουν πληροφορίες, συμμετέχοντας ενεργά, ψυχαγωγικά και βιωματικά στη διαδικασία απόκτησης εμπειρίας και γνώσης, εξασκώντας τη φαντασία τους, διατυπώνοντας τις απορίες τους, αναζητώντας τη λύση ενός προβληματισμού καθώς βρίσκονται σε επικοινωνία και αλληλεπίδραση μεταξύ τους, με τα έργα τέχνης, με την εμψυχώτρια, με τους συνοδούς δασκάλους, με τους εθελοντές του εκπαιδευτικού προγράμματος, με το προσωπικό του μουσείου κ.ο.κ. Επίσης, διατίθεται στους μαθητές ο κατάλληλος χρόνος ώστε να αισθανθούν, να απολαύσουν και να εκφράσουν, αυτό που προσλαμβάνουν από τον περιβάλλοντα χώρο του μουσείου.

Δραστηριότητα 2α: «Συμπλήρωση φύλλων εργασίας» (δείγματα αυτών παρατίθενται στο Παράρτημα 1). Κατά την είσοδο στον τρίτο όροφο της Πινακοθήκης, τα παιδιά χωρίζονται σε δύο μεγάλες ομάδες. Στη συνέχεια σχηματίζουν μικρότερες υποομάδες και κάθε ομάδα των δύο ή τριών ατόμων, συμπληρώνει το φύλλο εργασίας καθώς ανταλλάσσει ιδέες, σκέψεις, γνώσεις και συναισθήματα, μέσω ομαδοσυνεργατικής μεθόδου, βιωματικής και εξερεύνησης. Τα δύο φύλλα εργασίας έχουν παρόμοιο περιεχόμενο και ίδιο αριθμό ερωτήσεων ανοιχτού τύπου, όπου τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν, συνεργαζόμενα σε ομάδες, την προσωπική τους άποψη. Στην μπροστινή σελίδα απεικονίζεται η έντυπη αναπαραγωγή του έργου τέχνης και στην πίσω σελίδα αναγράφονται οι ερωτήσεις προς απάντηση.

Πιο αναλυτικά, στο φύλλο εργασίας Ι, στην μπροστινή σελίδα απεικονίζεται ένα προσχέδιο του έργου τέχνης του ζωγράφου «Μεταξύ Γευμάτων» σχεδιασμένο από τον ίδιο. Στο

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

πίσω μέρος της σελίδας περιέχονται δύο ασκήσεις και συνολικά πέντε ερωτήσεις που αφορούν αρχικά στην αναζήτηση του έργου τέχνης μέσα στο χώρο της Πινακοθήκης και στη δήλωση του τίτλου του έργου τέχνης (άσκηση 1). Στη συνέχεια ζητείται αρχικά η αναφορά των αντικειμένων που διακρίνονται στο αυθεντικό έργο τέχνης και ο εντοπισμός των γεωμετρικών σχημάτων. Τα γεωμετρικά σχήματα ζητείται να σχεδιαστούν με μολύβι, στο προσχέδιο του έργου τέχνης, της μπροστινής σελίδας του φύλλου εργασίας. Τέλος ζητείται από τους μαθητές να δώσουν ένα δικό τους τίτλο, σχετικό με τα αντικείμενα που παρατήρησαν και τα σχήματα που σχεδίασαν (άσκηση 2).

Στο φύλλο εργασίας II, στην μπροστινή σελίδα αναπαριστάται το έργο τέχνης «Γλέντι στην Ακρογιαλιά II» σε ασπρόμαυρη απεικόνιση. Στο πίσω μέρος της σελίδας, αναγράφονται οι 5 ερωτήσεις προς ανακάλυψη και απάντηση. Αρχικά ζητείται να εντοπιστεί το έργο τέχνης μέσα στο χώρο της Πινακοθήκης και στη συνέχεια να εντοπιστούν οι διαφορές του έργου τέχνης όπως αναπαριστάται στην μπροστινή σελίδα του φύλλου εργασίας (ασπρόμαυρη απεικόνιση) σε σύγκριση με τη μορφή με την οποία εκτίθεται στην Πινακοθήκη (ταπισερί 196x268 εκ.) (άσκηση 1). Στη συνέχεια ζητείται να αναφερθούν ονομαστικά τα χρώματα που έχει επιλέξει ο ζωγράφος να χρησιμοποιήσει περισσότερο και να υποθέσουν οι μαθητές που μπορεί να βρίσκονται οι ανθρώπινες φιγούρες στο έργο τέχνης. Τέλος ζητείται από τους μαθητές να αναφέρουν τα συναισθήματα που τους γεννιούνται κατά τη θέαση και παρατήρηση του συγκεκριμένου έργου τέχνης, καθώς και να δικαιολογήσουν την απάντησή τους (άσκηση 2).

Αφού ολοκληρωθεί η συμπλήρωση των φύλλων εργασίας, αν υπάρχει η δυνατότητα, διατίθεται χρόνος προκειμένου η μία ομάδα να παρουσιάσει το έργο τέχνης που εξερεύνησε και επεξεργάστηκε μέσω του φυλλαδίου εργασίας, στην άλλη ομάδα. Ως εποπτικό υλικό, διατίθενται δύο φύλλα εργασίας παρόμοιου περιεχομένου προς συμπλήρωση και αποτελούν εργαλεία

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

έντυπου υλικού έμμεσης επικοινωνίας και μάθησης. Ο ρόλος της εμψυχώτριας κατά τη διαδικασία αποκαλυπτικής μεθόδου εξερεύνησης μέσω φύλλων εργασίας, είναι βοηθητικός, διευκολυντικός και εμψυχωτικός προκειμένου οι μαθητές να συμμετάσχουν ενεργά αλλά και συνεργατικά ώστε να επεξεργαστούν σε βάθος τα προς συμπλήρωση ερωτήματα των φυλλαδίων (Νικονάνου, 2010α). Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κατά τη συμπλήρωση των φυλλαδίων από τους μαθητές, δεν αναζητείται μία και σωστή απάντηση και δεν προϋποτίθενται προηγούμενες γνώσεις. Οι ερωτήσεις είναι κρίσεως και ανοιχτού τύπου με σκοπό οι συμμετέχοντες να εκφράσουν τις σκέψεις και τις απόψεις τους για τα θέματα που αφορούν στα έργα τέχνης.

Αγριος Κήπος, 1959. Λάδι σε καμβά, 113x 144 εκ.

Δραστηριότητα 2β: «Ο Αγριος Κήπος». Τα παιδιά παρατηρούν με προσοχή τον πίνακα και μέσω της μαιευτικής μεθόδου ανακαλούν στη μνήμη τους την πρότερη γνώση και εμπειρία τους σχετικά με το συγκεκριμένο έργο τέχνης, εφόσον έχουν ήδη έρθει επαφή μαζί του, μέσω αισθητικών δραστηριοτήτων ζωγραφικής, χειροτεχνίας και μουσικού αυτοσχεδιασμού, που πραγματοποιήθηκαν στην τάξη, την προηγούμενη μέρα. Είναι σημαντικό σε αυτή τη φάση, να γίνει σύγκριση της εικόνας-φωτογραφίας που είχαν δει στην τάξη κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων, με το αυθεντικό έργο τέχνης που αντικρίζουν μπροστά τους τη δεδομένη στιγμή. Μέσα στην Πινακοθήκη έχουν την ευκαιρία να το παρατηρήσουν όσο χρειαστεί και απ' όσο κοντά επιθυμούν, να προσέξουν τις λεπτομέρειες των χρωμάτων μέσω του φωτισμού, να εντοπίσουν διαφορές ή ομοιότητες, να σχολιάσουν τα χρώματα, τις γραμμές, τα σχήματα και το φως. Όλες οι απόψεις, οι σκέψεις και οι παρατηρήσεις των μαθητών γίνονται δεκτές από την εμψυχώτρια και συζητιούνται με το σύνολο της ομάδας των μαθητών, ώστε να αναπτύσσεται ομαλά η διαδραστική επικοινωνία ανάμεσα στα έργα τέχνης, τα παιδιά, την εμψυχώτρια, τους εκπαιδευτικούς, σε όλους τους πιθανούς συνδυασμούς. Η εμψυχώτρια κρατά στάση διαμεσολαβητικού χαρακτήρα μέσω της μαιευτικής μεθόδου. Στη συνέχεια, προβάλλονται μέσω ταμπλέτας που διαχειρίζεται η εμψυχώτρια, εικόνες από το διαδίκτυο, που απεικονίζουν διαφορετικούς κήπους, άγριους ή περιποιημένους, κήπους με βάλτους και λίμνες, με λουλούδια και πυκνά δέντρα, με θέα τη θάλασσα ή το βουνό κλπ. Τα παιδιά συγκρίνουν και εκφράζουν τη

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

γνώμη τους, μεταξύ του άγριου κήπου όπως απεικονίζεται στο έργο τέχνης του ζωγράφου και των κήπων που προβάλλονται στις εικόνες, μέσω ταμπλέτας. Σε αυτό το σημείο, τα παιδιά δύνανται να εκφράσουν τις σκέψεις τους σχετικά με το πως θα ήθελαν να είναι ο δικός του κήπος, αν θα είχε δρομάκια ή θα ήταν δύσβατος, αν θα είχε λιμνούλες ή άγρια χόρτα, αν θα είχε ζώα μικρά ή μεγάλα κλπ. Έπειτα, αν υπάρχει διαθέσιμος χρόνος, οι μαθητές καλούνται να συμμετέχουν ενεργά, φτιάχνοντας νοητά με τη φαντασία τους μια ιστορία, εκτελώντας την κινησιολογικά, μέσω δραματοποίησης (παντομίμα). Π.χ. ο μαθητής μπορεί να κάνει κινήσεις, σαν να πέφτει σε νερά, σαν να σπρώχνει φυτά και φυλλωσιές για να περάσει, σαν να φοβάται ένα ζώο που περνάει δίπλα του, σα να κάνει ζέστη ή έχει έντομα που τσιμπάνε κοκ. Αν τα παιδιά δυσκολευτούν, η εμψυχώτρια προτίθεται να βοηθήσει, εμψυχώνοντάς τα, ξεκινώντας να υποδυθεί πως περπατά στο δικό της κήπο. Ο ρόλος της εμψυχώτριας σε αυτή τη δραστηριότητα εκτός από εμψυχωτικός είναι και συμμετοχικός. Εποπτικά μέσα και υλικά: μια ταμπλέτα, εικόνες με κήπους από το διαδίκτυο.

Βροχερό τοπίο II (1977). Ακρυλικό σε καμβά, 113x 195 εκ.

Δραστηριότητα 2γ «Το Βροχερό Τοπίο». Η ομάδα μαθητών μαζί με την εμπυχωτρία, πλησιάζουν στον επόμενο σταθμό και παρατηρούν το έργο τέχνης «Βροχερό τοπίο II». Μέσω μειευτικής μεθόδου, τα παιδιά σχολιάζουν το θέμα, τα χρώματα, τις γραμμές, το φως όπως αποδίδεται από το ζωγράφο στο έργο τέχνης, δοκιμάζοντας να ονομάσουν το έργο τέχνης. Στη συνέχεια καλούνται να σχολιάσουν το φυσικό φαινόμενο της βροχής, με ποιό τρόπο ο αναπαριστάται, κατά πόσο επιτυγχάνεται ζωγραφικά το ανάλογο βροχερό σκηνικό. Η εμπυχωτρία παρακινεί τα παιδιά να κάνουν ησυχία και να ακούσουν καλλιερώντας τη φαντασία τους, το νερό καθώς ακούγεται να χτυπάει στο τζάμι κάνοντας θόρυβο, σαν να κυλάει στο παράθυρο αφήνοντας σταγόνες, σαν να πέφτει με φόρα πάνω στα δέντρα τους δάσους, κ.ο.κ. Έπειτα ζητείται από τα παιδιά να κλείσουν τα μάτια και να ακούσουν ένα ηχητικό αρχείο³⁴ που αναπαράγεται μέσω της ταμπλέτας, από την εμπυχωτρία. Το βίντεο περιέχει τον ήχο της βροχής, όπως ακούγεται από το παράθυρο, σε χαμηλή ένταση. Τα παιδιά παροτρύνονται να εκφράσουν τι τους θυμίζει, να αναφέρουν αν τον αναγνωρίζουν και να συνδέσουν τον ήχο με το βροχερό τοπίο που απεικονίζεται στο έργο τέχνης. Στη συνέχεια προβάλλεται ψηφιακά ένα βίντεο³⁵ όπου μια ομάδα ατόμων, με τη βοήθεια ενός μαέστρου, καταφέρνει να αποδώσει πειστικά τον ήχο της

³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=d2AyfHmbSQE>
Τελευταία ανάκτηση 5/9/2015

³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=xiPsDDiqWKQ>

Τελευταία ανάκτηση 5/9/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

βροχής, χρησιμοποιώντας μόνο το σώμα τους (body percussion). Η ηχητική απόδοση του φυσικού φαινομένου επιτυγχάνεται με το τρίψιμο των παλαμών, με το χτύπημα των δαχτύλων μεταξύ τους, με παλαμάκια, με το χτύπημα των χεριών στα πόδια και με το χοροπήδημα σε ξύλινο πάτωμα. Οι κινήσεις εκτελούνται σε ακολουθία, περνώντας διαδοχικά από το ψιλόβροχο, στη δυνατή βροχή, στην μπόρα μέσω κεραυνών και πάλι στο ψιλόβροχο. Τα παιδιά αφού παρατηρήσουν το βίντεο, παροτρύνονται να μιμηθούν τον ήχο της βροχής, χτυπώντας το σώμα τους με τα χέρια και τα δάχτυλά τους. Είναι σημαντικό τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία ελέγχοντας τις κινήσεις τους, χτυπώντας δυνατά ή σιγά τα δάχτυλά και τα χέρια τους, ανάλογα με τις οδηγίες της εμπυχωτριάς που εκτελεί χρέη μαέστρου και καθοδηγητή, λαμβάνοντας ρόλο εμπυχωτικό αλλά και συμμετοχικό. Μέσω της παραπάνω εκπαιδευτικής δράσης τα παιδιά συμμετέχουν ομαδικά και με σκοπό να διεγείρουν τις οπτικές και τις ακουστικές τους δυνατότητες. Τα παιδιά συντονίζουν συγχρόνως την οπτική απεικόνιση του θέματος του έργου τέχνης, με την ακουστική εκτέλεση και δημιουργία του ήχου της βροχής, σεβόμενα εκ παραλλήλου τον χώρο της Πινακοθήκης, τους υπόλοιπους επισκέπτες και το προσωπικό.

Ταράτσα της Οδού Κριεζώτου (1990). Λάδι σε καμβά, 150x 150 εκ.

Δραστηριότητα 2δ: «Η ταράτσα της οδού Κριεζώτου τότε». Προς το τέλος της επίσκεψης στην Πινακοθήκη, δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να έρθουν σε επαφή μ' έναν από τους μεγαλύτερους σε διάσταση και πρόσφατους χρονολογικά, πίνακες του ζωγράφου, τον οποίο ολοκλήρωσε 4 χρόνια πριν πεθάνει. Κατά τα τελευταία χρόνια του καλλιτεχνικού του έργου, ο Ν. Χ.-Γκίκας αντιμετώπιζε προβλήματα όρασης και όταν έφτιαξε το συγκεκριμένο έργο τέχνης είχε μόλις χάσει την αγαπημένη του σύζυγο. Πιστεύεται δε ότι οι ζωγράφοι σε μεγάλη ηλικία, προτιμούν να ζωγραφίζουν πίνακες με σκούρα χρώματα, τα σχέδια τους χαρακτηρίζονται ως ασταθή και δημιουργείται ένα κλίμα λυπημένης διάθεσης γύρω από τα έργα τους. Ο παραπάνω ισχυρισμός προκύπτει μετά από αναζήτηση και έρευνα και συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο της Εβίτας Αράπογλου (2011). Η συγκεκριμένη άποψη αναφέρεται στα παιδιά κατά τη διάρκεια παρατήρησης του έργου τέχνης, και τίθεται προς ερώτηση το κατά πόσο ισχύει για το συγκεκριμένο έργο τέχνης. Μέσω μαιευτικής μεθόδου, παροτρύνονται να εκφράσουν με λόγια αυτό που παρατηρούν, να σχολιάσουν τη θεματολογία του έργου τέχνης, το φως, τα αντικείμενα, τις καιρικές συνθήκες, και άλλες λεπτομέρειες. Στη συνέχεια ανακοινώνεται ο τίτλος του έργου τέχνης, και τα παιδιά καλούνται να σκεφτούν που μπορεί να βρίσκεται η ταράτσα που αναπαριστάται. Η εμπυχωτρία προσπαθεί να κατευθύνει τη συζήτηση προκειμένου τα παιδιά να αντιληφθούν ότι η οδός Κριεζώτου είναι η οδός της Πινακοθήκης Ν.Χ.-Γκίκα.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Στη συνέχεια οι μαθητές κάθονται στο πάτωμα, σχηματίζουν μικρές ομάδες των δύο ή τριών ατόμων και καταγράφουν με λέξεις ή με σχέδιο σ' ένα χαρτί, ό,τι απεικονίζεται στο έργο τέχνης, αφού το παρατηρήσουν με προσοχή και ανταλλάξουν απόψεις, περιγράφοντας ή σχηματίζοντας τα αντικείμενα το φως, τα φυτά, τα έπιπλα, τα κάγκελα κ.ο.κ. Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα υλικού και αισθητικού περιεχομένου η εμψυχώτρια υιοθετεί διαμεσολαβητικό ρόλο στην αρχή, εφόσον καλείται να εκμαιεύσει πληροφορίες και σκέψεις από τους μαθητές, καθώς τους βοηθάει να ερμηνεύσουν αυτό που παρατηρούν και εμψυχωτικό στη συνέχεια, προκειμένου να τα παροτρύνει να σχηματίσουν ή/και να γράψουν τα αντικείμενα και τις υπόλοιπες λεπτομέρειες που απεικονίζονται στο έργο τέχνης.

Δραστηριότητα 2ε: «Η ταράτσα της οδού Κριεζώτου, τώρα». Σε συνέχεια της προηγούμενης δραστηριότητας, τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να συγκρίνουν το παρελθόν με το παρόν βιωματικά, αφού η περιήγηση στο χώρο της βεράντας (πλέον) επιτρέπεται, σύμφωνα με τους κανονισμούς της Πινακοθήκης. Η διαφορά ανάμεσα στο τότε και το τώρα είναι εμφανής, καθώς πλέον υπάρχουν μόνο τα μπρούτζινα έπιπλα, οι Καρνατίδες και λίγες φυλλωσιές που σκαρφαλώνουν δειλά στα υπάρχοντα καφασωτά. Ωστόσο τα παιδιά, αφού περιηγηθούν στο χώρο της βεράντας και κινηθούν ελεύθερα σε αυτόν, ανά ομάδες ή και μόνα τους, παροτρύνονται μέσω της μαιευτικής μεθόδου, να συγκρίνουν αυτά που έχουν αποτυπώσει στο χαρτί τους με αυτά που υπάρχουν στον περιβάλλοντα χώρο της ταράτσας, όπως είναι διαμορφωμένος σήμερα. Θα μπορούν να εντοπίσουν τις διαφορές, να παρατηρήσουν τις καιρικές συνθήκες που θα επικρατούν τη συγκεκριμένη μέρα, να ανακαλέσουν στη μνήμη τους τα χρώματα που ο ζωγράφος διάλεξε να χρησιμοποιήσει στο έργο τέχνης και να φανταστούν το σκηνικό που απεικονίστηκε τη δεδομένη στιγμή όπως ο ζωγράφος το αποτύπωσε στον καμβά, τη δεκαετία του '90.

Σε αυτό το ταξίδι ανάμνησης ίσως βοηθήσουν ψηφιακές φωτογραφίες και στιγμιότυπα που αποτελούν ντοκουμέντα του παρελθόντος. Στις εικόνες απεικονίζεται ο ζωγράφος μόνος του ή με συντροφιά, να κάθεται ή να ποζάρει στη βεράντα του. Ο ρόλος της εμπυχωτριάς κατά την υλοποίηση της τελευταίας δραστηριότητας, είναι διαμεσολαβητικός αρχικά, εφόσον στέκεται ανάμεσα στο έργο τέχνης και τους μαθητές κατά τη διαδικασία επαφής και επικοινωνίας, εμπυχωτικός αλλά και συμμετοχικός στη συνέχεια, εφόσον και η ίδια μαζί με τους μαθητές καλείται να συγκρίνει και να παροτρύνει αντίστοιχα το τότε με το τώρα, σχετικά με τα αντικείμενα, τα έπιπλα, τη διακόσμηση, το φως, τα χρώματα, τις καιρικές συνθήκες κλπ.

Η επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, μπορεί να ολοκληρωθεί μ' ένα γρήγορο πέρασμα για παρατήρηση και ενεργοποίηση ενδιαφέροντος στο χώρο του ατελιέ του ζωγράφου, εφόσον δεν προβλέπεται παραπάνω χρόνος παραμονής στο μουσείο για περαιτέρω εξερεύνηση και αναζήτηση μέσω εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Τέλος, κατά την τρίτη φάση, οι δραστηριότητες μετεπεξεργασίας υλοποιούνται την επόμενη μέρα της επίσκεψης, στο χώρο της σχολικής τάξης προκειμένου οι μαθητές να μοιραστούν σκέψεις και εμπειρίες, να θυμηθούν στιγμιότυπα, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, να εμπεδώσουν τη νέα γνώση που άντλησαν από την εμπειρία της επίσκεψης, να διευρύνουν τις γνώσεις τους σχετικά με τα έργα τέχνης και να αναπτύξουν δεξιότητες νοητικές, κοινωνικές και επικοινωνιακές. Οι δραστηριότητες μπορούν να αφορούν στα εικαστικά, στη ζωγραφική, στο παιχνίδι ρόλων, στη συζήτηση και την αναφορά εμπειριών σχετικά με το τι τους άρεσε περισσότερο, τι θυμούνται πιο έντονα, τι τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση (Χαλκιά, 2002).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες μετά την επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Δραστηριότητα 3α: «Ζωγραφίστε την εμπειρία σας». Την ημέρα συνάντησης, μετά την επίσκεψη στην Πινακοθήκη, ζητείται από τα παιδιά να ζωγραφίσουν ατομικά την εμπειρία τους, σχετικά με ό,τι θυμούνται, ό,τι τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση, ό,τι τους άρεσε περισσότερο κλπ., χωρίς απαραίτητα να προηγηθούν λεκτικές περιγραφές, απόψεις και συναισθήματα. Οι ζωγραφιές συλλέγονται και σημειώνεται η περιγραφική αναφορά του κάθε παιδιού σχετικά με ό,τι ζωγράφισε. Η δραστηριότητα υλικοαισθητικού περιεχομένου έχει στόχο να εκφραστούν τα παιδιά καλλιτεχνικά, αισθητικά και βιωματικό, αλλά και να δηλώσουν προφορικά, περιγράφοντας τι ζωγράρισαν και από πού εμπνεύστηκαν.

Δραστηριότητα 3β: «Αναδιήγηση γεγονότων και εμπειριών». Στη συνέχεια, αφού ολοκληρώσουν τα παιδιά τη ζωγραφιά τους, παροτρύνονται μέσω μαιευτικής μεθόδου να θυμηθούν την περιήγησή τους στην Πινακοθήκη και να αναφέρουν προφορικά, περιγράφοντας τα έργα τέχνης με τα οποία ασχολήθηκαν και τη συνολική εμπειρία που έζησαν. Εμπυχώνονται ώστε να μπορούν να αναφέρουν οτιδήποτε θυμούνται ή τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση, π.χ. τι αναπαριστούσαν οι πίνακες, ποια ήταν η θεματογραφία τους, η τεχνοτροπία τους, τα σχήματα, ο τίτλος τους, πού βρίσκονταν- σε ποιον όροφο κλπ., τί δραστηριότητες υλοποιήθηκαν στο συγκεκριμένο πίνακα, τι ερωτήσεις περιείχαν τα φύλλα εργασίας κλπ. Στη συνέχεια, προβάλλονται στο σύνολο της τάξης, εικόνες μέσω της ταμπλέτας, που αναπαριστούν κάποια από τα έργα τέχνης που περιέχονται συνολικά στη μόνιμη έκθεση της Πινακοθήκης, και με τα οποία τα παιδιά δεν ήρθαν σε επαφή την προηγούμενη μέρα. Επίσης με τυχαία σειρά, προβάλλονται και έργα τέχνης με τα οποία ήρθαν σε επαφή, μέσω δραστηριοτήτων. Στόχο αποτελεί ν' ανακαλέσουν στη μνήμη τους, να ξεχωρίσουν και να αναγνωρίσουν αυτά που είδαν, άκουσαν και αισθάνθηκαν μέσω της εμπειρίας επίσκεψης. Η εμπυχώτρια υιοθετεί ρόλο

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

υποστηρικτικό και διευκολυντικό καθώς παροτρύνονται οι μαθητές ν' ανταλλάξουν απόψεις και εμπειρίες μαζί της ή/και μεταξύ τους, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, να συμφωνήσουν ή διαφωνήσουν όπως και ρόλο συμμετοχικό καθώς η εκπαιδευτικός μπορεί να εκφράσει την άποψη της σχετικά με όλα τα παραπάνω.

Δραστηριότητα 3γ: «Μια ιστορία θα σας πω...». Αφού τα παιδιά ξεχωρίσουν τους πίνακες με τους οποίους ήρθαν σε επαφή κατά την εμπειρία επίσκεψης στο χώρο της Πινακοθήκης, παροτρύνονται να τους βάλουν σε σειρά όπως τα ίδια επιθυμούν ή προτείνοντας ιδέες να βρουν έναν τρόπο να τους συνδέσουν όλους μαζί, φτιάχνοντας μια ιστορία, (ξεκινώντας το διήγημα από όποιον πίνακα επιθυμούν και καταλήγοντας στο τέλος της ιστορίας με όποιο πίνακα διαλέξουν). Αυτή η δραστηριότητα απαιτεί ιδιαίτερη επεξεργασία και ικανότητα συνεργατικότητας, επικοινωνίας και αισθητικής καλλιέργειας από μέρους των παιδιών γι' αυτό και πραγματοποιείται κατά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, ώστε να έχουν ήδη προσεγγίσει τα έργα τέχνης και να έχουν ήδη βρει κοινά σημεία μεταξύ τους ως προς το χρώμα, το θέμα, την τεχνοτροπία που ο ζωγράφος έχει διαλέξει να τα αποτυπώσει στον καμβά. Τα έργα του καλλιτέχνη προσφέρονται ως υλικό στα παιδιά, με πολλαπλούς τρόπους, έντυπα αλλά και ηλεκτρονικά, μέσω του βιβλίου της Πινακοθήκης Ν. Χ.-Γκίκα, μέσω εντυπωμένων εικόνων αλλά και μέσω της ταμπλέτας. Καθώς τα παιδιά συζητούν κάνοντας ερωτήσεις και δίνοντας απαντήσεις προκειμένου να ενώσουν τα κομμάτια της ιστορίας, η εμπυχωτρία σημειώνει τις ιδέες τους μέχρι να ολοκληρωθεί η εξέλιξη της ιστορίας, χρησιμοποιώντας το σύνολο των έργων τέχνης με το οποίο ήρθαν σε επαφή. Η εμπυχωτρία σε αυτή τη φάση κατέχει ρόλο συντονιστού, βοηθού και διευκολυντή εφόσον υποκινεί τα παιδιά να οργανώσουν τη σκέψη τους και να συνεργαστούν, ώστε να φτιάξουν μια ιστορία ακολουθώντας τη θεματολογία των έργων τέχνης.

Δραστηριότητα 3δ: «Ντύνοντας την ιστορία, με ήχους». Αφού τα παιδιά ολοκληρώσουν την ιστορία, χωρίζονται σε ολιγομελείς ομάδες και κάθε μια ομάδα διαλέγει από ένα έργο τέχνης. Διατίθενται ηχογόνα αντικείμενα όπως εφημερίδες, κλειδιά, κουδουνάκια, χαρτιά, μουσικά όργανα, όπως μεταλλόφωνα και ξυλόφωνα διαφόρων μεγεθών και ειδών, μαράκες, το όργανο της βροχής, ντέφια, φλογέρα κ.α. Επίσης, τα παιδιά παροτρύνονται να επεξεργαστούν, να χρησιμοποιήσουν και να εντάξουν ήχους που προέρχονται μέσω ανθρώπινης φωνής (όπως π.χ. ομιλίες, ουρλιαχτά, φωνές ζώων), ή από το σώμα (όπως π.χ. παλαμάκια, χτυπήματα στα γόνατα, τρίψιμο και χτύπημα των δαχτύλων ή των χεριών μεταξύ τους) με σκοπό να αποδώσουν ένα καιρικό φαινόμενο (π.χ. τη βροχή). Η κάθε ομάδα διαλέγει αντικείμενα ή μουσικά όργανα, ανάλογα με τη θεματογραφία του πίνακα που έχει επιλέξει να επεξεργαστεί, π.χ. αν μια ομάδα έχει επιλέξει το έργο τέχνης με τίτλο «Βροχερό Τοπίο II» είναι πιθανό να χρειαστεί το όργανο της βροχής, ώστε να μπορέσει να αποτυπώσει μουσικά το θέμα, ή να χρησιμοποιήσει ήχους που προέρχονται από το σώμα (body percussion), όπως ήδη έχουν κάνει την προηγούμενη μέρα, στη δραστηριότητα που αφορά στον ίδιο πίνακα στην Πινακοθήκη. Κάθε ομάδα, εργάζεται συλλογικά, δοκιμάζοντας τους ήχους από τα αντικείμενα και τα μουσικά όργανα που έχουν διαλέξει. Το ηχητικό απόσπασμα που σιγά-σιγά η κάθε ομάδα δημιουργεί, μπορεί να εξελιχθεί σε μια συνέχεια ηχητικών γεγονότων και μελωδιών, καθώς στοχεύεται να ενωθούν όλα τα ηχητικά δεδομένα. Η κάθε ομάδα παροτρύνεται να δημιουργήσει το δικό της μικρό αυτοσχεδιασμό που να συνδέεται με τον πίνακα ζωγραφικής και όλοι οι αυτοσχεδιασμοί των ομάδων, μπορούν να οδηγήσουν στη σύνθεση μιας ηχο-ιστορίας, με την απαραίτητη καθοδήγηση και βοήθεια της εμπυχωτριάς, που δρα σε ρόλο εμπυχωτή, βοηθού, διευκολυντή και συντονιστή ανάμεσα στις ομάδες, ή ακόμα και συμμετοχού στη μουσική δράση, συνδυάζοντας όλους τους πιθανούς ρόλους.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Με την τελευταία και τέταρτη δραστηριότητα της σύνθεσης, ολοκληρώνεται ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος που απευθύνεται σε παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας, 6-7 ετών και περιλαμβάνει την επίσκεψη στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Μέσω της ολοκλήρωσης αναφοράς του σχεδιασμού, διαπιστώνεται ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να ενταχθούν οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνολικά, και αυτό σχετίζεται με το πρώτο ερώτημα που είχε τεθεί προς απάντηση.

Στη συνέχεια ακολουθεί το κεφάλαιο της έρευνας όπου αναφέρεται η υλοποίηση του σχεδιασμού του εκπαιδευτικού προγράμματος μέσω πιλοτικής εφαρμογής.

Μέρος Γ'

Κεφάλαιο 7. Έρευνα

Πιλοτική Εφαρμογή

Η πιλοτική εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος έγινε προκειμένου να ελεγχθούν τα ερευνητικά ερωτήματα όπως και η καταλληλότητα των στόχων, των μεθόδων, των εργαλείων και υλικών καθώς και η ανταπόκριση των μαθητών-τριών σε αυτά. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εφαρμογή της πιλοτικής έρευνας, αναφέροντας τους συμμετέχοντες, τα εργαλεία και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν, και λεπτομέρειες ως προς τη διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας, καλύπτοντας παράλληλα δεοντολογικά ζητήματα κατά την επαφή με τους συμμετέχοντες.

7.1. Μέθοδος

7.1.1. Συμμετέχοντες.

Κατά την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος έλαβαν μέρος συνολικά, 22 μαθητές πρωτοσχολικής ηλικίας και συγκεκριμένα, 12 παιδιά της Α' τάξεως και 10 παιδιά της Β' τάξεως του 50^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πειραιά. Το κοινό της εκπαιδευτικής πολιτικής ενός μουσείου είναι συνήθως οι μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Νικονάνου, 2010α) και ιδιαίτερα οι σχολικές ομάδες μαθητών των τελευταίων τάξεων του Δημοτικού (Ε' και Στ' Δημοτικού), του Γυμνασίου και του Λυκείου. Ειδικότερα στο Μουσείο Μπενάκη, μετά από αναζήτηση, τρία εκπαιδευτικά προγράμματα εντοπίστηκαν να απευθύνονται σε μαθητές των πρώτων τάξεων Δημοτικού και τρία προγράμματα σε μαθητές προσχολικής ηλικίας. Στην προκειμένη περίπτωση, επιλέχτηκε ως ομάδα κοινού ένα μέρος των μαθητών των

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

δύο πρώτων τάξεων (Α' και Β') του 50^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πειραιά. Το συγκεκριμένο δείγμα μαθητών επιλέχτηκε διότι δεν εντοπίστηκε ικανοποιητικός αριθμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να απευθύνονται σε μαθητές πρωτοσχολικής ηλικίας, τόσο γενικά κατά την έρευνα της επικοινωνιακής και εκπαιδευτικής πολιτικής των Μουσείων της Ελλάδας, όσο και ειδικότερα του Μουσείου Μπενάκη. Έτσι δόθηκε η ευκαιρία σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ειδικά για μαθητές 6-7 χρονών, με σκοπό να συμμετέχουν ενεργά, ψυχαγωγικά και βιωματικά στη μουσειακή επίσκεψη και εμπειρία.

Επίσης, η συγκεκριμένη ομάδα μαθητικού κοινού επιλέχτηκε προκειμένου να αποτελέσει τους συμμετέχοντες στην εκπαιδευτική πράξη, βιώνοντας την εμπειρία μ' έναν διαφορετικό τρόπο από αυτόν που μέχρι τώρα πραγματοποιείτο η επίσκεψη στο μουσείο. Η συγκεκριμένη ομάδα μαθητών δεν είχε μέχρι τώρα την ευκαιρία να βιώσει την υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος αυτής της μορφής, που να περιλαμβάνει δραστηριότητες προετοιμασίας και μετεπεξεργασίας αισθητικού περιεχομένου, ζωγραφικής, μουσικής, τραγουδιού, χειροτεχνιών μέσω μεθόδων μαιευτικής, δραματοποίησης, βιωματικής και ανακάλυψης. Επίσης, η συγκεκριμένη ομάδα συμμετεχόντων επιλέχτηκε επειδή δεν είχε συμμετάσχει ξανά, στα πλαίσια του μαθήματος της μουσικής σε σχολικό περιβάλλον, σε μουσικοπαιδαγωγικές πράξεις δημιουργικού περιεχομένου, όπως του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης με μουσικά όργανα και άλλα ηχογόνα αντικείμενα. Τέλος, αναφέρεται ότι η επιλογή μαθητών από τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού κατέστη υποχρεωτική, εφόσον έπρεπε να συμπληρωθεί ο απαραίτητος αριθμός παιδιών, προκειμένου να γινόταν η μεταφορά στην Πινακοθήκη με σχολικό λεωφορείο.

7.1.2. Εργαλεία- Υλικό.

Ως βοηθητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε το βιντεοσκοπημένο υλικό που προέκυψε από την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, τόσο σε σχολικό πλαίσιο όσο και στο χώρο της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, καθώς και τα υλικά των μαθητών/-τριών που προέκυψαν από την υλοποίηση των δραστηριοτήτων.

7.1.3. Διαδικασία.

Οι τρεις φάσεις υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος υλοποιήθηκαν το έτος 2014, κατά τις ημερομηνίες 28, 29 και 30 Μαΐου, αφού προηγουμένως είχε προσυμφωνηθεί το ανάλογο χρονικό διάστημα με τη διευθύντρια και τις εκπαιδευτικούς των τάξεων και είχε υποβληθεί ειδική άδεια ερευνητικής εφαρμογής του προγράμματος, από το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (αντίγραφα αυτών επισυνάπτονται στο Παράρτημα 2). Ειδικότερα, συμπληρώθηκαν ένα συνοπτικό δελτίο έρευνας, μια γενική αίτηση για άδεια διεξαγωγής έρευνας σε σχολείο, μια αίτηση με αναλυτική περιγραφή που αφορούσε στο περιεχόμενο της έρευνας και μια γραπτή έγκριση των επιβλεπόντων καθηγητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για τη διεξαγωγή της έρευνας με σκοπό τη λήψη μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι πριν εγκριθεί η άδεια (μετά πάροδο τριμήνου), δεν υπήρχε δυνατότητα συνάντησης με τους συμμετέχοντες, για λόγους δεοντολογίας. Έπειτα, οι γονείς των μαθητών/-τριών όπου επρόκειτο να συμμετάσχουν στην εκπαιδευτική δράση, είχαν ενημερωθεί ακριβώς για το περιεχόμενο και τη διαδικασία υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος. Παράλληλα τους ζητήθηκε να δηλώσουν εγγράφως τη συγκατάθεσή τους, ως προς το αν επιτρέπουν το παιδί τους να συμμετάσχει στην υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος και να συμπεριληφθεί στα αρχεία φωτογραφιών και βιντεοσκόπησης. Επιπροσθέτως κρίθηκε απαραίτητη η συμπλήρωση

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μίας δήλωσης ακόμα που απευθυνόταν στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και αφορούσε στην καταστροφή των εν λόγω αρχείων, μετά το πέρας της υλοποίησης του προγράμματος.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι και οι τρεις μέρες υλοποίησης βιντεοσκοπήθηκαν προκειμένου να συλλεχθεί υλικό προς επεξεργασία και αναγωγή αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων. Η εμπυχώτρια, συμμετείχε κατά την υλοποίηση του προγράμματος σε ρόλο «απόλυτου συμμετέχοντα» (Cohen, Manion & Morrison, 2008:514), προκειμένου να κατανοήσει και να εισχωρήσει βαθύτερα στα προς μελέτη ζητήματα, εφόσον υποστήριζε και κατεύθυνε την ομάδα των συμμετεχόντων στην πιλοτική έρευνα. Μέσω της συμμετοχής της ερευνήτριας ως εμπυχώτριας αλλά και εκπαιδευτικού της τάξης, η αξιολόγηση της πορείας εξέλιξης του προγράμματος ερμηνεύεται, μέσω της μεθόδου της παρατήρησης, χρησιμοποιώντας ως βοηθητικό εργαλείο τα βίντεο που προέκυψαν μέσα από την βιντεοσκόπηση των τριών ημερών του εκπαιδευτικού προγράμματος. Μέσα από την παρατήρηση των βιντεοσκοπημένων δεδομένων, διερευνάται αρχικά η καταλληλότητα των επιλεγμένων δραστηριοτήτων και μεθόδων, το κατά πόσο υλοποιήθηκαν οι στόχοι καθώς και η ανταπόκριση και ενεργή συμμετοχή των μαθητών, καθ' όλη τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος. Επίσης, αναζητήθηκαν συμπεριφορές των μαθητών που σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα, δηλαδή, την επικοινωνιακή αλληλεπίδραση ανάμεσα στην εμπυχώτρια με τους μαθητές, στους μαθητές μεταξύ τους, στους μαθητές με τους συνοδούς εκπαιδευτικούς, καθώς και στην επικοινωνία που ανέπτυξαν με τα έργα τέχνης ως εργαλεία μάθησης και σημεία γνώσης, κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων. Η συγκεκριμένη μορφή επικοινωνίας ορίζεται με λεκτικό τρόπο και αναφέρεται στο πώς συνεργάζονταν μεταξύ τους, πώς επικοινωνούσαν και βοηθούσαν ο ένας μαθητής τον άλλον, πώς και πόσο συμμετείχαν στη διαδικασία υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος και πώς ανταποκρίνονταν στις μεθόδους που είχαν οριστεί

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

(μαιευτική, ανακαλυπτική, βιωματική) προκειμένου να ζήσουν την κοινωνική διάσταση της εμπειρίας επίσκεψης στην Πινακοθήκη. Επίσης, όσον αφορά στην επικοινωνία με μη λεκτικό τρόπο, χτίζεται σε περιβάλλοντα πειραματισμού και εξερεύνησης όπως του μουσικού αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης. Ο εντοπισμός και η αξιολόγηση επικοινωνίας και εμπειρίας θεωρείται ιδιαίτερα δύσκολη αφού πρέπει να αναζητηθούν οι έννοιες της μουσικότητας, της δημιουργικότητας, της καλλιέργειας ή της ευαισθησίας. Επίσης, αναζητείται μέσω παρατήρησης, η συμμετοχικότητα των μαθητών στην εκπαιδευτική δράση, η θέληση για συνεργασία και η λήψη πρωτοβουλίας έκφρασης απόψεων, συναισθημάτων και σκέψεων. Τα παραπάνω όσον αφορά στη μη λεκτική επικοινωνία, σχετίζονται και με το ερώτημα αν και κατά πόσο οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης μπορούν να βοηθήσουν στη διερεύνηση και τη βίωση επαφής με τα έργα τέχνης του ζωγράφου. Έτσι, εξετάζεται η λεκτική και η μη λεκτική επικοινωνία που αναπτύσσεται ανάμεσα στους συμμετέχοντες του εκπαιδευτικού προγράμματος και αναζητείται μέσω παρατήρησης, κατά πόσο οι μαθητές ανταποκρίνονται και συμμετέχουν ενεργητικά στις δραστηριότητες, τόσο στην Πινακοθήκη όσο και στη σχολική τάξη.

Σε μουσειοπαιδαγωγικό πλαίσιο, η αξιολόγηση που εφαρμόζεται έχει διαμορφωτικό χαρακτήρα, δοκιμάζεται δηλαδή σε μια ομάδα στόχου (μαθητές ηλικίας 6-7 ετών) και αναπροσαρμόζεται ανάλογα με τα συμπεράσματα που προκύπτουν, για μετέπειτα χρήση. Η αξιολόγηση τέτοιου είδους μπορεί να συμβάλλει στο να εντοπιστούν επικοινωνιακές και εκπαιδευτικές δυσλειτουργίες που προέκυψαν μέσα από τον σχεδιασμό και κατ' επέκταση από την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος (Νικονάνου, 2010α) και χρησιμοποιείται ως επανατροφοδότηση προκειμένου το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος να επαναπροσδιοριστεί και να βελτιωθεί σχεδιαστικά εκ νέου (Χοντολίδου, 2010), έτσι ώστε να

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

αποτελέσει συμπληρωματικό υλικό που θα συμπεριληφθεί στο εκπαιδευτικό πακέτο, για μελλοντική χρήση από εκπαιδευτικούς.

7.2. Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα δίνονται μέσα από την περιγραφή των περιεχομένων των δραστηριοτήτων για τις τρεις ημέρες του εκπαιδευτικού προγράμματος, κατόπιν μελέτης των υλικών των παιδιών που προέκυψαν από την υλοποίηση των δραστηριοτήτων και παρατήρησης των βίντεο, παραθέτοντας τις απομαγνητοφωνήσεις ορισμένων σημείων προκειμένου να υποστηριχτούν οι ισχυρισμοί που αφορούν στα ερωτήματα που τέθηκαν εξ αρχής. Αφορούν δηλαδή στην κοινωνική διάσταση της εμπειρίας τόσο στο χώρο της Πινακοθήκης όσο και σε σχολικό πλαίσιο, κατά την εφαρμογή των δραστηριοτήτων γνωριμίας και μετεπεξεργασίας. Επίσης μέσω των αποτελεσμάτων, μπορεί να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης βοήθησαν κατά τη διερεύνηση των έργων τέχνης του ζωγράφου Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, τόσο στην Πινακοθήκη όσο και στη σχολική τάξη. Τέλος, στα αποτελέσματα αναφέρεται επίσης το κατά πόσο, σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό, υλοποιήθηκαν οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες, λαμβάνοντας υπόψη τις μεθόδους, τα υλικά, τους στόχους που είχαν τεθεί και τα χρονικά πλαίσια.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Πριν την Επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Δραστηριότητα (1α): Την πρώτη μέρα γνωριμίας, όντας ενήμεροι για την έλευση της εμψυχώτριας, οι μαθητές συμμετείχαν στο παιχνίδι γνωριμίας χτυπώντας δάχτυλα, χέρια, πόδια, μάγουλα, προκειμένου να σχηματίσουν ένα ρυθμικό σχήμα και να δηλώσουν το όνομά τους. Η εμψυχώτρια, αφού συστήθηκε, ενημέρωσε το σύνολο των παιδιών, για ποιό λόγο βρίσκεται εκεί.

Δραστηριότητα (1β): οι μαθητές άκουσαν με προσοχή το τραγούδι «στου Χατζηκυριάκου-Γκίκα» και συμμετείχαν πρόθυμα απαντώντας στις ερωτήσεις της εμψυχώτριας, σχετικά με τους στίχους και το περιεχόμενο του. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα παιδιά εστίασαν περισσότερο στο περιεχόμενο των στίχων και όχι τόσο στα μουσικά χαρακτηριστικά, σαν να επρόκειτο για ένα κείμενο προς κατανόηση και ανάλυση μέσω ερωτήσεων. Δεν αναγνώρισαν την φωνή της εμψυχώτριας ούτε ζητήθηκε να αναγνωρίσουν τα μουσικά όργανα που αφορούσαν στην ενορχήστρωσή του. Οι μαθητές συμφώνησαν, μετά από παρότρυνση, να ξανακούσουν το τραγούδι, προκειμένου να δώσουν έμφαση στις λεπτομέρειες που αφορούσαν στον χώρο της Πινακοθήκης.

Δραστηριότητα (1γ): η εικονική περιήγηση στην Εθνική Πινακοθήκη δεν πραγματοποιήθηκε, λόγω έλλειψης χώρου και περιορισμού των σχολικών εγκαταστάσεων. Έτσι, προτάθηκε στους μαθητές να αναφέρουν εναλλακτικούς τρόπους εμπειρίας και επαφής με μουσειακούς χώρους και εκθέματα (Ε: εμψυχώτρια, Π: παιδιά, Α: αγόρι, Κ: κορίτσι).

Ε: - Αν είναι μακριά αυτό το μουσείο, αν είναι στο Παρίσι πως μπορούμε να το επισκεφτούμε;

Π: - Με αεροπλάνο.

Ε: - Όχι δεν εννοώ αυτό, εννοώ ας πούμε να είμαι από το σπίτι μου

Α: -Από την τηλεόραση

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

A: - Ή από ένα φίλο που να έχει πάει στο Παρίσι.

K: - Από το Google.

E: - Εγώ έχω να σας δείξω ένα βιβλίο από ένα μουσείο τέχνης, όπως αυτό που θα πάμε αύριο, που βρίσκεται στο Παρίσι.

A: - Δεν θα πάμε στην Γαλλία;

E: - Όχι δεν μπορούμε να πάμε

A: - Η Γαλλία είναι πολύ μακριά από δω.

Από το παραπάνω απόσπασμα, οι μαθητές δεν φάνηκε να δείχνουν ενδιαφέρον να ξεφυλλίσουν ομαδικά τα διαθέσιμα βιβλία, χρησιμοποιώντας τα ως εποπτικά υλικά και αποπροσανατόλισαν τη συζήτηση αναφερόμενοι σε άλλα θέματα που αφορούσαν τη μετακίνηση ή την απόσταση χωρών, κοιτάζοντας το χάρτη της τάξης.

Αλλάζοντας λίγο τη ροή των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, στη συνέχεια δόθηκε η ευκαιρία στους μαθητές να μοιραστούν τις γνώσεις, τις πρότερες σκέψεις και εμπειρίες τους σχετικά με θέματα μουσειακών χώρων και εκθεμάτων. Η εμπυγχώτρια σημείωνε τα λεγόμενα και τις εμπειρίες των μαθητών σ' ένα σχεδιάγραμμα στον πίνακα της τάξης. Οι μαθητές απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με τις γνώσεις τους για τα μουσεία και ειδικότερα για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, μέσα από το περιεχόμενο των στίχων του τραγουδιού που είχαν ακούσει νωρίτερα. Η συζήτηση και ο διάλογος αφορούσαν στο πού είναι η Πινακοθήκη, τι θα δούμε εκεί, πως πρέπει να είναι η συμπεριφορά μας μέσα στην Πινακοθήκη, πώς θα πάμε, ποιό θα είμαστε, κ.ο.κ.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Σε αυτό το σημείο οι μαθητές, μέσω της μαιευτικής μεθόδου, φάνηκε να έχουν υιοθετήσει μια συγκεκριμένη άποψη σχετικά το κατά πόσο ή αν συμμετέχουμε κατά την επίσκεψη και περιήγηση στο μουσείο. (Ε: εμψυχώτρια. Κ: κορίτσι. Α: αγόρι. Εκπ: εκπαιδευτικός)

Ε: -Κοιτάζτε τι έχουμε γράψει και πείτε μου τι άλλο δεν έχουμε γράψει για το μουσείο αύριο που θα πάμε. Ποιοί θα είμαστε;

Α: - Α κυρία θα πρέπει να κάνουμε ησυχία.

Ε: - Θα πρέπει να κάνουμε ησυχία; Μπράβο, μ' άρεσε αυτό που άκουσα.

Κ: - Γιατί μπορεί να σπάσει τίποτα.

Α: - Να μην πειράζουμε τίποτα.

Ε: - Α τα ξέρετε, έχετε ξαναπάει δηλαδή σε μουσείο;

(Όλα μαζί): -Ναι.

Ε: -Σε ποιο μουσείο έχετε πάει, για ν' ακούσω.

(Όλα μαζί): Στο αρχαιολογικό.

Ε: -Στο αρχαιολογικό, πότε πήγατε;

Εκπ: -Πριν κανένα μήνα.

Ε: -Οπότε ξέρετε δηλαδή πως πρέπει να συμπεριφερόμαστε σ' ένα μουσείο; Μπαίνουμε έτσι χοροπηδώντας, τραγουδώντας;

(Όλα μαζί): όχι.

Ε: -Όχι;

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Κ: - Αμίλητοι, χωρίς να περπατάμε.

Ε: - Όχι δεν θα κάτσουμε στρατιωτάκια έτσι. Καταρχήν σας έχω ετοιμάσει πάρα πολύ ωραία πράγματα γι' αύριο.

Α: -Να είμαστε προσεχτικοί.

Α: -Κυρία, και να ακούμε τι μας λένε οι ξεναγοί.

Από το παραπάνω παράδειγμα περιγράφεται η πρόσφατη εμπειρία των μαθητών, κατά την επίσκεψη τους στο Αρχαιολογικό Μουσείο, η οποία πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της αφήγησης (ξενάγηση), με την παρουσία ξεναγού. Μέσω της συγκεκριμένης μεθόδου προβλέπεται οι συμμετέχοντες να ακολουθούν μια προδιαγεγραμμένη πορεία μέσα στον μουσειακό χώρο, ακούγοντας παθητικά τις πληροφορίες που τους μεταφέρονται από τον ξεναγό. Ωστόσο, η εμπυχώτρια προετοίμασε τους μαθητές για τη βίωση μιας διαφορετικής εμπειρίας, κατά την οποία οι μαθητές καλούνταν να συμμετάσχουν ενεργά σε δραστηριότητες επικοινωνίας και μάθησης μέσα στην Πινακοθήκη.

Δραστηριότητα (1δ): οι μαθητές χωρίστηκαν σε ολιγομελείς ομάδες και τους μοιράστηκε ένα φύλλο Α4 πάνω στο οποίο απεικονιζόταν ένα διαλυμένο παζλ του πίνακα «Άγιος Κήπος» του ζωγράφου Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Αρχικά οι μαθητές υπέθεσαν σωστά ότι πρόκειται για ένα έργο τέχνης διαλυμένο σε κομμάτια και παροτρύνθηκαν να προτείνουν τρόπους σχετικά με το πώς μπορούν να τον ξαναφτιάξουν. Οι μαθητές παρατήρησαν και έκαναν υποθέσεις σχετικά με το πού μπορεί να πάει το κάθε κομμάτι, ώστε να εμφανιστεί ξανά το θέμα του πίνακα. Η εμπυχώτρια έθεσε ερωτήσεις στο σύνολο των μαθητών, αν μπορούν να φανταστούν τι αναπαριστά ο πίνακας και ζητήθηκε να σχολιάσουν τα χρώματα, τη θεματογραφία του, τις γραμμές και για το πώς θα μπορούσε να λέγεται ο πίνακας. Στη συνέχεια μοιράστηκαν ψαλίδια

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μαρκαδόροι και κόλλες και οι μαθητές συνεργάστηκαν και ένωσαν τα κομμάτια του παζλ. Όποια ομάδα μαθητών δυσκολεύτηκε ή ήθελε να παρατηρήσει το σύνολό του, υπήρχε διαθέσιμο ως υλικό το βιβλίο της Εβίτας Αράπογλου³⁶, ή έγχρωμες φωτοτυπίες. Όποια ομάδα ένωσε το έργο τέχνης, είχε την ευκαιρία να σχεδιάσει ή να εμπλουτίσει ζωγραφικά το δικό της άγριο κήπο, όπως τον φαντάζονταν. Κάποιοι μαθητές κατά την παρατήρηση και την επεξεργασία του πίνακα, μέσα από το διάλογο και τη συζήτηση, φαντάστηκαν ότι πρόκειται για έναν βυθό θάλασσας, οπότε συμπεριέλαβαν συνδυαστικά στις ζωγραφιές τους τόσο δέντρα που παραπέμπουν στον τίτλο του έργου τέχνης (Άγριος Κήπος) όσο και ψάρια, που παρέπεμπαν στον βυθό της θάλασσας. Λόγω έλλειψης χρόνου ή διαφωνιών ανάμεσα στην ομάδα, ένα παζλ δεν ολοκληρώθηκε και μία ομάδα συμπλήρωσε μόνο τα ονόματα των μαθητών.

Αφού ολοκληρώθηκε η δραστηριότητα χειροτεχνίας και ζωγραφικής ακολούθησε συζήτηση σχετικά με τον τίτλο του έργου τέχνης, αν γνωρίζουν πως ονομάζεται (εφόσον είχαν την ευκαιρία να το διαβάσουν από το βιβλίο) και τι ήχοι θα μπορούσαν να ακουστούν μέσα από έναν άγριο κήπο (Ε: εμψυχώτρια, Π: παιδιά):

Ε: - Αν αυτός ήταν ένας άγριος κήπος, τι ήχους θα ακούγαμε μέσα σε αυτόν;

Π: - Λιοντάρι, έντομα

Ε: - Πώς θα έκαναν τα έντομα;

Π: - Ερπετά

Ε: - Και ερπετά;

³⁶ «Κριεζώτου αρ. 3, Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, το σπίτι, το εργαστήριο και η Πινακοθήκη» εκδόσεων του Μουσείου Μπενάκη (2011).

Το σύνολο των μαθητών εξέφρασε τις ιδέες του, και ορισμένοι μαθητές προσπαθούσαν να μιμηθούν με τη φωνή τους τους ήχους ζώων, εντόμων ή ερπετών, όπως π.χ. το ιγκουάνα. Αυτή η αναφορά αποτέλεσε αφορμή για να εμφανιστεί στην τάξη, ένα ξύλινο ιγκουάνα που παρήγε ήχο καθώς το ξυλάκι έξυνε την πλάτη του. Ο ήχος που παρήγε το ιγκουάνα θύμιζε στα παιδιά τον ήχο που βγάζει ο βάτραχος. Την ίδια στιγμή κρυφά ακούστηκε και ένας βάτραχος με παρόμοιες ιδιότητες. Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να συγκρίνουν και να διαχωρίσουν τους δύο ήχους και να αναφέρουν αν και κατά πόσο θα μπορούσαν να ενταχθούν ηχητικά σ' έναν άγριο κήπο. Στη συνέχεια έγινε προσπάθεια να φανταστούν ήχους της θάλασσας, του βυθού, του ανέμου από τα δέντρα ή τα ρυάκια. Έπειτα μοιράστηκαν στους μαθητές/-τριες μουσικά όργανα, (φλογέρα, ηχογόνα αντικείμενα, ξυλάκια, κουδουνάκια, μαράκες, glockenspiel, μπεντίρ, μπαστούνι της βροχής) και έγινε μια δοκιμή ώστε να αντιληφθούν οι μαθητές τις ηχητικές δυνατότητες των μουσικών οργάνων που κρατούσαν στα χέρια τους. Διατίθετο δηλαδή, στο κάθε παιδί ξεχωριστά, λίγος χρόνος προκειμένου να δοκιμάσει τους ήχους που προέρχονταν από το μουσικό όργανο που διέθετε. Σημειώνεται ότι, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής, το ένα παιδί βοηθούσε το άλλο. Ορισμένοι μαθητές έδειχναν δυσαρεστημένοι από τον ήχο που έβγαζε το μουσικό όργανο που τους είχε δοθεί και έγινε μια προσπάθεια, σε ορισμένες περιπτώσεις να ανακατανεμηθούν προκειμένου, οι μαθητές να έχουν την προθυμία να συμμετέχουν ενεργά και με διάθεση. Η εμπυχώτρια άφηνε τους μαθητές ελεύθερα να χτυπούν και να κουνούν ρυθμικά τα όργανα, μέχρι να οργανώσει τις εκκρεμότητες, ώστε να ξεκινήσει η επόμενη φάση. Με τις κατάλληλες οδηγίες της εμπυχώτριας που εκτελούσε χρέη μαέστρου, ζητήθηκε να κάνουν ησυχία ώστε να ξεκινήσει η μουσική. Ο χώρος και ο τρόπος που τα παιδιά καθόντουσαν στα θρανία, δεν επέτρεπε την οπτική επαφή και επικοινωνία ούτε μεταξύ τους, αλλά ούτε και με την εμπυχώτρια μαέστρο. Ορισμένα παιδιά χρειαζόταν να κουνιούνται από τη θέση τους ή να ανασηκώνονται προκειμένου να δουν

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ποιος συμμαθητής και τι μουσικό όργανο παίζει ή πως κουνάει τα χέρια του. Από την πρώτη κιόλας μουσική απόπειρα μιας ομάδας δύο κοριτσιών, φάνηκε η ευχέρεια και η διάθεση για συνεργασία, αφήνοντας χώρο και χρόνο για πειραματισμό και εξερεύνηση ήχων. Το ένα κορίτσι κοιτούσε τα χέρια του άλλου, και φρόντιζε να παίζει ανάμεσα, ταιριάζοντας το ρυθμό και αξιολογώντας παράλληλα το ακουστικό αποτέλεσμα. Ένα κορίτσι που καθόταν στο ίδιο θρανίο, πήρε την πρωτοβουλία και εντάχθηκε στο ήδη δημιουργημένο μουσικό σύνολο, βάζοντας ήχους από το *glockenspiel*³⁷. Η εμπυχώτρια δέχτηκε την πρωτοβουλία της μαθήτριας και προσπάθησε διακριτικά να οργανώσει τον ήχο και το ρυθμό, βάζοντας και βγάζοντας κάποιους από τους συμμετέχοντες. Η ομάδα των κοριτσιών, καθώς έπαιζαν χαμογελούσαν και παρακολουθούσαν γύρω τις συμμαθήτριες και τους άλλους συμμαθητές που τους άκουγαν και τους παρατηρούσαν, σχολιάζοντας το αποτέλεσμα.

Καθ' όλη τη διάρκεια των αυτοσχεδιαστικών μουσικών εξερευνήσεων, τα παιδιά μιλούσαν και σχολίαζαν όχι τόσο το ακουστικό αποτέλεσμα, όσο το πώς είναι ωραίο να χτυπούν ή να κουνούν τα μουσικά όργανα που είχαν στα χέρια τους, το πότε να ξεκινήσουν και πότε να σταματούν, ειδοποιώντας το ένα το άλλο. Οι ήχοι ήταν πολλοί και διαφορετικοί, φέρνοντας στην επιφάνεια ένα μαλακό αποτέλεσμα βουητού στη φύση, σαν να βρισκόμασταν μέσα βαθιά στο δάσος, σε έναν μεγάλο και άγριο κήπο. Με προτροπή της εμπυχώτριας σταμάτησαν τα περισσότερα όργανα και αντικείμενα και ακούγονταν για λίγη ώρα μόνο τα μεταλλόφωνα, λίγα ξύλινα αντικείμενα, τα κουδουνάκια και ο ήχος της θάλασσας. Έτσι υπήρχε απόδοση του ήχου που τα παιδιά είχαν αναγνωρίσει στο έργο τέχνης, δηλαδή την ύπαρξη του βυθού.

³⁷ https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=AqDYVbiNL8XFUNnttPAO&gws_rd=ssl#q=glockenspiel
Τελευταία ανάκτηση 22/8/2015

Σε μια στιγμή η εμπυχωτρία έδωσε την οδηγία να σταματήσουν όλα τα μουσικά όργανα αφήνοντας να ηχούν μόνο μερικοί ήχοι (του βατράχου, του μπεντίρ και ενός μικρού τυμπάνου), οι οποίοι έμειναν στο τέλος και έσβησαν αργά, δίνοντας ένα ρεαλιστικό αποτέλεσμα. Στη συνέχεια η εμπυχωτρία προέτρεψε τα παιδιά να ξαναρχίσουν από την αρχή, με μία ακόμη δοκιμή και παράλληλα τα ρώτησε αν τους άρεσε αυτό που έπαιζαν και άκουσαν, ζητώντας έμμεσα από αυτά να υιοθετήσουν ρόλους τόσο του ερμηνευτή όσο και του ακροατή, κάτι που τίθεται σαν πρωταρχικός στόχος τόσο στη μουσική παιδαγωγική αλλά και πιο ειδικά, κατά την εφαρμογή των συγκεκριμένων αυτοσχεδιαστικών πρακτικών. Στην ερώτηση για το αν τους άρεσε αυτό που άκουσαν ένας μαθητής σχολίασε:

A: - «...Ήταν τέλειο. Εκεί ειδικά που άκουσα τη θάλασσα, τα ζώα και τον αέρα που φυσούσε... με τα φύλλα...».

Ακολούθησαν τρεις δοκιμές έναρξης και λήξης, σύμφωνα με τις οδηγίες της μαέστρου-εμπυχωτρίας, προκειμένου να εκπαιδευτούν και να συγχρονιστούν οι μαθητές, καθώς θα έπρεπε να νιώσουν σαν σύνολο, ως συμμετέχοντες σε μια ομάδα με σκοπό την ολοκλήρωση ενός βιοματικού μουσικού έργου. Αυτές οι δοκιμές ίσως θα έπρεπε να έχουν υλοποιηθεί στην αρχή της μουσικής δράσης, προκειμένου να βγει καλύτερο το αποτέλεσμα και για να μην διακόπτεται η ροή του ήχου της μουσικής, η εξερεύνηση και η αναζήτηση των εσωτερικών εκφράσεων σκέψης και βούλησης.

Η εμπυχωτρία μετά τις ασκήσεις θορύβου και σιωπής, ενθάρρυνε τα παιδιά, να φτιάξουν όλοι μαζί μία μικρή ιστορία και να φανταστούν σαν να βρίσκονται μέσα στο δάσος ή στη θάλασσα, όπου τα ίδια εμπνέονταν και επιθυμούσαν να βρίσκονται. Στόχος ήταν να ενωθούν όλοι οι ήχοι που συνδέονταν συνειρμικά με τις σκέψεις που είχαν αποκτήσει από την επαφή με το έργο τέχνης,

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μέσω της συζήτησης και των δραστηριοτήτων χειροτεχνίας και ζωγραφικής. Όμως λόγω έλλειψης χρόνου, η δεύτερη ηχητική ιστορία, δεν ολοκληρώθηκε.

Κατά την Επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Δραστηριότητα 2α: οι μαθητές χωρίστηκαν σε δύο μεγάλες ομάδες ανάλογα με τη σχολική τάξη και σε δεύτερη φάση χωρίστηκαν σε μικρότερες ολιγομελείς υποομάδες. Στις υποομάδες της Πρώτης Δημοτικού μοιράστηκε ένα φύλλο εργασίας προς συμπλήρωση, με την αποκαλυπτική μέθοδο εξερεύνησης, που αφορούσε στον πίνακα (λάδι σε καμβά) του 1953 «Μεταξύ Γευμάτων» του καλλιτέχνη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Αντίστοιχα, το ίδιο εφαρμόστηκε και τις υποομάδες της Δευτέρας Δημοτικού αφού μοιράστηκε ένα φύλλο εργασίας προς συμπλήρωση, που αφορούσε την ταπισερί του 1970-1979 «Γλέντι στην Ακρογιαλιά II». Οι μαθητές, αναζήτησαν στο χώρο τα έργα τέχνης και αφού τα εντόπισαν, επεξεργάστηκαν και συμπλήρωσαν τις ερωτήσεις των φυλλαδίων, συνεργατικά. Κατά τη συμπλήρωση των ερωτήσεων, δεν θα γινόταν αποδεκτή μόνο μία σωστή απάντηση, αλλά στοχευόταν η έκφραση άποψης και κρίσης, σχετικά με τα χρώματα, τις γραμμές και τη θεματογραφία των έργων τέχνης. Ωστόσο, οι μαθητές φάνηκαν εύκολα να μπορούν να εντοπίσουν τα έργα τέχνης αλλά δυσκολεύτηκαν στο να συμπληρώσουν κάποιες από τις ερωτήσεις. Συχνά ζητούσαν διευκρινήσεις για το περιεχόμενο των ερωτήσεων αλλά η εμπυχώτρια βρισκόταν κοντά στις ομάδες με ρόλο βοηθητικό ή υποστηρικτικό, προτρέποντας τους να ασκήσουν την παρατηρητικότητα τους ή να βάλουν τη φαντασία τους να δουλέψει. Οι εκπαιδευτικοί και συνοδοί των τάξεων συμμετείχαν ενεργά κατά τη συμπλήρωση των ερωτήσεων και ενσωματώθηκαν στη διαδικασία, όχι με το να επιβάλλουν τη γνώμη τους, αλλά βοηθώντας τους μαθητές, κατά τη διαδικασία επαφής με τα έργα τέχνης.

Πιο συγκεκριμένα, στα φύλλα εργασίας που συμπληρώθηκαν από τις έξι ομάδες της Πρώτης Δημοτικού και αφορούσαν στο έργο τέχνης «μεταξύ γευμάτων», οι πέντε ομάδες

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

εντόπισαν τον τίτλο του πίνακα και τον έγραψαν σωστά. Επίσης, στη δεύτερη ερώτηση σχετικά με το να αναφέρουν τα αντικείμενα που εντοπίζουν στο έργο τέχνης, οι μαθητές έγραψαν ότι βλέπουν παράθυρα, πιάτα, μια πυξίδα, ένα παλτό, μια μπαλίτσα, ένα χαλί, ένα μανιτάρι, ένα μάτι, μία πίτσα. Ωστόσο, ορισμένοι μαθητές φάνηκε να δυσκολεύονται ιδιαίτερα, στο να εντοπίσουν τα γεωμετρικά σχήματα στο ασπρόμαυρο προσχέδιο του έργου τέχνης που εικονιζόταν στο φύλλο εργασίας,. Πιθανότατα να μην γνώριζαν καλά τα γεωμετρικά σχήματα και να μην τους ήταν εύκολο να τα αναγνωρίσουν, παρόλο που τους δινόταν στο παράδειγμα ένα τρίγωνο. Τελικά, οι περισσότερες από τις ομάδες των μαθητών, εντόπισαν αρκετά γεωμετρικά σχήματα στο προσχέδιο και σχεδίασαν με μολύβι το περίγραμμά τους. Κατά την τελευταία ερώτηση που τους προτείνεται να δώσουν ένα νέο τίτλο στο έργο τέχνης, σύμφωνα με τα γεωμετρικά σχήματα που εντόπισαν, αναφέρουν εύστοχα τον τίτλο «τριγωνομετρία» ή «τρίγωνο» ή «μεταξύ των τριγώνων», προσπαθώντας να συνδυάσουν τον ήδη δοθέντα τίτλο «Μεταξύ των Γευμάτων», παραφράζοντάς τον ως «μεταξύ των τριγώνων», αφού μάλλον οι μαθητές εντόπισαν περισσότερα τρίγωνα στο προσχέδιο. Τέλος, μία ομάδα ονόμασε το έργο τέχνης «η γάτα» γιατί όπως δήλωσαν, τους έμοιασε πολύ.

Όσον αφορά στα φύλλα εργασίας που συμπληρώθηκαν από τους μαθητές της Δευτέρας Δημοτικού, οι μαθητές, αφού χωρίστηκαν σε πέντε ομάδες, δυσκολεύτηκαν στη διατύπωση της πρώτης ερώτησης. Εκεί τους ζητήθηκε να εντοπίσουν διαφορές του έργου τέχνης όπως απεικονιζόταν στο φύλλο εργασίας σε σχέση με το αυθεντικό έργο τέχνης, όπως εκτίθετο στην Πινακοθήκη. Αφού η εκφώνηση της ερώτησης τέθηκε προφορικά από την εμπυχωτρία, με διαφορετικό και πιο επεξηγηματικό τρόπο, όλες οι ομάδες απάντησαν εύστοχα ότι η απεικόνιση του έργου τέχνης στο φυλλάδιο είναι ασπρόμαυρη αλλά το αυθεντικό έργο τέχνης είναι έγχρωμο. Κατά την παρατήρηση του αυθεντικού έργου τέχνης, οι μαθητές καλούνταν ν' αναφέρουν και να

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

σχολιάσουν τα χρώματα, τη θεματογραφία και τα συναισθήματα που τους δημιουργούνται. Οι περισσότερες ομάδες ανέφεραν ότι οι ανθρώπινες φιγούρες του πίνακα βρίσκονται σε καφενείο και μια μόνο ομάδα ανέφερε ότι βρίσκονται σε καρναβάλι. Καμία ομάδα δεν ανέφερε ότι το σκηνικό διαδραματίζεται στην ακρογιαλιά ή στη θάλασσα όπως δηλώνεται και από τον τίτλο του «Γλέντι στην ακρογιαλιά II». Ωστόσο, όλες οι απαντήσεις γίνονται δεκτές παρέχοντας την ευκαιρία στους μαθητές να υποθέσουν, να κρίνουν, να σκεφτούν και να αποφασίσουν για τις απαντήσεις. Οι περισσότερες ομάδες ανέφεραν ότι αισθάνονται χαρά όταν παρατηρούν το αυθεντικό έργο τέχνης, θαυμασμό και μία ομάδα έκρινε το έργο τέχνης ως «πολύ πολύ ωραίο». Τέλος, μία ομάδα μαθητών, ανέφερε ότι αισθάνονται χαρά γιατί είναι με φίλους/συγγενείς, θέλοντας πιθανώς να ερμηνεύσει το συναίσθημα που αισθάνονται οι εικονιζόμενες φιγούρες της θεματογραφίας του έργου τέχνης. Οι ομάδες των μαθητών της Δευτέρας τάξης Δημοτικού, τελείωσε νωρίτερα τη συμπλήρωση των φυλλαδίων και έτσι έγινε παρουσίαση του φυλλαδίου της Πρώτης Δημοτικού, από ομάδες παιδιών που είχαν ήδη τελειώσει. Παρακάτω αναφέρεται ένα παράδειγμα όπου ο πίνακας «Μεταξύ Γευμάτων» παρουσιάζεται στους μαθητές της Δευτέρας Δημοτικού, από τους μαθητές της Πρώτης Δημοτικού, μέσω μαιευτικής μεθόδου: (Ε: εμψυχώτρια, Κ: κορίτσι, Α: αγόρι, Π: παιδιά).

Ε: - Για πείτε μου κάτι άλλο, βλέπετε σχήματα;

Κ1: - Είναι γεμάτο σχήματα.

Π: - Τρίγωνα, τετράγωνα, κύκλοι.

Κ2: - Έχει πιο πολλά τρίγωνα.

Κ3: - Εμείς το έχουμε ονομάσει «Μεταξύ των τριγώνων».

Ε: - «Μεταξύ των τριγώνων» τέλειο.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

A: - Εμείς το ονομάσαμε τριγωνομετρία.

E: - Τριγωνομετρία, πάρα πολύ ωραία.

Οι μαθητές παρουσίασαν τις σκέψεις τους, δικαιολογώντας παράλληλα το συλλογισμό τους. Διάλεξαν δηλαδή τους τίτλους «τριγωνομετρία» ή «μεταξύ των τριγώνων», επειδή παρατήρησαν ότι ο πίνακας είχε πιο πολλά τρίγωνα, σε σχέση με τα άλλα σχήματα.

Δραστηριότητα (2β): η εμψυχώτρια μαζί με τους μαθητές στάθηκαν μπροστά στο έργο τέχνης «Άγριος Κήπος». Τα παιδιά το αναγνώρισαν αμέσως καθώς είχαν ήδη ασχοληθεί μαζί του, την προηγούμενη μέρα, μέσα από το παζλ και την αυτοσχεδιαστική μουσική απόδοση των ήχων ενός άγριου κήπου: (E: εμψυχώτρια, K: κορίτσι, A: αγόρι).

E: - Για ελάτε κοντά, είναι μεγάλος πίνακας, κάντε λίγο πιο πίσω να χωρέσουν όλοι

K1: - Αυτόν τον είδαμε χτες.

K2: - Αυτός είναι ο άγριος κήπος που υπήρχε σπίτι του;

E: - αυτός είναι ο άγριος κήπος, όπως τον φαντάστηκε ο Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, ο ζωγράφος. Έτσι τον φαντάστηκε.

K2: - Όπως τον φαντάστηκε από το μπαλκόνι του;

E: - Ναι θα μπορούσαμε να πούμε ότι τον φαντάστηκε έτσι ή θα μπορούσε να τον έχει δει πραγματικά και να τον αποτύπωσε. Μπορεί. Εσείς ας πούμε πως θα φανταζόσασταν τον δικό σας κήπο;

Μέσω της μαιευτικής μεθόδου, οι μαθητές εξέφρασαν τα προσωπικά τους βιώματα σχετικά με το πώς είναι ο δικός τους κήπος στο σπίτι τους ή στο εξοχικό τους. Η εμψυχώτρια ζήτησε από τα παιδιά, να συγκρίνουν έναν κήπο όπως τον έχουν δει ή τον έχουν στο μυαλό τους,

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

με τον άγριο κήπο του ζωγράφου και να περιγράψουν αυτό που παρατηρούν, τα χρώματα, τις γραμμές, τα σχήματα, τα φύλλα κλπ.

E: - Πείτε μου λίγο για τις γραμμές πως είναι;

K: - Λοξές

A: -Αφηρημένες.

K: - Βλέπω σχέδια παράξενα, φύλλα παράξενα.

K: - Έχει και λουλούδια.

E: - Τελικά δεν μου το είπατε όμως σήμερα. Είναι άγριος κήπος, ή ο βυθός της θάλασσας;

Π: - Άγριος κήπος

E: - Η Εβ. τι έχει να μου πει; Σίγουρα είναι άγριος κήπος; Θέλω να δω αν πιστεύεις ακόμα τώρα που το βλέπεις από κοντά, αν είναι ο βυθός της θάλασσας ή άγριος κήπος όπως το ονόμασε ο ζωγράφος.

K: -(απαντάει η Εβ.). Άγριος κήπος.

E: -Εγώ δεν το απορρίπτω.

A: - Οι άγριοι κήποι έχουν και μερικές φορές μικρές λίμνες.

E: - Συμφωνώ.

Στη δραστηριότητα της προηγούμενης μέρας (1δ), κάποιοι μαθητές είχαν αναφέρει ότι το έργο τέχνης είναι πιθανό να απεικονίζει το βυθό της θάλασσας. Ζητήθηκε λοιπόν από τα παιδιά, να προσέξουν καλύτερα τον πίνακα, να παρατηρήσουν τα χρώματα και τα σχήματα όπως απεικονίζονταν στο αυθεντικό έργο τέχνης και να αναρωτηθούν ξανά αν εξακολουθούν να

υποστηρίζουν την άποψή τους. Μέσω συζήτησης ειπώθηκε από τους μαθητές ότι πολλές φορές στους άγριους κήπους υπάρχουν μικρές λίμνες και μέσα στις λίμνες, στο βυθό τους, υπάρχουν κοχύλια, κοράλλια και φύκια, ένας άγριος κήπος δηλαδή, μέσα στη λίμνη. Επίσης, το ηλιοβασίλεμα όπως απεικονίζεται στο έργο τέχνης, έκανε τα παιδιά να αναρωτηθούν αν βρίσκονταν στη στεριά ή μέσα στο βυθό της θάλασσας. Στη συνέχεια της συζήτησης, μερικοί μαθητές αναφέρθηκαν περιγράφοντας ξανά το δικό τους κήπο όπως τον φαντάζονταν και προσπάθησαν να εντάξουν χωροταξικά τον εαυτό τους, μέσα στον άγριο κήπο του ζωγράφου. Οι μαθητές έστρεψαν τη συζήτηση προς την υπόθεση ότι βρίσκονται μέσα στο έργο τέχνης καταλήγοντας στη δραστηριότητα της παντομίμας. Η εμψυχώτρια επέλεξε να παρακάμψει το σχεδιασμό του προγράμματος, που περιελάμβανε την προβολή ψηφιακών εικόνων από το διαδίκτυο με παρόμοιους κήπους, τους οποίους τα παιδιά θα καλούνταν να παρατηρήσουν και να διαλέξουν σε ποιόν να υποδυθούν ότι βρίσκονται μέσα, με τη βοήθεια της παντομίμας. Η εκπαιδευτική τροπή μέσω συζήτησης κατέληξε στο να κάνουν παντομίμα με βάση το έργο τέχνης του ζωγράφου και έτσι η εμψυχώτρια ενθάρρυνε όποιον από τους μαθητές επιθυμούσε, να υποδυθεί πως περπατάει μέσα στον άγριο κήπο. Μια μαθήτρια πήρε την πρωτοβουλία και υποδύθηκε πως περπατούσε μέσα στον κήπο καθώς παρατηρούσε τα φύλλα και τον ουρανό και μία θεατής περιέγραψε το σκηνικό, ότι είναι σαν να χάνεται μέσα στον κήπο επειδή έχει πολλά δέντρα. Στη συνέχεια ένας μαθητής παρομοίασε τον κήπο με λαβύρινθο και περιέγραψε ότι ο συμμαθητής του εκείνη τη στιγμή ψάχνει την έξοδο για να βγει από τον κήπο. Η εμψυχώτρια ακούγοντας τις ιδέες και τις περιγραφές των μαθητών, συνειδητοποίησε ότι το συγκεκριμένο παιχνίδι, άρεσε στο σύνολο των παιδιών, αφού έκαναν παραστατικές περιγραφές, χρησιμοποιώντας τη φαντασία τους. Στη συνέχεια η εμψυχώτρια κάλεσε έναν μαθητή κοντά της, και του ψιθύρισε μια ιδέα σχετικά με το πώς μπορεί να κινηθεί στο χώρο, τι κινήσεις να κάνει και

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

τι εμπόδια να υποδυθεί ότι αντιμετωπίζει μέσα στον άγριο κήπο. Με αυτό τον τρόπο η εμπυχωτέρα από υποστηρικτικό ρόλο, υιοθέτησε συμμετοχικό ρόλο. Οι μαθητές καθώς παρατηρούσαν τον συμμαθητή τους, συνέχισαν να εκφράζουν απόψεις με φανταστικό περιεχόμενο όπως το ότι χοροπηδάει για να σκαρφαλώσει στα δέντρα ή για να δει τί υπάρχει πέρα από το φράκτη του άγριου κήπου. Παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές και μαθήτριες πρόθυμα δέχονταν να συμμετάσχουν στο παιχνίδι παντομίμας, καθώς η εμπυχωτέρα τους έδινε ιδέες στο αντί με το κοινό να συμμετέχει από κάτω, μαντεύοντας τις κινήσεις και εκφράζοντας τις ιδέες τους. Οι μαθητές ένταξαν στις ιστορίες τους, πολλά δέντρα και φυτά, φράκτες, λαβυρίθους, φίδια, θάμνους που κρύβουν ήχους, άγρια ζώα, περιγράφοντας συναισθήματα φόβου ή εξερεύνησης.

E: - Για πείτε μου, τι κάνει τώρα μέσα στον κήπο ο συμμαθητής σας;

Π: - Φοβάται.

E: - Τι λέτε να φοβάται;

A: -Φοβάται λες και ακούγεται μέσα από το θάμνο...σσσσσρρρρρ (μιμείται τον ήχο κουνώντας τα χέρια του)

K: - Έναν αρουραίο.

Επίσης, την ίδια στιγμή, θυμήθηκαν ένα μουσικό όργανο από αυτά που είχαν έρθει σε επαφή την προηγούμενη μέρα, όταν προσπαθούσαν όλοι μαζί να φτιάξουν ήχους που να προέρχονται από έναν άγριο κήπο. Έτσι δηλώνεται ότι τα παιδιά πέτυχαν να συνδέσουν τις δραστηριότητες της προηγούμενης μέρας με την εμπειρία επίσκεψης και τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν στον χώρο της Πινακοθήκης.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Δραστηριότητα (2γ): οι μαθητές πλησίασαν το έργο τέχνης «Βροχερό Τοπίο II». Αρχικά η εμψυχώτρια προσπάθησε να διερευνήσει τις απόψεις των μαθητών, σχετικά με το τί βλέπουν, τί παρατηρούν, και πως μπορούν να το περιγράψουν.

E: - Θέλω να μου πείτε καταρχήν τι είναι;

A: - Ζούγκλα.

K: - Κήπος.

E: - Και το άλλο κήπος και εδώ κήπος;

A: - Βροχερή ζούγκλα.

E: - Ωραίο αλλά που το κατάλαβες ότι είναι βροχερή η σκηνή;

A: - Είναι σαν να κουνιούνται όλα, είναι μέρα.

E: - Είναι βροχερό αλλά πως το καταλάβατε;

A: - Επειδή έχει κάτι γραμμές.

E: - Είναι σαν βρεγμένο. Πως είναι δηλαδή ο καιρός;

Η εμψυχώτρια παρότρυνε τους μαθητές να περιγράψουν αναλυτικά το τοπίο σύμφωνα με τα χρώματα, τις γραμμές και το φως όπως δηλώνεται ζωγραφικά στο έργο τέχνης. Επίσης, δόθηκε η ευκαιρία στα παιδιά να ονομάσουν το έργο τέχνης διαφορετικά (είχαν ήδη δει τον τίτλο του, παρόλο που δεν δόθηκε η ανάλογη οδηγία). Στη συνέχεια, ζητήθηκε να παραμείνουν σιωπηλά και καθισμένα στο πάτωμα, ώστε να μπορέσουν να ακούσουν από την ταμπλέτα έναν ήχο³⁸. Πολλοί

³⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=RW6rBj5ME5Q>

Τελευταία αναζήτηση 22/8/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μαθητές εύκολα αναγνώρισαν τον ήχο της βροχής, σαν καταγίδα, και μία μαθήτρια τον παρομοίασε με ποταμάκι. Στη συνέχεια, η εμψυχώτρια έδειξε στους μαθητές μέσω της ταμπλέτας, το βίντεο με το σύνολο μιας ορχήστρας να ερμηνεύει τον ήχο της βροχής, χρησιμοποιώντας το σώμα τους³⁹. Καθώς οι μαθητές παρατηρούσαν το βίντεο, έκαναν τις κινήσεις και παρήγαν σχεδόν τον ίδιο ήχο. Στη συνέχεια ενθαρρύνθηκαν και συμφώνησαν να κάνουν το ίδιο χωρίς πολλή φασαρία, τηρώντας παράλληλα τους κανονισμούς της Πινακοθήκης. Με την εμψυχώτρια σε χρέη μαέστρου, οι μαθητές έφτιαξαν τον ήχο της βροχής, παίζοντας με την ένταση και την πυκνότητα των ήχων και κατάφεραν να συγχρονιστούν ηχητικά, δημιουργώντας διαδοχικά την αίσθηση του ψιλόβροχου το οποίο εξελίσσεται σε δυνατή μπόρα, και κατόπιν ηρεμεί. Έτσι ολοκληρώθηκε η επαφή με το συγκεκριμένο έργο τέχνης «το Βροχερό Τοπίο II» και οι μαθητές οδηγήθηκαν, ακολουθώντας την εμψυχώτρια, στον τελευταίο πίνακα.

Δραστηριότητα (2δ): οι μαθητές ήρθαν σε επαφή με ένα από τα μεγαλύτερα σε διαστάσεις έργα τέχνης του ζωγράφου. Οι μαθητές, παρατηρώντας το έργο τέχνης, αρχικά αναρωτήθηκαν πως βρέθηκε τόσο μεγάλη κορνίζα που να το πλαισιώνει, κάνοντας υποθέσεις μέσω συζήτησης και διαλόγου, σχετικά με το πώς μπορεί να φτιάχτηκε το έργο τέχνης, ποιά τα στάδια δημιουργίας του, αν πρώτα φτιάχτηκε το έργο τέχνης ή η κορνίζα που το πλαισιώνει, κ.ο.κ. Με βάση τον ισχυρισμό ότι οι ζωγράφοι προς το τέλος της καλλιτεχνικής πορείας και ζωής τους, ζωγραφίζουν έργα τέχνης με μουντά και σκούρα χρώματα και δεδομένων των προβλημάτων όρασης που αντιμετώπιζε ο Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας και της θλίψης του για τον χαμό της συζύγου του, συζητήθηκαν με τους μαθητές ορισμένα χαρακτηριστικά του πίνακα. Οι μαθητές περιέγραψαν τι βλέπουν, σχολιάζοντας αρχικά τα χρώματα (Ε: εμψυχώτρια, Π: παιδιά, Α: Αγόρι):

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=xiPsDDiqWKQ>
Τελευταία αναζήτηση 22/8/2015

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

E:- «Τι χρώματα βλέπετε; Είναι σκούρα τα χρώματα;

Π: -Εγώ βλέπω κίτρινο, γαλάζιο, πράσινο, λαχανί ανοιχτό.

A: - Βλέπω μπλε και πράσινο, πολύ πράσινο...»

Στη συνέχεια η συζήτηση κατευθύνθηκε ως προς τι αναπαριστά το έργο τέχνης, αν βρίσκεται σε εξωτερικό ή εσωτερικό χώρο, τι ακριβώς αντικείμενα παρατηρούν, και τους ζητήθηκε να τα εντοπίσουν και να τα κατονομάσουν, ώστε να αντιληφθούν τον χώρο και τον χρόνο που πραγματεύεται το σκηνικό (A: αγόρι, Κ: κορίτσι, E: εμψυχώτρια, Π: παιδιά).

E: - Πείτε μου τι άλλο βλέπετε;

A: -Πιάτα.

E: -Πιάτα. Άλλο

K: -Κάτι σαν πινέλο.

A: -Ένα ξύλο.

A: - Χάρακα.

K: -Μπογιές.

A: -Μία χαρτοπετσέτα... που μάλλον έφυγε από τον αέρα...»

E: -Αυτά εδώ τι είναι:

A: -Κάγκελα (επεξήγηση: αναφέρονται στα καφασωτά)

E: -Τα κάγκελα πάνω τι έχουν;

Π: -Έχουν περικοκλάδες, φύλλα.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

E: -Εκεί αριστερά τι βλέπετε;

A: -Ένα σπίτι.

A: -Καταρράκτη.

K1: -Και εδώ έχει μία βάρκα

K2: - Δεν είναι βάρκα...

Μέσω μαιευτικής μεθόδου, τέθηκαν ερωτήσεις προκειμένου να προσδιοριστούν οι καιρικές συνθήκες, τι βρίσκεται αριστερά ή δεξιά, η θέα που έχει η βεράντα κ.α. Η εμπυχώτρια σε ρόλο διαμεσολαβητικό, άκουγε τις περιγραφές των παιδιών οι οποίες χαρακτηρίζονταν από φαντασία, εφόσον ένα αγόρι μπορούσε να διακρίνει στο έργο τέχνης μια χαρτοπετσέτα που την είχε πάρει μάλλον ο αέρας ή να αναγνωρίσουν ένα σπίτι και έναν καταρράκτη στο αριστερό μέρος του έργου τέχνης (μάλλον αναφέρονταν στη θέα που διακρίνεται αριστερά λόγω του φράκτη ή λόγω των παραπετασμάτων σε μπλε χρώμα, που διακρίνονται πάνω από τις φυλλωσιές, στο κέντρο του πίνακα). Κατά την περιγραφή του έργου τέχνης, οι μαθητές ανέφεραν αντικείμενα όπως πινέλα, χαρτοπετσέτες, φύλλα, φυτά, κάγκελα, μία βάρκα, μία πόρτα, περικοκλάδες, καταρράχτες κ.α. Επίσης, κατά τη διαδικασία επαφής και επικοινωνίας, μία μαθήτρια εντόπισε στο έργο τέχνης κάτι συγκεκριμένο, λέγοντας : «εγώ βλέπω κάτι κόκκινα γράμματα». Έτσι δόθηκε η αφορμή να συζητηθεί, αν γνωρίζουν τι είναι αυτά τα κόκκινα γράμματα, στην κάτω δεξιά γωνία του πίνακα. Οι μαθητές αναγνώρισαν την υπογραφή του ζωγράφου και γνώριζαν ήδη ότι οι ζωγράφοι συνήθως υπογράφουν τα έργα τέχνης που δημιουργούν. Καταλήγοντας στη συζήτηση, αναφέρθηκε ο τίτλος του έργου τέχνης και αναλύθηκε το περιεχόμενό του, ώστε να υπονιαστούν οι μαθητές/-τριες το που μπορεί να βρίσκεται η ταράτσα της οδού Κριεζώτου.

E: -Ήρθε η ώρα να σας ανακοινώσω πώς λέγεται ο πίνακας.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

K: -Ταράτσα;

E: -Ταράτσα λέγεται όντως. Λέγεται η ταράτσα της οδού Κριεζώτου. Ποια είναι όμως η οδός Κριεζώτου;

K: -Αυτή εδώ που είμαστε; Μάλλον εδώ θα ήταν που έμενε... (εννοεί ο ζωγράφος).

A: -Δηλαδή μπορεί η ταράτσα να έχει αυτά;

E: - Μπορεί η ταράτσα να έχει αυτά!!

Τα παιδιά αντιλήφθηκαν ότι αυτή η ταράτσα βρίσκεται στο κτίριο, αφού ήξεραν ήδη ότι το κτίριο ήταν παλιά το σπίτι του ζωγράφου. Ένας μαθητής αναρωτήθηκε «δηλαδή μπορεί η ταράτσα να έχει αυτά;». Η εμψυχώτρια προέτρεψε τα παιδιά να το εξακριβώσουν και πριν ανέβουν να την επισκεφτούν, τους πρότεινε να γράψουν ή να σχηματίσουν σ' ένα χαρτί, ό,τι παρατηρούν στο έργο τέχνης, έτσι ώστε να διαπιστώσουν αν υπάρχουν ακόμα τα αντίστοιχα. Οι μαθητές/-τριες εργάστηκαν σε μικρές ομάδες προκειμένου να γράψουν ή να σχεδιάσουν ό,τι έβλεπαν στο έργο τέχνης και στη συνέχεια μεταφέρθηκαν με τη συνοδεία της εμψυχώτριας, στην ταράτσα που βρίσκεται στον 4ο όροφο της Πινακοθήκης.

Δραστηριότητα (2ε). Οι μαθητές βρέθηκαν στο χώρο όπου οριοθετείται η σημερινή μορφή της ταράτσας. Εκεί περιηγήθηκαν ελεύθερα, είτε ανά ομάδες, είτε μόνα τους. Οι μαθητές μπορούσαν να συμβουλευτούν το σχέδιο ή/και τις σημειώσεις που είχαν κρατήσει νωρίτερα, και να συγκρίνουν τη σημερινή μορφή της ταράτσας, με τον τρόπο που αναπαρίσταται από τον καλλιτέχνη Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα. Οι μαθητές εξέφραζαν τη γνώμη τους και ανέφεραν τις διαφορές που εντόπιζαν στο χώρο φωναχτά, καθώς μοιράζονταν τις παρατηρήσεις τους, είτε με την ομάδα τους, είτε με την εμψυχώτρια. Στη συνέχεια η εμψυχώτρια, συγκέντρωσε το σύνολο των μαθητών σ' έναν κύκλο όπου κλήθηκαν να αναφέρουν τις διαφορές, τι είδαν, τι παρατήρησαν,

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

τι θυμούνται από τον πίνακα και κατά πόσο αληθοφανώς απεικονίστηκε από τον ζωγράφο, ως προς τα χρώματα, τα αντικείμενα, τις καιρικές συνθήκες κλπ. Οι μαθητές ανέφεραν πολλές λεπτομέρειες και αντικείμενα που αναπαρίσταντο στο έργο τέχνης, και κατέληξαν σε συμπεράσματα, κρίνοντας και αξιολογώντας αυτό που υπέθεταν με αυτό που τελικά αντίκριζαν μπροστά τους.

A: - Κυρία είναι λίγο ραγισμένα εκεί;

E: - Ναι είναι πολλά χρόνια εκεί τοποθετημένα. Ισχύουν οι ίδιοι κανόνες, μην αγγίζετε μην σπρώχνετε. Παρατηρείστε αν αυτά που έχετε γράψει αν είναι εδώ γύρω. (Ακούγονται οι φωνές καθώς μιλάνε μεταξύ τους) (Π: παιδιά, Κ: κορίτσι, Α: αγόρι, Ε: εμψυχώτρια).

K: - Έχει καρέκλες.

A: -Λείπει μία καρέκλα.

E: - Για να ακούσω τις σκέψεις σας.

K: - Κυρία είχε και μια πόρτα.

E: - Μήπως είναι εκείνη η πόρτα;

Παράδειγμα επίσης αποτελεί και ο ισχυρισμός ότι στο έργο τέχνης απεικονίζονταν καταρράκτες, ενώ τα ίδια τα παιδιά διαπίστωσαν μόνα τους ανεβαίνοντας στην ταράτσα ότι δεν μπορεί να ήταν καταρράκτες αλλά μάλλον ήταν η περίφραξη γύρω από την ταράτσα, η θέα και ο γαλάζιος ουρανός.

Τέλος, αναφέρεται ότι δεν υπήρχε ο διαθέσιμος χρόνος ώστε να προβληθούν μέσω ταμπλέτας, φωτογραφίες και υλικό που είχαν συλλεχθεί από την εμψυχώτρια σχετικά την ταράτσα του τότε και τη βεράντα του τώρα, βοηθώντας να συνδεθεί χρονικά το παρελθόν με το παρόν.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Μέσα από την συγκεκριμένη δραστηριότητα, φάνηκε να έχουν εντοπιστεί οι περισσότερες από τις διαφορές και λεπτομέρειες, όπως δίνονταν από το έργο τέχνης της δεκαετίας του '90 και το χώρο της ταράτσας, όπως στεγάζεται σήμερα, καθώς και η κατανόηση του παρελθόντος με το παρόν, μέσω των δραστηριοτήτων επαφής, επικοινωνίας και εξερεύνησης.

Φεύγοντας από τον χώρο της ταράτσας, η εμπυλωτήρια οδήγησε τους μαθητές στο ατελιέ για ένα γρήγορο πέρασμα, ώστε να έχουν μια πλήρη εικόνα του χώρου της Πινακοθήκης.

E: -Καταλαβαίνετε που είμαστε δω;

K: - Είναι η βιβλιοθήκη του.

E: - Ναι η βιβλιοθήκη του, και;

K: - Και το γραφείο του.

E: - Το γραφείο του και;

Π: - Και το σαλόνι του.

E: - Τι άλλο βλέπετε;

A: - Έχει τα πινέλα του. Και κάτι παλέτες.

K: - Ναι είναι ο χώρος που ζωγράφιζε.

E: - Ναι, είναι το ατελιέ του.

Ένας επιπλέον λόγος που επιλέχτηκε το ατελιέ είναι γιατί αναφέρεται στο τραγούδι κατά την πρώτη μέρα δραστηριοτήτων και ως χώρος δύναται να γεμίσει τα παιδιά με εντυπώσεις, να εξάψει τη φαντασία τους και να συνδέσουν το καλλιτεχνικό έργο του ζωγράφου με το χώρο όπου δημιουργούσε. Τέλος, ζητήθηκε να προσέξουν και να αποτυπώσουν στη μνήμη τους έναν ακόμα

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

πίνακα ώστε να μπορέσουν να τον εντάξουν νοηματικά στις δραστηριότητες που θα ακολουθούσαν, την επόμενη μέρα.

Μετά την Επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Δραστηριότητα (3α): Τα παιδιά ζωγράρισαν την εμπειρία τους, ό,τι τους άρεσε, ό,τι θυμόντουσαν, ό,τι τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση. Κάποιοι μαθητές ζωγράρισαν τη διαδρομή προς το μουσείο, το πούλμαν, το κτίριο του μουσείου εξωτερικά, την τελευταία επίσκεψή τους στο χώρο της ταράτσας, ή προσπάθησαν να δώσουν τη δική τους καλλιτεχνική ερμηνεία, όσον αφορά στο βροχερό τοπίο και τον άγριο κήπο ή ακόμα και στον συνδυασμό των δύο έργων τέχνης. Κατά την ολοκλήρωση της ζωγραφικής το κάθε παιδί καλείτο να δηλώσει τι ζωγράφισε και η εμψυχώτρια σημείωσε στο πίσω μέρος της σελίδας, το κάθε σχόλιο.

E: -Τι ζωγράφισες; Πού το είδαμε αυτό; Γιορτάζανε κάπου; Θυμάσαι που ήτανε; Σε ποιο μέρος ήτανε; Ήταν έξω; Τι εποχή ήτανε; (οι ερωτήσεις γινόντουσαν από την εμψυχώτρια προς τον μαθητή προκειμένου να βοηθηθεί ώστε, να δηλώσει το σκεπτικό του και να περιγράψει τη θεματογραφία της ζωγραφιάς του).

A1: - Κυρία να πω; (ο άλλος μαθητής θυμήθηκε σε τι αναφερόμαστε)

E: -Τι εποχή ήτανε, θυμάσαι;

A2: -Ήτανε καλοκαίρι.

E: - Άρα που ήτανε; Πες το.

A: -Γλέντι στην ακρογιαλιά.

Οι ερωτήσεις που τίθεντο προς τον μαθητή, ακολουθούσαν τον ίδιο τρόπο, όπως γινόντουσαν στην προηγούμενη μέρα κατά την επίσκεψη στην Πινακοθήκη, μέσω της μαιευτικής μεθόδου.

E: -Εσύ τι ζωγράφισες;

A1: -Εγώ έκανα τον κήπο που ήτανε, με την βροχή.

E: -Ωραία.

A2: -Το βροχερό τοπίο!!

Οι μαθητές, φάνηκε να μπορούν να αναγνωρίσουν και να θυμούνται τη θεματογραφία των έργων τέχνης του ζωγράφου, συνδυάζοντας το περιεχόμενό τους («Άγριος Κήπος» & «Βροχερό Τοπίο II» ή ονομάζοντάς τα σωστά, σύμφωνα με τον τίτλο τους.

Στη συνέχεια, αναφέρθηκαν οι εμπειρίες των παιδιών, τι έζησαν, τι τους άρεσε, τι θυμούνται, πόσα έργα τέχνης είδαν, και άλλες λεπτομέρειες. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στη συζήτηση ήταν παρούσα η διευθύντρια του σχολείου. Οι μαθητές κατά τη διαδικασία έκφρασης των σκέψεων, βιωμάτων και εμπειριών τους, συνδύαζαν τις δραστηριότητες που έκαναν την πρώτη μέρα, πριν την επίσκεψη (το παζλ με τον άγριο κήπο) με την εμπειρία επαφής τους με το αυθεντικό έργο τέχνης (Άγριος κήπος) στον χώρο της Πινακοθήκης. Η παραπάνω παρατήρηση αποδεικνύεται από τα λεγόμενα ενός μαθητή:

«Είχε και την ταράτσα του. Το είδαμε στον πίνακα τελευταία. Και τον πίνακα που φτιάξαμε σε παζλ. Και παίζαμε και το παιχνίδι που κοιτάγαμε τον πίνακα και γράφαμε...». Οι τρεις ημέρες των δραστηριοτήτων φαίνονται ως σύνολο και ως συνεχή πορεία και εξέλιξη της γνώσης και της εμπειρίας, με βιωματικό και συμμετοχικό χαρακτήρα. Οι μαθητές ανέφεραν λεπτομέρειες σχετικά με τα αντικείμενα, τους χώρους της Πινακοθήκης, τι είδαν σε κάθε όροφο, τι υπήρχε πάνω από την ταράτσα, καθώς και κάποια μουσειογραφικά ζητήματα, τον τρόπο που εκτίθετο, τις λεζάντες και τις πληροφορίες που δίνονταν για κάποια έργα τέχνης, τις ομάδες που σχημάτισαν και συνεργάστηκαν κατά την υλοποίηση των διάφορων δραστηριοτήτων κ.α. Ο

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

παραπάνω ισχυρισμός αποδεικνύεται μέσα από το εξής (Δ: διευθύντρια, Ε: εμπυχωτρία, Κ: κορίτσι, Α: αγόρι, Π: παιδιά):

Δ: - Συμπληρώσατε κάτι φύλλα εργασίας, και μετά τι κάνατε; τι άλλο είδατε εκεί;

Κ: - Είχε τα αγαπημένα του πράγματα, είχαμε δει το σαλόνι του, ανεβήκαμε σκαλιά, είχαμε δει το μπαλκόνι του, τα έργα που είχε κάνει, είχαμε δει και άλλα πάρα πολλά (...). Κάτω από κάθε πίνακα που είχε ζωγραφίσει, είχε πως τον λέγανε, τότε τον έκανε.

Επίσης, οι μαθητές θυμόντουσαν λεπτομέρειες σχετικά με τον τίτλο κάποιων έργων τέχνης και μπορούσαν να περιγράψουν τη θεματογραφία τους, τις δραστηριότητες καθώς και τα φύλλα εργασίας που συμπλήρωσαν. Οι μαθητές μπορούσαν από μνήμης να θυμηθούν τα περιεχόμενα των φύλλων εργασίας, και να αναφέρουν τους διαφορετικούς τίτλους που επέλεξαν να δώσουν στο έργο τέχνης «Μεταξύ Γευμάτων».

Κ: - Τον τίτλο του πίνακα που έπρεπε να βρούμε λεγότανε μεταξύ των γευμάτων.

Δ: - Γιατί τον λέγανε έτσι αυτόν τον πίνακα; Γιατί εγώ δεν τον έχω δει αυτόν, δεν ξέρω τι είχε πάνω.

Κ1: - Είχε πιάτα, μια τυξίδα, παράθυρα, μια πίτσα.

Κ2: - Μπλε πίτσα.

Κ3: - Εγώ και η Κατερίνα, που ήμασταν ομαδούλα, το ονομάσαμε μεταξύ των τριγώνων, επειδή είχε πολλά τρίγωνα.

Α: - Κυρία εγώ δεν θυμάμαι πως το είχα ονομάσει.

Ε: - Εγώ θυμάμαι πως το είχες ονομάσει. Είχες δώσει έναν πολύ ωραίο τίτλο

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Π: - Τριγωνομετρία.

Οι μαθητές των δύο διαφορετικών τάξεων μοιράστηκαν τις γνώσεις και τις εντυπώσεις τους σχετικά με το περιεχόμενο των φύλλων εργασίας, κάνοντας μια μικρή παρουσίαση, στόχος που είχε σχεδιαστεί αρχικά να υλοποιηθεί στο χώρο της Πινακοθήκης, αν υπήρχε διαθέσιμος χρόνος.

Δ: -Υπάρχει κάτι άλλο που είδατε και δεν μου το είπατε;

Ε: - Ναι είδαμε και έναν πίνακα που ήταν σαν ένα γλέντι το καλοκαίρι. Και είχανε πάει σε μια ταβέρνα.

Δ: -Πως τον λέγανε αυτόν τον πίνακα; Είχε τίτλο;

Α: - Γλέντι στο.. καφ.... Γλέντι στην Ακρογιαλιά.

Επίσης, ένας μαθητής ανέφερε μια λεπτομέρεια σχετικά με το πώς εξελισσόταν η διαδικασία επαφής με τα έργα τέχνης, κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων.

Α: - Όταν πήγαμε σε έναν πίνακα, και μας είχανε κρύψει το ταμπελάκι για να μην δούμε πως τον λένε και να τον μαντέψουμε.

Ε: - Και σας άρεσε αυτό το παιχνίδι;

Π: - Ναι.

Α: -Το βροχερό τοπίο.

Ε: - Το βροχερό τοπίο. Ναι γιατί σκοπός είναι να μην σας τα λέω όλα εγώ, σκοπός είναι να τα βρίσκετε εσείς.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Επίσης, παρόλο που το πέρασμα ήταν γρήγορο από το ατελιέ του ζωγράφου, προς το τέλος της εμπειρίας επίσκεψης, οι μαθητές μπορούσαν να περιγράψουν τα αντικείμενα μέσα σε αυτό, τα εργαλεία του, τα μεγάλα φώτα, τα παράθυρα κ.α.

E: - Κάτι μου είπες πριν για ένα υπόγειο. Πήγαμε στο υπόγειο; Που ήταν το υπόγειο;

A: - Ήταν πολύ πάνω. Ένας τεράστιος χώρος.

Δ: - Και τι ήταν αυτό το υπόγειο;

E: -Ανεβήκαμε ή κατεβήκαμε;

A: - Ανεβήκαμε.

Δ: - Άρα όταν ανεβαίνουμε είναι υπόγειο;

A: - Πάνω από την ταράτσα.

E: - Μάλιστα, κατάλαβα. Εκεί δεν ήταν το υπόγειο, για πες τους. Τι ήταν εκεί θυμάσαι;

K: - Εκεί είχε τα εργαλεία του που φτιάχνουμε τους πίνακες.

E: - Πως λέγεται αυτός ο χώρος, ποιος θυμάται να μου πει;

A: - Σπίτι

K: -Πινακοθήκη.

E: - Όλο λέγεται πινακοθήκη.

Π: - Ατελιέ.

E: - Που είχε τα ειδικά φώτα πάνω, θυμάστε;

Δ: - Τι φώτα;

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

E: - Α δεν ξέρω... να σας πούνε.

A1: -Τεράστια. Σαν και αυτά ήταν απλώς πιο μεγάλα (δείχνει αυτά της ταξής).

Δ: -Γιατί να ήταν τόσο τεράστια αυτά τα φώτα;

K: -Για να μπορέσει να βλέπει να ζωγραφίζει.

Το σύνολο των μαθητών ανέφεραν πολλές λεπτομέρειες για όλους τους χώρους της Πινακοθήκης, καθώς και για την ταράτσα του κτιρίου, αναφερόμενοι ιδιαίτερα στις Καρυάτιδες και στα άλλα αγάλματα που υπήρχαν.

K: - Στην ταράτσα είχε και αγάλματα.

Δ: - Τι αγάλματα δηλαδή; Πως ήταν αυτά τα αγάλματα;

E: - Τι αναπαριστούσαν αυτά τα αγάλματα, θυμάστε;

Δ: - Ένα ζώακι;

K1: - Όχι, έναν άνθρωπο.

E: - Θυμάστε τι ήταν; Αγόρια ή κορίτσια;

K1: - Αγόρια.

E: - Σίγουρα;

Π: - Κορίτσια.

Δ: - Ήταν γυμνά ή με ρούχα;

K2: - Μόνο το κεφάλι τους ήταν.

K1: - Κυρία όχι, ήταν μόνο το σώμα τους και το κεφάλι τους, τα πόδια δεν ήτανε.

Κ3: - Επίσης είχε και κάτι άλλα κάτω από τα αγάλματα, σαν τετράγωνα.

Ε: - Είναι μάλλον η βάση, για να στέκονται πιο ψηλά.

Δ: - Τι άλλο είχε;

Κ2: - Είχε λουλούδια.

Δ: - Που ήταν αυτά τα λουλούδια, μέσα σε γλάστρες;

Π: - Ναι πάρα πολλές.

Ε: - Θυμάστε στον πίνακα είχε πιο πολλά λουλούδια ή στην ταράτσα;

Π: - Στον πίνακα είχε πιο πολλά λουλούδια.

Δ: - Για να καταλάβω εγώ τώρα ο ζωγράφος είχε φτιάξει έναν πίνακα για το πώς ήταν η ταράτσα;

Κ: - Ναι αλλά είχε πιο πολλά ο πίνακας.

Δ: - Και μετά εσείς πήγατε και την είδατε για να δείτε αν μοιάζει;

Ε: - Πριν ανέβουμε τι κάναμε; Θυμάστε;

Κ: - Γράψαμε τι είχε ο πίνακας, για να δούμε αν θα τα είχε και πάνω.

Δ: - Τα βρήκατε όλα;

Π: - Όχι.

Κ: - Δεν είχε τις χαρτοπετσέτες.

Δ: - Τι άλλο δεν είχε;

Κ2: - Κάτι σταγόνες από μπογιά που ήταν πάνω στο τραπέζι.

K1: - Στον πίνακα είχε ένα τραπέζι ενώ στην ταράτσα είχε δύο.

K3: - Ο πίνακας είχε τρεις καρέκλες ενώ στην ταράτσα είχε τέσσερις και στα δύο τραπέζια.

K4: - Είχε αυτή τη μπλε βάρκα τελικά;

E: - Ήτανε μπλε βάρκα τελικά; Όχι ε;

Δ: - Τι ήταν τελικά;

K1: - Τέντα ήτανε.

K4: - Ήτανε μέχρι πάνω τα φυτά (συνεχίζουν να περιγράφουν τον πίνακα, κάνοντας κινήσεις).

K2: - Είχε μια τέντα σε διαφορετικό χρώμα όμως. Εκεί ήταν σαν μωβ.

Δ: - Και εκεί πάνω στην ταράτσα τι ήτανε;

E: - Είχε πάνω στην ταράτσα τέντες;

Π: - Είχε, απλά ήταν άσπρες.

K1: - Είχε περισσότερες.

A: - Τα κάγκελα στον πίνακα ήταν μπλε και πάνω ήταν σκούρα πράσινα.

E: - Πάρα πολύ ωραία.

K: - Στον πίνακα είχε τραπεζομάντηλο το τραπέζι, ενώ στην ταράτσα δεν είχε.

E: - Είχε τραπεζομάντηλο στο τραπέζι; Μπράβο, εγώ δεν το πρόσεξα.

Τα παιδιά φάνηκε να θυμούνται λεπτομέρειες σχετικά με το χώρο της ταράτσας, τι υπήρχε εκεί, περιγράφοντας τα χρώματα, την ποσότητα και την ποιότητα των αντικειμένων και

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

συγκρίνοντάς τα με τα αντικείμενα όπως αναπαριστάνονταν στο έργο του ζωγράφου.

Μπορούσαν επίσης να περιγράψουν την αλληλουχία των δραστηριοτήτων, δηλαδή ήξεραν ότι πρώτα παρατήρησαν το έργο τέχνης, μετά σχεδίασαν ή/και έγραψαν τις λεπτομέρειές του σε ένα χαρτί και μετά ανέβηκαν πάνω στην ταράτσα για να διαπιστώσουν τι υπήρχε από όλα αυτά και ποια ήταν η σημερινή άποψη της βεράντας.

Η συζήτηση διήρκεσε παραπάνω από τον προβλεπόμενο χρόνο καθώς τα παιδιά ανέφεραν πολλές λεπτομέρειες και εμπειρίες που θυμόντουσαν από την επίσκεψη στην Πινακοθήκη. Ωστόσο, η παρουσία της διευθύντριας έδρασε θετικά ως προς την έκφραση των σκέψεων και των εμπειριών των παιδιών, αφού έθεσε στο κοινό πολλές ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, με αφορμή το ότι η ίδια ήθελε να ενημερωθεί, αν θελήσει να πάει στο μέλλον.

Στη συνέχεια, η εμπυχωτρία μέσω της ταμπλέτας, πρόβαλε στους μαθητές εικόνες/ απεικονίσεις των αυθεντικών έργων τέχνης, ώστε να εξακριβώσει τι θυμούνται. Οι απεικονίσεις αφορούσαν έργα τέχνης με τα οποία οι μαθητές ήρθαν σε επαφή αλλά και κάποιες άλλες απεικονίσεις με τα οποία δεν ήρθαν, ώστε να ελεγχθεί η μνήμη και η παρατηρητικότητα τους. Οι μαθητές σωστά ξεχώρισαν και επέλεξαν τους πίνακες ζωγραφικής του καλλιτέχνη με τους οποίους ασχολήθηκαν κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων.

Λόγω έλλειψης χρόνου πραγματοποιήθηκαν ορισμένες αλλαγές ως προς την υλοποίηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της τρίτης μέρας. Η δημιουργία μιας ιστορίας με υλικό από τα έργα τέχνης που επεξεργάστηκαν οι μαθητές στο χώρο της Πινακοθήκης δεν υλοποιήθηκε καθώς προέβλεπε επάρκεια χρόνου, χώρου, ικανότητα συνεργασίας και συνειδητής προσπάθειας ώστε να παραχθεί κάτι δημιουργικό και νέο. Η εμπυχωτρία στιγμιαία αναδιάρθρωσε το σχεδιασμό και θέλησε να μοιράσει στο σύνολο των μαθητών, τα μουσικά όργανα και όλα τα άλλα ηχογόνα αντικείμενα, με σκοπό να τραβήξει το ενδιαφέρον τους και να τους δώσει μια ακόμη ευκαιρία για

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

πειραματισμό, εξερεύνηση, εμπειρία και δημιουργία. Ο αριθμός των παιδιών, ο περιορισμένος χώρος και η μεγαλύτερη ποικιλία (σε σχέση με την πρώτη μέρα) των διαθέσιμων εργαλείων και υλικών για την υλοποίηση της δραστηριότητας (μουσικά όργανα, ηχογόνα αντικείμενα κλπ), έκανε το έργο διαλογής των μουσικών οργάνων πιο δύσκολο.

Αφού μοιράστηκαν όλα τα διαθέσιμα υλικά στο σύνολο των μαθητών, τους προτάθηκε να διαλέξουν ένα από όλα τα έργα τέχνης που ήρθαν σε επαφή. Με αφορμή τα μουσικά όργανα και πιο ιδιαίτερα το όργανο της βροχής, προτάθηκε και επιλέχτηκε να ερμηνευτεί με ήχο, το «Βροχερό τοπίο II», που οι μαθητές είχαν ήδη επεξεργαστεί και δουλέψει αρκετά, με μουσικές δραστηριότητες έκφρασης και κίνησης, μέσα στον χώρο της Πινακοθήκης. Στόχος στη συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν τα παιδιά να λάβουν μόνα τους πρωτοβουλίες, να συνεργαστούν και να δημιουργήσουν οτιδήποτε νέο και δημιουργικό, βαδίζοντας αυτοσχεδιαστικά στο δρόμο των ήχων, μέσω της εξερεύνησης και του πειραματισμού. Στην αρχή της προσπάθειας εξερεύνησης των ήχων ενός βροχερού τοπίου, μια μαθήτρια έφτιαξε ένα πολύ ωραίο ηχητικό κομμάτι, χτυπώντας ρυθμικά και μελωδικά στο μεταλλόφωνο. Κατά τη διάρκεια ερμηνείας, η εμψυχώτρια, συνόδευσε ηχητικά και ρυθμικά τη μαθήτρια, δημιουργώντας μαζί ένα μουσικό κομμάτι, που φάνηκε να άρεσε στους υπόλοιπους μαθητές. Ωστόσο, θα ήταν ιδανικό η μαθήτρια να μπορούσε να στέκεται σε τέτοιο σημείο ώστε να διατηρεί συνολική επαφή τόσο με την εμψυχώτρια όσο και με τα υπόλοιπα παιδιά που παρίστανται, ως ακροατήριο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, κατά τη διάρκεια μιας αυτοσχεδιαστικής πράξης, συμμετέχουν τα χέρια, η σκέψη, τα μάτια και όλο το σώμα προκειμένου οι συμμετέχοντες να επικοινωνήσουν μ' έναν διαφορετικό τρόπο, όχι γλωσσικό αλλά μουσικό. Αυτό θα ήταν εφικτό αν ο χώρος ήταν διαφορετικός, ισχυρισμός που θα αναφερθεί περισσότερο στο κεφάλαιο της συζήτησης.

Η εμψυχώτρια εισηγήθηκε ότι ο μικρός αυτός αυτοσχεδιασμός θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή για την έναρξη ενός ηχητικού τοπίου καθώς και έμπνευση για περαιτέρω επεξεργασία και αναζήτηση μουσικών ιδεών, πάνω στον οποίο τα υπόλοιπα παιδιά θα μπορούσαν να πατήσουν, δημιουργώντας δικούς τους μουσικούς ήχους. Η εμψυχώτρια είχε στόχο αρχικά οι μαθητές να εξασκηθούν ξανά, σε παιχνίδια έναρξης και παύσης ήχων, ώστε να έχουν την αίσθηση ότι αποτελούν μια ομάδα με σκοπό να φτιάξουν κάτι δημιουργικό, και στη συνέχεια να εντάσσονταν σ' ένα μουσικό περιβάλλον δημιουργίας και μουσικού αυτοσχεδιασμού. Έτσι, προέτρεψε τους μαθητές να κάνουν πρώτα μία πρόβα, χτυπώντας τα μουσικά όργανα που είχαν στα χέρια τους, γρήγορα ή αργά, δυνατά ή σιγά, ανάλογα με τις κινήσεις και τις οδηγίες που δέχονταν από την εμψυχώτρια που λειτουργούσε σε χρέη μαέστρου. Μέσω αυτής της διαδικασίας, οι μαθητές θα είχαν την ευκαιρία να δοκιμάσουν τα μουσικά όργανά τους, να αισθανθούν τις δυνατότητές τους, ν' ακούσουν τον ήχο τους και πώς αυτός συνδυάζεται με τον ήχο των υπολοίπων μουσικών οργάνων και κρίθηκε απαραίτητο να επαναληφθεί καθώς τα μουσικά όργανα και τα ηχογόνα αντικείμενα ήταν διαφορετικά για κάθε παιδί, με μεγαλύτερη ποικιλία και διαφορετική ακουστική (σε σχέση με αυτά της πρώτης μέρας κατά την υλοποίηση της δραστηριότητας 1δ).

Έπειτα η εμψυχώτρια οργάνωσε τους μαθητές ώστε να ενταχθούν τμηματικά στην αυτοσχεδιαστική δράση, με αφορμή το έργο τέχνης «Βροχερό Τοπίο II». Στην αρχή επιλέχθηκε ένα σύνολο τριών μαθητών που είχαν στα χέρια τους μελωδικά κρουστά (ξυλόφωνα και μεταλλόφωνα) ώστε να ξεκινήσουν μελωδικά την απόδοση του έργου τέχνης, όπως είχε κάνει η συμμαθήτριά τους λίγο πριν με το glockenspiel. Τα παιδιά θα έπρεπε από μνήμης να θυμούνται τα χρώματα, τις γραμμές, τον φωτισμό στο έργο τέχνης και άλλες λεπτομέρειες που είχαν την ευκαιρία να παρατηρήσουν στο έργο τέχνης, κατά την περιήγηση στην Πινακοθήκη, αλλά και

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

νωρίτερα κατά τη δραστηριότητα αναδιήγησης των γεγονότων, εμπειριών και σκέψεων, όπου τα έργα τέχνης προβλήθηκαν με ψηφιακό τρόπο.

Ο χώρος και οι χρονικοί περιορισμοί, δεν ευνοούσαν πολύ ώστε να εφαρμοστεί επιτυχώς ο μουσικός αυτοσχεδιασμός και η μουσική απόδοση του έργου «Βροχερό Τοπίο II». Τα παιδιά μεταξύ τους δεν είχαν τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν τόσο οπτικά όσο και κινητικά. Η έλλειψη διάδρασης και επικοινωνίας παρατηρήθηκε επίσης και κατά τη συμμετοχή της εμπυχωτριάς στη μουσική αυτοσχεδιαστική πράξη αλλά και κατά τη διάρκεια που εκείνη εκτελούσε χρέη μαέστρου και συντονιστή. Οι περισσότεροι μαθητές στεκόντουσαν με την πλάτη στους υπόλοιπους εφόσον τα θρανία ήταν έτσι τοποθετημένα ανά ομάδες. Διευκρινίζεται δε ότι δεν υπήρχε δυνατότητα να μετακινηθούν τα θρανία, ούτε να αλλάξουν θέση, καθώς δεν διατίθετο χώρος. Όσο οι μαθητές έπαιζαν στα μουσικά όργανα, μιλούσαν. Ωστόσο, αυτό δεν χαλούσε ιδιαίτερα το μουσικό αποτέλεσμα καθώς παρέπεμπε περισσότερο στο έργο τέχνης «Γλέντι στην Ακρογιαλιά», δεδομένης της οχλαγωγίας που θα μπορούσε να φανταστεί κανείς να γίνεται. Επίσης, σημαντικό ήταν ότι ανάμεσα στα κρουστά μουσικά όργανα διατίθετο και ένα, που παρήγε τον ήχο των κυμάτων της θάλασσας. Το μαστούνι της βροχής έφερνε έναν ήχο που θύμιζε κοχύλια που παρασύρονται από την ακροθαλασσιά, τα μεταλλόφωνα και τα ξυλόφωνα έδιναν ανά τακτά χρονικά διαστήματα τη μελωδία σαν μικρά αποσπάσματα σκέψεων και αναμνήσεων και οι ομιλίες και οι ψίθυροι σαν γλέντι ανθρώπων που κάθονται στην παραλία. Γι' αυτό το λόγο είχαν επιλεγεί αυτά τα κρουστά μουσικά όργανα και για τον ίδιο λόγο, πριν υλοποιηθεί η συγκεκριμένη δραστηριότητα, θα έπρεπε οι μαθητές να χωριστούν σε ομάδες, να διαλέξουν ένα από τα έργα τέχνης του ζωγράφου, να δημιουργήσουν μία μουσική αυτοσχεδιαστική ιδέα και στη συνέχεια όλα τα μουσικά κομμάτια να παρουσιάζονταν και να

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

έμπαιναν σε μία «μουσική σειρά», δημιουργώντας μια σύνθεση, μία μουσική δηλαδή ιστορία με ήχους.

Κατά τη διάρκεια της αυτοσχεδιαστικής δράσης, η εμψυχώτρια προσπαθούσε να κινηθεί ανάμεσα στα παιδιά, να συμμετέχει παίζοντας ή συνοδεύοντας τα παιδιά, να παροτρύνει κάποια να παίζουν και επίσης να τραβήξει το ενδιαφέρον όποιων παιδιών δεν συμμετείχαν ενεργά, υλοποιώντας ιδιαίτερους χειρισμούς (αλλάζοντας ή προσφέροντας διαφορετικά μουσικά όργανα σε κάποιες μεμονωμένες περιπτώσεις παιδιών). Οι μαθητές που διέθεταν τα ξυλόφωνα και τα μεταλλόφωνα συνεργάζονταν επιτυχώς και δρούσαν αυτοβούλως, παρόλο που βρίσκονταν σε μακρινή απόσταση μεταξύ τους. Τα περισσότερα από τα παιδιά είχαν την προσοχή τους στο τι παίζουν τα υπόλοιπα παιδιά, υιοθετώντας ρόλους ακροατών αλλά συγχρόνως, ήταν πρόθυμοι να εκτελέσουν μια μουσική ιδέα, όταν η εμψυχώτρια έδινε το σήμα.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι έγιναν και κάποια διαλείμματα με σκοπό να ανασυνταχθεί η ομάδα των μαθητών, να δοθούν κάποιες οδηγίες και να εκφράσουν τα παιδιά ιδέες, επιθυμίες ή απορίες. Ένας μαθητής πρότεινε έναν τρόπο ώστε να μπορεί η εμψυχώτρια να ειδοποιεί το κάθε παιδί πότε να παίζει και πότε να σταματήσει. Στο αίτημα του μαθητή συμφώνησαν και ανταποκρίθηκαν και τα υπόλοιπα παιδιά όπου προτάθηκε να σκουντάει η εμψυχώτρια το κάθε παιδί στην πλάτη. Η εν λόγω παρατήρηση και προτροπή δείχνει πιθανότητα ότι οι μαθητές δυσκολευτήκαν να επικοινωνήσουν με την εμψυχώτρια, καθώς εκτελούσε χρέη μαέστρου, καθοδηγητή αλλά και συμμετοχού στην εκπαιδευτική πράξη. Ωστόσο, η εμψυχώτρια φρόντισε να επαναλάβει επισημαίνοντας στους μαθητές, τη σημαντικότητα της ουσιαστικής συμμετοχής και της συνεργατικότητας στη μουσική δράση καθώς και της εστίασης της προσοχής μέσω ακοής, όρασης και κίνησης.

Επιπλέον, υλοποιήθηκε άλλη μια προσπάθεια έκφρασης ιδεών, συναισθημάτων και σκέψεων οι οποίες ξεκίνησε με τον ήχο της φλογέρας, το μοναδικό πνευστό μουσικό όργανο που διατίθεται. Σε αυτή τη φάση επιλέχθηκαν μαθητές και μουσικά όργανα που δεν συμμετείχαν ενεργά στις προηγούμενες προσπάθειες εκτέλεσης των μουσικών αυτοσχεδιαστικών ιδεών. Η φλογέρα ήχησε την έναρξη των μουσικών αυτοσχεδιαστικών ήχων και η εμψυχώτρια προέτρεψε τα παιδιά να εκφράσουν την άποψη τους σχετικά με αυτό που άκουγαν εκείνη τη στιγμή να παράγεται από το πνευστό μουσικό όργανο. Ο ήχος έμοιαζε με πέταγμα πουλιών ή με γλάρους πάνω από τη θάλασσα. Οι μαθητές έδειχναν να συνεργάζονται και να επικοινωνούν πιο αποδοτικά τόσο μεταξύ τους όσο και με την εμψυχώτρια. Όταν ολοκληρώθηκε η αυτοσχεδιαστική δράση, τα παιδιά κλήθηκαν να περιγράψουν πως έβρεχε, με ένταση, δυνατά ή χαμηλά και την ίδια στιγμή ξανάρχισε δυνατά να βρέχει, καθώς όλα τα παιδιά έλαβαν των πρωτοβουλία και άρχισαν να χτυπούν με ένταση τα μουσικά όργανα που κρατούσαν στα χέρια τους. Οι μαθητές έδειξαν να θέλουν να συνεχίσουν να παίζουν και να περιγράψουν αυτά που σκέφτονταν, όχι μιλώντας αλλά παίζοντας.

Προς το τέλος, φάνηκε πλέον να έχουν εξοικειωθεί με την ταυτόχρονη έναρξη και λήξη των μουσικών ήχων και η εμψυχώτρια, έχοντας ελάχιστο υπολειπόμενο χρόνο στη διάθεσή της, σκέφτηκε να παίξει με τους μαθητές ένα παιχνίδι «συνομιλίας». Η εμψυχώτρια μαζί με κάποια από τα παιδιά, μπήκαν σε ένα παιχνίδι διαλόγου με ερωτήσεις και απαντήσεις, διαφωνίες και συμφωνίες. Στο συγκεκριμένο παιχνίδι, ο ένας παίχτης καλείτο να ακούσει τον συμπαίκτη του και να απαντήσει ανάλογα όχι με λέξεις, αλλά με ήχους από τα κρουστά μουσικά όργανα, ακολουθώντας ή διαφοροποιώντας τους παραγόμενους ήχους, όσον αφορά στη διάρκεια, την ένταση, το ηχόχρωμα. Οι υπόλοιποι μαθητές ως ακροατές, καλούνταν να σχολιάσουν τι άκουσαν, να περιγράψουν αν η συνομιλία έγινε σε ήπιους τόνους ή παρατηρήθηκαν διαφωνίες, φωνές και αντιρρήσεις. Αρκετά παιδιά θέλησαν να συμμετάσχουν στο παιχνίδι διαλόγου και δόθηκε η

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ευκαιρία να συνομιλήσουν μεταξύ τους, χωρίς να συμμετέχει η εμψυχώτρια, παρά μόνο σε ρόλο εμψυχωτικό και υποστηρικτικό. Οι μαθητές που βρίσκονται με την πλάτη προς τα παιδιά που συνομιλούσαν και έπαιζαν στα μουσικά όργανα, είχαν γυρίσει και παρακολουθούσαν με ενδιαφέρον, κάτι το οποίο δεν παρατηρήθηκε νωρίτερα, κατά την υλοποίηση των αυτοσχεδιαστικών δράσεων. Οι ίδιοι μαθητές που συμμετείχαν στον διάλογο, μπορούσαν να εκφράσουν και να περιγράψουν αν ήταν θυμωμένοι και το κατά πόσο η σκέψη τους ως προς την ανάλογη έκφραση συναισθήματος έγινε αντιληπτή από το σύνολο της τάξης και την εμψυχώτρια.

Σε αυτό το σημείο ολοκληρώθηκαν οι δραστηριότητες των τριών ημέρων του εκπαιδευτικού προγράμματος. Στη συνέχεια, πρόκειται να γίνει συζήτηση και να αναφερθούν τα συμπεράσματα της υλοποίησης και της αξιολόγησης του συνόλου της εκπαιδευτικής δράσης σε σχέση με τα ερωτήματα που τέθηκαν εξ αρχής. Η εν λόγω μελέτη θα καταλήξει στην αναφορά των αλλαγών που προκύπτουν μετά την πιλοτική εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος, με σκοπό την αναθεώρηση και την αναπροσαρμογή των στόχων, των μεθόδων, των υλικών και του περιεχομένου των δραστηριοτήτων.

7.3. Συζήτηση

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε κατά τέτοιο τρόπο έτσι ώστε οι μαθητές να ευχαριστηθούν από την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη, να γνωρίσουν έναν νέο τρόπο προσέγγισης και περιήγησης στο μουσειακό χώρο πέραν της ξενάγησης, να ψυχαγωγηθούν συνολικά από την εκπαιδευτική δράση, να έρθουν σε επαφή με τα έργα τέχνης, να επικοινωνήσουν μαζί τους (με την εμψυχώτρια και με άλλα άτομα/συμμετέχοντες κ.λ.π.) ολόπλευρα με όλες τις αισθήσεις τους, να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες υλικού και αισθητικού περιεχομένου, επικοινωνίας και μάθησης και να θελήσουν να επαναλάβουν οποιαδήποτε ανάλογη διαδικασία ή επίσκεψη σε μουσειακό χώρο, υιοθετώντας μια υγιή και θετική στάση απέναντι στον κοινωνικό θεσμό των μουσείων. Η υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος και η αξιολόγησή του, βοήθησε στο να εντοπιστούν τυχόν δυσκολίες, αδυναμίες, λάθη ή ελλείψεις, έτσι ώστε να βελτιωθούν, οι στόχοι προς επίτευξη, οι μέθοδοι, τα μέσα και τα εργαλεία και η συνολική πορεία των δραστηριοτήτων.

Πρόκειται να συζητηθούν θέματα που αφορούν στο χώρο, στην επιλογή των συμμετεχόντων και ειδικότερα στο κατά πόσο η διάσταση της εμπειρίας ήταν κοινωνική, επικοινωνιακή και ψυχαγωγική, γεγονός που τέθηκε εξ αρχής ως ερώτημα προς επίτευξη. Θα αναφερθούν επίσης η επιλογή της μουσικής ως παιδαγωγικό εργαλείο, οι μουσικές δραστηριότητες και η συμμετοχή των παιδιών σε αυτές, και ειδικότερα οι μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, σε ποιό βαθμό εντάχθηκαν και υλοποιήθηκαν κατά την πιλοτική εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος και πόσο αυτές βοήθησαν κατά τη διερεύνηση και επαφή με τα έργα τέχνης του ζωγράφου, τόσο στην Πινακοθήκη όσο και σε σχολικό πλαίσιο.

Η κοινωνική διάσταση της εμπειρίας επίσκεψης, μέσω της υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος έλαβε χώρα στην Πινακοθήκη, καθώς τα παιδιά βρήκαν την ευκαιρία να επικοινωνήσουν και να ψυχαγωγηθούν, κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων που βοηθούν στην ανάπτυξη της σκέψης και της κριτικής σκέψης και μπορούν να οδηγήσουν στην κατανόηση της πραγματικότητας του κόσμου. Οι μαθητές μέσω βιωματικής, δραματοποίησης, ανακαλυπτικής, ομαδοσυνεργατικής, μαιευτικής μεθόδου, επικοινωνήσαν μεταξύ τους, καθώς και με την εμπυχώτρια, αντάλλαξαν απόψεις, διαφώνησαν ή συμφώνησαν, έβγαλαν συμπεράσματα μέσω σύγκρισης του παρελθόντος με το παρόν, και έτσι μπορούσαν να υιοθετήσουν μια άποψη για την πραγματικότητα γύρω τους. Η επικοινωνιακή διάσταση της επίσκεψης, ορίστηκε γύρω από το πλαίσιο του κοινωνικού χαρακτήρα του μουσείου και της άμεσης ανάγκης για σύνδεση σχέσεων συνεργασίας ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο. Η παρουσία της εμπυχώτριας κρίθηκε απαραίτητη προκειμένου να οργανώσει την επίσκεψη στην Πινακοθήκη, να υιοθετήσει ρόλο μεσάζοντα ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο ώστε να σχεδιάσει και να υλοποιήσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να «σταθεί» δίπλα στους μαθητές ως καθοδηγήτρια, υποστηρίκτρια, βοηθός και διαμεσολαβήτρια, στην προσπάθεια των παιδιών για επικοινωνία. Ωστόσο, σε σχολικό πλαίσιο, η επικοινωνία ανάμεσα στους μαθητές δεν μπόρεσε να υλοποιηθεί μέχρι το μέγιστο βαθμό, γιατί ο παράγοντας του χώρου ίσως εμπόδισε τη βλεμματική επαφή, ή την ανάπτυξη της μη λεκτικής επικοινωνίας, είδος επικοινωνίας που όπως υποστηρίχτηκε, αναπτύσσεται μέσω των μουσικών παιχνιδιών και των πράξεων του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης. Η μουσική ως παιδαγωγικό και επικοινωνιακό εργαλείο, επιλέχτηκε προκειμένου οι μαθητές να προσεγγίσουν τις μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, βιώνοντας και εκφράζοντας ελεύθερα τις σκέψεις, τις ιδέες και τα συναισθήματά τους με διαφορετικό τρόπο, εκτός του λεκτικού, αλλά με την ίδια ευχέρεια,

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

εφόσον υποστηρίζεται ότι η γλώσσα και η μουσική έχουν κοινές προεκτάσεις. Η μουσική είναι ικανή να «μιλήσει» για τα ανθρώπινα συναισθήματα, να ενώσει και να φέρει τα παιδιά πιο κοντά, δημιουργώντας αλλαγές και νέα μονοπάτια μέσα από την επικοινωνιακή διαδραστική συμμετοχή και παρουσία (Kinney, 2010· Vygotsky, 2009). Το πιο σημαντικό από όλα είναι ότι οι μαθητές επικοινωνήσαν μεταξύ τους χωρίς, ορισμένες φορές, να είναι απαραίτητη η παρουσία της εμπυχώτριας. Τόσο στον χώρο της τάξης όσο και στην Πινακοθήκη, εντοπίστηκαν «στιγμές» που τα παιδιά εκφράζονταν και περιηγούνταν ελεύθερα, χωρίς η εμπυχώτρια να έχει δώσει την ανάλογη οδηγία ή προτροπή. Τέτοια στιγμιότυπα εντοπίστηκαν κατά την περιήγηση των μαθητών/-τριών στην ταράτσα της Πινακοθήκης ή κατά τη διάρκεια των μουσικών πράξεων του αυτοσχεδιασμού στη σχολική τάξη. Έπαιρναν πρωτοβουλίες και συμμετείχαν στην εκπαιδευτική διαδικασία ομαδικά ή ατομικά, ενεργά και βιωματικά, κάνοντας πράγματα, όχι απλώς βλέποντας, όπως υποστηρίζεται από τον Hein (1995), κατανοώντας παράλληλα τη φύση των αντικειμένων, παρατηρώντας τον υλικό πολιτισμό και επικοινωνώντας με αυτόν, με τους ανθρώπους και τον περιβάλλοντα χώρο, δεχόμενα μυριάδες ερεθίσματα (Oltman, 2000).

Εκτός της κοινωνικής διάστασης, σημαντική κρίνεται η αναφορά στην επιλογή του συγκεκριμένου δείγματος των μαθητών/-τριών της Α' και Β' Δημοτικού του 50^{ου} Σχολείου Πειραιά. Η διαφορετικότητα στις προηγούμενες εμπειρίες, τις γνώσεις και το νοητικό επίπεδο, δημιούργησε ένα περιβάλλον πολυεπίπεδης και διαδραστικής επικοινωνίας και μάθησης. Οι μαθητές και των δύο τάξεων, παρόλο που δεν προέρχονταν από το ίδιο σχολικό περιβάλλον (σχολική τάξη) εμφανίστηκαν πρόθυμοι για συνεργασία, αλληλεπίδραση και αλληλοβοήθεια τόσο στο σχολικό περιβάλλον, όσο και στο χώρο της Πινακοθήκης. Μπορούσαν εύκολα να δημιουργήσουν ομάδες, να μοιραστούν απόψεις, να απαντήσουν γραπτά σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου κατά τη διάρκεια συμπλήρωσης των φύλλων εργασίας και να προτείνουν τρόπους και

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

μεθόδους κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, που σκοπό είχαν να βελτιώσουν την επικοινωνία μεταξύ αυτών και της εμψυχώτριας και να προδώσουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, χαρακτηριστικά ευελιξίας και ανοιχτής έκβασης. Τέτοια παραδείγματα εντοπίστηκαν κατά την υλοποίηση των μουσικών πράξεων του αυτοσχεδιασμού στην τάξη, όπου προτάθηκε ένας μη λεκτικός τρόπος επικοινωνίας μεταξύ της εμψυχώτριας και των συμμετεχόντων, ή κατά την επαφή με τα έργα τέχνης στην Πινακοθήκη, όπου ακολουθούσαν τον ειρμό της σκέψης της εμψυχώτριας και μπορούσαν να οδηγήσουν τη συζήτηση και την εξέλιξη της πορείας των δραστηριοτήτων, όπου επιθυμούσαν τα ίδια. Μέσα από τις συγκεκριμένες πρωτοβουλίες τονίζεται ξανά η ευελιξία του εκπαιδευτικού προγράμματος, να μπορεί δηλαδή να σχεδιάζεται, να υλοποιείται ή έστω να προσαρμόζεται τη δεδομένη στιγμή, κοντά στα ενδιαφέροντα, στις προηγούμενες εμπειρίες και γνώσεις των μαθητών (Νικονάνου, 1995· Λεοντσίνης, 2002· Χαλκιά, 2002).

Επιπροσθέτως, εξετάζοντας το ζήτημα του χώρου που αποτελεί έναν από τους τρεις κυριότερους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την εμπειρία επίσκεψης σ' ένα μουσειακό χώρο, αναφέρονται τόσο η Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα όσο και ο χώρος της τάξης, στο σχολικό περιβάλλον. Ο χώρος της τάξης έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο καθώς, δεν αποδείχτηκε κατάλληλος ως προς τις μεθόδους, τα εργαλεία και τα μέσα που επιλέχθηκαν, ως προς τον αριθμό των παιδιών και το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που εφαρμόστηκαν. Αναφέρεται ότι εμφανίστηκαν δυσκολίες τόσο γενικότερα όσο και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια συγκεκριμένων δραστηριοτήτων.

(Δραστηριότητα 1γ): Η τάξη ήταν πολύ μικρή για τον ανάλογο αριθμό των παιδιών και δεν υπήρχε οπτική πρόσβαση και επαφή όλων των παιδιών προς τον διαδραστικό πίνακα. Η χρήση ασύρματου δικτύου δεν ήταν δυνατή και η χρήση ενσύρματου δικτύου, δεν είχε προβλεφθεί και

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

οργανωθεί πρωτύτερα. Συνεπώς, η περιήγηση στο διαδίκτυο με ασύρματο ή ενσύρματο τρόπο, δεν ήταν εφικτή, λόγω έλλειψης υλικών υποδομών και χώρου. Θα ήταν πιο παραγωγικό να υλοποιείτο η διαδικασία από το σύνολο των μαθητών, και όχι από την εμψυχώτρια, σε χώρο ειδικά διαμορφωμένο για περιήγηση στο διαδίκτυο. Η χρήση του υπολογιστή κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων διευκολύνει τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με μια πληθώρα έργων τέχνης, καθώς και να επισκεφτούν μουσεία τέχνης ή πινακοθήκες κάνοντας εικονική περιήγηση. Η προβολή των έργων τέχνης μέσω υπολογιστή μπορεί να ενεργοποιήσει τη μνήμη των μαθητών και να μπορούν πιο εύκολα να ανακληθούν γνώσεις, ιδέες και εμπειρίες που υιοθετήθηκαν εντός του χώρου της πινακοθήκης (Κουτράκης, κ.α., 2011). Με αυτό τον τρόπο, δηλαδή οι μαθητές να συμμετέχουν ενεργά, βιωματικά και ομαδοσυνεργατικά ανά δύο ή τρία άτομα σε κάθε υπολογιστή, να χειριστούν το ποντίκι, να αναζητήσουν στη μηχανή αναζήτησης την ιστοσελίδα της Εθνικής Πινακοθήκης, ώστε να περιηγηθούν εικονικά στους χώρους της, που αποτελεί έναν από τους εναλλακτικούς τρόπους επίσκεψης σ' έναν μουσειακό χώρο.

Συμπληρωματικά, θα είχαν την ευκαιρία να ψάξουν στη μηχανή αναζήτησης την ιστοσελίδα του Μουσείου Μπενάκη και ιδιαίτερα της Πινακοθήκης Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, να ενημερωθούν για τη διεύθυνση, τον χώρο και να διαβάσουν άλλες πληροφορίες, που θα τους χρησιμεύαν σε ενδεχόμενη μελλοντική επίσκεψη (εφόσον αυτό αποτελεί έναν από τους μακροπρόθεσμους στόχους των μουσειακών χώρων και της μουσειοπαιδαγωγικής). Στόχο δηλαδή αποτελεί το να επιστρέψουν τα παιδιά στο μουσείο με την οικογένειά τους, με άλλη παρέα, ή με τη σχολική τάξη θεωρώντας τον χώρο της Πινακοθήκης, φιλικό και οικείο όπου η εμπειρία και η γνώση κατακτάται μέσω της διασκέδασης, σε βιωματικό πλαίσιο. Υπό τις παρούσες συνθήκες, η εικονική περιήγηση στην Εθνική Πινακοθήκη δεν υλοποιήθηκε αλλά με

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

την κατάλληλη οργάνωση χώρου, και υλικών υποδομών, θα ήταν εφικτή και άκρως επικοδομητική.

Επίσης, όσον αφορά στις δραστηριότητες γνωριμίας και μετεπεξεργασίας που υλοποιήθηκαν σε σχολικό πλαίσιο και την επιλογή της μουσικής ως παιδαγωγικό εργαλείο, τέθηκαν κάποιες δυσκολίες εφαρμογής. Ο αυτοσχεδιασμός και τα άλλα μουσικά παιχνίδια, ιδανικό θα ήταν να μπορούν να λάβουν μέρος σε σχολικά περιβάλλοντα με διαθεσιμότητα χώρου. Η αρχιτεκτονική υποδομή της δημόσιας εκπαίδευσης, συχνά δεν προσφέρει μεγάλους χώρους με άπλετο φως, χωρίς πολλά έπιπλα, θρανία και καρέκλες, διαθέσιμους για δραστηριότητες που προωθούν την κίνηση, την έκφραση και την «κατά μέτωπο» διαδραστική επικοινωνία. Υποστηρίζεται ότι σ' ένα τέτοιο περιβάλλον, οι δράσεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης θα μπορούσαν να «πάρουν ανάσα» και οι σκέψεις, οι ιδέες και οι πειραματισμοί να «βρουν έδαφος» αντανάκλασης συναισθημάτων, ψυχαγωγίας και έμπνευσης, σε πιο ποιοτικό βαθμό από όσο υποστηρίχτηκε. Σ' ένα ιδανικό πλαίσιο χωροταξικού σχολικού περιβάλλοντος, οι μαθητές θα μπορούσαν να εργάζονται και να συνεργάζονται, να επικοινωνούν και να ανταλλάσσουν ιδέες και σκέψεις καθημένοι στο πάτωμα ή σε καρέκλες με κυκλική διάταξη (Τσαφταρίδης, 2002) πάνω σε μεγάλα μαξιλάρια, όντας ελεύθεροι να παίζουν, να δοκιμάζουν και να δημιουργούν μουσική.

Από την άλλη μεριά, εξετάζοντας τον χώρο της Πινακοθήκης, υπολογίζεται ως κατάλληλο πεδίο δράσης και εξερεύνησης, εφόσον αποτελεί έναν εναλλακτικό χώρο μάθησης όπου τα παιδιά περιηγήθηκαν και ψυχαγωγήθηκαν, αφού συμμετείχαν σε δραστηριότητες βιωματικού και αισθητικού περιεχομένου, διαφορετικό από τον τρόπο που υλοποιείται στο σχολικό περιβάλλον. Η μάθηση και η εμπειρία αποκτάται ενεργά μέσω της επαφής με τα έργα τέχνης, με το σύνολο των αισθήσεων (Νικονάνου, 2010α) και όχι παθητικά, με τάση

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

εξαναγκασμού μέσω των σχολικών εγχειριδίων (Νικονάνου & Νίτσιου, 2004). Ωστόσο, η εκπαιδευτική συνέχεια και η συνεργασία ανάμεσα στους δύο χώρους, είναι απαραίτητο να τονιστεί ιδιαίτερα, εφόσον το εκπαιδευτικό πρόγραμμα υλοποιήθηκε και στους δύο χώρους με σκοπό την ανάπτυξη ή βελτίωση της σχέσης μεταξύ των. Έχει υποστηριχτεί δε, ότι για να είναι πετυχημένο ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα και κατ' επέκταση η εκπαιδευτική και επικοινωνιακή πολιτική ενός μουσείου, θα πρέπει να υφίστανται σχέσεις διαρκούς συνεργασίας ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο (Χαλκιά, 2002). Παρόλο που ο χώρος της Πινακοθήκης αναφέρεται ως κατάλληλος, εφόσον η υλοποίηση του προγράμματος ολοκληρώθηκε χωρίς ιδιαίτερες αποκλίσεις (τόσο εκπαιδευτικές όσο και συμπεριφοράς από πλευράς των μαθητών), ιδανικό θα ήταν ορισμένες δραστηριότητες μετεπεξεργασίας να εφαρμόζονταν εκεί, σε μέρος κατάλληλο και ειδικά διαμορφωμένο. Πολλά μουσεία διαθέτουν ανάλογους συμπληρωματικούς χώρους, για υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων με εικαστικό, θεατρικό ή μουσικό περιεχόμενο κ.α. οι οποίες αποτελούν μέρος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος (Νικονάνου, 2010α). Εφόσον, το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα συμπεριελάμβανε δραστηριότητες αισθητικού περιεχομένου, ζωγραφικής και μουσικής, θα ήταν δυνατό ένα μέρος αυτών να είχε υλοποιηθεί εκεί (π.χ. η δραστηριότητα μετεπεξεργασίας που αναφέρεται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση ως «3α» που προβλέπει τη ζωγραφική αποτύπωση της εμπειρίας επίσκεψης).

Εκτός των παραπάνω βασικών παραγόντων που αναφέρθηκαν, είναι σημαντικό να προστεθεί και ο παράγοντας του χρόνου. Ο χρόνος κατά τον οποίο σχεδιάστηκε να διαρκούν οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες εντός του χώρου της Πινακοθήκης, παρέμεινε εντός των επιτρεπτών ορίων του σχεδιασμού, παρόλο που ο χρόνος ποτέ δεν αρκετός για εξερεύνηση, αναζήτηση και μελέτη, εφόσον τα παραπάνω εξελίσσονται σε ένα ευχάριστο περιβάλλον επικοινωνίας και ψυχαγωγίας, τόσο στην Πινακοθήκη όσο και σε σχολικό πλαίσιο. Ο

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

παράγοντας του χρόνου αφορά τόσο στις δραστηριότητες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την επίσκεψη στην Πινακοθήκη, όσο και στο συνολικό χρονικό πλαίσιο των τριών ημερών. Όπως διαπιστώθηκε, θα ήταν απαραίτητη η εκμετάλλευση μίας ή δύο ακόμη ημερών (ή έστω διαθέσιμων διδακτικών ωρών) πριν και μετά την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη, μιας και οι εκπαιδευτικές μουσικές δράσεις και εξερευνήσεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, απαιτούν χρόνο και διάρκεια, προκειμένου να αναπτυχθεί περαιτέρω επικοινωνία ανάμεσα στους συμμετέχοντες. Σε αυτήν την περίπτωση, η υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος θα μπορούσε να εφαρμοστεί με τη μέθοδο project έτσι ώστε τα χρονικά πλαίσια, οι μέθοδοι και οι στόχοι προς επίτευξη, να έχουν ανοιχτή έκβαση. Εκτός των όσων αναφέρθηκαν, η χρονική διεύρυνση του προγράμματος, θα μπορούσε να επιδράσει θετικά στη διαδικασία αξιολόγησης, εφόσον θα υπήρχε αρκετός χρόνος και ευελιξία προκειμένου να διερευνηθούν περαιτέρω οι σκέψεις, οι κρίσεις, τα συναισθήματα και η στάση που υιοθετούν τα παιδιά μετά την πραγματοποίηση μιας εμπειρίας επίσκεψης. Επίσης, όσον αφορά στις μουσικές δραστηριότητες εξερεύνησης και πειραματισμού, μέσω ερωτήσεων όπως: «Σας άρεσε αυτό που ακούσατε; Γιατί σας άρεσε/δεν σας άρεσε; Η ερμηνεία ήταν ικανοποιητική; Ξεκινήσαμε σωστά; Τελειώσαμε όλοι συγχρονισμένα; Παρατηρήσατε όργανα που ενώ έπαιζαν δεν ακούγονταν; Τι άλλο θα μπορούσαμε να κάνουμε για να καλυτερεύσουμε το αποτέλεσμα;» (Τσαφταρίδης, 2002:15), θα μπορούσαν να διερευνηθούν οι απόψεις των συμμετεχόντων στη μουσική πράξη. Η διαθεσιμότητα ως προς το χρόνο, η συζήτηση και η επικοινωνία ανάμεσα ή με την ομάδα μαθητών, μπορεί να λειτουργήσει ευεργετικά, προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι, να αξιολογηθεί το παραγόμενο υλικό, να αναπτυχθούν σχέσεις εμπιστοσύνης και επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης και να καλλιεργηθεί ένα περιβάλλον αυτοπεποίθησης των μαθητών, το οποίο

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

όπως υποστηρίχτηκε, ευνοεί τον πειραματισμό και την εξερεύνηση οδηγώντας στη μουσική γνώση (Σμωλ, 1983· Τσαφταρίδης, 2002).

Όσον αφορά ιδιαίτερα στις μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, δεν κατέστη δυνατό, λόγω έλλειψης χρόνου, να εφαρμοστεί επαρκώς η σύνθεση των μουσικών αυτοσχεδιαστικών κομματιών, όπως προβλεπόταν στο σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος (δραστηριότητα 3δ). Ωστόσο, όπως έχει αναφερθεί (Riley, 2014), τα όρια μεταξύ του αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης δεν είναι διακριτά. Ο αυτοσχεδιασμός στη μουσική συχνά θεωρείται ως μια σύνθεση «σε πραγματική ταχύτητα», “real time composition” και άλλοτε θεωρείται ως ένα στάδιο πειραματισμού το οποίο οδηγεί στη δημιουργία συνθέσεων. Αν όμως, θεωρήσουμε τη σύνθεση ως μια διεργασία συνειδητή κατά την οποία οι μαθητές επιλέγουν, συνδυάζουν και επεξεργάζονται τους ήχους ως προς τα χαρακτηριστικά τους (ηχόχρωμα, ένταση, διάρκεια, ύψος), προκειμένου να δημιουργήσουν ένα ενιαίο κομμάτι, κάτι που να είναι μουσική και όχι μια απλή παράθεση ήχων (Τσαφταρίδης, 2010), τότε σίγουρα θα ήταν απαραίτητη η προσθήκη μία ή δύο διδακτικών ωρών από το ωρολόγιο πρόγραμμα, προκειμένου να ενταχθεί ως μουσική πράξη, στα πλαίσια υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος. Άρα, η σύνθεση εντάχθηκε ουσιαστικά μέσα στο σχεδιασμό αλλά δεν υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για να εφαρμοστεί επαρκώς, προσεγγίζοντας μόνο κάποιες από τις προεκτάσεις της.

Ωστόσο, οι μαθητές φάνηκε να συμμετέχουν με προθυμία, αναπτύσσοντας έντονα την φαντασία και την τάση τους για ονειροπόληση (Black, 2009), εκφράζοντας τις απόψεις τους για τα έργα τέχνης, προσθέτοντάς τους σκηνικά, ζώα και γεγονότα που είχαν πλάσει μόνα τους. Αυτό συνέβη ιδιαίτερα κατά τη δραστηριότητα (2β) όπου οι μαθητές μέσω δραματοποίησης, αναλαμβάνοντας ρόλους θεατών ή πρωταγωνιστών, υποδύονταν ή εξιστορούσαν ότι βρίσκονταν

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

σε κήπους της φαντασίας τους. Οι μαθητές συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενεργά, με συναισθήματα πρωτόγνωρης αίσθησης και έκπληξης, που αναγνωρίζονταν στις εκφράσεις των προσώπων τους, αφού δεν είχαν εμπλακεί ξανά σε κάτι ανάλογο προηγουμένως εντός του μουσειακού χώρου, ούτε είχαν πρόσφατα ξανά, την ευκαιρία να πειραματιστούν ηχητικά με πληθώρα μουσικών οργάνων και αντικειμένων. Ο τρόπος που οι δραστηριότητες υλοποιήθηκαν και οι μέθοδοι προσέγγισης που επιλέχθηκαν, δεν φάνηκε να δυσκολεύουν τους μαθητές, αφού είχαν ήδη μάθει να δουλεύουν ομαδοσυνεργατικά, να εκφράζουν τη γνώμη και την προτίμησή τους, να απαντούν σε ανοιχτού τύπου ερωτήσεις διατυπώνοντας τις απόψεις τους για την εμπειρία που έζησαν στην Πινακοθήκη σε άλλα άτομα (στη Διευθύντρια του σχολείου) και να συμμετέχουν ευχάριστα στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνολικά, καθ' όλη τη διάρκεια των τριών ημερών. Ο αυτοσχεδιασμός και τα μουσικά παιχνίδια που υλοποιήθηκαν στους χώρους όπου εξελίχτηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, φάνηκαν να βοηθούν στην επαφή με τα έργα τέχνης, εφόσον διεύρυναν και εμπλούτιζαν τον τρόπο επαφής μέσω μουσειογραφικών λύσεων, όπως το να ενταχθεί ο ήχος της βροχής μέσω βίντεο, κατά την θέαση του έργου τέχνης «Βροχερό Τοπίο II» ή να προσπαθήσουν οι μαθητές να παράγουν τον ήχο της βροχής, με ήχους που προέρχονταν από το σώμα τους (δραστηριότητα 2γ). Επίσης, η φαντασία που αποτελεί κύριο συστατικό της μουσικής (Swanwick, 2010), αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα, εφόσον μέσω αυτής οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να έρθουν σε επαφή με τα έργα τέχνης και να υποδυθούν π.χ. ήχους με τη φωνή τους, που ενδεχομένως βρίσκονταν σε έναν άγριο κήπο, όπως αυτόν που απεικονίζεται στον πίνακα του ζωγράφου, ή να υιοθετήσουν το αυθεντικό έργο τέχνης ώστε να το μετατρέψουν μέσα από τον ψυχισμό, τη νοητική αντίληψή τους, την αισθητική τους και την κριτική τους σκέψη, σε μουσική. Να μεταφέρουν δηλαδή ένα έργο τέχνης από μία όψη της τέχνης σε μία άλλη, από την αισθητική και καλλιτεχνική πλευρά της τέχνης, στη δημιουργία της μουσικής.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Έτσι, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η τέχνη αναδημιουργείται και αποδίδεται εκ νέου με μια άλλη ερμηνεία, μοναδική για το κάθε παιδί (Τσιρίδης, 2011α). Το πώς δηλαδή κάθε παιδί αναδημιουργεί και χτίζει τις δικές του μοναδικές εμπειρίες και γνώσεις έρχεται να δηλωθεί μέσω των θεωριών του κονστρουκτιβισμού και της πολλαπλής νοημοσύνης (Νικονάνου, 2010α) και του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται και προσλαμβάνει τα ερεθίσματα γύρω του, προκειμένου να οδηγηθεί στην κατανόηση της πραγματικότητας.

Επίσης, σχετικά με τα εργαλεία και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν στις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος, είναι σημαντικό να αναφερθούν κατά πόσο διευκόλυναν ή εμπόδισαν την ομαλή διεξαγωγή του και την πορεία των δραστηριοτήτων. Αρκετό από το διαθέσιμο υλικό του εκπαιδευτικού προγράμματος, σχεδιάστηκε να διατίθεται προς το σύνολο των μαθητών, σε ψηφιακή μορφή, μέσω ταμπλέτας. Το φωτογραφικό υλικό και τα βίντεο που προβλήθηκαν χρειάστηκαν ιδιαίτερους χειρισμούς προκειμένου να είναι ορατά από το σύνολο των μαθητών, καθώς η οθόνη δεν ήταν αρκετά μεγάλη και η φωτεινότητα, η ποιότητα και η ανάλυση του υλικού όχι αρκετά καλή. Επίσης, δεν θεωρείται αυτονόητο ότι οι εκπαιδευτικοί, (προς τους οποίους το υλικό απευθύνεται και που θα θελήσουν ενδεχομένως να το εκμεταλλευτούν με όποιο τρόπο επιλέξουν), θα έχουν στη διάθεσή τους ένα εργαλείο προβολής όπως είναι η ταμπλέτα. Για αυτό τον λόγο προτείνεται η διάθεσή του και με άλλο τρόπο, έντυπο, ώστε να είναι άμεσα και εύκολα διαχειρίσιμο τόσο από τον εκπαιδευτικό όσο και από τους μαθητές/-τριες. Τέλος, η ηχογράφηση του τραγουδιού δεν είχε γίνει με επαγγελματικού τύπου μηχανήματα και το κασετόφωνο δεν ήταν καλής ποιότητας, παράγοντες που δεν μπορεί να προβλεφθούν αλλά που ωστόσο, είναι ικανοί να επηρεάσουν την πορεία των δραστηριοτήτων, καθώς και την θετική έκβαση των στόχων.

7.3.1. Συμπεράσματα

Κλείνοντας, σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθούν οι αλλαγές που προέκυψαν από την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, έτσι ώστε μέσω της αναθεώρησής τους, να ανασυνταχθεί το υλικό και να ενταχθεί στο τελικό εκπαιδευτικό πακέτο.

Όσον αφορά στις δραστηριότητες μουσικού περιεχομένου, προτείνονται κάποιες αλλαγές που μπορούν να βοηθήσουν και να εντάξουν τα παιδιά πιο ομαλά και με παιγνιώδη τρόπο, στον κόσμο των μουσικών οργάνων, των ήχων, της επικοινωνίας με διαφορετικό τρόπο. Οι αναθεωρημένες μουσικές δραστηριότητες της πρώτης μέρας περιλαμβάνουν κάποια παιχνίδια πρώτης γνωριμίας με τα μουσικά όργανα αλλά και κάποιες δραστηριότητες επικοινωνίας ανάμεσα στους συμμετέχοντες, στα μουσικά όργανα και τον εμπνευστή/ υπεύθυνο διεξαγωγής. Οι μαθητές μέσω αυτών των δραστηριοτήτων θα έχουν την ευκαιρία να εξασκήσουν τη συνεργατική διάθεσή τους, να γνωρίσουν τις δυνατότητες των μουσικών οργάνων και των ηχογόνων αντικειμένων που διαθέτουν, να δώσουν τον χώρο και τον χρόνο στο συμπαίχτη τους να εξερευνήσει και να αναζητήσει διαφορετικές πηγές ήχων, να μοιραστούν ιδέες, σκέψεις και ικανότητες αναπαραγωγής με μη λεκτικό αλλά δημιουργικό τρόπο και τελικά να δοκιμάσουν εμπειρικά και βιωματικά τη μουσική πράξη του αυτοσχεδιασμού. Κατ' επέκταση των αλλαγών που προκύπτουν στις μουσικές δραστηριότητες γνωριμίας, κρίνεται απαραίτητο να αναθεωρηθούν και οι μουσικές δραστηριότητες μετεπεξεργασίας, που ακολουθούν της ημέρας επίσκεψης στην Πινακοθήκη. Οι δραστηριότητες της τρίτης μέρας, αφορούν πάλι στη μουσική πράξη του αυτοσχεδιασμού αλλά καταλήγουν σ' ένα περισσότερο συγκεκριμένο πλαίσιο, αυτό της σύνθεσης, υιοθετώντας την άποψη ότι ο αυτοσχεδιασμός θεωρείται ως ένα στάδιο πειραματισμού το οποίο οδηγεί στη δημιουργία συνθέσεων (Riley, 2014). Οι μαθητές θα έχουν τη δυνατότητα μέσω εξερεύνησης και στοχευμένης αναζήτησης, να επεξεργαστούν τους ήχους

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

που θα έχουν δημιουργήσει στα πλαίσια των αυτοσχεδιαστικών τους ιδεών και να καταλήξουν στη δημιουργία μουσικής. Αυτή η μουσική πράξη δεν απέχει πολύ από το περιεχόμενο της δραστηριότητας (3δ) που αναφέρεται στη δημιουργία μιας ηχοιστορίας, αλλά για να υλοποιηθεί, θα χρειαστεί περισσότερος διαθέσιμος χρόνος, ιδιαίτερη αφοσίωση, συγκέντρωση, ικανότητα συνεργασίας ανάμεσα στους συμμετέχοντες και να έχει χτιστεί πρώτα, ένα περιβάλλον λεκτικής αλλά και μη λεκτικής επικοινωνίας.

Όσον αφορά συνολικά στις μουσικές δράσεις του πειραματισμού, του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, θα ήταν ιδανικό, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, να υλοποιούνται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο εντός του σχολικού πλαισίου, όπου δεν θα υπάρχουν θρανία (και καρέκλες), αλλά αναπαυτικά μαξιλάρια και ελεύθερος χώρος για κίνηση, εξερεύνηση και επικοινωνία, βλεμματική, λεκτική αλλά ιδιαιτέρως μη λεκτική. Η επικοινωνία ανάμεσα στους συμμετέχοντες αναπτύσσεται χωρίς διάλογο, αλλά μέσω του βλέμματος και των χεριών που χειρίζονται τα μουσικά όργανα, με διαδραστικό και βιωματικό τρόπο, καθώς κινούνται και δρουν στο χώρο, δημιουργώντας ιδέες, εκφράζοντας εμπειρίες, ήχους και συναισθήματα με τη φωνή ή το σώμα.

Επιπροσθέτως, όσον αφορά στο περιεχόμενο των δυο φύλλων εργασίας, κατά τη συμπλήρωσή τους διαπιστώθηκε ότι κάποιες ερωτήσεις δυσκόλεψαν τους μαθητές. Πιο συγκεκριμένα:

Στο φύλλο εργασίας I, το (β) υποερώτημα της 2^{ης} άσκησης, η οποία ζητούσε από τους μαθητές να διαγράψουν το περίγραμμα των γεωμετρικών σχημάτων που εντοπίζουν στο προσχέδιο του πίνακα «Μεταξύ Γευμάτων» (που βρισκόταν στην μπροστινή σελίδα), φάνηκε ότι δυσκόλεψε τους μαθητές. Έτσι, προτείνεται η απεικόνιση κάποιων ενδεικτικών γεωμετρικών σχημάτων, όπως είναι το τρίγωνο, το παραλληλόγραμμο, το τραπέζιο ή το τετράγωνο, που

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

εμφανίζονται στον πίνακα του ζωγράφου Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Παράλληλα θεωρείται απαραίτητη η αλλαγή στη διάταξη στην αρίθμηση των ερωτήσεων και στη διατύπωση της εκφώνησης, ώστε να είναι πιο επεξηγηματικές και περισσότερο κατανοητές.

Στο φύλλο εργασίας II απαιτείται η αλλαγή της εκφώνησης του (β) υποερωτήματος, της 1^{ης} άσκησης ώστε να είναι πιο επεξηγηματική, καθώς φάνηκε οι μαθητές να μην αντιλαμβάνονται το νόημά της. Επίσης, η 1^η άσκηση και των δυο φύλλων εργασίας, προτείνεται να μεταφερθεί μπροστά εφόσον αναφέρονται άμεσα στην αναζήτηση του έργου τέχνης στην Πινακοθήκη, στη δήλωση του τίτλου του και στον εντοπισμό διαφορών ανάμεσα στο αυθεντικό έργο τέχνης και την ασπρόμαυρη αναπαραγωγή αυτού. Συμπερασματικά, προτείνεται η αναδιαμόρφωση του περιεχομένου των φύλλων εργασίας, προκειμένου να συμπεριληφθούν ως έντυπο υλικό έμμεσης επικοινωνίας και μάθησης, στην τελική μορφή του εκπαιδευτικού προγράμματος για μαθητές ηλικίας 6-7 ετών.

Τέλος, κατά την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος στην Πινακοθήκη, στις δραστηριότητες που χρειάστηκε να χρησιμοποιηθούν εικόνες μέσω της ταμπλέτας, όπως στη (2β) δραστηριότητα με τίτλο «Άγριος Κήπος», εναλλακτικά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν εικόνες σε έντυπη μορφή. Οι εικόνες που αναπαριστούν άγριους κήπους θα μπορούσαν να προβληθούν σε μέγεθος A4 ή A3, πλαστικοποιημένες, ώστε να είναι ευδιάκριτες από το σύνολο των μαθητών, να μπορούν να τις παρατηρήσουν από κοντά και να τις πιάσουν στα χέρια τους, να τις επεξεργαστούν, και να υποδυθούν μέσω παντομίμας ότι τις περιδιαβαίνουν, όπως προβλέπεται σύμφωνα με τον σχεδιασμό. Αναφέρεται ότι, κάποια δείγματα των εικόνων από άγριους κήπους θα περιλαμβάνονται στο τελικό προτεινόμενο εκπαιδευτικό πακέτο, σε έντυπη μορφή αλλά και ηλεκτρονική, ώστε να υπάρχει διαθεσιμότητα ως προς την επιλογή του υλικού. Το ίδιο ισχύει και για τη δραστηριότητα (2ε) όπου προβλεπόταν σύμφωνα με το σχεδιασμό, να

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

προβληθούν στα παιδιά φωτογραφίες με ψηφιακό τρόπο μέσω της ταμπλέτας, που απεικονίζουν το ζωγράφο να κάθεται στην βεράντα του σπιτιού μαζί με τη σύζυγό του ή να ποζάρει δίπλα σε κάποια γλυπτά που υπάρχουν στην ταράτσα της οδού Κριεζώτου, μέχρι και σήμερα. Οι μαθητές μέσω αυτών των εικόνων θα ήταν ικανοί να ενεργοποιήσουν τη φαντασία τους, να συνειδητοποιήσουν το παρόν μέσα από το παρελθόν, να αντιληφθούν τις αξίες των αντικειμένων στο πέρασμα του χρόνου και να υιοθετήσουν μία άποψη για την κοινωνική πραγματικότητα γύρω τους. Ομοίως, το συγκεκριμένο φωτογραφικό υλικό συμπεριλαμβάνεται στο τελικό προτεινόμενο εκπαιδευτικό πακέτο και με τους δύο τρόπους προβολής του, ψηφιακά και έντυπα.

Συνεπώς, μετά τον εντοπισμό και την αναφορά των απαραίτητων αλλαγών στο υλικό, τα εργαλεία, τους στόχους και το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος, προτείνεται η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού πακέτου.

Κεφάλαιο 8. Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το αναθεωρημένο εκπαιδευτικό πακέτο είναι κατάλληλο για παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας 6-7 ετών και παραδίδεται ως αυτούσιο εκπαιδευτικό υλικό για εκπαιδευτικούς ή άλλους⁴⁰ που επιθυμούν να διοργανώσουν μόνοι τους μια επίσκεψη στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Πριν αναφερθούμε αναλυτικότερα στις προτάσεις και τις προοπτικές εκπαιδευτικής αξιοποίησής του, ακολουθεί ο πίνακας περιεχομένων του εκπαιδευτικού πακέτου.

Εκπαιδευτικό πακέτο για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα		
Μέρος Α΄	Έντυπο Πληροφοριακό Υλικό	Το Μουσείο Μπενάκη Η Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Ο καλλιτέχνης Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας. Το βιβλίο «Στην κουζίνα με τον Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα», εκδ. Μουσείου Μπενάκη (2014). Βιβλιογραφία και πηγές στο διαδίκτυο.
Μέρος Β΄	Προτάσεις εκπαιδευτικής αξιοποίησης	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά ηλικίας 6-7 ετών που περιλαμβάνει δραστηριότητες υλικού και αισθητικού περιεχομένου με μουσική, ζωγραφική, κ.α.
Μέρος Γ΄	Ψηφιακό Πληροφοριακό Υλικό	Cd, DvD με Βίντεο, φωτογραφίες, εικόνες. Το βιβλίο «Στην Κουζίνα με τον Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα», εκδ. Μουσείου Μπενάκη (2014).

⁴⁰ Συναφών επαγγελματιών όπως μουσειοπαιδαγωγούς, εμψυχωτές, μουσικοπαιδαγωγούς, μουσικοθεραπευτές, μουσικούς, κ.α.

Μέρος Δ'	Χειραπτικό Υλικό	Κουδουνάκια, μικρά ηχογόνα αντικείμενα, καστανιέτες, ξυλάκια κ.α. Ένα τρίπτυχο φυλλάδιο για την Πινακοθήκη Νίκου-Χατζηκυριάκου-Γκίκα.
----------	---------------------	--

8.1. Προτάσεις εκπαιδευτικής αξιοποίησης του εκπαιδευτικού πακέτου

Οι εκπαιδευτικοί που θα θελήσουν να χρησιμοποιήσουν το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού πακέτου, θα έχουν στη διάθεσή τους ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό υλικό που είναι κατάλληλο για παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας, 6-7 χρονών. Διευκρινίζεται ότι το εκπαιδευτικό πακέτο μπορεί να αναπροσαρμοστεί, να εμπλουτιστεί ή να χρησιμοποιηθεί επιλεκτικά από τους/τις εκπαιδευτικούς ως προς τους στόχους και το περιεχόμενό του, αν τυχόν εφαρμοστεί στο νηπιαγωγείο ή σε μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού, καθώς προσφέρεται ευελιξία, μέσω των αξιών των έργων τέχνης (αυθεντικότητα, υλικότητα, αισθητική, ευρύτητα), που χρησιμοποιούνται ως σημεία γνώσης και εργαλεία μάθησης. Επίσης, ο/η εκπαιδευτικός δύναται να εκμεταλλευτεί το υλικό που του παρέχεται στο εκπαιδευτικό πακέτο, κρατώντας αντίγραφα του ψηφιακού και έντυπου υλικού, ώστε να τα χρησιμοποιήσει όταν δεν θα έχει στη διάθεσή του πλέον, το εκπαιδευτικό κουτί.

Το περιεχόμενο του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού πακέτου δύναται να χρησιμοποιηθεί από τους εκπαιδευτικούς με πολλούς τρόπους. Αρχικά, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να υλοποιηθεί αυτούσιο, όπως εμπεριέχεται μέσα στο εκπαιδευτικό πακέτο. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα προβλέπεται, σύμφωνα με τον σχεδιασμό, να διεξαχθεί σε διάστημα τριών ημερών. Προκειμένου να διατίθεται περισσότερος χρόνος για εξερεύνηση, αναζήτηση, μελέτη και πειραματισμό κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων, σύμφωνα με τις κατάλληλες μεθόδους

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

και τα διαθέσιμα υλικά και εργαλεία, προτείνεται μία πιο ανοιχτή διαδικασία μάθησης και επικοινωνίας όπως είναι ο σχεδιασμός ενός project (βλ. Νικονάνου, 2010α:115). Η εφαρμογή της μεθόδου project έχει ανοιχτή έκβαση αποτελέσματος και αποτελεί ένα παράδειγμα με επιτυχημένο αποτέλεσμα, καθώς οι μαθητές δρουν ομαδοσυνεργατικά, συναποφασίζοντας για την εξέλιξη της εκπαιδευτικής πρακτικής, οδηγώντας την σε μονοπάτια ενδιαφέροντός τους (Νικονάνου, 2010α). Στο εκπαιδευτικό πακέτο που δημιουργήθηκε μετά το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, περιέχονται πληθώρα συμπληρωματικού υλικού, ψηφιακού, έντυπου και χειραπτικού, τρίπτυχα ενημέρωσης της Πινακοθήκης, βίντεο, εικόνες, πληροφορίες για το Μουσείο Μπενάκη, για την Πινακοθήκη, για τον καλλιτέχνη Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα, που μπορούν να λειτουργήσουν ως εργαλεία επικοινωνίας και μάθησης, για περαιτέρω επεξεργασία και μάθηση μέσω εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Έτσι, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ενημερωθεί, να σχεδιάσει και να εμπνευστεί περισσότερες εκπαιδευτικές δραστηριότητες εκτός των όσων ήδη περιλαμβάνονται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που να αφορούν τόσο στην προετοιμασία των μαθητών πριν την επίσκεψη στην Πινακοθήκη όσο και στην μετεπεξεργασία των εμπειριών που αποκόμισαν μετά την επίσκεψη. Μέσω της μεθόδου project προσφέρονται περισσότερες ευκαιρίες για πειραματισμό και εξερεύνηση των ήχων της μουσικής, για αυτοσχεδιασμό, σύνθεση, επικοινωνία και επαφή με τα έργα τέχνης, μέσω πρόσθετων δραστηριοτήτων, συνδυάζοντας διαθεματικά τομείς εκπαίδευσης όπως της ιστορίας, της αισθητικής, των εικαστικών, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης κ.α. Εξάλλου, όπως αναφέρθηκε, κατά την εφαρμογή ενός σχεδίου project, η πορεία μάθησης και επικοινωνίας ανάμεσα στα παιδιά, εξελίσσεται από τα ίδια και ο ρόλος του εκπαιδευτικού κρίνεται περισσότερο υποστηρικτικός, βοηθητικός ακόμα και συμμετοχικός, ρόλος που ταιριάζει, στο προφίλ του εμπνευστή.

Η σχέση συνεργασίας και επικοινωνίας ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο αποτελεί κύριο σκοπό και στόχο. Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, το σχολείο μπορεί να δανειστεί μουσειακό υλικό, μεθόδους και περιεχόμενα από το μουσείο και το μουσείο να προσεγγίσει το σχολείο προκειμένου να βελτιώσει την εκπαιδευτική και επικοινωνιακή πολιτική του. Αυτό θα μπορούσε να υλοποιηθεί μέσω της εφαρμογής σχεδίων εργασίας με μουσειακό περιεχόμενο, εφόσον τα project διαρκούν περισσότερο χρόνο και δίνουν περισσότερες ευκαιρίες για εξερεύνηση και επικοινωνία. Ιδιαίτερα σε σχολικό πλαίσιο, είναι δυνατό να εφαρμοστούν ανάλογα σχέδια εργασίας, εφόσον κάτι τέτοιο προβλέπεται και από το αναλυτικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και ειδικότερα στο νηπιαγωγείο και στις πρώτες σχολικές τάξεις του Δημοτικού.

Επιπροσθέτως, εκτός της μεθόδου project, το συμπληρωματικό ψηφιακό και έντυπο υλικό που εμπεριέχεται μέσα στο εκπαιδευτικό πακέτο, εκτός του εκπαιδευτικού προγράμματος, μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον/την εκπαιδευτικό προκειμένου να σχεδιάσει δικές του δραστηριότητες γνωριμίας, δραστηριότητες επίσκεψης στην Πινακοθήκη καθώς και δραστηριότητες μετεπεξεργασίας, επεκτείνοντας τις μουσικές πράξεις του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, παίρνοντας έμπνευση από τις ήδη σχεδιασμένες, υλοποιημένες και αξιολογημένες δραστηριότητες. Επίσης, στο εκπαιδευτικό πακέτο συμπεριλαμβάνεται αυτούσιο σε ψηφιακή και έντυπη μορφή, το υλικό που στέλνεται στους εκπαιδευτικούς εκ μέρους του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη, προκειμένου να σχεδιάσουν δραστηριότητες γνωριμίας ή μετεπεξεργασίας με τους μαθητές που πρόκειται να επισκεφτούν το μουσείο συμμετέχοντας σ' ένα προγραμματισμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα υποστηριζόμενο με την παρουσία εμπνευστή.

Πρόκληση αποτελεί να μπορεί ο εκπαιδευτικός να εντάσσει σε καθημερινή βάση τη μουσειακή εκπαίδευση στο σχολείο (Παπαντωνίου, 2010). Το εκπαιδευτικό πακέτο δημιουργήθηκε προκειμένου να διατηρήσει, να αναθερμάνει, να ενισχύσει ή να αποτελέσει την αφορμή για την έναρξη σχέσεων συνεργασίας και επικοινωνίας ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο.

8.2. Προοπτικές εκπαιδευτικής αξιοποίησης του εκπαιδευτικού πακέτου- Τελικά συμπεράσματα.

Η ολοένα αυξητική τάση παραγωγής εκπαιδευτικών πακέτων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και άλλων παιδαγωγικών υλικών μουσειακού περιεχομένου, δίνει τη δυνατότητα αξιολόγησης προκειμένου αυτοί που τα «υφίστανται» (εκπαιδευτικοί και μαθητές) (Χοντολίδου, 2010:367), να μπορούν, μέσω εργαλείων, να κρίνουν το περιεχόμενο και την αποτελεσματικότητά τους. Η διαδικασία της αξιολόγησης αποτελεί εξίσου σημαντικό μέρος ενός μουσειοπαιδαγωγικού σχεδιασμού και απαραίτητη προϋπόθεση για μια επιτυχή εκπαιδευτική πολιτική ενός μουσείου (Νικονάνου, 2010α). Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αξιολογήθηκε με διαμορφωτικό τρόπο ώστε να ανασυνταχθεί και να συμπεριληφθεί στο τελικό εκπαιδευτικό πακέτο. Η διαδικασία της αξιολόγησης, τόσο στο στάδιο σχεδιασμού όσο και κατά την υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, ή ενός ολοκληρωμένου εκπαιδευτικού πακέτου, μπορεί να διεξαχθεί και με άλλους τρόπους, π.χ. ακολουθώντας τα γενικά μαθησιακά αποτελέσματα (GLO's) όπως σχεδιάστηκαν από την Hooper-Greenhill (2007). Τα γενικά μαθησιακά αποτελέσματα (GLO's) αφορούν στη γνώση, στην κατανόηση, στις δεξιότητες, στις στάσεις και τις αξίες, στη ψυχαγωγία και σε ό,τι σχετίζεται με τη δραστηριότητα και τη συμπεριφορά (Hooper-Greenhill, 2007).

Επίσης, άλλος τρόπος αξιολόγησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, μπορεί να διεξαχθεί μέσω συνέντευξης στο σύνολο ή σε μια επιλεγμένη ομάδα των συμμετεχόντων (focus

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

group), μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, για διερεύνηση των εμπειριών ή άλλων συγκεκριμένων προεκτάσεων και στοιχείων, ανάλογα με τους στόχους, το περιεχόμενο και τη μεθοδολογία που περιέχονται και έχουν τεθεί στο προς αξιολόγηση υλικό. Σημαντική επίσης είναι η αξιολόγηση ολικού χαρακτήρα, η οποία μπορεί να προσφέρει στοιχεία αξιοποίησης σε μελλοντικές διαδικασίες και εφαρμογές (Νικονάνου, 2010α).

Κλείνοντας τη συζήτηση, υπάρχουν πολλοί τρόποι ν' αξιολογήσει ή να εκμεταλλευτεί κάποιος αυτό το παραγόμενο εκπαιδευτικό πακέτο και ουσιαστικά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο δρόμος προς τη συνάντηση των δύο εκπαιδευτικών θεσμών, του μουσείου και του σχολείου, μπορεί να μείνει ανοιχτός, εφόσον η άδεια διεξαγωγής της έρευνας που χορηγήθηκε εκ μέρους του Υπουργείου Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων και του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, έχει ισχύ για τρία χρόνια (2014-2017). Στο ίδιο πλαίσιο, υπάρχει κάτι ακόμα σημαντικό να αναφερθεί. Η υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα με τους μαθητές πρώτης και δευτέρας του 50^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πειραιά μπόρεσε να αποτελέσει ένα βήμα προς στην έναρξη κοινής πορείας πλεύσης ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο, αφού λίγο καιρό μετά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, η εμπυχώτρια ήρθε σε επικοινωνία με τη σχολική σύμβουλο της 67ης Περιφέρειας Δημοτικής Εκπαίδευσης, με σκοπό την άμεση υλοποίηση μιας επιμορφωτικής δράσης και ενημέρωσης για εκπαιδευτικούς, σχετικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και την παραγωγή εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Επίλογος

Το μουσείο λοιπόν οφείλει να παραμείνει χώρος ψυχαγωγίας, εμπειρίας και έμπνευσης (Νικονάνου, 2005) και το σχολείο οφείλει να συνεργαστεί και να στοχεύει στη διοργάνωση και υλοποίηση ανάλογων εγχειρημάτων, όπως είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ή η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού πακέτου. Η αξιοποίηση του περιεχομένου του από εκπαιδευτικούς και άλλους εφάμιλλων επιστημονικών πεδίων και η διανομή του σε σχολικό περιβάλλον με στόχο την ψυχαγωγία, την ενημέρωση, τη γνωριμία με το παρελθόν, τη γνώση, την εμπειρία του βιώματος και τελικά τη συνειδητοποίηση της κοινωνικής καθημερινότητας του κόσμου, αποτελούν μελλοντικό εγχείρημα.

Εκτός των άλλων, μια πρόσφατη προσέγγιση (Παπαδόπουλος, 2010) υποστηρίζει ότι το Μουσείο θα μπορούσε να λειτουργήσει ως ένας ενδιάμεσος χώρος. Ένας χώρος που βρίσκεται ανάμεσα σε άλλα ανοίγματα, κενά ή ρωγμές, ανάμεσα στην ευαισθησία ή την ύπαρξη ενδεχόμενης προοπτικής προς το μέλλον. Το Μουσείο πρέπει να παραμείνει ανοιχτό προς το μέλλον και να κοιτάζει προς την εξέλιξή του, στηριζόμενο στο παρελθόν, υπάρχοντας ως μικρόκοσμος της κοινωνίας εκεί έξω και βοηθώντας τον άνθρωπο να συνειδητοποιήσει την κοινωνική πραγματικότητα.

Βιβλιογραφία

- Αραπάκη, Ξ. (2011). Η αναγκαιότητα της διδακτικής και της διδασκαλίας των εικαστικών τεχνών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο Τ. Σάλλα (Επιμ.), *Σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδακτική της Τέχνης* (σελ. 155-164). Αθήνα: Νήσος.
- Αράπογλου, Ε. (1992). *Σχέδια- Drawings*. Αθήνα: Adam Edition
- Αράπογλου, Ε. (2011). *Κριζώτου αρ.3. Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας. Το σπίτι, το εργαστήριο και η Πινακοθήκη*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.
- Ambrose, T. & Paine, C. (1993). *Museum basics*. London/New York: Routledge.
- Ashley, R. (2009). Musical improvisation. In S. Hallam, I. Cross, & M. Thaut (Eds.), *Oxford handbook of music psychology*, (p. 413-420). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Attali, J. (1991). *Θόρυβοι: δοκίμιο πολιτικής οικονομίας της μουσικής*. Αθήνα: Κέδρος.
- Βέμη, Μ. (2010). Από τις κούφιες λέξεις στην ομιλία του βιώματος. Η μουσειακή εκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Στο Μπ. Βέμη και Ειρ. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, (σελ. 57-64). Αθήνα: Νήσος
- Βούρη, Σ. (2002). Μουσείο και Συγκρότηση Εθνικής Ταυτότητας. Στο Γ. Κόκκινος και Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή* (σελ.55-65). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Barrett, M.S. (2006). Inventing songs, inventing worlds: the “genesis” of creative thought and activity in young children’s lives. *International Journal of Early Years Education*, 14, 3, 201–220.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Beck, J. (1994). *Die Dinge und die Sinne in der Bildung*. Στο Zacharias, W. (επιμ.), *Sinnenreich*.

Vom Sinn einer Bildung der Sinne als kulturell- ästhetisches Projekt, (87-92), Essen:

Klartext Verlag.

Bell, K. (2003) *The Embrace of Entropy: Ralph Ellison and the freedom principle of Jazz*

Invisible, *Boundary 2*, 30:2, pp. 21–45.

Black, G. (2009). *Το ελκυστικό μουσείο. Μουσεία και επισκέπτες*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα

Ομίλου Πειραιώς.

Blacking, J. (1995). *Music, culture & experience*. Selected papers of John Blacking. Chicago:

The University of Chicago Press.

Bourdieu, P. & Darbel, A. (1997). *The love of Art: European Museums & Their Public*.

Cambridge: Polity

Γερούλανου, Α. (1985). Εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου Μπενάκη. *Αρχαιολογία*, 16.

Παιδί και μουσείο, (σελ.22-26).

Γκερ, Λ. (2005). *Το φανταστικό μουσείο των μουσικών έργων*. Αθήνα: Εκκρεμές.

Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Α. (2002). Η καλλιέργεια του γούστου και η αισθητική αγωγή. Στο Γ.

Κόκκινος και Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*

(σελ.55-65). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Campbell, P. S. (2009). Learning to improvise music, improvising to learn music. In G. Solis &

B. Nettl (Eds.), *Musical Improvisation: Art, Education, and Society* (pp. 119-142).

Urbana: University of Illinois Press.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Chan, J.K.L. (2009). The Consumption of Museum Service Experiences: Benefits and Value of Museum Experiences. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 18, 173–196.

DOI: 10.1080/19368620802590209

Ciampa, L. (2014). In the moment: an eye on improvisation. *American Organist Magazine*. 48, 11, 54-55.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Colles, C. (1954). Extemporization. In Eric Blom (Ed.), *Grove's Dictionary of Music and Musicians*, 5th edition. Vol. 2 (pp. 991-93). London: Macmillan.

Δάλκος, Γ. (2000). *Σχολείο και Μουσείο*. Το βιβλίο στην εκπαίδευση. Αθήνα: Καστανιώτη.

Δερμιτζάκης, Μ. (2010). Το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Μουσειακές Σπουδές» του Πανεπιστημίου Αθηνών: σκοπός, υλοποίηση και διαπιστώσεις από την τετράχρονη λειτουργία του. Στο Μπ. Βέμη και Ειρ. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, (σελ. 91-102). Αθήνα: Νήσος

Δεστούνη-Γιαννουλάτου, Μ. Χ. (1994). Οι μουσειοσκευές του Μουσείου Μπενάκη. Στο *Μουσείο-Σχολείο. 4^ο περιφερειακό σεμινάριο, περιλήψεις ανακοινώσεων*. Ιωάννινα: Πανεπιστημιούπολη, 2-3 Δεκεμβρίου.

Εθνική Πινακοθήκη (1973). *ΓΚΙΚΑΣ*. Βιβλιοθήκη Α. Μελισσάρατου. Αθήνα: Εθνική Πινακοθήκη.

Eerola, T. & Vuoskoski, J.K. (2013). A Review of Music and Emotion Studies: Approaches, Emotion Models, and Stimuli. *Music Perception*, 30, 307–340.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Elliott, D. J. (1995). *Music Matters: A New Philosophy of Music Education*. Oxford: Oxford University Press

Falk, J.H. & Dierking, L.D. (1992). *The museum experience*. Washington, DC: Whalesback Books.

Ζίας, Ν. (1994). Μουσείο-Σχολείο. Στο *Μουσείο-Σχολείο. 4^ο περιφερειακό σεμινάριο*, περιλήψεις ανακοινώσεων. Ιωάννινα: Πανεπιστημιούπολη, 2-3 Δεκεμβρίου.

Ζωγράφος, Θ. & Κωτσαλίδου, Δ. (2011). Προσέγγιση καλλιτεχνών και έργων τέχνης- διάλογος με το Γιώργο Γουναρόπουλο, (Β' τόμος). Πρακτικά 4^{ου} διεθνούς συνεδρίου: *Τέχνες και εκπαίδευση. Δημιουργικοί τρόποι εκμάθησης των γλωσσών*. 6-8 Μαΐου. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences: the theory in practise*. New York, NY.: Basic Books.

Gibson, R. (2003). Learning to Be an Art Educator: Student Teachers Attitudes to Art and Art Education. *NSEAD, 22.1*.

Giray, K. (2002). Modern Sanat Müzeleri Bir Gereksinimin Ötesinde Bir Zorunluluktur. *Türkiye'de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, 52*.

Gombrich, E. H. (1998). *Το χρονικό της τέχνης*, (μτφρ. Λίνα Κάσδαγλη). Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Gröppel-Wegener, A. (2008). Architectural Possibilities of Creating Heritage Experiences. Performing Heritage conference, University of Michigan.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Guderian, L.V. (2012). Music Improvisation and Composition in the General Music Curriculum.

General Music Today, 25, 3, 6-14.

<http://dx.doi.org/10.1177/1048371311415404>

Ηλιοπούλου-Ρογκάν, Ν. (2006). *Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας. Ο Απολλώνιος- Ο Διονυσιακός, 1906-1994*. Αθήνα: Λιβάνη.

Hangreaves, D. (2004). *Η αναπτυξιακή ψυχολογία της μουσικής* (μτφρ. Ε. Μακροπούλου). Αθήνα: Fagotto.

Hanslick, E. (2003). *Για το ωραίο στη μουσική*. Αθήνα: Εξάντας-Νήματα.

Harris, R. & Hawksley, E. (1989). *Composing in the classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hein, G. (1995). The constructivist museum, *Journal of education in museums*, 15, 21-3.

Hein, G.E. (1998). *Learning in the Museum*. London: Routledge.

Hein, G. (1999). The Constructivist Museum. In E. Hooper-Greenhill (Ed.), *The Educational Role of the Museum* (pp. 73- 79). London: Routledge

Hietolahti-Ansten, M., & Kalliopuska, M. (1990). Self-esteem and empathy among children actively involved in music. *Perceptual and Motor Skills*, 71, 3, 2, 1364-1366.

doi:10.2466/PMS.71.7.1364-1366.

Hooper-Greenhill, E. (1994). *Museums and Gallery Education*. Leicester: Leicester University Press.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Hooper-Greenhill, E. (1999). Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, (σελ.47-49).

Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the Interpretation of Visual Culture*. London and New York: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (2006). *Το μουσείο και οι πρόδρομοι του*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance*. London: Routledge

Hubard, O. (2014). Concepts as Context: Thematic Museum Education and its Influence on Meaning Making. *iJADE* 33.1.

Jacobsson, A., & Davidsson, E. (2012). Using sociocultural frameworks to understand the significance of interactions at science and technology centers and museums. In E. Davidsson & A. Jakobsson (Eds.), *Understanding interactions at science centers and museums- Approaching sociocultural perspectives* (pp. 3–22). The Netherlands: Sense Publishers.

Jeffs, T. & Smith, M. (1990). Educating informal educators. Στο: Jeffs, T. & Smith, M (1990). *Using Informal Education*. Buckingham: Open University Press.

Johnsson, E. (2003). *Teachers' Ideas about Learning in Museums*. London: London Museums Hub.

Joseph, D. & Southcott, J. (2009). “Opening the doors to multiculturalism”: Australian pre-service music teacher education students’ understandings of cultural diversity. *Music Education Research*, 11, 4, 457-472.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

doi:10.1080/14613800903390758.

Κακίση-Παναγοπούλου, Λ. (2011). Η Εικαστική Αγωγή στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο Τ.

Σάλλα (Επιμ.), *Σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδακτική της Τέχνης* (σελ. 131-134). Αθήνα:

Νήσος.

Κακούρου-Χρόνη, Γ. (2010). *Μουσείο- Σχολείο. Αντικρυστές πόρτες στη γνώση*. Αθήνα: Πατάκη.

Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ρ. (1988). *Το μουσείο μέσο τέχνης και αγωγής*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ρ. (1999). *Αισθητική αγωγή*. Αθήνα: Έλλην.

Κανελλόπουλος, Π. (2009). Μια κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση στη μελέτη της παιδικής

μουσικής έκφρασης και δημιουργικότητας. Στο Μ. Πουρκός (επιμ.), *Τέχνη Παιχνίδι*

Αφήγηση. Ψυχολογικές και Ψυχοπαιδαγωγικές Διαστάσεις (311-355). Αθήνα: Τόπος.

Κανελλόπουλος, Π. (2010). Σχεδιάγραμμα μιας παιδαγωγικής του ελεύθερου μουσικού

αυτοσχεδιασμού. Στο: Π. Κανελλόπουλος και Ν. Τσαφταρίδης (επιμ.): *Τέχνη στην*

εκπαίδευση, εκπαίδευση στην τέχνη, (σελ. 119-146). Τετράδια 22. Αθήνα: Νήσος.

Κανελλόπουλος, Π. (2013). Αναζητώντας το ρόλο του Μουσικού Αυτοσχεδιασμού στη

Μουσική Εκπαίδευση: Οι Παιδαγωγικές Δυνατότητες της Καλλιέργειας της (μουσικής)

Ελευθερίας. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 11, 5-43.

Κολιόπουλος, Δ. (2010). Ένα πλαίσιο έρευνας/ διδασκαλίας στη μουσειολογία των φυσικών

επιστημών. Στο Μπ. Βέμη και Ειρ. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, (σελ. 65-

74). Αθήνα: Νήσος

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Κύρδη, Κ. (2010). Αξιοποίηση μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της σχολικής πράξης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο Μπ. Βέμη και Ειρ. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, (σελ. 349-356). Αθήνα: Νήσος

Kingsbury, H. (1988). *Music, Talent, and Performance: A Conservatory Cultural System*. Philadelphia: Temple University Press.

Kinney, F. (2010). Musical conversations. Improvising Duets with Students to Awaken Creativity. *American Music Teacher*, 60, 1, 28-31.

Κολιόπουλος, Δ. (2010). Ένα πλαίσιο έρευνας διδασκαλίας στη μουσειολογία των φυσικών επιστημών. Στο Μπ. Βέμη και Ειρ. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση* (σελ.65-74). Αθήνα: Νήσος.

Κουτράκης, Σ., Μπίκα, Σ. & Τσέκρελη, Ο. (2011). Διεπιστημονικές διαδικασίες εκπαίδευσης για τη ξένη γλώσσα με τη χρήση έργων τέχνης, (Β' τόμος). Πρακτικά 4^{ου} διεθνούς συνεδρίου: *Τέχνες και εκπαίδευση. Δημιουργικοί τρόποι εκμάθησης των γλωσσών*. 6-8 Μαΐου. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Λεοντσίνης, Γ.Ν. (2002). Το μουσείο στο πλαίσιο της διδακτικής της γενικής και της τοπικής ιστορίας. Στο Γ. Κόκκινος και Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή* (σελ. 109-114). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Lee, P.J. (1984). Why learn History? Στο Dickinson A.K., Lee, P.J. & Rogers, P.J. (eds), *Learning History*, London: Heinemann.

Lipman, M. (2003). *Thinking in Education*. New York: Cambridge University Press

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Μακροπούλου, Ε. & Βαρελάς, Δ. (2001). *Μουσική. Το πιο συναρπαστικό παιχνίδι.*

Αθήνα: Fagotto books.

Μέγα, Γ. (2011). Η Τέχνη στο Σχολικό Σύστημα ως Στοχαστική Διεργασία. Στο Α. Κόκκος και συνεργάτες, Κ. Παπαδοπούλου (επιμ.), *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες* (σελ. 21-67).

Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μιχαηλίδου, Μ. (2002). Μουσείο: Πορεία και προοπτικές προς τον 21^ο αιώνα. Στο Γ. Κόκκινος και Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή* (σελ.93-100). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μούλιου, Μ. (2014). Τα μουσεία στον 21^ο αιώνα: προκλήσεις, αξίες, ρόλοι, πρακτικές. Στο Γ.Δ. Μπίκος και Α. Κανιάρη (επιμ.), *Μουσειολογία Πολιτισμική Διαχείριση και Εκπαίδευση* (σελ. 77-112). Αθήνα: Γρηγόρη.

Μουσείο Μπενάκη, (2010). Τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων. *Μουσείο Μπενάκη 10 2010*, (σελ. 271-273). Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.

Μπούνια, Α. (2009). *Στα παρασκήνια του μουσείου. Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών.*
Αθήνα: Πατάκη.

Μπούνια, Α. & Νικονάνου, Ν. (2008). Μουσειακά αντικείμενα και ερμηνεία: δημιουργώντας την εμπειρία, επιδιώκοντας την επικοινωνία. Στο Ν. Νικονάνου και Κ. Κασβίκης (επιμ.), *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος* (σελ.69-95).
Αθήνα: Πατάκη.

Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη, Ε. (1994). Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού στην Ελλάδα.
Αρχαιολογία και τέχνες, 71, (σελ. 50-53).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Μωραΐτη, Τ. & Κουρκουρίκα, Μ. (2006). *Το μουσικό Γιασεμάκι*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Malraux, A. (2007). *Το Φανταστικό Μουσείο*, Αθήνα: Πλέθρον

McPherson, M.J., Lopez-Gonzalez, M., Rankin, K.S. & Limb, C.J. (2014). The Role of Emotion in Musical Improvisation: An Analysis of Structural Features. *PLOS ONE*
www.plosone.org 9, 8.

doi:10.1371/journal.pone.0105144.

Merriman, N. (1999). Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό. *Αρχαιολογία και τέχνες*, 72, (σελ. 43-46).

Mercin, L. (2008). Evaluation of student opinions on practice of visual arts Lesson in Museum and Class Setting. *www.esosder.org*, 7, 24.

Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος. Τετράδια 9.

Νάκου, Ε. (2002). Το επιστημολογικό υπόβαθρο της σχέσης μουσείου, εκπαίδευσης και Ιστορίας. Στο Γ. Κόκκινος και Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή* (σελ.115-128). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Νάκου, Ε. (2007). Σχεδιασμός έντυπου υλικού για την προσέγγιση των μουσείων και του ευρύτερου υλικού πολιτισμού. Στο: Μ. Σκαλτσά (επιμ.), *Μουσεία 04. 3 μέρες για τα μουσεία. Μουσειοπαιδαγωγική, Οργάνωση και Διοίκηση Πολιτισμού, Αρχιτεκτονικός και Μουσειολογικός Προγραμματισμός και Σχεδιασμός, «Κόσμοι πολιτισμού» στην Ελλάδα: Εκπαιδευτικό Συμπόσιο 7-9 Μαΐου 2004* (σελ.53-59). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εντευκτηρίου. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης/ Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

- Νάκου, Ε. (2008). Προσεγγίζοντας το παρελθόν στο παρόν με διαφορετικά πολιτισμικά εργαλεία. Στο Ν. Νικονάνου και Κ. Κασβίκης, (επιμ.), *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο* (σελ. 96-121). Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος. Μουσειακές Σπουδές. Αθήνα: Πατάκη.
- Νικονάνου, Κ. (1995). Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Μόνιμης Συλλογής Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «Παίζουμε Τέχνη;». Στο Σ. Ξενιτίδου (επιμ.), *Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά 10 έως 15 ετών*. Θεσσαλονίκη 18 Μαΐου, Πρακτικά (οργανωτικά στοιχεία, παρουσιάσεις). Ημερίδα με την ευκαιρία της Διεθνούς Ημέρας των Μουσείων. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Τεχνικού Μουσείου Θεσσαλονίκης.
- Νικονάνου, Ν. & Νίτσιου, Π. (2004). Ο ρόλος τους εμπνευστή: εμπειρίες από εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία και σχολικές τάξεις. Στο: Ε. Διαμαντοπούλου (επιμ.). Πρακτικά συνάντησης, *Το Πάσχον Σώμα; Οι πολιτισμικές Σπουδές Σήμερα και Αύριο*. 23-24 Μαΐου 2003. Αθήνα: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Επικοινωνία και τα ΜΜΕ του ΕΠΕΑΕΚ II.
- Νικονάνου, Ν. (2005). Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία. *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 19-25. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Νικονάνου, Ν. (2006). Έκθεμα και επισκέπτης: μορφές επικοινωνίας σε εκθεσιακούς χώρους. Στο Δ. Παπαγεωργίου, Ν. Μπουμπάρης και Ε. Μυριβήλη (επιμ.), *Πολιτιστική Αναπαράσταση*. Αθήνα: Κριτική.
- Νικονάνου, Ν. (2010α). *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη*. Μουσειακές Σπουδές. Αθήνα: Πατάκη.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Νικονάνου, Ν. (2010β). Η μουσειοπαιδαγωγική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: το Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Στο Μ. Βέμη και Ε. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση* (σελ. 48-55), Τετράδια 20. Αθήνα: Νήσος

Νικονάνου, Ν. (2011). Μουσειοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις: τα έργα τέχνης και η δημιουργική χρήση της γλώσσας, (Α' τόμος). Πρακτικά 4^{ου} διεθνούς συνεδρίου: *Τέχνες και εκπαίδευση. Δημιουργικοί τρόποι εκμάθησης των γλωσσών*. 6-8 Μαΐου. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Νίτσιου, Π. & Σκαλτσά, Μ. (2010). Σε αναζήτηση κεντρικού νοήματος στη μουσειοπαιδαγωγική: το διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «μουσειολογία» και η άποψή μας για τη μουσειοπαιδαγωγική. Στο Μπ. Βέμη και Ειρ. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση* (σελ.85-89). Αθήνα: Νήσος.

Nettl, B., Wegman, R.C., Horsley, I., Collins, M., Carter, S.A, Garden, G., Seletsky, R.E., Levin, R.D., Crutchfield, W, Rink, J., Griffiths, P. & Kernfeld, B., (2001). Improvisation. *Volume Grove Music Online*. Retrieved on January, 28, 2015 from:<http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/gmo/9781561592630.article.13738>

Negri, M. (2013). Emerging new trends in the European museum panorama. Στο Ann Nicholls, Manuela Pereira and Margherita Sani (eds), *The Learning Museum Network Project* (σελ. 15-39). Ανακτήθηκε στις 25 Φεβρουαρίου 2015 από:
<http://www.lemproject.eu/WORKING-GROUPS/museums-in-the-21st-century-1/7th-report-new-trends-in-museums-of-the-21st-century>.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Οικονόμου, Μ. (2003). *Μουσείο: αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. Αθήνα: Κριτική.

Oltman, M. (2000). Creating exhibits for the very young, in: National Association for Interpretation, *Legacy 11*, 6: 14-19.

Πανόπουλος, Π. (2005). *Από τη μουσική στον ήχο : εθνογραφικές μελέτες των Steven Feld, Marina Roseman και Anthony Seeger*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Παπαδόπουλος, Π.Σ. (2010). *Το Μουσείο και οι Χώροι του εν δυνάμει*. Αθήνα: Principia

Παπαντωνίου, Φ. (2010). Η μουσειακή εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία. Οι βασικοί άξονες της διδασκαλίας της μουσειακής εκπαίδευσης στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του ΑΠΘ. Στο Μπ. Βέμη και Ειρ. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση* (σελ. 27-35). Αθήνα: Νήσος.

Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων (2007). *Τοπία και Εσώτερα, Ghika, landscapes and interiors*. Αθήνα: Δήμος Αθηναίων, Πολιτισμικός Οργανισμός

Papert, S. (1999). What is Logo? And Who Needs It? Introduction. Στο: *Logo Philosophy and Implementation*. Montreal. Canada: LCSl.

Paquette, K.R. & Rieg, S.A. (2008). Using Music to Support the Literacy Development of Young English Language Learners. *Early Childhood Educ J.* 36, 227–232

DOI 10.1007/s10643-008-0277-9

Paynter, J. & Aston, P. (1970). *Sound and silence: classroom projects in creative music*. London: Cambridge University Press.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Pes, J. (2008). Introduction: community projects. *Museum Practice*, 44, 49.

Pes, J. (2009). Therapeutic Museum. *Museum Practice*, 48, 39-55.

Peterson, E. M. (2006). Creativity in Music Listening. S Y M P O S I U M. *Music Listening, Its Nature, and Nurture*, 107, 3.

Piaget, J. (1951). *Play, dreams and Imitation in Childhood*. Νέα Υόρκη: Norton and Co.

Piscitelli, B. & Anderson, D. (2001). Young children's Perspectives of Museum Settings and Experiences. *Museum Management and Curatorship*, 19, 3, 269-282.

<http://dx.doi.org/10.1080/09647770100401903>

Pressing, J. (1988). Improvisation: Methods and models. In J. A. Sloboda (Ed.), *Generative processes in music: The psychology of performance, improvisation, and composition* (p. 129-178). Oxford, UK: Clarendon Press

Read, H. (1958). *Education Through Art* (3rd edn). London: Faber and Faber.

Riley, J. (2014). The art of organ improvisation. *The organ*, 93, 370, 29-37.

Σάλλα, Τ. (2011). Η μεθοδολογία της διδασκαλίας της τέχνης στην ΑΣΚΤ. Στο Τ. Σάλλα (Επιμ.), *Σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδακτική της Τέχνης* (σελ. 107-117). Αθήνα: Νήσος.

Σάλλα, Τ. (2010). Τέχνη και εκπαίδευση: οι εκπαιδευτικές διαστάσεις της εικονοποιητικής διαδικασίας. Στο: Π. Κανελλόπουλος και Ν. Τσαφταρίδης (επιμ.): *Τέχνη στην εκπαίδευση, εκπαίδευση στην τέχνη*, (σελ. 41-46). Τετράδια 22. Αθήνα: Νήσος.

Σάλλη, Τ. (2010). Μουσειακές σπουδές στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Στο Μπ. Βέμη και Ειρ. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση* (σελ. 75-84). Αθήνα: Νήσος.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Σέρρη, Λ. (1995). *Προσχολική μουσική αγωγή. Η επίδραση της μουσικής μέσα από τη διαθεματική μέθοδο διδασκαλίας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών*. Αθήνα: Gutenberg.

Σμωλ, Κ. (1983). *Μουσική κοινωνία παιδεία*. Αθήνα: Νεφέλη.

Σταυρίδης, Μ.Γ. (1994). *Η μουσική στην εκπαίδευση. Σύγχρονες τάσεις και αντιλήψεις*. Αθήνα: Gutenberg- Μουσική παιδεία.

Σωτηροπούλου-Ζορμπαλά, Μ. (2009). Αισθητική Αγωγή και «Αισθητική ευαισθητοποίηση» στην προσχολική και σχολική τάξη. Στο Μ. Πουρκός (επιμ.), *Τέχνη Παιχνίδι Αφήγηση. Ψυχολογικές και Ψυχοπαιδαγωγικές Διαστάσεις* (211-228). Αθήνα: Τόπος.

Schutz, A. (1977). Making Music Together: A Study in Social Relationship. In Janet L. Dolgin, David S. Kemnitzer, and David M. Schneider (eds), *Symbolic Anthropology: A Reader in the Study of Symbols and Meanings*, (108-125) New York: Columbia University Press.

Shepherd, J. & Wicke, P. (1997). *Music and Cultural Theory*. Cambridge: Polity.

Silverman, L. (2010). *The Social Work of Museums*. London: Routledge.

Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. California: Museum 2.0.

Sourriau, E. (1951-52). L' art et la societe. *Bulletin de psychologie*, 5, (p. 306-312).

Spencer, H. (1928). *Essays on education and kindred subjects*. New York: E.P. Dutton & Co.

Sutton-Smith, B. (1979). Introduction. In B. Sutton-Smtih (επιμ.), *Play and Learning* (1-6). New York: Gardner Press.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Swanwick, K. (2010). Η φύση και η ανάπτυξη της καλλιτεχνικής γνώσης. Στο: Π.

Κανελλόπουλος και Ν. Τσαφταρίδης (επιμ.): *Τέχνη στην εκπαίδευση, εκπαίδευση στην τέχνη*, (σελ.27-39). Τετράδια 22. Αθήνα: Νήσος

Τσαφταρίδης, Ν. (2002). Σημείωμα του επιμελητή. Στο: D. Whewey & S. Thomson,

Εξερευνώντας τη Μουσική (σελ. 9-20), τετράδια 7. Αθήνα: Νήσος

Τσαφταρίδης, Ν. (2010). Εξερευνώντας τη μουσική. Στο: Π. Κανελλόπουλος και Ν.

Τσαφταρίδης (επιμ.): *Τέχνη στην εκπαίδευση, εκπαίδευση στην τέχνη*. (σελ. 107-118).

Τετράδια 22. Αθήνα: Νήσος

Τσιρίδης, Π. (2011α). Μια μουσική ταπετσαρία. Στο: Δ. Καλεσοπούλου (επιμ): *Παιδί και*

εκπαίδευση στο μουσείο (σελ.125-137). Ελληνικό παιδικό μουσείο. Αθήνα: Πατάκη.

Τσιρίδης, Π. (2011β). Μουσική και παραμύθι: μια αμφίδρομη σχέση με καρπό τη γλώσσα, (Β'

τόμος). Πρακτικά 4^{ου} διεθνούς συνεδρίου: *Τέχνες και εκπαίδευση. Δημιουργικοί τρόποι εκμάθησης των γλωσσών*. 6-8 Μαΐου. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Tolstoy, L. N. (1953). *Collected Works (Vol. 62)*. Moscow.

Tomaino, C.M. (2013). Creativity and improvisation as therapeutic tools within music therapy.

Annals of the New York Academy of Sciences, 1303, 84–86.

doi: 10.1111/nyas.12224

Torrance, E. P. (1988). The Nature of Creativity as Manifested in Its Testing. In R. J. Sternberg

(ed.), *the Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives*. Cambridge:

Cambridge University Press.

Υ.Π.Ε.Π.Θ.- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο*

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, (τόμος Α' και Β'). Αθήνα.

Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>

Τελευταία ανάκτηση: 3/9/2015

Vartiainen, H. & Enkenberg, J. (2013). Learning from and with museum objects: design perspectives, environment, and emerging learning systems, *Education Tech Research Dev*, 61, 841–862

DOI 10.1007/s11423-013-9311-8

Vartiainen, H., Liljestrom, A., & Enkenberg, J. (2012). Design-oriented pedagogy for technology-enhanced learning to cross over the borders between formal and informal environments. *Journal of Universal, Computer Science*, 18, 15, 2097–2119.

Vygotsky, L.S. (2009). Τέχνη και ζωή. Στο Μ. Πουρκός (επιμ.), *Τέχνη Παιχνίδι Αφήγηση. Ψυχολογικές και Ψυχοπαιδαγωγικές Διαστάσεις* (141-168). Αθήνα: Τόπος.

Young, S. (1995). Listening to the Music of Childhood. *British Journal of Music Education*, 12,1, 51-58.

Wang, H. (2001). Aesthetic Experience, the Unexpected and the Curriculum. *Journal of Curriculum and Supervision*. 19(1), 90-94.

Warren, J. R. (2008). Improvising music / improvising relationships: musical improvisation and inter-relational ethics. *New Sound* 32.

UDC 781.65:316.47

Whitcomb, R. (2013). Teaching Improvisation in Elementary General Music: Facing Fears and Fostering Creativity. *Music Educators Journal*, 99, 3, 43-50.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Φωτόπουλος, Δ. & Δεληβοριάς, Α. (1997). *Η Ελλάδα του Μουσείου Μπενάκη*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.

Χαλκιά, Α. (2002). Ένα βήμα πιο κοντά στο μουσείο- σχεδιάζουμε ένα φύλλο εργασίας και οργανώνουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε μουσείο. Στο Γ. Κόκκινος και Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή* (σελ. 297-307). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Χοντολίδου, Ε. (2010). Αξιολόγηση εκπαιδευτικών υλικών και μουσειοσκευών. Στο Μπ. Βέμη και Ε. Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση* (σελ. 367-374). Αθήνα: Νήσος.

Χορταρέα, Ε. (2002). Ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μουσείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στο Γ. Κόκκινος και Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή* (σελ. 179-188). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, Ν. (1994). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Μπενάκη. Στο: *Μουσείο-Σχολείο. 4^ο περιφερειακό σεμινάριο, περιλήψεις ανακοινώσεων*. Ιωάννινα: Πανεπιστημιούπολη, 2-3 Δεκεμβρίου.

Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, Ν. (2007). Δομικά ζητήματα στη διεξαγωγή της μουσειοπαιδαγωγικής. Στο: Μ. Σκαλτσά (επιμ.), *Μουσεία 04. 3 μέρες για τα μουσεία. Μουσειοπαιδαγωγική, Οργάνωση και Διοίκηση Πολιτισμού, Αρχιτεκτονικός και Μουσειολογικός Προγραμματισμός και Σχεδιασμός, «Κόσμοι πολιτισμού» στην Ελλάδα: Εκπαιδευτικό Συμπόσιο 7-9 Μαΐου 2004* (σελ.27-31). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εντευκτηρίου. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης/ Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

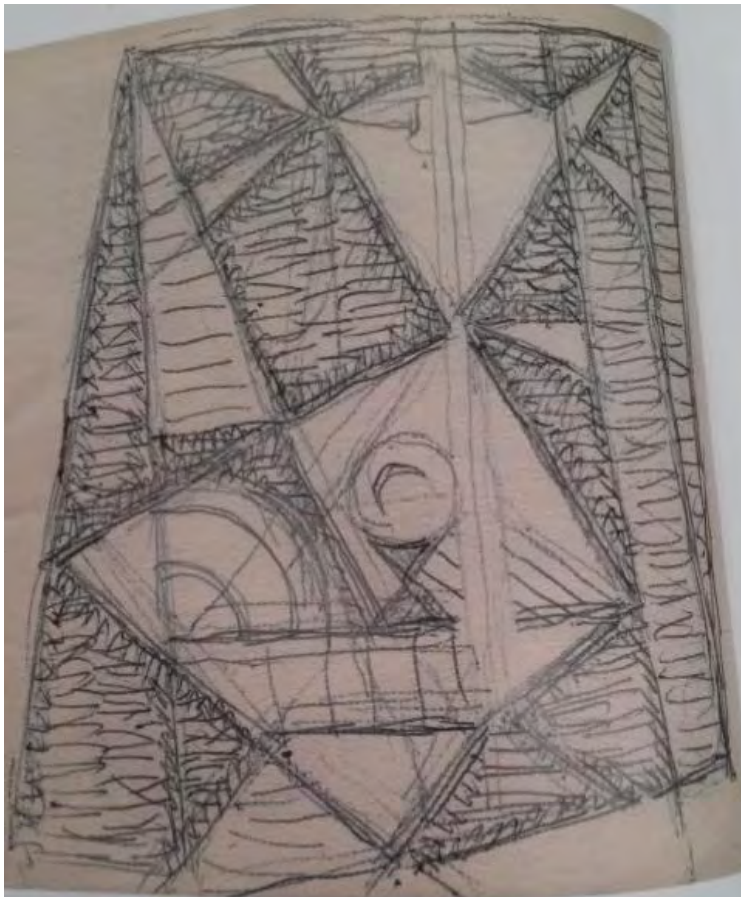
Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Παραρτήματα

Παράτημα 1

Παρακάτω επισυνάπτονται τα φύλλα εργασίας όπως δόθηκαν στους μαθητές, κατά την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, στο χώρο της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Φύλλο Εργασίας I

----->

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Άσκηση 1^η

A) Αναζητήστε το έργο τέχνης μέσα στο χώρο της Πινακοθήκης.

B) Πώς ονομάζεται;

.....

.....

.....

Άσκηση 2^η

A) Αναφέρετε **τα αντικείμενα** που βλέπετε στο αυθεντικό έργο τέχνης.

.....

.....

.....

.....

B) Εντοπίστε τα **γεωμετρικά σχήματα** στο έργο τέχνης.

Περάστε με το μολύβι σας **τα περιγράμματα των σχημάτων** που διακρίνετε
(όπως δείχνει το παράδειγμα με το βελάκι πίσω).

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Γ) Δώστε ένα **νέο τίτλο** για το έργο τέχνης, με βάση τα σχήματα που εντοπίσατε.

.....

.....

.....

.....

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Φύλλο Εργασίας II

Άσκηση 1^η:

A) Αναζητήστε το έργο τέχνης μέσα στο χώρο της Πινακοθήκης.

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

B) Ποιές διάφορες εντοπίζετε σε σχέση με το αυθεντικό έργο τέχνης;

.....

.....

.....

Άσκηση 2^η:

A) Ποιά τα χρώματα που ο καλλιτέχνης έχει χρησιμοποιήσει περισσότερο;

.....

.....

.....

B) Πού βρίσκονται οι ανθρώπινες φιγούρες στο έργο τέχνης;

.....

.....

.....

Γ) Τι συναισθήματα σας δημιουργούνται όταν βλέπετε αυτό το έργο τέχνης;

Γιατί.

.....

.....

.....

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Παράρτημα 2

Αντίγραφο αιτήσεων και δηλώσεων διεξαγωγής έρευνας

 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ		Βαθμός Ασφαλείας: Να διατηρηθεί μέχρι: Βαθμός Προτεραιότητας:
ΕΝΙΑΙΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΜΗΜΑ Α' ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ		Μαρούσι, 30-1-2014 Αρ. Πρωτοκόλλου : Φ15/7.1/13235/Γ1
Ταχ. Δ/ση Τ.Κ. - Πόλη Ιστοσελίδα Email Πληροφορίες Τηλέφωνο	Ανδρέα Παπανόρεου 37 15180 - Μαρούσι http://www.minedu.gov.gr spudopre@minedu.gov.gr P. Γεωργακόπουλος 210 344 2248	ΠΡΟΣ: Ι.Ε.Π. Αν. Τσόχα 36 115 21 Αθήνα ✓ ΚΩΔΙΝ : κα Αγγελική Γιαννοπούλου Τρωάδος 19 15 342 Αγία Παρασκευή

ΘΕΜΑ : Διαβίβαση έρευνας

Σχετικά έγγραφα : το σχετικό 10322/Γ1/24-1-2014

Σας διαβιβάζουμε την αίτηση της κας Γιαννοπούλου Αγγελικής και τα συνημμένα σ' αυτή στοιχεία, που αφορούν στη διεξαγωγή έρευνας με θέμα «Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης: Η επίσκεψη της πρώτης και δεύτερας τάξης του 50^{ου} Δημοτικού Σχολείου Παλαιά, στην Πινακοθήκη του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα του Μουσείου Μπενάκη στην Αθήνα και η έκφραση των εμπειριών και συναισθημάτων τους μέσα από τη μουσική» και απευθύνεται σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Παρακαλούμε να γνωμοδοτήσετε:

- α) Για την αναγκαιότητα και την επιστημονική εγκυρότητα της έρευνας
- β) Για την παιδαγωγική αξία και σημασία της, καθώς και για τη σκοπιμότητά της
- γ) Για το χρόνο και τις διαδικασίες εφαρμογής της στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

Συν.: 1 φάκελος

Εσωτ. Διανομή
Δ/ση Σπουδών Π.Ε.
Τμήμα Α'

Ο ΑΝ. ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΡΗΓΑΣ ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Παράρτημα
Απ. Τσόχα 36
115 21 Αθήνα
ΡΗΓΑΣ ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΝΙΑΙΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΤΥΧΗΜΑ Α' ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Τοχ. Δ/ση : Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. - Πόλη : 15181 - Μαρούσι
Ιστοσελίδα : <http://www.minedu.gov.gr>
Email : spudopre@minedu.gov.gr
Πληροφορίες : Ρ. Γεωργακόπουλος
Τηλέφωνο : 210 344 2248

Βαθμός Ασφαλείας
Να διατηρηθεί κλειστό
Βαθμός Προτεραιότητας:
Μαρούσι, 8-4-2014
Αρ. Πρωτοκόλλου Φ15/218/54741/Γ1

✓ ΠΡΟΣ : κα Αγγελική Γιαννοπούλου
"Κωδός" 9
153 42 Αγία Παρασκευή
ΚΟΙΝ : 1. Γ.Ε.Π.
Αν. Τόσσα 38
115 21 Αθήνα
2. Διευθυντή Εκπαίδευσης Π.Ε. Πειραιά
3. Αρμόδια Σχολικό Σύμβουλο
(Μέσω της Δίτησης Π.Ε. Πειραιά)

ΘΕΜΑ : Έγκριση έρευνας
Σχετικό έγγραφο: το σχετικό 40032/Γ1/17-3-2014

Απαντώντας σε σχετικό αιτημά σας και έχοντας υπόψη την αριθμ. 10/24-2-2014 πράξη του Δ.Σ. του Γ.Ε.Π., σας κάνουμε γνωστό ότι εγκρίνουμε τη διεξαγωγή της έρευνας σας με θέμα «Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης: Η επίσκεψη της πρώτης και δεύτερης τάξης του ΣΦ* Δημοτικού Σχολείου Πειραιά, στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα του Μουσείου Μπενάκη στην Αθήνα και η έκφραση των εμπειριών και ανασθημάτων τους μέσα από τη μουσική» η οποία θα πραγματοποιηθεί στο ΣΦ* Δημοτικό Σχολείο Πειραιά με τις ακόλουθες επισημάνσεις:

1. Η άδεια χορηγείται για μια τριετία.
2. Πριν από τις επισκέψεις σας στα σχολεία να υπάρχει συνεννόηση με τους Διευθυντές τους, το Σχολικό Σύμβουλο και συνεργασία με το διδακτικό προσωπικό, ώστε να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία των σχολικών μονάδων.
3. Τα αποτελέσματα της έρευνας σας να κοινοποιηθούν ηλεκτρονικά στη βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
4. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στην έρευνα είναι πάντα προαιρετική, γίνεται με δική τους ευθύνη και εφόσον το επιθυμούν.
5. Για την διεξαγωγή της έρευνας σας στους μαθητές θα πρέπει να προηγηθεί ενημέρωση των γονέων και των εκπαιδευτικών, ώστε να υπάρχει **ενυπόγραφο-υπεύθυνη** δήλωση των γονέων έχοντας υπόψη ότι για όλες τις περιπτώσεις η συμμετοχή στην έρευνα δεν είναι υποχρεωτική.

6. Για την παρουσία της ερευνητριας στην τάξη και τη διεξαγωγή της έρευνας συνολικά να υπάρχει η σύμφωνη γνώμη του Σχολικού Συμβούλου, του διευθυντή του σχολείου και του εκπαιδευτικού της τάξης.
7. Πριν την οργανωμένη επίσκεψη στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα του Μουσείου Μπενάκη, θα προηγηθούν στην τάξη δραστηριότητες προετοιμασίας που αφορούν στο Μουσείο, ενώ μετά την βιωματική εμπειρία των παιδιών στην Πινακοθήκη θα ακολουθήσουν δραστηριότητες μετεπεξεργασίας και έκφρασης εμπειριών και ανασθημάτων. Οι δραστηριότητες αυτές, διάρκειας δύο ωρών, θα πραγματοποιηθούν από την ερευνήτρια και πάντα παρουσία του εκπαιδευτικού της τάξης.
8. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στην Πινακοθήκη οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να περιηγηθούν στους χώρους και να κινηθούν σύμφωνα με το σχέδιο δράσης της έρευνας. Για τη διδακτική επίσκεψη των μαθητών ισχύουν όσα αναφέρονται στο άρθρο 13 του Π.Δ. 201/1998 (Φ.Ε.Κ 161 τ. Α').
9. Οι γονείς των μαθητών να καταθέσουν ενυπόγραφο-υπεύθυνη δήλωση στην Διεύθυνση του σχολείου με την οποία θα επιτρέπουν να μονιτοποιηθούν συνολικά η διεξαγωγή της έρευνας καθώς και να γίνει λήψη φωτογραφιών καθ' όλη τη διάρκεια των δραστηριοτήτων και της επίσκεψης στην Πινακοθήκη.
10. Τα οπτικά και ηχητικά αρχεία με τις απαντήσεις των μαθητών, μετά την άμεση απομαγνητοφώνησή τους για τις ανάγκες της έρευνας, θα καταστραφούν. Την απόλυτη και αποκλειστική ευθύνη για την καταστροφή των εν λόγω αρχείων φέρει η ερευνήτρια. Σε κάθε περίπτωση και στο πλαίσιο της τήρησης των προσωπικών δεδομένων να τηρηθεί η ανωνυμία των μαθητών.

Ο Διευθυντής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στον οποίο κοινοποιείται το έγγραφο αυτό, παρκαλείται να ενημερώσει σχετικά το σχολείο στο οποίο θα διεξαχθεί η έρευνα.

Ο ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ Διεύθυνση Σπουδών Π.Ε.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ

ΚΑΘΑΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ

Προς

Τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών/-τριών που θα συμμετέχουν στην έρευνα.

Ονομάζομαι **Γιαννοπούλου Αγγελική** και είμαι τελειόφοιτη φοιτήτρια στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Παιδαγωγικό Παιχνίδι και Παιδαγωγικό Υλικό στην Προσχολική και Πρώτη Σχολική Ηλικία» του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, του **Πανεπιστημίου Θεσσαλίας**, που εδρεύει στο Βόλο.

Στα πλαίσια των σπουδών του προγράμματος και προκειμένου να λάβω το πτυχίο μου, οφείλω να εκπονήσω μια ερευνητική διπλωματική εργασία. Έχοντας σχεδιάσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα του οποίου οι επιβλέποντες καθηγητές μου λαμβάνουν γνώση και προτού πραγματοποιηθεί, θα ήθελα την **ενημέρωσή** σας σχετικά με το αν εγκρίνετε οι δηλώσεις, οι συμπεριφορές, τα λεγόμενα και οι πράξεις των μαθητών να μαγνητοσκοποηθούν με τη χρήση κάμερας και φωτογραφικής μηχανής, προκειμένου να προβώ σε ανάλογα αποτελέσματα και συμπεράσματα, για εκπαιδευτικούς λόγους και καθόλου πέραν τούτου.

Σας δηλώνω υπεύθυνα ότι τα οπτικά και ηχητικά αρχεία με τις απαντήσεις των μαθητών, μετά την άμεση απομαγνητοφώνησή τους για τις ανάγκες της έρευνας, θα καταστραφούν και δεν θα χρησιμοποιηθούν ή διακοπθούν οπούδήποτε ή με οποιοδήποτε τρόπο. Ως ερευνήτρια και υπεύθυνη του εκπαιδευτικού προγράμματος θα έχω την απόλυτη ευθύνη για την καταστροφή των εν λόγω αρχείων μετά το πέρας της διεξαγωγής της έρευνας, αφού προβώ στα ανάλογα αποτελέσματα και συμπεράσματα.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων

Εγώ ο/η

Γονέας ή κηδεμόνας του/ης

(παράκατω ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ με ένα Χ όπου επιθυμείτε)

Εγκρίνω..... Δεν εγκρίνω.....

Να συμμετάσχει το παιδί μου στην εν λόγω έρευνα η οποία πρόκειται να **μαγνητοσκοπηθεί με τη χρήση κάμερας** για εκπαιδευτικούς λόγους, κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της και καθόλου πέραν τούτου.

Ο Δηλών/η Δηλώσα

Παραγραφός	ΣΤΥΛ
ΠΡΟΣ ΤΗΣ: Διεύθυνση Σπουδών Α/θμιας Εκπαίδευσης	
ΑΙΤΗΣΗ	
ΕΠΩΝΥΜΟ: Γιαννοπούλου	Παρακαλώ να μου χορηγηθεί η άδεια διεξαγωγής έρευνας στο 50 ^ο Δημοτικό Σχολείο Περραιφών, που βρίσκεται στην οδό Γ. Θεοτόκη 1, στην περιοχή Πιπιάδα.
ΟΝΟΜΑ: Αγγελική	
ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ: Νικόλαος	
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Τριπόδος 19 Αγία Παρασκευή, 15342	
ΠΟΛΗ: Αθήνα	
☎ ΣΥΝΕΝΩΣΗ: 6942999961 2106008865 email: aggelgiannopoulou@gmail.com	
Θέμα: Άδεια διεξαγωγής έρευνας σε σχολεία.	Ο ΑΙΤΩΝ/Η ΑΙΤΟΥΣΑ
Ημερομηνία: 22/1/2014	

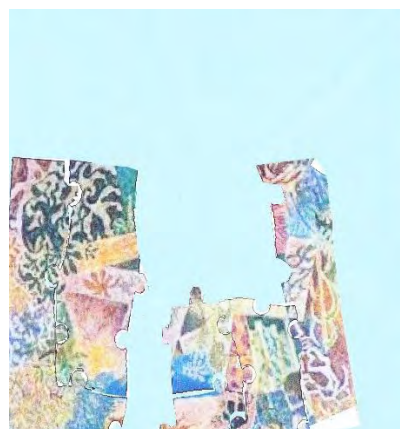
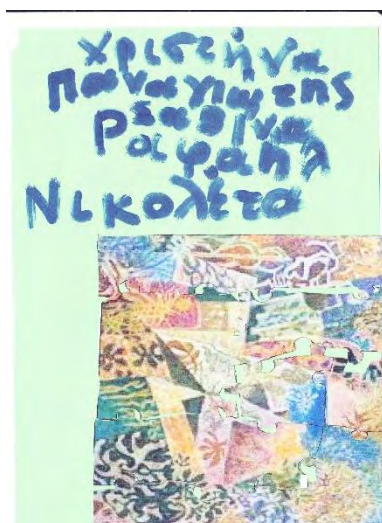

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο - Τμήμα Ερευνών, Τεχνολογία και Εκπαιδευτική Τεχνολογία - Μουσείο 206 - 15241 Αίολο Παράσκευη - www.mie.uoi.gr

Συνοπτικό Δελτίο Έρευνας	
Τίτλος έρευνας: «Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης. Η επισκεπτική της πράξης και δεύτερη τάξη του 50 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου Παράδει, στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου- Γκίκα του Μουσείου Μενανίου στην Αθήνα και η έκφραση των εμπειριών και σπουδασμάτων τους μέσα από τη μουσική».	
Περιγραφή (ως 100 λέξεις - τίτλο έρευνας, μεθοδολογία, δείγμα - τρόπος και χρόνος απασχόλησης της ομάδας στόχου) Η έρευνα αφορά την επισκεπτική των δυο πρώτων τάξεων του 50 ^{ου} δημοτικού σχολείου Παράδει, στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα στην Αθήνα. Αυτή η μελέτη περίπτωσης θα διερευνηθεί σε τρία στάδια, πριν την επισκεπτική, κατά τη διάρκεια και μετά την επισκεπτική στην Πινακοθήκη. Στόχος της έρευνας είναι ο κύριος της Πινακοθήκης να αποτελέσει αναφορικό υλικό και εμπνευστή για εξερεύνηση, αναζήτηση και αυτοσχέδιαση. Η όλη διερεύνηση θα μονιτοποιηθεί για τους σκοπούς της έρευνας. Τα δεδομένα που θα προκύψουν μαζί με την έκφραση των σπουδασμάτων και σκέψων μέσω μουσικοκινητικών συνταγών και παραστάσεων θα χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία αποτελεσματικών και συμπερασμάτων. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν θα απασχοληθούν περισσότερο από 2 διδακτικές ώρες.	
Σημειώστε τον κύριο θεματικό άξονα της έρευνας με αναφορά στον παρακάτω κατάλογο:	
1.8 Ιστορία της Εκπαίδευσης	Ονοματεπώνυμο Υπεύθυνου Έρευνας: Γιαννοπούλου Αγγελική
2.0 Εκπαιδευτική Πολιτική & Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός	Μόλη Ερευνητικής Ομάδας: -
3.0 Οργάνωση και Διοίκηση Εκπαίδευσης	Επιστημονικός Φορέας: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
4.0 Εκπαιδευτικό Σύστημα: Βαθμίδα, Τύπος Εκπαίδευσης, Οργανισμός	Διεύθυνση Φορέα: Αργοναυτών και Φιλελλήνων, 38221, Βόλος
4.1 Προσχολική Αγωγή	Τηλέφωνο: 2421074000
4.2 Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Διεύθυνση έρευνας: Γρωσάδος 19, Άγιο Παρασκευά, 45342
4.3 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	Τηλέφωνο 6942990991, 2106000895
4.4 Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	Email: aggeljgiannopoulos@gmail.com
4.5 Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση	Φορέας/Πρόγραμμα Χρηματοδότησης: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
4.6 Επαγγελματική Επιμόρφωση	Αργοναυτών και Φιλελλήνων, 38221, Βόλος
4.7 Ειδική Αγωγή	Τηλέφωνο: 2421074000
4.8 Διευτική Εκπαίδευση	
5.0 Θεωρία και Τεχνολογία Προγραμματισμού Σπουδών	
6.0 Διδακτική Θεωρία και Πράξη	
6.1 Γλώσσα	
6.2 Ανθρωπιστικές Επιστήμες	
6.3 Μαθηματικά	
6.4 Συναρπαστικές Επιστήμες	
6.5 Τεχνολογία - Πληροφορική	
6.6 Κοινωνικές Επιστήμες	
6.7 Φυσική Αγωγή	
6.8 Στενά Γλωσσικά	
6.9 Αισθητική Αγωγή	
7.0 Εθνικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα	Έτος/Έτη διεξαγωγής έρευνας 2014 - έως 2014
7.1 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση	Προγραμματισμένος χρόνος ολοκλήρωσης/δημοσίευσης 09 / 2014
7.2 Διαπολιτισμική εκπαίδευση	Σημειώστε ως έξι λέξεις κλειδιά που σχετίζονται με το θέμα της έρευνας
7.3 Προσανατολισμός	<ul style="list-style-type: none"> • Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα • μουσική • αυτοσχέδιαση • μελέτη περίπτωσης • παιδιά ηλικίας 6-7 χρονών
8.0 Εκπαιδευτικό Υλικό & Εκπαιδευτική Τεχνολογία	Διάρκεια έρευνας: 1. Μαθητές
9.0 Εκπαιδευτική Αξιολόγηση	Σχολική βαθμίδα δείγματος:
10.0 Εκπαιδευτικός	1. Γυμνάσιο
11.0 Μέθοδος	2. Γενικό Λύκειο
12.0 Υποθέσεις	3. Τ.Ε.Ε
12.1 Ψυχολογικές Θεωρίες Αιθούς και Αισθητήρια Όραση	
13.0 Επιστήμες της Αγωγής	
14.0 Εκπαίδευση για Κοινωνία	
14.1 Ιστορία και Μυθολογία	
14.1.1 Ιστορία και Διάφορα	
14.2 Κοινωνική Προβληματική	
14.2.1 Βία στα Σχολεία	
14.2.2 Ηρωισμός στα Σχολεία	
15.0 Οικονομία και Εκπαίδευση	
16.0 Διανομική Εκπαίδευση	
17.0 Έρευνα και Μεθοδολογία	
18.0 Γενικά θέματα	
19.0 Ψυχική	
19.1 Αγωγή γραφών	
	Πεδίο Έρευνας (Νομός/ού): Αττικής

Παράρτημα 3

Δραστηριότητα (1δ)

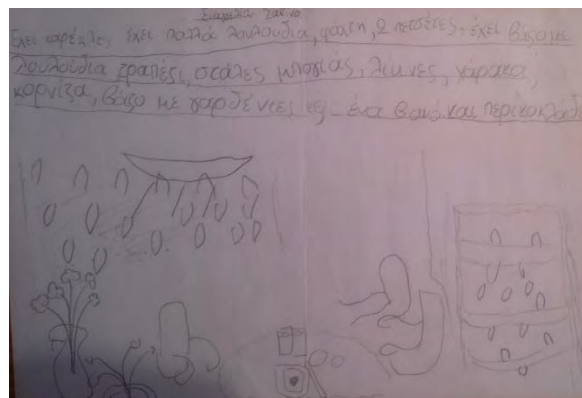
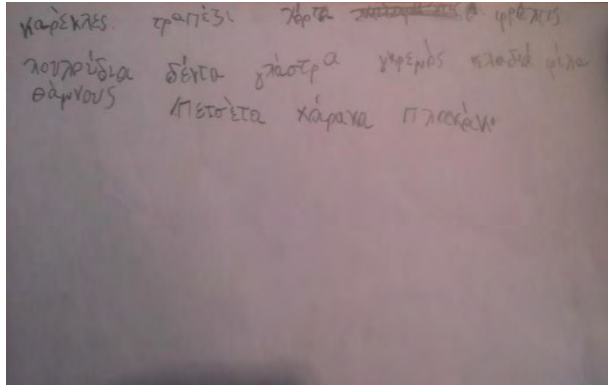
1 ο Αγριος Κήπος σε παζλ

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Παράρτημα 4

Δραστηριότητα (2δ)

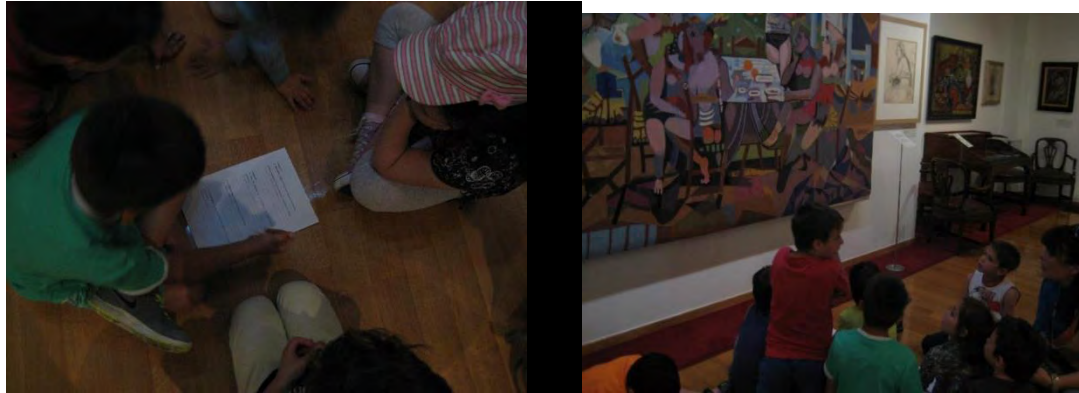
2 Σχεδιαστική και λεκτική περιγραφή του έργου τέχνης "η Ταράτσα της οδού Κριεζότου"

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Παράρτημα 5

Φωτογραφικό υλικό από την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, κατά τη διάρκεια υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος.

3 Συμπλήρωση φύλλων εργασίας (δραστηριότητα 2α)

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

4 Κατά την είσοδο επίσκεψης στην Πινακοθήκη

5 τα παιδιά παρατηρούν τον περιβάλλοντα χώρο της Πινακοθήκης

6 δραστηριότητα (2β) με δραματοποίηση

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

7 τα παιδιά επισκέπτονται τον χώρο της ταράτσας στον 4ο όροφο της Πινακοθήκης (δραστηριότητα 2ε)

8 Τα παιδιά παρατηρούν τις λεπτομέρειες και τον φωτισμό στο ατελιέ του ζωγράφου

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Παράρτημα 6

Ζωγραφιές των παιδιών στην τάξη, μετά την ημέρα επίσκεψης στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα

Δραστηριότητα (3α)

9 Τα παιδιά ζωγραφίζουν την εμπειρία τους από την επίσκεψη στην Πινακοθήκη

10 Το βροχερό τοπίο, όπως το ζωγράρισαν οι μαθητές

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

11 Το βροχερό τοπίο, όπως το ζωγράφισαν οι μαθητές

12 Γλέντι στην ακρογιαλιά

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

13 Η τράτσα της οδού Κριεζώτου

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

14 Η τάρταρα της οδού Κριεζότου

Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι και υλικό προσέγγισης έργων τέχνης.

Δημιουργία εκπαιδευτικού πακέτου για την Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

15 Από το σχολείο στο μουσείο

Παράρτημα 7

Δραστηριότητα (3β)

16 επικοινωνία στην τάξη, μετά την εμπειρία επίσκεψης στην Πινακοθήκη

(Δραστηριότητα 3δ)

17 Τα παιδιά συνεργάζονται και αλληλοβοηθούνται κατά τον πειραματισμό με τα μουσικά όργανα

18 Εξερευνώντας τους ήχους των μουσικών οργάνων